Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

1625

221
N-30

1879

2010

788

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

221
Հւ-30

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

Բ· ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Ս· ԷՋՄԻԱԾՆԻ
Տ· Տ· ԳԷՈՐԳԱՅ
ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՀՐԱՄԱՆԱՒ
ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՍՐԲՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ
Տ· ԵՍԱՅԵԱՅ
ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ Կ· ՊՕԼՍՈՑ
Տ· ՆԵՐՍԻՍԻ
ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՅԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԱԹՈՌՈՑ
ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ
1879

Ամենայն գիրք աստուածաշունչ է եւ օգտակար ի ուղղութեան եւ ի յանդիմանութիւն եւ յուղղութիւն եւ ի խրատ արդարութեան (Բ. Տիմ. Գ. 16)։

2.01
ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ս. ԱԹՈՌ
Ս. ՍՏԱՍ
38052-67

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ շինուածքը եթէ կրօնական ուսման վերայ չը հիմնուի, անկարող է ընծեռուել մարդկային ընկերակառուցուածոց այն օգուտները, որոնք ընդհանրապէս դաստիարակութենէ կ'անկնկալուին, ինչպէս մարդը երկու որոշ մասերէ բաղկացած է, այն է՝ ի հոգւոյ եւ ի մարմնոյ, նոյնպէս եւ դաստիարակութիւնը իւր վախճանին նկատմամբ կրկին է, մին կ'ասուի նպատակ գաստիարակութեան եւ միւսն՝ բարոյական։ Ամբողջ դաստիարակութեան օժանդակ միջոցներն են արտաքին պիտուքիւնները, որք մարդոյ մտաւոր կարողութեանց զարգացման կը ծառայեն, իսկ բարոյական դաստիարակութեան միակ օժանդակն է կրօնական ուսումը, որ յաւէտ մարդոյ սիրտն եւ հոգին կը կրթէ։

Ինչ անհամեմատ առաւելութիւն, որ ունի հոգին մարմինէն, նոյն առաւելութիւնը ունի բարոյական դաստիարակութիւնը՝ մտաւոր դաստիարակութենէն։ առաջինը մարդոյ սիրտը կը դիւթէ, կը հմայէ եւ կը կապէ այն գերագոյն կամին հետ, որ աղբիւր է կատարեալ երջանկութեան եւ փառաց։ Թռիչ կը տայ մարդոյ հոգւոյն, որով կը վերասլանայ այն բարձր գաւառները, ուր միւն է աներեկ, լոյն է անստուեր եւ կեանքն է անթառամ։ Ուրեմն ո՛ր ուսումը այնքան կարեւոր եւ անհրաժեշտ կարող է լինել կրօնի ուսումէն առաւել, որ արարածը Արարչի ծանօթութեան կ'առաջնորդէ, կ'ուսուցանէ մարդուն՝ Աստուծոյ հետ ունեցած կապակցութիւնները, կ'ուսուցանէ իւր պարտաւորութիւնքն առ Աստուած եւ առ ընկերն, կ'ուսուցանէ այսպիսի փրկարար ճշմարտութիւններ, առանց որոյ անհնարին է չը սայթաքիլ եւ գլորիլ ի մեղս եւ յապականութիւն, վերջապէս կ'ուսուցանէ այն պատգամները եւ պատուէրները, որոց կատարումն անհրաժեշտ է մարդ—արարածոյն ի լինել հաճոյ Աստուծոյ եւ երջանիկ՝ կրկին կենաց մէջ։

Բայց որովհետեւ ամէն կրօնական ուսմանց հիմը Հին Կտակարանն է, որով Աստուած իւր կամքը եւ ողորմութիւնը

57633—Կ.Հ.

ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅՑ ՄԱՆԿՏԵԱՑ

ՄԱՏԵԱՆՍ

ՏՊԱԳՐԵՑԱԻ ԾԱԽԻԿՔ ՍԱՐԳԻՍ ԱՂԱ ԱՂԱՍԵԱՆԻ ԵՒ ՏԻԿՆՈՋ ՆՈՐԱ ՍՐԲՈՒՀԻ ԱՐԱՊԵԱՆԻ ՋՄԻԿՈՒՆԱՑԻՈՑ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՀՕԳԻՈՑ ՀԱՐՑ ԻՒՐԵԱՆՑ
ԾՈՒՊԱՐ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆ ԱՂԱՑԻՑ

կատարած է բովանդակ մարդկութեան. ուրմէն իրաւամբ կարող եմք ասել, որ Հին Կտակարանի պատմութիւնը դաստիարակութեան մէջ վերելքութեան առաջին աստիճանն է։ Աւետարդ կը համարեմք ընդարձակօրէն խօսիլ այդ ուսման օգտակարութեան եւ կարեւորութեան վերայ, վասն զի ուրախ եմք, որ մեր ազգին մէջ եթէ ոչ կատարելապէս, գէթ մասամբ զգալի եղած է այդ ուսման կարեւորութիւնը եւ մեծ յոյս ունիմք, որ օր ըստ օրէ առաւել զգալի պիտի լինի շնորհիւ Աստ. Աբեղ. Ժողովց, որոյ առաջին եւ նուիրական պարտաւորութիւնն է կրօնական ուսումը ազգին մէջ ծաւալելու եւ արմատացնելու միջոցները խորհիլ եւ դիւրացնել։

Այս մասին մեք եւս, իբրեւ տղոցին դաստիարակութեան յետին մշակ, մի օգտակար ծառայութիւն առնելու սուրբ բաղձանքով Հին Կտակարանի պատմութեան այդ դասագիրքը պատրաստեցինք հետեւելով 1863ին ի Թիֆլիզ տեղական բարեաւտով հրատարակուած Դասագրքին, որ ունի այս վերնագիրը. — Սբ֊Պաֆնութեան Հին Կտակարանի Հայ պղպեղ եւ աղբանց համար պիտոյ. — Պ. Ս... եանց. Այս առթիւ մեծարգոյ աշխատասիրողին մեր շնորհակալութիւնը մատուցանելով կը յայտնեմք, որ անդիպ չը պիտի համարի ուղղ ուղղ մեր արած յաւելուածները եւ ինչ ինչ ծանօթութիւնները, որոնք օգտակար կարող են լինել ոչ միայն նորուս մանկանց, այլ եւ չափահաս ընթերցողաց։

Նկատելու իրրեւ դասագիրք ունեցած յարմարութեան, առաւելութեան եւ օգտակար եղանակի մասին կը թողուցեմք, որ իւրաքանչիւր Ուսուցիչ ինքնին փորձէ եւ վկայէ։ Այդ այս վկայութիւնը եւ ազգային մանկտւոյն քաղելիք օգուտը պիտի լինին մեր հին մի քրտան պտուղը։

Իսկ ներկայ երկրորդ տպագրութեան գալով լեզուի մասնաւոր փոփոխութիւններէ զատ, ուրիշ կարեւոր փոփոխութիւններ եւս արինք, զորս իւրաքանչիւր ուշադիր ընթերցող ինքնին պիտի տեսանէ եւ գնահատէ։

Ս. Վ. Խաչատրեանց։

Ջնորհեալին արար Հեղինեական տուհեան.
Չքուսին եւ ցաւոեցաս Հեղինեական գիշերոյդ
ՍԱՂ. • ՃԼ. • 8—10։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ

Ա

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

ՅԻՍԿԶԲԱՆԵՔ ստեղծեց Աստուած երկինքը եւ երկիրը, բայց երկիրը անպատրաստ՝ եւ խաւարով ու ջրով ծածկուած էր եւ Աստուծոյ Հոգին ջրերու վերայ կը ջողջր։

Աստուած ասաց. «Թող լինի լոյս» եւ եղեւ լոյսը. լոյսը խաւարէն զատեց, լոյսը անունը թո՛ւ, եւ խաւարին անունը՝ գիշեր դրաւ. այս եղաւ ստեղծագործութեան առաջին օրը։

Երկրորդ օրը ասաց Աստուած. «Թող լինի հաստատութիւնը», եւ երեւեցաւ հաստատութիւնը, կամ երկինքը, զոր կը տեսնենք։

Երրորդ օրը ասաց Աստուած. «Թող ջու-

րերը մէկ տեղ հաւաքուին եւ երեւի ցամաքը »։ Եւ ջուրերը ցամաքէն բաժնուեցան. կազմուեցան ձորեր, գետեր եւ աղբիւրներ, որք կը վազեն եւ ջուրերու մեծ ժողովին մէջ կը թափին։ Աստուած ջրոց մեծ ժողովը ծով, եւ ցամաքը՝ գետին կամ երկիր անուանեց։ Հրամայեց Աստուած երկրին ամեն տեսակ խոտեր եւ ծառեր բուսցնել. եւ ահա երկիրը ծածկուեցաւ խոտով, ծաղիկներով, թփերով եւ ծառերով, որք կը տան սերմեր եւ պըտուղներ իւրաքանչիւրն ըստ տեսակին։

Չորրորդ օրը ասաց Աստուած. « Թող լինին լուսաւորներ երկնից հաստատութեան վերայ, եւ երկիրը լուսաւորեն, տիւը գիշերին բաժանեն եւ ցոյց տան ժամանակը, օրերը եւ տարիները »։ Փայլեցաւ արեգակը՝ պըտըտելու լուսաւորը, եւ գիշերը երեւեցան լուսինը եւ աստեղաց անթիւ բազմութիւնը։ Դեռ չը կար երկրիս վերայ մի կենդանի, որ ղուարճանար Աստուծոյ այս գեղեցիկ արարածներով։

Հինգերորդ օրը ասաց Աստուած. « Թող լեցուին ջրերը ձկներով եւ օդը թռչուններով »։ Ջուրը լեցուեցաւ զանազան տեսակ մեծ եւ փոքր ձկներով եւ թռչունները սկսան թռչիլ օդին մէջ։ Աստուած օրհնեց զանոնք ասելով « Աճեցէք եւ բազմացէք, եւ լեցուցէք ջրերը եւ թռչունները թող շատնան երկրի վերայ »։

Վեցերորդ օրը ասաց Աստուած. « Թող երկրիս վերայ չորքոտանի կենդանիները, սողունները եւ գազանները ». եւ ահա զանազան անասունները, սեռուները եւ գազանները երեւեցան երկրիս վերայ։ Ներանց բարձր կատարներուն վերայ եւ խոր հովիտներուն մէջ, ամեն տեղ կեանք եւ ուրախութիւն տիրեց։ Բայց տակաւին չը կար այս ամեն կենդանիներէն բնութեամբ գերազանց էակ մի, որ կարող լինէր իշխել նոցա վերայ։ Աստուած ասաց, ստեղծենք մարդը մեր պատկերով եւ նմանութեամբ, թող տիրէ ծովու ձկանց, երկնքի թռչնոց եւ երկրի ամեն սրսրացող, եւ ստեղծեց Աստուած մարդը։

Այսպէս Աստուած միայն իւր ամենակարող խօսքով ստեղծեց աշխարհը։

Բ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԴՈՑ

Երբ երկինքը եւ երկիրը իրենց ամեն զարդերով պատրաստուեցան, Աստուած գեանէն հող առնելով ստեղծեց մարդը, կենդանացոյց իւր հոգւով, տուաւ նմա անմահ հոգի եւ ա-

նուանեց Ադամ (1). Աստուած ամեն կենդանի նիները Ադամին մօտ ժողովեց, որ անոնց ի՞նչ բաքանչիւրին իր բնաւորութեան համեմատ անուն դրաւ: Բայց բոլոր արարածոց մէջ չը կար նորա նման մի արարած: Ասաց Աստուած. "Լաւ չ'է մարդոյն միայակ լինել, եկէք ստեղծեմք նորա մի օգնական իրեն նման": Աստուած ձգեց Ադամին վերայ թմբութիւն եւ առնելով նորա կողերէն մէկը՝ ստեղծեց առաջին կինը: Ադամ տեսնելով կինը՝ ասաց "Սա իմ ոսկորներէս եւ մարմնէս է". եւ կոչեց Եւա, որ կը նշանակէ մայր կենդանեաց: Աստուած օրհնեց զանոնք ասելով "Աճեցէք, բազմացէք, լեցէք երկիրը, իշխեցէք նորա վերայ, տիրեցէք ծովու ձկանց, երկնքի թռչնոց, երկրի ամեն անասնոց, գազանաց եւ ղեռնոց:

Այսպէս Աստուած առաջին երկու մարդոց ձեռքով օրհնեց բոլոր մարդկութիւնը հայրական սիրով եւ հաստատեց ամուսնութեան սուրբ կապը:

Վեց աւուր(2) մէջ վերջացնելով Աստուած

(1) Ադամ եբրայական Ադամահ բառէն եղած է, որ կը նշանակէ խոշոր հող, կամ երիտ եղէ: Մարդկային մարմինը տարրաբանական վերլուծմամբ ստուգուած է, որ կը բաղկանայ ածխային, ջրային եւ կրային նիւթերէ, կամ ամեն այն նիւթերէն, որով երկրի հողը կը բաղկանայ:

(2) Ընդհանրապէս կը կարծուի, որ արարչագործութեան մէջ օր բառը այլաբանական նշանակութիւն ունի, եւ ձեռ ոչ

արարչագործութիւնը, տեսաւ որ ամեն բան բարի է: Եօթներորդ օրը հանգստացաւ Աստուած իր գործերէն եւ սրբեց այն օրը: Այս ժամանակէն պատուէր դրուած է, վեց օր աշխատիլ եւ եօթներորդ օրը նուիրել բարեգործութեան եւ մանաւանդ Աստուծոյ պաշտօնին:

Որչափ պարտաւոր ենք երախտագէտ լինել Աստուծոյ այն ամեն բարութեանց համար, որով զմեզ լեցուց:

Աստուած ստեղծելով զմեզ իր պատկերով՝ տուաւ մեզ այն իմացականութիւնը, որով կը գերազանցենք երկրի բոլոր արարածները, բայց աստի, եթէ մեք հնազանդութեամբ պահենք նորա պատուէրները, յետ մահուան պիտի վայելենք անխախտ երջանկութիւն մի:

աւելի արարչագործութեան օրինքը եւ ընթացքը ցուցնելու համար բուած ըլլայ, քան թէ աշխարհի ստեղծման համար անցած ժամանակին. վասն զի Մ. Գիրքը կարդալով եւ անոր մասերը բաղդատելով եւ քննելով կը տեսնենք, որ արարչագործութիւնը ժամանակի հարկաւորութիւն չ'ունէր. "Ասաց եւ եղեն, հրամայեաց եւ հաստատեցան":

Գ

ՄԵՐ ՆԱԽԱՀԱՐՑ ԴՐԱԽՏԻՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ

Աստուած դրաւ Ադամը եւ Եւան գե-
ղեցիկ պարտիզի մէջ, որ երկրային դրախտ (1)
կը կոչուէր։ Լի էր դրախտը բնութեան ա-
մեն ճոխութեամբք եւ գեղեցկութեամբք.
անփոփոխ քաղցր կլիմայ մի, գեղեցիկ ծաղիկ-
ներ, որ անուշ բուրումներով օդը կը լցու-
ցանէին, չորս մեծ գետեր, որ շարունակ մըշ-
տադալար ծառերը կ'ոռոգէին, հրապուրելի
կ'առնէին մեր նախահարց բնակութիւնը։

Նոքա անմեղ էին եւ ազատ ամեն ցա-
ւերէ եւ մահէ. բոլոր կենդանիները կը հը-
պատակէին մարդոյն եւ նա չ'ունէր նոցա
գաղանութենէն վախնալու պատճառ։ Թէեւ

(1) Դրախտի մասին զանազան կարծիքներ եղած են թէ
մեկնիչներու եւ թէ քննիչներու կողմէն. սակայն ամենէն հա-
ւանական կարծիքն անոնցն է, որ Դրախտը Հայաստանի մէջ
կընդունին. վասն զի նախ յայտնի է Աստուածաշունչն այն խօս-
քէն «Եւ տնկեաց Աստուած դրախտն յԵդեմ ընդ արեւելս»։
Ծն. Բ. 8. ըսել է, որ դրախտը Արարիչ Մովսիսի պատ-
մած տեղերուն արեւելեան կողմն էր, որ Հայաստանի կողմը
կ'ինայ, երկրորդ ասկէ աւելի մեծ ապացոյց մի են դրախտի
չորս գետերը, որոց երկուքը Մանաւանդ, Եփրատ եւ Տիգրիս
Հայաստանի մէջ են։ Ասոնցմէ զատ այս գետերուն մերձա-
կայքն եղած պարարտութիւնը, գեղեցկութիւնը, անհամար
անուշաբոյր ծաղիկները, որ կը ցնծացնեն ամեն ճանապարհ-
որդները, շատ աշխարհագրաց ըսել տուած են, եթէ հոս
եղած պիտի լինի դրախտը։

մերկ էին, բայց որովհետեւ մեղք եւ մեղաց
գիտակցութիւն չ'ունէին, անմեղ երեխանե-
րու նման իրենց մերկութենէն չէին ամա-
չեր. մէկ խօսքով նոքա դեմ առ դէմ կը խօ-
սէին Արարչի եւ նորա հրեշտակաց հետ,
որ երջանկութեան կատարելութիւնն է։

Աստուած ներեց, որ Ադամ եւ Եւան
ուտեն դրախտի ամեն պտուղներէն բայց
չի բարւոյ եւ չարի գիտութեան ծառի պտուղէն.
«եթէ ուտէք, ասաց Աստուած, անմիջապէս
պիտի մեռնիք»։

Այս պատուիրանով կամեցաւ Աստուած
Ադամը եւ Եւան փորձել. որովհետեւ նոքա
իրենց կատարեալ հնազանդութիւնը, ճշմա-
րիտ սէրը եւ հաւատարմութիւնը առ երկ-
նաւոր Հայրն՝ միայն անպայման խոնարհու-
թեամբ եւ մանկական հնազանդութեամբ
կարող էին ցոյց տալ։

Բայց սատանան օձի կերպարանքով՝ որ
երկրի ամեն կենդանիներէն խորամանկն էր,
Եւային երեւեցաւ եւ ասաց. «ինչո՞ւ Աստուած
արգիլեց, որ դրախտի բոլոր ծառերու պը-
տուղէն չ'ուտէք»։ Եւան պատասխանեց.
«Աստուած հրամայեց մեզ այս պարտիզի ա-
մեն պտուղները ուտել. եւ միայն դրախտի
մէջ տեղն եղած ծառին համար ասաց. «Մի
ուտէք նորա պտուղէն եւ մի մօտենաք ա-

նոր, որ չը մեռնիք»։ «Դուք չէք մեռնիր. ասաց օձը. Աստուած գիտէ, որ երբ ուշ տէք այդ պտուղէն, պիտի բացուին ձեր աչքերը, պիտի լինիք աստուածներու պէս, եւ պիտի ճանաչէք բարին եւ չարը»։ Եւան արգելուած պտուղէն ուտելու ցանկութեամբ նայեցաւ ծառին եւ այսպէս մեղքը արդէն գործուած էր նորա սրտին մէջ։

Ով որ փորձութեան ժամանակ կը չարժի, կը գայթակղի եւ արգիլուած բանի վերայ ցանկութեամբ կը նայի, նա արդէն կը մեղանչէ իւր սրտին մէջ։ Այսպէս ըրաւ նաեւ Եւան. արհամարհելով Աստուծոյ պատուիրանը՝ կերաւ արգիլուած պտուղէն եւ ուրուան անկէ իւր մարգոյն եւս, այն ժամանակ բացուեցան (1) նորա աչքերը. տեսան որ մերկ են. զգացին իրենց սխալանաց մեծութիւնը, զղկուեցան իրենց անմեղութենէն եւ դրախտի երջանկութենէն. ուստի իրենց ամօթին պահուեցան թփերու մէջ։ Սակայն Աստուծոյ ահեղ ձայնը լսելի եղաւ։ «Ինչո՞ւ կ'երթաք արգիլուած պտուղէն». ասաց Ադամին. նա պատասխանեց. «Տէր, կինը, զոր տուիր

(1) Աստուածաշունչը. «Բայց ալ նորա իսօքը կը նշանակէ, որ նոքա իրենց մեղանչելը եւ Աստուծոյ պատուիրանին դէմ գործելը ներքին գիտակցութեամբ ճանչցան, եւ այս գիտակցութեամբ էր, որ նոքա անմիջապէս պահուեցան։

ինձ, նա տուաւ եւ կերայ». երբ Տէրը հարցուց, պատասխանեց. «Օձը զիս խաբեց»։

Յանցանքին հետեւեցաւ պատիժը։ Աստուած օձին ասաց. «Անիծեալ լինիս երկրի բոլոր կենդանիներէն, կուրծքիդ եւ փորիդ վերայ սողաս. Թշնամութիւն կը դնեմ քու եւ կնոջ զաւակաց մէջ, դու պիտի խայթես նորա գարշապարը. բայց կինը որդին քու գլուխդ պիտի ջախջախէ»։ Ցետոյ Աստուած իւր խօսքը մեր նախածնողաց դարձնելով ասաց. «Որովհետեւ դուք անհնազանդ գտնուեցայք, ղձեղ եւ ձեր յետագայքը կը դատապարտեմ աշխատութեան, ցաւոց եւ մահուան»։ Մի եւ նոյն ժամանակ Աստուած Ադամին եւ Եւային մաշկեղէն հանդերձ հագցընելով՝ արտաքսեց դրախտէն եւ հրամայեց Քերովբէին հրեղէն սրով պահել կենաց ծառի ճանապարհը։ Ադամ արտաքսուելով դրախտէն՝ սկսաւ գործել երկիրը, ուսկից առնուած էր։

Առաջին մարդիկ ճանաչելով մեղքը՝ կորսընցուցին իրենց նախկին երջանկութիւնը։ Նոցա միակ երջանկութիւնը եւ յոյսը Աստուծոյ խոստումն էր, թէ կնոջ ծնունդը պիտի ջաղխէ օձին գլուխը, այսինքն Կուսի որդին պիտի ջնջէ սատանայի իշխանութիւնը։

Դ

ԱԴԱՄԱՑ ՈՐԴԻՔԸ

Ադամ եւ Եւա ունեցան երկու որդի, Կայէն եւ Աբէլ։ Կայէն երկրագործ էր եւ Ախտ բնութեան տէր, իսկ Աբէլ հովիւ էր եւ բնութեամբ հեզ։ Երկու եղբայրներն եւս Աստուծոյ պատարագ (զոհ) մատուցին. Կայէն երկրի պտուղներէն, իսկ Աբէլ իւր խաշնոյ անդրանիկներէն եւ պարարտներէն։ Կայէն նկատեց, որ իւր պատարագը հաճելի (1) չեղաւ Աստուծոյ. իսկ բարեպաշտ Աբէլինը ընդունելի եղաւ։ Կայէն սաստիկ տրտմեցաւ. Աստուած ասաց նորա. «Ինչո՞ւ համար տըրտմեցար. եթէ բարի գործես, ուրախ կըլլնիս, իսկ եթէ ոչ, զգուշ կեցիր մեղքէ, որ արդէն վերահաս է»։ բայց Կայէն փոխանակ ուղղուելու՝ տարաւ իւր եղբայրը դաշտը եւ սպանեց։ Մարդասպանը իւր գործած յանցանքէն զարհուրած՝ փախաւ եւ գնաց ծած-

(1) Հաւանական է, որ Աստուած իւր հաճութիւնն առ Աբէլ՝ մի գթալի մանաւոր նշանով յայտնեց, Թերեւս՝ ի ցոյց ընդունելութեան Աբելի պատարագին երկնքէն կրակ ղրկեց. եւ անշուշտ սորա պատճառը Աբելի արդարութիւնն էր, ինչպես որ Յիսուս Քրիստոս եւս ապրած կը կոչէ զԱբէլ. (Մաթ. ԻԳ. 35)։ Երկու եղբարց պատարագը ուրիշ ամեն նկատմամբ հաւասար եղած կ'երեւի, եական տարբերութիւնը նոցա ինչ արամադրութեամբ մատուցանելուն մէջ էր։

կելու մենութեան մէջ իւր խղճի տագնապը։ Բայց Տիրոջ ահաւոր ձայնը իսկոյն սանեցուց զայն իւր առանձնութեան մէջ. Աստուած ասաց. «Կայէն, ո՞ւր է Աբէլ եղբայրդ». Կայէն պատասխանեց. «Չ'եմ գիտեր. միթէ նորա պահապանն եմ». «Ա՛յ ինչ գործեցիր» ասաց Աստուած. «Եղբօրդ արեան ձայնը կը բողոքէ ինձ. Անիծեալ լիներ երկրի վերայ, զոր եղբօրդ արեամբ ներկեցիր. երերեալ եւ տատանեալ ըլլաս երկրի վերայ։

Նախանձը եւ բարկութիւնը Կայէնի մեղայ պատճառ եղան. եթէ չ'եմք ուզեր Կայէնի նման թշնամանքը եւ մեր վերայ հրաւիրել մարդկանց թշնամանքը եւ երկնից պատուհասը, պէտք է զգուշանանք այսպիսի ցապարտ զգացմանց անձնատուր լինելէ,

Այնուհետեւ Կայէն գնաց Նայիդ երկիրը, ուր յետ ժամանակաց տուաչին քաղաքը շինեց եւ իւր որդւոյ անունամբ Ենոք կոչեց։ Կայենի բոլոր սերունդը չար եղաւ. զոր Ս. Գիրքը որդիք Սատանի կը կոչէ։ Ասոնցմէ երեւելիները եղան Յովբաղ, որ հնարեց երգ եւ քնար, Թովբէլ, որ ճարտար դարբին էր եւ Նայեմա, որ Թովբէլի քոյրն էր, սատանայութիւնը հնարեց։ Աստուած փոխանակ Աբէլի տուաւ Ադամին եւ Եւային մի ուրիշ

որդի, զոր Սէթ անուանեցին։ Սորա որդիքը բարեպաշտ եղան եւ Ս. Գրոց մէջ որդի Աստուծոյ կոչուեցան։ Սոցա երեւելիներն էին Ենովք, որ 365 տարի ապրելէն յետոյ Աստուծոյ հաճոյ ըլլալուն համար կենդանւոյն երկինք փոխեցաւ, եւ Մաթուսաղա, որ ամեն մարդիկներէն երկարակեաց (1) եղաւ, վասն զի 969 տարի ապրեցաւ։

Բայց՝ի Սէթէն Ադամ ունեցաւ շատ տղաքներ եւ աղջիկներ. 930 տարի ապրելէն յետոյ հողդառձաւ, ուստի առնուած էր։

Կը կարծուի, որ մեր նախահայրը Թաղուեցաւ Գողգոթայի վերայ, ուր չորս հազար տարի յետոյ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը սկիզբ մեռնելը խաչի մահուամբ մարդկանց ապաստութեան համար։

(1) Առաջին նահապետաց երկարակեցութիւնը շատ կարեւոր էր այլ եւ այլ պատճառներով. նախ՝ որ բազմանալ թեամբ գաշխարհ պիտի բազմամարդեին. երկրորդ՝ որպէս զի աստուածային աւանդութիւնները աւելի ազէկ կարողանային աւանդել իրենց սերնդոց. իսկ երկարակեցութեան ամենէն գլխաւոր եւ բանական պատճառը կարելի է համարել նահապետաց պարզ եւ ժուժկալ կեանքը. վասն զի երբ մարդկային կեանքը ապականեցաւ, կենաց տեւողութիւնը եւս նուազեցաւ։

Ե

ՋՐՀԵՂԵՂ

ԵՐՐՈՐ բազմացան մարդիկ աշխարհի վերայ՝ բոլորովին զեղխեցան. նոքա այլ եւս չէին մտածեր Աստուծոյ վերայ, որ ամեն օր իրենց բարեբարութիւն կ'ընէր. մոռցան Աստուծոյ պատուիրանները, եւ այնչափ ամբարշտացան ու ապականեցան, որ Աստուած զղջաց (1) մարդը ստեղծելուն վերայ, ուստի որոշեց ընդել մարդկային ցեղը տիեզերական ջրհեղեղով։

Սէթի ցեղէն նոյ միայն արդար գտաւ, զոր Աստուած ուզեց աղատել ջրհեղեղի պատուհասէն. ուստի հրամայեց անոր անփուտ փայտէ տապան մի շինել, որով կարող լինի աղատիլ ինքը, իր ընտանիքը եւ շատ կենդանիներ։ Նոյ հնազանդեցաւ, եւ հարիւր տարուան մէջ իր տապանը շինելով՝ի ղուր յորդորեց մարդիկ յապաշխարհութիւն։

Աստուծոյ հրամանաւ առաւ նոյ տապանին մէջ բոլոր անասունէ կենդանիներէն մէյ

(1) Աստուած անփոփոխելի լինելով՝ զղջման, ցաւոց, կամ ուրիշ զգացմանց ենթակայ չըլլար, ուստի Ս. Գրոց "Աստուած զղջաց" ո խօսքը մարդկանց մեղաց ծանրութիւնը, կամ շատութիւնը կը բացատրէ. այսինքն մարդիկ այնչափ անօրինեցան, որ պատճառ տուին Արարչին իր արարածները, զորս յառաջագոյն այնչափ մարդասիրած էր, ընդհանուր որոշել։

մէկ ղոդ. իսկ սուրբ կենդանիներէն եօթնական ղոդ, նոյնպէս առաւ Նոյա համար մէկ տարուան պաշար։ Վերջապէս հրամայեց Աստուած, որ Նոյ իւր կնիկով, Յեմ, Քամ եւ Յաբեթ երեք որդիներով եւ նոցա կնիկներով տապանը մտնէ։ Տապանը մտնելէն յետոյ երկինքը ամպերով ծածկուեցաւ. քառասուն տիւ եւ քառասուն գիշեր անդադար անձրեւ եկաւ. ծովերը եւ գետերը լցնող աիերէն բարձրացան եւ այնքան ջուրը բազմացաւ, որ բոլոր մարդկանց բնակութիւնները ծածկեց եւ տապանը սկսաւ լողալ։ Մարդիկ եւ գազանները դաշտերէն բլուրց ծայրերը կը փախչէին. բայց ջուրը հոն եւս հասաւ. բլուրց վերայ ապաստան չը գտնելով ամենաբարձր լերանց կատարներու վերայ եկան. այլ սակայն ջուրը այն տեղերն եւս հասաւ, եւ տան եւ հինգ կանգուն աւելի բարձրացաւ ամենաբարձր լեռներէն։ Ամեն բան ջնջուեցաւ. միայն տապանը ապահով կերպով կը ջրէր ջրոց վերայ. նորա մէջ էին երկրագնդի բոլոր բնակիչները՝ ութն հոգիք, որք Աստուծոյ ամենակարող պաշտպանութեան տակ էին։

Հարիւր հիսուն օր ջուրը բնաւ չը պակսեցաւ. բայց յետոյ հողմը շնչեց, ցրուեց ամպերը, անձրեւը դադրեցաւ, աղբիւրներու

անդունդները գոցուեցան եւ ջուրը սկսաւ կամաց կամաց իջնել։ Ջրոց վերայ չորս տապանը նստաւ Հայաստանի Մասիս լերան վերայ։ Նոյ փափագելով իմանալ թէ արդեօք ցամքած է երկիրը, արձակեց ագռաւը, որ այլ եւս չը դարձաւ։ Սակաւ ժամանակէն յետոյ արձակեց աղաւնին, որ հանգիստ չը գտնելով դարձաւ եւ Նոյ ձեռքը ձգելով ներս առաւ։ Եօթն օրէն յետոյ միւսանգամ Նոյ արձակեց աղաւնին, որ երեկոյին ձիթենւոյ մի շիւղով դարձաւ։ Որչափ ուրախացան արդեօք տապանի բնակիչները. երբ իմացան, որ ջուրը իջած է եւ ծառերը դուրս ելած են։ Եօթն օրէն յետոյ նորէն արձակեց Նոյ աղաւնին, որ այլ եւս չը վերադարձաւ. որովհետեւ երկիրը ցամքած էր։ Նոյ վեց հարիւր տարեկան էր, երբ Աստուած ասաց նորա. "Դուրս ել տապանէն ընտանիքովդ եւ քեզ հետ եղած բոլոր կենդանիներով։ Ածեցէք եւ բազմացէք երկրի վերայ"։

Նոյ տապանէն ելնելով սեղան շինեց եւ ընծայակատարութեան պատարագ մատոյց Աստուծոյ. Աստուած ընդունեց նոյի պատարագը եւ նորա երախտագիտութեան համար օրհնեց երկիրը եւ մարդկութիւնը ասելով. "Քանի որ երկիրը կայ, անպակաս թող լինին ցանքը եւ հունձքը. եղանակները, ամիս եւ

գիշեր իրարու Թմղ յաջորդեն»։ Նոյ նայեցաւ դէպ երկինքը, եւ տեսաւ ամպոց մէջ փայլուն աղեղը՝ ծիրանի գօտին։ Աստուած ասաց. «Ա յս աղեղը յաւիտենական ուխտիս նշան Թմղ լինի. երբ ամպերը հաւաքուին երկնից երեսը, Թմղ մարդիկ յիշեն ընդհակառակը Թեամբ իմ ուխտս, թէ այլ եւս ջրհեղեղ(1) չը պիտի ղրկեմ»։

Ամեն անգամ երբ կը տեսնենք երկնից երեսը այս աղեղը՝ պարտիմք յիշել մեր Արարչի ողորմածութիւնը եւ մարդասիրութիւնը. պարտիմք աշխատիլ, որ մեր կեանքի սրբութեամբ եւ անմեղութեամբ արժանանանք նորա մարդասիրութեանը։

(1) Ջրհեղեղի մասին ամեն հին հեթանոս ազգաց մէջ, ինչպես Եգիպտացւոց, Ասորւոց, Քաղդեացւոց։ Պարսկաց, Ցունաց, Հռովմայեցւոց, Գոթաց, Չինաց, Հնդկաց, Պրամանեցւոց, Մեքսիկացւոց, Բերուվեացւոց, Պրազիլեացւոց, Նոր Գալէտոնի եւ Ովկիանոս այլ կղզեաց բնակչաց մէջ պատմութիւն, կամ դիւցաբանական շատ վկայութիւններ կան։ Ա յս ազգաց շատերուն մէջ՝ ի վաղ ժամանակաց մի աւանդութիւն կայ, եթէ անապատացեալ երկիրը լեցնելու համար տապանով, կամ նաւով ընտանիք մի փրկուած է։ Ակնյ զատ Եգիպտոսի եւ Հնդկաստանի մէջ քարերու, նմանպէս հին դրամներու վերայ եղած արձանագրութիւնք ջրհեղեղի մասին յիշատակութիւններ կ'ընեն։

Զ

ՆՈՅԻ ՈՐԴԻՔԸ ԵՒ ԲԱԲԻԼՈՆԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

Նոյ իջնելով Ա յրարատէն սկսաւ երկիր մշակել, եւ այգի տնկեց։ Երբ պտուղը հասաւ, քամեց եւ գինի դրաւ. գինին խմեց եւ արբենալով մերկ պառկեցաւ։ Քամ տեսնելով իւր հայրը մի այսպիսի անվայել դրութեան մէջ՝ ծիծաղեցաւ եւ գնաց մէս եղբայրներուն պատմեց։ Սեմ եւ Յաբէթ լաթ առնելով եւ յետս յետս երթալով՝ ծածկեցին առանց նորա մերկութիւնը տեսնելու։ Նոյ երբ արթնցաւ ամեն եղածները իմացաւ. ուստի օրհնեց Սեմը եւ Յաբէթը իրենց պարկեշտ վարմանց համար. իսկ Քամը եւ նորա սերունդը անիծեց եւ գերութեամբ ապրելու դատապարտեց։

Այն տղայքը, որ կը թերանան առ ծնողս ունեցած յարգանաց եւ խնամոյ պարտաւորութեան մէջ, նոքա կը հրաւիրեն իրենց վերայ Աստուծոյ եւ ծնողական անէծքը. որովհետեւ ծնողք երկրի վերայ Աստուծոյ փոխանորդներն են։

Նոյ ջրհեղեղէն յետոյ երեք հարիւր յիսուն տարի ապրեցաւ եւ երբ մեռաւ 950 տարեկան էր։

Նոյի որդիքը բազմացան եւ ամենքը իր-

թեւ մի ազգ մեկ լեզուով կը խօսէին : Բազմանալով սկսան յուժիլ երկրի վերայ . բայց քո ըլլալին ցրուելէ եւ իրարմէ հեռանալէ առաջ՝ Սենաարի երկրին մէջ մի դաշտ գտան եւ հոն բնակեցան . այս տեղ որոշեցին շինել մի բարձր աշտարակ , որոյ ծայրը պիտի հասնէր մինչեւ երկինք իբրեւ նշան իրենց զօրութեան եւ իմաստութեան ապագայ սերընդոց հասնելը : Բայց Աստուած ընդհատ նոցա այս ամբարտաւան ձեռնարկութիւնը խառնակելով (1) նոցա լեզուները , որով աշտարակը շինողները իրարու խօսք չը հասկանալով չը կարողացան շարունակել շինութիւնը . անկատար մնացած աշտարակը կոչուեցաւ Բաբէլ որ Եբրայեցերէն խառնակութիւն կը նշանակէ :

(1) Լեզուաց խառնակութիւնը Հին Կտակարանի մէջ յիշատակուած հրաշից ամենամեծն է . վասն զի մարդիկ մինչ դեռ միեւնոյն այն ժամանակ մեկ լեզուով կը խօսէին , մեկ վայրկենի մէջ յանկարծ խօսած լեզունին կը մոռնան եւ ուրիշ լեզուներ կը խօսին , զոր միայն իրենց ընտանիքները կը հասկնային Այն ժամանակի սկզբնական լեզուաց ձիւդ թիւը չը գիտցուիր . բայց ընդհանուր հաւանական կարծիքն այս է , թէ Եբրայական , Յաւնական , Լատինական , Տեւտոնական , Սքլաւնեան . Թաթար եւ Զինաց լեզուները սկզբնական լեզուներ են , իսկ մնացեալք անոնցմէ յառաջ եկած գաւառաբարբառներ . գալով մեր լեզուին , որ Նոյի եւ անոր հայրենեաց լեզուն է , անփոփոխ մնաց . քանի որ Ս . Գիրքը լեզուի խառնակութիւնը միայն Բաբէլոնի վերջ եղած , կ'ասէ , հետեւաբար այս տեսութեամբ Հայոց լեզուն սկզբնական լեզուաց գլխաւորը կարող եմք համարել :

Այս հռչակաւոր աշտարակին քով շինուեցաւ Բաբելոն քաղաքը , որ նշանաւոր եղաւ իւր զօրաւոր թագաւորներով , բազմաթիւ բնակչօք եւ ծոցն ամիսոփած հրաշալիքներով :

Նոյի որդիներէն սերած երեք մեծ ընտանիքները բաժնուեցան եւ կազմեցին երեք ցեղերը , որք բոլոր աշխարհը բազմանարդեցին :

Սեմի որդիները բնակեցան Ասիոյ մէջ , որոնցմէ յառաջ եկան Իսրայէլացիք :

Յաբէթի որդիները Եւրոպայի մէջ բնակեցան , իսկ Քամի որդիները Ափրիկէի աղգերը կազմեցին :

Բաբելոնի աշտարակաշինութեան պատմութիւնը անտեղի ապացոյց մի է , որ մարդկիկ առանց Աստուծոյ օգնութեան ոչ մինչ չեն կարող ընել : Տղայք միշտ կը սխալին , երբ առանց իրենց ծնողաց եւ ուսուցչաց խորհուրդին գործի կը ձեռնարկեն :

Է

ԱԲՐԱՀԱՄ

Մարդիկ ցրուելով երկրիս վերայ բաժնուեցան զանազան աղգերու եւ մոռացան Ճշմարիտ Աստուածը . նոքա սկսեցին պաշտել իրենց շինած կուռքերը , զանազան կենդանիները , արեգակը , լուսինը եւ այս պատճա-

ռաւ կոչուեցան Խաղաղ (1)։ Ա.յս կռապաշտ ներու մէջ Սեմի ցեղէն մի բարեպաշտ մարդ կար Աբրահամ անուն։ Աստուած Ճշմարիտ հաւատը երկրի վերայ պահպանելու համար ընտրեց Աբրահամը եւ նորա ցեղը։

Աբրահամ Թարայի որդին էր եւ ունէր երկու եղբայր Նաքորը եւ Առան անուն։ Առան իւր հօրմէն առաջ մեռաւ Թողով մի որդի Ղոտ անուամբ։ Բայց որովհետեւ կը-ռապաշտութիւնը տարածուեցաւ ոչ միայն Աբրահամու հայրենեաց, այլ եւ իւր հօրը ընտանեաց մէջ. ուստի Աստուած ասաց Աբրահամին. "Ե՛լ քու հայրենիքէդ, քու ազգէդ, եւ հօրդ տանէն եւ գնա՛ այն երկիրը, զոր քեզ պիտի ցուցնեմ։ զքեզ մեծ ազգ պիտի ընեմ,

(1) Անունդութիւնը կ'ասէ, որ Նոյ իւր որդւոց եօթը պատուէր տուաւ, եւ այս պատուէրները աշխարհի բոլոր մարդկանց հաւասարակ եղած արդարութեան եւ անբարութեան հիմունքն էին։ Բոլոր ազգերը՝ Սեմի ցեղէն զատ Մեսիայի մը գալստեան հաւատը, Աստուծոյ ծանօթութիւնը եւ հանդերձեալ դատաստանի մը գիտութիւնը, նոյնպէս աղօթքի եւ շաբաթ օրը սուրբ պահելու պարտաւորութիւնը նոյնն ստանալով ուր որ գնացին հետերնին տարին։ Այս էր Նոյի պարզ կրօնը, որոյ համար Պօղոս Առաքեալը Նոյ պատրուիեան քարոզ կ'անուանէ. այլ սակայն զանազան ազգերու բամնուած մարդկային ազգը չը պահեց այս հաւատը, ակսաւ պատկերներ շինել եւ նմանոց իբրեւ Աստուծոյ պաշտօն մատուցանել. այս պատճառաւ Աստուած կամենալով պահել երկրի վերայ Ճշմարիտ հաւատը՝ կոչեց Աբրահամը, որ հայր պիտի լինէր Իսրայէլի ընտրեալ ազգին, ինչպէս յետոյ քրիստոնեից։

պիտի օրհնեմ զքեզ եւ քեզմով բոլոր ազգերը պիտի օրհնուին"։

Թէեւ շատ ցաւալի էր Թողուլ Աբրահամին իւր հայրենիքը, բայց որովհետեւ նորա հաւատը Աստուծոյ վերայ շատ հաստատ էր, մի վայրկեան անգամ չը տատամսեցաւ իրեն եղած աստուածային կոչման պատասխանելու. առաւնա իւր Սառա կինը, եղբօրորդին Ղոտ, ծառաները եւ աղախինները, ժողովեց իւր ստացուածքը եւ խաշները եւ հեռացաւ հայրենի երկրէն։

Աբրահամ գնաց Փանանայուց գեղեցիկ եւ բերրի երկիրը, եւ երբ հասաւ Սիքէմի պաղաքեր հովիտը՝ Աստուած ասաց նորա. "Ահա՛ այն երկիրը, զոր պիտի տամ քու որդւոյդ". Աբրահամ շնորհակալութենէ շարժուած Աստուծոյ սեղան կանգնեց այն տեղ, ուր որ Աստուած երեւեցաւ իրեն։

Ը

ԱԲՐԱՀԱՄ ԵՒ ՂՈՏ

Աբրահամ եւ Ղոտ միասին կը բնակէին եւ երկուքն ալ ունէին բազմաթիւ խաշներ։ Բայց Աբրահամ ունէր ուրիշ շատ թանկագին հարստութիւններ, այն է իւր առաքինութիւնները։ Նա էր երկիւղած, արդար, մեծահո-

գի, խեղճերուն կարեկից, հիւրասէր, լի կեն-
դանի հաւատով, հնազանդ Աստուծոյ կամաց
եւ հաւատարիմ իւր մերձաւորաց: Նա միշտ
ճշմարտութեամբ վարուելով՝ կ'ուզէր այլոց
մէջ եւս ճշմարտութիւն տեսնել: Իւր հոգ-
ւոյ այս գեղեցիկ յատկութեամբը հաճոյ էր
Աստուծոյ, սիրելի մարդկանց եւ գոհ ինքն
իրմով: Ֆանանու բնակիչները սիրով ընդու-
նեցին զԱբրահամ:

Բարեպաշտ մարդիկ միշտ ամէն տեղ Աս-
տուծոյ պաշտպանութեան տակ են:

Աբրահամու եւ Ղովթի խաշները այնչափ
բազմաթիւ էին, որ արածելու տեղը բաւա-
կան չէր լինէր, եւ այս պատճառաւ յաճախ
հովիւներու մէջ վէճ կը ծագէր: Աբրահամ
ասաց իւր եղբօրորդւոյն. "Մենք ազգականներ
ենք, պէտք չէ, որ մեր մէջ եւ մեր հովիւ-
ներուն մէջ կռիւ լինի. աւելի լաւ է, որ բա-
րեկամաբար բաժնուինք իրարմէ: Ահա ամբողջ
երկիրը առջեւդ է, ընտրէ որ կողմը որ
կ'ուզես, եթէ դու ձախ կողմը երթաս, ես
աջ կողմը. իսկ եթէ աջ կողմը երթաս, ես
ձախ կ'երթամ»: Ղովթ ընտրեց Յորդանանու
բարեբեր կողմը, ուր վնուած էին Սոդոմ եւ
Գոմոր քաղաքները եւ ինքը բնակեցաւ Սոդո-
մի մէջ. իսկ Աբրահամ իւր վրանները կանգ-
նեց Փեբրոնի մէջ Մամբրէի կաղնիին քով:

Ղովթի ընտրութիւնը անյաջող էր. ո-
րովհետեւ Սոդոմի բնակիչները չար էին:

Շրջակայ երկիրները բաժնուած էին փոք-
րիկ տէրութիւններու, որոց իւրաքանչիւրը
առանձինն թագաւոր ունէր: Այս թագաւոր-
ներու մէջ պատերազմ բացուեցաւ, որոց մաս-
նակից էր Սոդոմի թագաւորն եւս, որ իւր
դաշնակից չորս թագաւորներով յարձակուելով
թշնամիին՝ Սոդոմ եւ Գոմոր քաղաքաց բնա-
կիչները գերեվարեցան, նմանպէս եւ Ղովթ
իր ամբողջ ընտանիքով, ծառաներով, աղա-
խիններով եւ խաշներով:

Գերութենէ ազատուած մի մարդ գնաց
Աբրահամին պատմեց Ղովթին պատահած
դժբաղդութիւնը: Աբրահամ ջուսուլ ժողո-
վեց իւր ծառաները, որոնք հարիւր տասն եւ
ութն հոգի էին. միացան նորա հետ նմանպէս
իւր դաշնակիցները Ահան, Էսքոլ եւ Մամ-
բրէ իրենց մարդիկներով եւ անմիջապէս գնա-
ցին յաղթողներու ետեւէն. հասան նորա
գիշերով թշնամեաց. զարկին եւ քշեցին. ա-
զատեցին Ղովթը եւ միւս բոլոր գերիները
եւ առին նաեւ տարած բոլոր աւարը:

Աբրահամ երբ յետ կը դառնար յաղթու-
թենէն՝ Շաղէմ քաղաքի թագաւորը Մելքի-
սեդեկ ընդ առաջ եկաւ եւ հաց ու գինի մա-
տոյց Աբրահամին. որովհետեւ ճշմարիտ Ա-

տուծոյ քահանայ էր , եւ օրհնեց ասելով՝ “ Օրհնեալ է Աբրահամ՝ բարձրեալ Աստուծմէն , որ երկինքն ու երկիրը ստեղծեց , եւ օրհնեալ է Աստուած , որ թշնամիներդ քու ձեռքդ մատնեց ” : Աբրահամ՝ Մելքիսեդեկի քահանայութիւնը պատուելով եւ Աստուծոյ հոգւով նորա մէջ յաւիտենական Քահանայապետի (Յիսուս Քրիստոսի) օրինակը (ԵԲր . Դ . 15) տեսնելով՝ իւր առած աւարէն տասնորդ տուաւ :

Սոդոմի թագաւորն եւս Աբրահամի առաջն ելաւ եւ ասաց . “ Մարդիկները միայն ինձ տուր , առած աւարդ քեզ թող լինի ” , Աբրահամ՝ պատասխանեց . “ Աստուած չընէ , որ ես ուրիշի ստացուածքէն շահուիլ ուզեմ : ամենն ալ քեզ կը դարձնեմ՝ բայց ’ի դաշնակ ցայգս բաժինէն ” . այս ասելով՝ յետ տուաւ առմէնը , ինչ որ թշնամին յափշտակած էր :

Ի՛նչ աննման անշահասիրութիւն եւ վեհանձնութիւն . այն որ իւր ունեցածներով գոհ կը լինի առանց երբէք այլոց ունեցածին աչք տնկելու՝ Աստուած միշտ կը մեծացնէ այնպիսին եւ կը հարստացնէ , ինչպես եւ Աբրահամը :

Թ

ՀՐԵՇՏԱԿԱՑ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱԲՐԱՀԱՄԻՆ

Աբրահամ թէեւ շատ հարուստ էր , բայց տուն չունէր , եւ կը բնակէր վրանի տակ , ըստ միշտ կը տեղափոխէր այն տեղ , ուր որ իւր խաշները կ’արածէին : Մի անգամ կէս աւուր առեն նստած էր վրանի դրան մօտ եւ տեսաւ երեք անցորդներ , անմիջապէս անոնց առջեւ ելաւ եւ մինչեւ գետին երկրպագելով ասաց . “ Եթէ արժանի եմ , մի անցնիք վրանիս քովէն . այլ հանգստացէք տակաւ մինչ այս ծառին տակ . ջուր կը բերեմ՝ ձեր ոտքերը լուանաք եւ ձաշ կը պատրաստեմ . կերբէք եւ ապա գնացէք ձեր ճանապարհը ” . — “ Ըսածդ պէս ըրէ ” պատասխանեցին : Աբրահամ՝ շուտով վրանը մտաւ եւ ասաց Սառային , որ նաշխէ նկանակներ թրէ . յետոյ գնաց խաշներու մօտ , ընտրեց ամենալաւ հորթը եւ տալով ծառային՝ հրամայեց հիւրերու համար պատրաստել . բերաւ նաեւ կարագ եւ կաթ : Ճաշի ժամանակ Աբրահամ ծառին տակ կեցած էր :

Ճանապարհորդներն էին երկու հրեշտակներ եւ Քրիստոս Աստուած մարդոյ կերպարանքով : Աստուած ասաց Աբրահամին . “ Ո՞ւր է կինդ Սառան ” . “ Վրանին մէջ է ” պատասխանեց . “ Գալ տարի այս ժամանակ Սառան

որդի պիտի ունենայ». ասաց Աստուած։ Սա ուան, որ կանչնած էր վրանի դրան եռեւը, լսելով մի այսպիսի խոստումն, ծիծաղեցաւ. որովհետեւ չէր հաւատար եւ ինքն իրեն կ'ասէր. «Մինչեւ հիմա չեղածը այսուհետեւ պիտի լինի, մինչդեռ թէ ես եւ թէ այրս ծերացած ենք»։ Աստուած ասաց Աբրահամին. «Ինչո՞ւ կը ծիծաղի Սառան եւ կ'ասէ, թէ կրնամ ես որդի ծնանիլ, քանի որ ժամանակս անցած է. միթէ Աստուծոյ համար անկարելի բան կայ»։ Սառան տեսնելով որ Աստուածը իմացաւ մինչեւ անգամ իւր մտքին մէջինը, վախցաւ. վրանէն դուրս ելաւ եւ կ'ուզէր ներողութիւն խնդրել։ Աբրահամ հաւատացաւ, որ այս ճանապարհորդները հասարակ մարդիկ չէին։

Այս մարդիկը եղնելով գնացին դէպ 'ի Սոդոմ եւ Գոմոր. Աբրահամ ճանապարհ դրաւ զանոնք։ Աստուած ասաց. «Ես չեմ պահեր իմ ծառայէս՝ Աբրահամէն ինչ որ պիտի ընեմ. որովհետեւ գիտեմ որ նա պիտի ուսուցանէ իւր որդւոց պահել Տիրոջ ճանապարհը եւ բարեպաշտութեամբ ապրիլ»։ Աստուած յայտնեց, որ ինքը Սոդոմ եւ Գոմոր քաղաքները պիտի ջնջէ բնակչաց անօրէնութեան համար։ Աբրահամ հարցուց Աստուծոյ. «Եթէ գտնուին քաղաքին մէջ հիսուն,

քառասուն, երեսուն մինչեւ տասն արդար, չը պիտի՞ խնայես»։ Աստուած պատասխանեց. կը խնայէի, եթէ մինչեւ անգամ տասն արդար մարդիկ գտնուէին։

Ժ

ՍՈԴՈՄԻ ԵՒ ԳՈՄՈՐԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ

Երեկոյեան դէմ երկու հրեշտակները ճանապարհորդներու ձեւով մտան Սոդոմ։ Ղովտ երբ տեսաւ ճանապարհեց նոցա առաջ եւ զանոնք հիւրընկալելու համար։ Շատ թախանձանքով հաղիւ յաջողեցաւ Ղովտի տունը երթալու։ Սոդոմի բնակիչները տեսնելով այս բանը՝ ուզեցին իրենց չար յաջողութեամբ վնասել նոցա. բայց Ղովտ ընդհատեցաւ ըստ ամենայնի։ Այն ատեն հրեշտակները ասացին Ղովտին. «Պէտք է շուտով ելնես այս քաղաքէն ընտանիքովդ, որովհետեւ սորա անօրէնութիւնը մինչեւ երկինք բարձրացաւ եւ հասած է այս ժողովրդեան կործանման ժամը»։

Երկրորդ օրը կանուխ Ղովտ իւր ընտանիքով ելաւ Սոդոմէն եւ հաղիւ Սեգոր փոքրիկ քաղաքը հասաւ արեգական ծագելու ատեն, որ ժամանակ Աստուած երկինքէն ծծումբ եւ կրակ ինկեցուց Սոդոմ եւ Գոմոր քաղաքաց վերայ եւ ջնջեց նոցա բնակիչները եւ շրջակայքը։ Ղովտ

տի կինը հակառակ Հրեշտակաց պատուէրին յետ դարձաւ նայելու եւ անմիջապէս աղի արձան կտրեցաւ ։

Ամեն պարագայի մէջ անհնազանդութիւնը մարդոյ ապաքաղաքութեան պատճառ կը լինի եւ չատ անգամ չնկնալած Թշուառութեան մէջ կը ձգէ ։

Պատուհասած քաղաքաց տեղը աղի եւ անշարժ ջրոյ ընդարձակ լիճ մի է այժմ, եւ մինչեւ յարդ կը մնայ երբեւ ապացոյց Աստուծոյ ահեղ արդարութեան ընդդէմ անօրէն նեալ ժողովրդոյ ։

Սոդոմի բնակիչները կորստեցան, որովհետեւ մնլեգնաբար կը հետեւէին իրենց հաճոյից, որ ղնրենք ամեն տեսակ մեղաց առաջնորդեց ։ Ուրեմն չը սիրենք մոլութիւնները եւ աշխատինք չափաւորել մեր ամեն հաճոյքները։

ԺԱ

ԻՍԱՀԱԿԱՅ ԾՆՈՒՆԴԸ. ԱԳԱՐԻ ԵՒ ԻՄՄԱՅԵԼԻ ԱՓՍՈՐՈՒՄԸ

Աստուծոյ խոստման համեմատ մեկ տարին յետոյ Սառան ծնաւ մի որդի, որոյ անունը Իսահակ դրին ։ Սառան կ'ասէր. "Ծիծաղութիւնս ժամանակ Աստուած ուրախութիւն տուաւ ինձ, որդւոյս ծնունդը ամեն

ոք ինձ հետ» ։ Երբ Իսահակ ծնաւ, Աբրահամ հարիւր տարեկան էր եւ Սառա հինգտասն ։ Մանուկը կը մեծնար եւ կը զօրանար ։

Իսմայէլ Աբրահամի որդին, որ Ագար աղախնէն եղած էր, մի քանի տարի մեծ լինելով Իսահակէն, յաճախ կը ծաղկեր իր եղբայրը ։ Սառան նկատեց այս՝ եւ պահանջեց Աբրահամէն, որ Ագարը իր որդւոյն հետ աքսորէ. որովհետեւ նոքա չէին պատուէր Իսահակը ։ Սառայի այս պահանջը թէեւ խիստ թուեցաւ Աբրահամին, բայց աստուածային ապդմամբ կատարեց. ուստի երբ առաւօտ կանուխ, առաւ հաց եւ մի սիկ ջուր, տուաւ Ագարին, իսմայէլն եւս ուսին վերայ դրաւ եւ աքսորեց ։ Ագար ճանապարհը կորնչնելով Բերսաբէի անապատին մէջ կը թափառէր. ջուրը լրանալով՝ Իսմայէլ ծարաւութենէ կը նուաղէր ։ Ագար Թողուց մանուկը մի ծառի տակ եւ ինքը մէկ վաղան հեռու անոր դէմ մացը նստեցաւ եւ կը լար, որ առեն Աստուծոյ հրեշտակը երեւեցաւ եւ ասաց. "Ագար, մի վախնար, Աստուած քու որդիդ մեծ ազգի հայր պիտի ընէ» ։ Նոյն վայրկենին աչքս Ագար մի վէմի աղբիւր. մօտեցաւ, լեցուց իր սիկը եւ խմցուց մանկան ։ Աստուած օրհնեց Իսմայէլը, մեծացաւ նա եւ ձարտար ա-

ղեղնաւոր եղաւ. կը բնակէր անապատի մէջ եւ Եգիպտոսէն կին առնելով՝ սանն երկու որդի ունեցաւ եւ յետոյ մեծ ազգ եղաւ։ Արաբացիները Իսմայելէն յառաջ եկան. եւ այս է պատճառը, որ երբեմն Իսմայելացիք եւս կը կոչուին։

ԺԲ

ԱԲՐԱՀԱՄՈՒ ՈՂՋԱԿԷՋԸ

Աստուած Աբրահամին հաւատը եւ հնազանդութիւնը փորձելով՝ սանց մի անգամ. "Աբրահամ, առ սիրելի որդիդ Իսահակը, տար այն լերան գլուխը, զոր ցոյց պիտի տամ քեզ եւ այն տեղ զայն ողջակէզ ըրէ ինձ"։

Աբրահամ առաւօտեան դէմ ելաւ, փայտ պատրաստեց եւ բեռցուց իշուն. նոյնպէս հեծաւ երկու ծառայ, Իսահակը եւ ճանապարհ բնկաւ։ Երկրորդ օրը որոշեալ տեղը հասան, ուր յետոյ Սողոմոն Աստուծոյ տաճար շինեց։ Աբրահամ սանց ծառաներուն. "Նստեցէ՛ք այս տեղ, ես որդւոյս հետ լերան գլուխը պիտի երթամ աղօթք ընեմ ու դառնամ"։ Աբրահամ առաւ դանակն ու կրակը. Իսահակը եւս ողջակիզի փայտը շալակեց եւ երկուքը միասին գնացին։ Երթալու ատեն Իսահակ սանց իւր հօրը. "Հայր, ահա կրակ

եւ ահա փայտ, բայց ո՞ւր է ողջակէզ լինելու ոչխարը"։—"Որդեակ, սանց Աբրահամ, Աստուած կը պատրաստէ ողջակիզի ոչխարը"։ Իսահակ միաբէն անգամ չէր անցներ, որ ինք պիտի լինի ողջակէզ։ Երբ լերան գլուխը եկան, Աբրահամ սեղան կանգնեց եւ փայտը վրան դրաւ։ Իսահակ համեստ հնազանդութեամբ եւ առանց ընդդիմութեան թողուց որ կինքը կապէ եւ փայտին վերայ դնէ։ Աբրահամ բարձրացուց ձեռքը եւ կ'ուզէր դանակը մխել որդւոյն սիրտը, եւ ահա Տիրոջ հրեշտակը կանչեց. "Աբրահամ, մի սպաներ որդիդ, այժմ իմացայ, որ դու Աստուծմէ կը վախնաս, որովհետեւ միւնչեւ անգամ քու սիրելի որդիդ չխնայեցիր նորա սիրոյն համար"։ Մի եւ նոյն վայրկենին սուրբ Նահապետը աչքը վեր բարձրացնելով՝ ծառէն կախուած մի խոյ տեսաւ, զոր առնելով իւր որդւոյ տեղը ողջակէզ ըրաւ։

Տակաւին ողջակէզը չէր սպառած, հրեշտակը կրկին երեւեցաւ Աբրահամին եւ ասաց. "Որովհետեւ հնազանդեցար ինձ, պիտի օրհնեմ զքեզ, պիտի բազմացնեմ քու ազգդ երկնից աստղերուն եւ ծովու աւազին պէս եւ երկրի բոլոր ազգերը քու զաւակովդ պիտի օրհնուին"։ Այս կը նշանակէր, որ աշխարհի Փրկիչը Աբրահամու ցեղէն պիտի ծնանէր։

Սառա կենդանի չը մնաց մինչեւ Իսահակայ ամուսնութիւնը. նա մեռաւ, երբ հարիւր քսան եօթը տարեկան էր: Աբրահամ մինչեւ Սառայի մահը չուներ սեփական երկիր, ուր կարողանար թաղել իւր կինը: Ան ժամանակ դեռ հասարակաց հանգստարաններ չը կային. իւրաքանչիւր որ իւր մեռեալը իրեն սեփական կալուածին մէջ կը թաղէր: Աբրահամ Եփրոն անուն մի մարդէ գնեց ագարակ մի, որ պատրաստուած այր եւս ունէր եւ այն տեղ թաղեց իւր կինը: Ուրեմն այս երկրին մէջ Աբրահամու առաջին սեփականութիւնն էր մի ագարակ այրով մէկ տեղ:

ԺԳ

ԻՍԱՀԱԿԱՅ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Աբրահամ խորին ծերութեան հասած՝ կամեցաւ իւր մահէն առաջ Իսահակայ վիճակը կարգաւորել: Նա չէր ուզեր, որ իւր որդին Քանանացի աղջիկներէն կին առնէ. այլ որոշեց նորա համար իւր հայրենիքէն եւ ազգականներէն կին առնել, ուստի կանչեց իւր երէց ծառայն, որ իւր բոլոր կալուածներուն վերակացուն էր, ճշմարիտ Աստուծոյ անուամբ երդում ընել տուաւ, որ անպատճառ իւր հայրենիքէն եւ ազգականներէն կին առնէ

Իսահակին: Ծառայն երդում ըրաւ, որ Աբրահամու ամեն հրամանները հաւատարմութեամբ կատարէ. առաւ տասն ուղտ եւ բեռցուց նոցա վերայ իւր տիրոջ ամեն հարստութիւններէն, եւ գնաց Միջագետք Նաքովրի քաղաքը: Երբ մօտեցաւ քաղաքին, կեցաւ այն ջրհորին քով, ուսկից քաղաքի բոլոր աղջիկները ջուր առնելու կը գային: Աբրահամու ծառայն եղիազար, սկսաւ աղօթել Աստուծոյ, որ իրեն ցոյց տայ Իսահակայ ապագայ կինը: "Թող այն աղջիկը, ասաց եղիազար, որուն կ'ասեմ խնդրեմ տափորդ, որ ես ջուր խմեմ, եւ նա կ'ասէ, խմէ եւ քու ուղտերուդ եւս ջուր կը տամ: այն թող լինի Իսահակայ կինը: Հազիւ եղիազար աւարտեց աղօթքը. եւ ահա Նաքովրի որդւոյն, Բաթուելի աղջիկը, Ռեբեկան քաղաքէն եկաւ տափորով, կնաւ աղբիւրը, տափորը լեցուց եւ ելաւ. եղիազար մօտեցաւ եւ ասաց անոր. "Տափորէդ տակաւ ինչ ջուր խմցուր ինձ". Ռեբեկան անմիջապէս տափորը ուսէն բարկաց վերայ իջուց եւ քաղցրութեամբ պատասխանեց. "Խմէ որչափ որ կ'ուզես" եւ աւելցուց "Ուղտերդ եւս կը ջրեմ": Ցետոյ ջուր հանելով լեցուց այն տաշտը, որ անասուններու ջրելու համար դրուած էր, եւ ջրեց բոլոր ուղտերը: Օտար բականը մի այսպիսի բարեհոգութեան վերայ

զարմացած՝ լուռթեամբ կը նայէր եւ յետոյ ամէն օրեր եւ ապարանջաններ ընծայ տալով՝ ասաց. “Դու որո՞ղ աղջիկ ես, տեղ ունի՞ք ալ դեօք ինձ եւ ուղտերուս համար”. — “Ես Նաբովթի որդւոյն Բաթուէլի աղջիկն եմ Մելքա կնոջմէն ծնած, պատասխանեց. մեր տունը մէկ քեղ եւ ուղտերուդ համար տեղ կայ և ունիմք շատ յարդ ու խոտ”։ Այն ժամուն նակ Եղիազար երկրպագեց Աստուծոյ ասելով. “Օրհնեալ է տէրոջս Աբրահամին Աստուածը, որ երբէք չըթողուր զինքը եւ ինձ առաջնորդեց նորա եղբօր տունը”։

Ռեբեկան շուտով տուն գնաց. ունէր նա Լաբան անունով մի եղբայր։ Լաբան տեսնելով իւր քրոջ առտյան Թանկագին ընծաները, շուտով գնաց օտարականին մօտ եւ տունը տարաւ իրեն հետ. ուղտերուն բեռները վար առաւ եւ ուտելու խոտ եւ յարդ տուաւ։

Եղիազար ներա մտաւ թէ չէ, ընթրիք բերին. բայց նա ասաց. “Բան մը չը պիտի ուտեմ մինչեւ որ տէրոջս կամքը չը կատարեմ”։ Պատմեց նա մանրամասնաբար իրեն եղած յանձնարարութիւնը, ըրած աղօթքը եւ Ռեբեկայի հանդիպումը եւ վերջնական պատասխան խնդրեց։ Բաթուէլ եւ Լաբան պատասխանեցին. “Աստուած ինքը կարգադրած է. ահա առիւծի Ռեբեկան քու առջեւդ է, առ եւ գնա. Թող նա լինի տիրոջդ որդւոյն կինը, ինչպէս Աստուած հրամայեց”։ Եղիազար լսելով այս՝ երկրպագեց Աստուծոյ եւ ընդհակառակ եղաւ։ Հանեց հետը բերած ոսկեղէն եւ արծաթեղէն բաները, գեղեցիկ լաթերը եւ ամբողջ Ռեբեկային տուաւ։ Նոյնպէս ընծաներ տուաւ նորա ընտանեաց։ Այնուհետեւ ամենը նստան ուղտերի, կերան եւ խմեցին։ Երկրորդ օրը առաւօտ կանուխ երբ եղիազար եւ ասաց. “Ա՛յժմ արձակեցէք զիս, որ տէրոջս դառնամ”. աղջկան եղբայրները եւ մայրը ուզեցին, որ մի քանի օր եւս իրենց մօտ պահեն Ռեբեկան, բայց Եղիազար շատ խնդրեց, որ չյապղիպէն զինքը իւր ճանապարհէն. ուստի այն տանեն աղջիկները օրհնեցին Ռեբեկան, հրաժարական ողջոյն տուին. եւ Ռեբեկան իւր աղախիններով մէկ տեղ Եղիազարին հետ գնաց։ Իսահակ ամուսնանալով նորա հետ՝ շատ սիրեց. Ռեբեկան իւր առաքինութիւններով ուրախութիւն եղաւ Իսահակայ եւ կը մխիթարէր զինքը իւր մօրը մահուան վերայ, որու համար միշտ կը լար։ Աբրահամ՝ խորին ծերութեան մէջ մեռաւ իւր բոլոր կալուածքը Իսահակին թողլով։ Իսահակ եւ Իսմայէլ Թաղեցին իրենց հայրը այն պղին մէջ, ուր Թաղուած էր Սառա։

ԺԴ

ԵՍԱՒ ԵՒ ՅԱԿՈՎԲ

Աստուծոյ ընտրած ազգի նահապետները ուղղակի Աստուծմէ հրամաններ կը ստանային. նոքա կը կառավարէին եւ կը պահպանէին իւրեանց ընտանիքը, ընդծիւնները եւ այն աղգականները, որոնք բառական հարստութիւն չէին ունենար անոնցմէ բաժնուելու: Այսեն նահապետ նաեւ իւր տան քահանայն էր եւ միջնորդ Աստուծոյ եւ իրեններուն մէջ: Նա հապետներու ընտանեաց մէջ անդրանիկ որդին միւս եղբայրներէն աւելի առանձնաշնորհ հութիւններ ունէր. որովհետեւ նա կը ժառանգէր հօրը մահէն յետոյ քահանայութեան եւ սիրոյ իրաւունքը: Բայց յայտնի է անդրանիկ որդին ամենէն աւելի իրաւունք ունէր յառաջը, որ իր ցեղէն սիրոյ ծնանի աշխարհս հիս խոստացեալ ապագայ Փրկիչը: Աբրահամ իւր տան քահանայն եւ տէրն էր, անկէ վերջը նոյն իրաւունքները նորա Իսահակ որդին ժառանգեց:

Իսահակէն եւ Ռեբեկայէն երկու եղբայրներ ծնան՝ երկուորեակ, Եսաւ եւ Յակովբ: Եսաւ առաջ ծնաւ. ուստի եւ անդրանիկ կը համարուէր: Նորա մարմինը ծածկուած էր մազերով եւ էր զօրեղ ու քաջ, բայց վայրագ

ու թեթեւամիտ. նորա սիրելի պարապմունքն էր վայրի կենդանիները որսալ. Իսահակ եսաւը աւելի կը սիրէր, որովհետեւ նորա որսը իրեն կերակուր էր: Յակովբ հեզ էր եւ բարեպաշտ, տան գործերու մէջ իւր մօրը կ'օգնէր եւ կը սիրէր հոլովական խաղաղ կեանքը, ու սիրելի էր Ռեբեկային:

Մի անգամ Յակովբ ուտելիքի եփած էր եւ կ'ուտէր. այն ատեն եսաւ որսէն դարձաւ յոգնած եւ քաղցած: "Տուր ինձ քո կերակուրէդ, ասաց նա, որովհետեւ շատ քաղցած եմ". Յակովբ պատասխանեց. "Տուր ինձ անդրանկութիւնդ, որ կերակուրը տամ": "Ի՛նչ սիտի ընեմ անդրանկութիւնը, քանի որ անօթութենէ կը մեռնիմ", պատասխանեց թեթեւամիտ եսաւը եւ երդմամբ խոստացաւ տալ եղբօրը իւր անդրանկութեան իրաւունքը: Յետոյ Յակովբ տուաւ եսաւին իրեն կերակուրը, եւ նա կերաւ, խմեց եւ գնաց առանց մտածելու անգամ իւր վաճառած իրաւունքներուն վերայ: Եսաւ երբ քառասուն տարեկան եղաւ, մի պղտիկ աղջիկ հնութեան առաւ, որ երբէք չէր պատուէր Ռեբեկան:

ԺԵ

ԻՍԱՀԱԿ ԿՕՐՀՆԷ ԻՒՐ ՈՐԴԻՆԵՐՔ

Իսահակ երբ ծերացաւ, աչքերը ծանրացան ու չէին տեսներ եւ ղպալով իւր մեհուան մերձենալը՝ կանչեց իւր Եսաւ որդին եւ ասաց. "Որդեակ, ահաւասիկ ծերացած եմ եւ մահուան օրը չեմ գիտեր. դաշտ ելի՛ նա, որս բռի եւ անկէ իմ սիրած կերակուրը պատրաստէ. որպէս ղն ուտեմ եւ չը մեռած օրհնեմ զքեզ"։ Եսաւ անմիջապէս գնաց. բայց Ռեբեկան, որ լսեց Իսահակայ խօսքերը եւ անդրանկութեան աւելի արժանի կը համարէր Յակովբը, հրամայեց նմա իւր խաչներէն երկու գէր ուլ բերել, որպէս ղն ինքը Իսահակայ սիրած կերակուրը պատրաստէ եւ տայ նմա, որ տանի եւ օրհնութիւնը ինքն առնէ։ Յակովբ վախցաւ, որ չը լինի թէ Իսահակ իմանայ եւ փոխանակ օրհնութեան անէծք տայ իրեն. մայրը տաց. "Իմ վերայ թող լինի անէծքը, դու խօսքիս մնիկ ըսէ". Յակովբ գնաց բերաւ. Ռեբեկան շտապով պատրաստեց. Եսաւի նոր զգեստը Յակովբին հագցուց եւ ուլերու մորթերը փաթաթեց նորա ձեռքերը եւ վիզը. յետոյ կերակուրը տուաւ, որ հօրը տանի։ Իսահակ երբ լսեց, որ մէկը վրանը կը մտնէ, հարցուց, "Ո՞վ է".

—Յակովբ պատասխանեց. "Անդրանիկ որդիդ Եսաւն եմ. հրամանդ կատարեցի, ել, կեր եւ օրհնէ զիս"։

Իսահակ Յակովբի ձայնը լսելով՝ սկսաւ տարակուսիլ եւ հարցուց. "Ի՞նչպէս շուտով բերիր, մեհեցիր լինէ, ի՛ուզեմ շօշափել լմնանալս հասնի, որ սրդեօք դու իմ որդիս Եսաւն ես"։ Յակովբ մեհեցաւ, Իսահակ շօշափելով ասաց. "Ձայնդ Յակովբինն է, իսկ վիզդ եւ ձեռքերդ Եսաւինն են"։ Ա՛յսպէս խաբուեցաւ Իսահակ, կերաւ բերած կերակուրը եւ ասաց. "Մօտեցիր որդեակ, եւ համբուրէ զիս"։ Յակովբ մեհեցաւ եւ համբուրեց։ Ա՛յն ատեն Իսահակ Եսաւի լաթերուն հոտը առաւ եւ առանց տարակուսանայ անդրանկութեան օրհնութիւնը Յակովբին տուաւ. ասելով՝ "Տէր լինիս եղբօրդ վերայ եւ մօրդ որդիները քեզ հպատակին. անիծեալ լինի զքեզ անիծողը, եւ օրհնեալ՝ զքեզ օրհնողը։

Յակովբ հազիւ դուրս ելաւ թէ չէ, Եսաւ ներս մտաւ. Իսահակ հարցուց. "Ո՞վ է եկողը"։ Եսաւ պատասխանեց. "Անդրանիկ որդիդ Եսաւն եմ"։ Իսահակ շատ զարմացաւ եղածին վերայ եւ ասաց. "Որդեակ իմ, քու եղբայրդ Յակովբ նենգութեամբ յափշտակեց քեզ տալիք օրհնութիւնս"։ Եսաւ վախէն եւ

բարկութենէն սկսաւ լալ եւ ասաց. «Հայր, մի՞թէ ինձ համար ուրիշ օրհնութիւն չունի՞ս», Իսահակ թէեւ չուզեց օրհնել, բայց նորա արտասուքներին չարժուած յետագայ օրհնութիւնը տուաւ. «Աստուած թող բնակեցնէ զքեզ պարարտ երկրի մէջ. արտդ ապրիս եւ եղբօրդ իշխանութեան տակ մնաս»:

Իսահակ օրհնելով Եսաւը՝ աւելի հաստատեց Յակովբի տուած օրհնութիւնը. ո՛րովհետեւ Աստուծոյ նախախնամութեամբ ամեն բան կարգադրուած էր: Եթէ չընդհատուէր մանաւանդ որկրամոլութեան, ինչպէս եւ ամեն կրից, Եսաւի նման կը կորուսանեմք մեր ամեն Քրիստոսական հոգիները. իսկ ընդհակառակն եթէ առաքինութեան համար մրցինք, Յակովբայ նման Աստուծմէ կ՚օրհնուինք:

Եսաւ այս ժամանակին սկսեալ ատեց իր եղբայրը եւ մտքին մէջ կ՚ասէր. «Երբ մեր հայրը՝ Իսահակ մեռնի, կըսպանեմ եղբայրս»: Ռեբեկայ լսելով Եսաւի միտքը՝ խորհուրդ տուաւ Յակովբին (1) հայրենի տունէն փախչիլ

(1) Բոլոր նահապետները շատ կամ քիչ մարգարէութեան հոգիէն լեցուած էին, որովհետեւ իրենց անդրանկաց որուած անուններուն ընդհանրապէս նոցա ապագային մէջ ունենալիք կենաց պարտութիւնը կը բացատրէին: Մանաւանդ Ըստ գալի է այս Յակովբայ կեանքին մէջ, վասն զի նորա ամբողջ կեանքը չէր այլ ինչ, բայց միայն իր անուան նշանակու-

եւ երթալ Միջագետք իւր եղբօրը Լաբանի մօտ. Իսահակայ եւս ասաց. «Ձանձրացած եմ Քանանացի աղջիկներէն. եթէ Յակովբ եւս Քանանացի կին առնէ, այնուհետեւ ինչպէս կրնամ ապրիլ. թող նա Միջագետք երթայ եւ այն տեղ իրեն կին ընտրէ»:

ԺԲ

ՅԱԿՈՎԲԻ ԵՐԱԶԸ

Իսկոյն կանչեց Յակովբը, օրհնեց եւ այս պատուէրը տուաւ. «Քանանացի աղջիկներէն կին մի առներ, այլ գնա՛ Միջագետք մօրդ հօրը՝ Բաթուէլի տունը եւ մօրեղբօրդ Լաբանի աղջիկներէն քեզ կին առ: Իսկ Աստուած կ՚օրհնէ զքեզ. կը մեծցնէ եւ կը բազմացընէ. հօրս Աբրահամին օրհնութիւնը կը տայ քեզ եւ քու զաւակացդ»: Յակովբ իւր ծնողաց օրհնութիւնը առնելով՝ ճամապարհ

Թէեան մեկնութիւնը համ բացատրութիւնը: Նա ուշ միայն ընտանեան պատգամներու մէջ իւր եղբայրը խաբեց. այլ նոյն իսկ Աստուծոյ հրեշտակին հետ ըմբշամարտեցաւ: Սուրբն Գրիգոր այս երկուսրեակ եղբայց ծննդեամբ անտղարաչխեց յիմարութիւնը կը յանդիմանէ, որոնք կը կարծեն հաստատել թէ մարդկային կեանքը մեղքերու ազդեցութեան ենթակայ է. եւ մի եւ նոյն ատեն ծնուած երկու անձինք մի եւ նոյն բաղդը կ՚ունենան. սակայն Եսաւ եւ Յակովբ զրկանք եւ բնաւորութիւն ունեին:

եւաւ դէպ ի Մելքագեսաք իւր մօրեղբօր Լաբանի քով երթալու համար ։

Եւաւ լսելով՝ որ Քանանացի աղջիկները Իսահակայ հաճոյ չէին եւ այս պատճառաւ Յակովբը օրհնեց եւ Մելքագեսաք ղրկեց, որպէս զի Լաբանի աղջիկներէն կին առնու, ինքը գնաց իւր հօրեղբօր Իսմայելի մօտ եւ նորա Մայալեթ աղջիկը կին առաւ ։

Երբ Յակովբ կը ճանապարհորդէր, դիշերը վրայ հասաւ. ուստի անապատին մէջ պառկեցաւ գետնի վերայ գլուխն տակ քար մը դնելով ։ Քնոյն մէջ տեսաւ, որ մի սանդուխ գրուած էր երկրէն մինչեւ երկինք եւ նորա վերայէն Աստուծոյ հրեշտակները կ'երթեւեկին եւ կ'իջնէին եւ Աստուած ինքը սանդուխին գլուխը կեցած կ'ասէր. "Ես եմ Աբրահամու Աստուածը, քու հօրդ Իսահակայ Աստուածը, մի վախնար. այդ երկիրը, որ վերայ կը քնանաս, սիրտ տամ քեզ եւ զաւակացդ. սիրտ բազմացնեմ քու ազգդ. քեզմով եւ քու զաւակովդ սիրտ օրհնուի բոլոր մարդկային ազգը ։ Եւ քեզ հետ սիրտ լինիմ եւ սիրտ պահպանեմ զքեզ ամեն ճանապարհներու մէջ. սիրտ վերադարձնեմ զքեզ այս երկիրը եւ չը սիրտ թողում զքեզ մինչեւ որ ամեն ասածներս կատարուին" ։ Յակովբ արթնցաւ քունէն եւ ասաց. "Աստուած այս տեղ է,

ես չէի գիտեր. այս տեղ Աստուծոյ տունը եւ երկնքի դուռն է". առաւ իւր գլխուն տակի քարը, արձան կանգնելով իւղով օծեց եւ այս ուխտը ըրաւ. "Երբ Աստուած ինծ վերադարձնէ, այս տեղ տեղն սիրտ չինեմ, սիրտ լինի Աստուծոյ տունը եւ ամեն ստացուածներէս տասանորդ սիրտ տամ" ։ Այս անդուխը օրինակ էր Աստուածամօր եւ Քրիստոսի յաշխարհ գալուն ։ Այն տեղը, ուր Յակովբ այս մարգարէական տեսիլը տեսաւ, այն ժամանակէն ի վեր կոչուեցաւ Բեթէլ, այսինքն Տո՛ւն Աստո՛ծոյ ։

ԺԲ

ՅԱԿՈՎԲԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յակովբ հարուստակեց իւր ճանապարհը դէպ յարեւելս. երկար ժամանակ երթալով հասաւ մի ջրհորի մօտ, որ դաշտին մէջ էր եւ որոյ քով երեք խաշներ կը հանգստանային. ջրհորին բերանը գոցուած էր մի մեծ քարով ։ Յակովբ ասաց հովիւներուն. "Եղբայրք, ո՞ր տեղէն էք", — հովիւները պատասխանեցին. "Խառան քաղաքէն եմք". Յակովբ հարցուց. "Կը ճանաչէք Լաբանը". — "Կը ճանաչեմք" պատասխանեցին, եւ ահա նորա աղջիկը Ռաքէլ կը գայ իւր հօրը ոչխար-

ներով։ Ա յս միջոցին Ռաքէլ մօտեցաւ, եւ երբ Յակովբ տեսաւ, իսկոյն ջրհորի քարը դո՛ղրեց եւ ջրեց Լաբանի ոչխարները, յետոյ բարեւեց Ռաքէլը եւ ուրախութենէն սկսաւ լալ։ Յայտնեց որ ինքը Ռեբեկայի որդին է։ Ռաքէլ այս լսելուն պէս, տուն վազեց եւ ամեն բան իւր հօրը պատմեց։ Լաբան երբ լսեց քեռորդւոյն գալուստը, նորա առաջ գնաց, գրկեց, համբուրեց եւ տուն տարաւ։

Մի ամիս անցնելէն յետոյ Լաբան Յակովբին ասաց. "Դուն իմ ազգականն ես. չեմ ու՛զեր, որ ինձ ձրի ծառայես. ասա, ինչ վարձք ի՛ուզես"։ Լաբան երկու աղջիկ ունէր, մեծին անունը Լիա էր, իսկ փոքրինը՝ Ռաքէլ. Լիայի աչքերը ցաւոտ էին. բայց Ռաքէլ դէմքով շատ գեղեցիկ էր եւ սիրելի եղաւ Յակովբին։ "Եթէ ինձ հնազանդիս կը տաս կրտսեր աղջիկդ Ռաքէլը, պատասխանեց Յակովբ, եօթն տարի կը ծառայեմ քեզ"։ Լաբան ընդունեց Յակովբի առաջարկութիւնը. ուստի եւ Յակովբ եօթն տարի նորա խաշնէրը արածեց։ Որոշեալ ժամանակը երբ հասաւ, Լաբան մեծ ինջոյք պատրաստեց եւ հարսնեցաւ հրաւիրեց շատ մարդիկ. բայց փոխանակ Ռաքէլը տալու՝ Լիան տուաւ իրիկունը մութ առեն։ Երկրորդ օրը իմացաւ Յակովբ եղած խաբէութիւնը եւ ասաց Լաբանին.

"Ինչո՞ւ ինձ խաբեցիր, ո՞չ ապաքէն ես Ռաքէլի համար եօթն տարի աշխատեցայ"։ Լաբան պատասխանեց. "Մեր սովորութիւն չունինք մեծէն առաջ փոքրը ամուսնացնել. բայց եթէ ի՛ուզես, եօթն տարի եւս աշխատէ, Ռաքէլն ալ կը տամ մէկ շաբաթէն"։

Յակովբ ամուսնացաւ Ռաքէլի հետ եւ ծառայեց Լաբանին եօթն տարի եւս։ Յակովբ Ռաքէլն աւելի սիրեց Լիայէն. ուստի Աստուած Լիայի որմնութիւնը մխիթարելու համար, տուաւ շատ որդիներ. իսկ Ռաքէլ երկար ժամանակ ամուլ մնաց։ Բայց վերջապէս ամուսնութենէն շատ տարի յետոյ, որ տեղն արդէն Յակովբ տասն որդի ունէր, Ռաքէլն եւս ծնաւ մի որդի, որոյ անունը Յովսէփ դրին։

ԺԸ

ՅԱԿՈՎԲԱՑ ԼԱԲԱՆԻ ՄՕՏ ՄՆԱԼԸ

Տասն եւ չորս տարիէն յետոյ Յակովբ ասաց Լաբանին. "Ես հաւատարմութեամբ ծառայեցի քեզ. երբ քս մօտ եկայ այնչափ հարստութիւն չէիր, որչափ այժմ. պէտք է, որ այսուհետեւ ես իմ որդիներս հոգամ. մնաղ որ հայրենիքս դառնամ"։ Լաբան ինքն ալ գիտնալով՝ որ Յակովբ հարստացոյց զինքը, քաղք

բուլթեամբ պատասխանեց. «Կը խնդրեմ, որ մի քանի ժամանակ եւս մնաս իմ քով. ես կը տեսնեմ, որ Աստուած օրհնեց զիս այն ժամանակին ի վեր, երբ դուս իմ առնս մէջ բերնակեցար. դուս լինքդ որոշէ աշխատութեանդ վարձը»: Յակովբ իրեն վարձ նշանակեց Լաբանի խաշնից մէջ ծնանելիք խայտախարիւս (գոյնզգոյն) գառները եւ սպիտակ ուլերը. ընդունեց Լաբան այս պայմանը:

Յակովբ դարձեալ մնաց Լաբանի քով եւ ծառայեց նմա հաճելով շատ նեղութեանց եւ զրկութեանց. որովհետեւ եթէ մի ա նասուն կորսուէր Լաբանի խաշներէն եւ կամ եթէ գազանները պատառէին, Յակովբ պակասածին տեղը իրենցներէն կը լեցնէր. ասկէց զատ մի քանի անգամ փոխեց Յակովբի հետ դրած պայմանը: Բայց Աստուած Յակովբին պաշտպանն ու օգնականն էր, որովհետեւ երբ Լաբան կ'որոշէր, որ խայտախարիւս ծնած գառները եւ ուլերը Յակովբի լինին, ամեն քըն ալ խայտ կը ծնանէին. իսկ երբ պայմանը կը փոխէր եւ կ'ասէր, որ սպիտակները Յակովբի լինին, ամենն եւս սպիտակ կը ծնանէին: Այսպէս Յակովբ ունեցաւ կամաց կամաց աշխարհս եւ այծերու բազմաթիւ հօտեր, որով կարող եղաւ տէր լինել շատ ծառաներու եւ գնել ուրիշ շատ անասուններ:

ԺԹ

ՅԱԿՈՎԲԻ ԴԱՐՁԸ

Լաբան տեսնելով Յակովբի հարստութիւնը՝ սկսաւ նախանձիլ եւ դէշ աչքով նայիլ. նկատեց Յակովբ այս բանը եւ շատ տրտմեցաւ նորա այս վարմանց համար: Այն ժամանակ Աստուած ասաց նմա. «Դարձիր հայրենիքդ, եսքեզ հետ կը լինիմ». Յակովբ պատրաստուեցաւ ճանապարհ ելնելու առանց Լաբանի գիտութեան. նաեւ ցոյց կիները եւ որդիները ուղտերու վերայ, ժողվեց բոլոր ունեցածները եւ ճանապարհ ընկաւ դէպ ի հայրենիքը: Երկրորդ օրը լսեցաւ Լաբան Յակովբի մեկնիլը, առաւ իրեն հետ եղբայրները եւ գնաց նորա ետեւէն, որպէս զի բռնութեամբ արգիլէ. բայց Աստուած Լաբանի պատուիրեց, որ բնաւ Յակովբի հետ խըստութեամբ չը վարուի: Ուստի երբ հասաւ Յակովբին Գաղաադ լերան մօտ, հրաժարական ողջոյն տուաւ նորա, համբուրեց իւր աղջիկները եւ թոռները, օրհնեց եւ խաղաղութեամբ յետ դարձաւ:

Յակովբ շարունակեց իւր ճանապարհը եւ երբ Յորդանան գետին մօտեցաւ, եասաւ չկրնալ վախցաւ: Պատգամաւորներ ղրկեց Եասաւի, որպէս զի լսեցնեն իւր գալուստը:

Պատգամաւորները դարձան եւ ասացին. «Ըլլայինք եղբօրդ քով, նա կը գայ քու առջեւդ ջրաս հարիւր մարդով»։ Զարհուրեցաւ Յակովբ, կարծելով որ Եսաւ կը գայ իր ունեցածնեը յափշտակելու. երկու մասի բաժնեց իր մարդիկները եւ ամեն ինչքը ասելով «եթէ Եսաւ ջնջէ մի մասը, միւսը ինձ կը մնայ»։ Յետոյ իր ունեցած ամեն անասուններէն գառ գառ փոքրիկ խումբեր կազմեց եւ իրաքանչիւրը հատատարիմ մարդկանց յանձնելով Եսաւին ընծայ ղրկեց։

Այսպէս ամեն բան կարգադրելէն յետոյ Յակովբ այս աղօթքը ըրաւ, «Իմ հայրերուս՝ Աբրահամու եւ Իսահակայ Աստուածը, դուն որ հրամայեցիր ինձ դառնալ հայրենիքս, եւ խոստացար ինձ քու ողորմութիւնը, արժանի չեմ ինձ ըրած ամեն բարերարութեանդ. որովհետեւ երբ Յորդանանէն անցայ, միայն մի գաւազան ունէի, բայց այժմ երեք եմ երկու մեծ խումբեր։ Ազատէ զիս եղբօրս՝ Եսաւի ձեռքէն, կը վախնամ, որ Թերեւս գայ սպանէ զիս եւ մայրը իր որդիներով»։ Երբ գիշեր եղաւ, Յակովբ մինակ մնաց. նորա մօտ մի անծանօթ մարդ եկաւ եւ մինչեւ առաւօտ կռուեցաւ նորա հետ եւ այն միջոցին Յակովբի ուսքը վնասուեցաւ եւ այս պատճառաւ բոլոր կեանքը մէջ կաղ մնաց։ Առաւօ-

տեան դէմ երբ անծանօթ մարդը կ'ուզէր երթալ, Յակովբ բռնեց եւ ասաց. «Չեմ թողուր զքեզ, մինչեւ զիս չօրհնես». խորհրդաւոր մարդը հարցուց. «Ի՞նչ է անունդ»,— «Յակովբ» պատասխանեց. անծանօթը (1) ասաց. «Իսրայէլ թող կոչեն զքեզ այսուհետեւ, որովհետեւ Աստուծոյ հետ կռուեցար, եւ մարդկանց դէմ զօրաւոր պիտի լինիս». յետոյ օրհնեց եւ անհետացաւ։ Յակովբ այս անցքին յիշատակին համար նոյն տեղային անունը Փանու-էլ դրաւ, այսինքն Աստուծոյ. որովհետեւ դէմ յանդիման տեսաւ զԱստուած եւ չը մեռաւ։ Առաւօտուն տեսաւ Յակովբ, որ իր Եսաւ եղբայրը զինքը դիմաւորելու կը գայ։

Ի

ԵՐԿՈՒ ԵՂԲԱՐՑ ՀԱՇՏՈՒԻԼԸ

Եսաւ Սէիր երկրին մէջ կը բնակէր. եղաւ այր զօրեղ եւ հարուստ. նա երկար ժամանակ կէ՛ի վեր մուսացած էր եղբօրը վերայ ունեցած ոխը։ Երբ Յակովբի ղրկած մարդիկը ի-

(1) Թէեւ ծննդոց գրքին մէջ Յակովբի հետ մարտնչողը իրրեւ մարդ յիշատակուած է. բայց Ովսէէ մարգարէն կ'ասէ, որ մարդկային կերպարանքով մի հրեշտակ էր (ԺՒ. 4)։

մայուսյին Եսաւին իւր եղբօր գալուստը, նա ուրախութեամբ դիմաւորելու ելաւ եւ աւելի պատուելու համար հետն առաւ չորս հարիւր հոգի։ Յակովբ երբ տեսաւ Եսաւը, ա զախինները առաջ անցուց իրենց որդիներով, մէջ տեղը Լիան կեցուց իւր որդիներով եւ ամենէն վերջը Ռաքելը իւր Յովսէփ որդուն հետ. իսկ ինքը ամենէն առաջ անցաւ եւ մինչեւ Եսաւի մօտենալը՝ եօթն անգամ մինչեւ գետին երկրպագութիւն ըրաւ։ Եսաւ վազեց դէպ'ի Յակովբ, գրկեց եղբայրաբար եւ համբուրեց. երկուքն ալ ուրախութենէ սկսեցին լալ։ Նայելով Եսաւ կանանց եւ երեխաներուն, որոնք իրեն աւելցեր կեցած էին, հարցուց. "Ո՞վ են սոքա"։ — "Իմ ղաւակներս, որով Աստուած ինձ օրհնեց, եւ իմ կանայքս, պատասխանեց Յակովբ։ Այն ատեն մօտեցան ալախիններըը իրենց որդիներով եւ երկրպագին Եսաւի. յետոյ Լիան իւր որդիներով եւ ամենէն վերջը Ռաքել՝ իւր Յովսէփ որդւով։ Հարցուց Եսաւ, "Ձանասպարհին ինձ պատահած խաշնեըը որո՞նն էին"։ — Յակովբ ասաց. "Ես ընծայ ղրկեցի քեզ, որպէս զի ողորմութեանդ արժանանամ"։ — "Եղբայր, ես շատ ունիմ, քեզ թող լինին" ասաց Եսաւ։ Յակովբ շատ խնդրեց Եսաւին, մինչեւ որ ընդունեց իւր ընծան։

Այնուհետեւ նորա բաժնուեցան իրարմէ եւ տարբեր ճանապարհներով գնացին։ Ճանապարհին Ռաքելը մի որդի եւս ծնաւ Բենիամին անունով եւ ինքը մեռաւ եւ թաղուեցաւ Եփրաթայ, այն է Բեթլեհեմի ճանապարհին վերայ։ Յակովբ մի արձան կանգնեց գերեզմանին վերայ, որ կ'տեսնի պիտի ըէրմին Ռաքելայ։

Վերջապէս Յակովբ բանաւոր պանդխտութենէն յետոյ վերադարձաւ իւր հօրը՝ Իսահակայ մօտ, որ այս միջոցիս տեսակցութենէն յետոյ երկար չապրեցաւ։ Նա մեռաւ 180 տարեկան հասակի մէջ եւ իւր որդիքը՝ Յակովբ եւ Եսաւ զինքը թաղեցին։

ԻԱ.

ՅԱԿՈՎԲՅԱՑ ՈՐԴԻՔԸ ԵՒ ՅՈՎՍԷՓԻ ՊԱՀՈՒԻԼԸ

Յակովբ ունէր տասն երկու որդի, որոց անուններն են աւագութեան կարգաւ, Ռուբէն, Շմաւոն, Ղեւի, Յուդա, Զաբուղոն, Իսաքար, Դան, Գադ, Ասեր, Նեբթաղիմ, Յովսէփ եւ Բենիամին. վերջին երկուքը նորա սիրելի կնոջ՝ Ռաքելի որդիքն էին։ Մեծ որդիքը հալածութեամբ կը պարապէին եւ իրենց վարքով ծնողական սիրոյն միշտ արժանի չէին լիներ. Բենիամին՝

ամենէն փոքրը տակաւին երախայ էր. իսկ Յովսէփ գեղեցիկ, հեզ եւ բարեպաշտ երիտասարդը շատ սիրելի էր Հօրը. ուստի եւ Յակոբ նորա մի ծաղկեայ պատմուճան շինեց: Մեծ եղբայրները տեսնելով որ Յակոբ իրենցմէ աւելի կը սիրէ Յովսէփը, կը նախանձէին նորա վերայ եւ կ'ատէին. նոցա ատելութիւնը մանաւանդ այն ժամանակ աւելի սաստկացաւ, երբ Յովսէփ պատմեց նոցա երկու խորհրդաւոր երազները, զորս ինքը տեսած էր, եւ որոնք իւր ապագայ մեծութիւնը եւ եղբարցը վերայ ունենալիք առաւելութիւնը կը ցուցնէին: Ա. յս պատճառաւ Յովսէփի եղբայրները առիթ կը փնտռէին որ իրենց ատելութիւնը յագեցնեն:

Մի օր պատահին ծաղկեայ պատմուճանը հագած իւր եղբայրներուն քով գնաց դաշտը հօրը հրամանին համեմատ, որպէս զի նոցա վերայ տեղեկութիւն բերէ: Երբ հեռուէն նորա գալը տեսան եղբայրները, իրարու ասացին, "Ա.հա՛ երազատեսը կը գայ, սպանեմք զինքը եւ ձգեմք մի փոսի մէջ եւ ասենք մեր հօրը, թէ վայրենի գազանները պատառեր են. տեսնենք թէ ինչպէս պիտի կատարուին նորա երազները": Ա.մենէն մեծ եղբայրը Ռուբէն՝ որ կ'ուզէր ազատել իւր եղբայրը, "Մի սպանէք, ասաց, անմեղ արիւն մի թափէք,

եւ մի պղծէք ձեր ձեռքերը եղբայրասպանութեամբ. աւելի աղէկ է, որ ձգեմք մի փոսի մէջ": Երբ Յովսէփ մօտեցաւ եղբայրներուն, հանեցին նորա վերայէն ծաղկեայ պատմուճանը եւ ձգեցին մի անջուր փոսի մէջ: Ա.յնուհետեւ նստան հանգիստ ուտելու, որպէս թէ քնաւ մի բան ըրած չէին, բայց Ռուբէն չը կարողացաւ ուտել նոցա հետ, այլ հեռացաւ եւ կը մտածէր թէ ինչպէս ազատէ Յովսէփը:

Ռուբէնի հեռացած միջոցին միւս եղբայրները տեսան, որ Իսմայելացի վաճառականներ կ'անցնին ուղտերով. ասոնք Իսմայելի յաջորդներն էին եւ զանազան վաճառքներ կը տանէին Եգիպտոս: Յուդայի առաջարկութեամբ հանեցին Յովսէփը փոսէն եւ առանց նայելու նորա աղաչանաց, լացին եւ սրտաստուքին՝ ծախեցին Իսմայելացւոց քսան դահեկանի:

Ռուբէն գնաց փոսը, որ հանէ Յովսէփը. երբ չը գտաւ այն տեղ, զարհուրեցաւ եւ վազեց եղբայրներուն մօտ. "Թշուառ պատանին չը կայ փոսին մէջ. այժմ ո՞ւր պիտի երթամ". — "Ծախեցինք", պատասխանեցին եղբայրները: Յետոյ իրենց յանցանքը ծածկելու համար մորթեցին մի ուլ, նորա արիւնով թրջեցին Յովսեփի պատմուճանը եւ ղրկեցին հօ-

ըը, պատուիրելով որ հալչնեն. «Թէ արդեօք այս պատմուճանը Յովսեփինն է»։

Թշուառ Հայրը անմիջապէս ճանաչեց իւր սիրելի որդւոյն պատմուճանը եւ յուսահատած աղաղակեց. «Ա՛յս պատմուճանը Յովսեփինն է. վայրենի գազանը պատառեց եւ կերաւ Յովսէփը»։ Երկար ժամանակ ողբաց նա իւր սիրելի որդին, նորա բոլոր տղայքը եւ աղջիկները ժողովեցան մխիթարելու համար. բայց նա անմխիթար մնաց եւ կ՚ասէր. «Իմ վիշտս միայն մահուամբ պիտի վերջանայ»։

ԻԲ

ՅՈՎՍԷՓ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Իսմայելացիք Եգիպտոս հասնելով ծախեցին Յովսէփը Պետափրէս անուն մի մարդոյ, որ Եգիպտոսի Թագաւորին դահճապետն էր։ Պետափրէս տեսնելով որ Յովսէփը շատ խելացի, արգար, հեզ եւ բարեպաշտ է, իւր տան վերակացու կարգեց եւ նորա յանձնեց իւր բոլոր ստացուածքները։

Աստուծոյ մարդիկ ամէն տեղ, նոյն իսկ գերութեան մէջ երջանիկ են. նոքա ուր որ լինին, բարեկամ եւ պաշտպան կը գտանեն։

Յովսէփ իւր առաքինութեանց հետ ուշ նէր նաեւ շատ գեղեցկութիւն. այս պատ-

ճառաւ Պետափրեսի չար կինը աչք ձգեց նորա վերայ եւ միշտ կըսափրէր, որ իւր չար կամքին համաձայնի. բայց Յովսէփ երբէք չկրնաց դուշեց նորա վատ առաջարկութիւնը. ուստի չար կինը գոտաւ մի հնարք եւ իւր էրկան առջեւ զրպարտեց զՅովսէփ։ Պետափրէս հաւատաց իւր կնոջ ստութեան եւ Յովսէփը դրաւ արքունի յանցաւորներու բանտը։ Աստուած, որ միշտ պաշտպան է անմեղութեան եւ առաքինութեան, ամենեւին անպաշտպան չը թողուց անմեղ եւ առաքինի Յովսէփը։ Նա բանտին մէջ եւս բարեկամներ գտաւ. բանտապետը սիրեց զինքը եւ իրեն երկրորդ կարգելով բանտը նորա յանձնեց։

Յովսէփի կալանաւորութեան ժամանակ Եգիպտոսի Թագաւորը բարկացաւ իւր տապահաւապետին եւ մատակարարին, եւ հրամայեց զանոնք բանտ դնել։ Մի առաւօտ Յովսէփ նոցա մօտ գնաց, տեսաւ, որ խորին մըտածութեան մէջ են. հարցուց. «Ինչո՞ւ այսօր տրտում էք». պատասխանեցին, «Երազ տեսանք եւ մէկը չ՚կայ, որ մեկնէ մեզ»։ Յովսէփ ասաց. «Երազի մեկնութիւնը Աստուծմէ կախումն ունի. ասացէք, ինչ երազ տեսաք». պատմեցին նոքա տեսած երազնին եւ Յովսէփ մեկնեց. մեկնութեան համեմատ տապահապետը երեք օրէն իւր պաշտօնին մէջ

հաստատուեցաւ, իսկ մնաւակարարը կա-
խուեցաւ։

Յովսէփ ասաց տակառապետին. «Բաղ-
դատութեանդ ժամանակ մէջէ պիտի եւս աշ-
խատէ ազատելու պիտի բանտէն, ուր անիրաւ
տեղը դրուած եմ։ Ապերախտ տակառապետը
իւր բաղդատութեան մէջ մոռացաւ ըլլալ
Յովսէփ. բայց Աստուած, որ երբէք անտես
չառներ անմեղ մարդիկը, միշտ Յովսեփի հետ
էր, եւ նորա թշուառութիւնը երջանկու-
թեան վախճեց։

ԻԳ

ՅՈՎՍԵՓԻ ԱԶԱՏՈՒԻԼԸ

Երկու տարիէն յետոյ Փարաւոն (Փարա-
ւոն բառը Եգիպտոսի Թագաւորաց տիտղոսն
է) մի գիշերուան երազ տեսաւ։ Երազին մէջ
տեսաւ, որ ինքը կանգնած էր գետեզերը. գե-
տէն եօթն գեղ երինջներ ելան եւ կարած էին
ափի վերայ։ Յետոյ եսեւէն դարձեալ ելան
գետէն ուրիշ եօթն վախտ երինջներ եւ կե-
րան եօթն գեղ երինջները։ Փարաւոն ար-
թնցաւ՝ բայց վերստին քնանալով՝ տեսաւ
երազին մէջ եօթն ընտիր եւ գեղեցիկ հասկ
մի եւ նոյն փունջին վերայ. յետոյ տեսաւ, որ
ուրիշ եօթն չոր ու ցամաք հասկեր ելան ա-

ռջիններուն եսեւէն եւ կերան ատոք եւ
գեղեցիկ հասկերը։ Այս երազները տասիկ
խռովեցուն Թագաւորը. երբ առաւօտ եղաւ,
կանչեց Եգիպտոսի բոլոր երազահաններն եւ
իմաստուններն. պատմեց նոցա իւր երազը.
բայց ոչ ոք կարողացաւ մեկնել։

Այն ատեն ապերախտ տակառապետը
յիշեց իւր կալանաւորութեան ընկերը Յով-
սէփը եւ ասաց Փարաւոնին. «Ես այժմ կը
յիշեմ իմ յանցանքս. երբ Տէր արքայ, դու
բարկացար ինձ եւ մնաւակարարին եւ հրա-
մայեցիր բանտ դնել զմեզ, իրարանցնուս
երազ տեսանք մի եւ նոյն գիշերը։ Բանտին
մէջ կար մի Եբրայեցի երիտասարդ. պատմե-
ցինք նորա մեր երազները. նա մեկնեց մեզ
եւ մեկնութեան համեմատ կատարուեցան.
ես նախկին պաշտօնս ստացայ եւ մնաւակա-
րարը կախուեցաւ»։ Փարաւոն իսկոյն մարդ
ղրկեց Յովսեփի եսեւէն. հանեցին բանտէն,
մազերը կարեցին, լամերը փոխեցին եւ Թա-
գաւորին առջեւ բերին։

Փարաւոն ասաց Յովսեփին. «Ես երազ
տեսայ, բայց չը կայ մէկը որ մեկնէ. ինձ ա-
սացին, որ դու երազներ կը մեկնես»։ Հեզ
Յովսեփը պատասխանեց, «Ես ինքս ոչ ինչ
չեմ կարող ընել. միայն Աստուած կարող է
տալ քո ցանկացած մեկնութիւնդ»։ Այն

ժամանակ փարաւոն իւր երազները պատմեց։

"Երկու երազները մի եւ նոյն նշանակութիւնը ունին, ասաց Յովսէփ։ Աստուած ա նոյնմով ցոյց կը տայ Թագաւորին ինչ որ պիտի ընէ. եօթն գեղ երինջները եւ եօթն ա ստոք հասկերը առատութեան եօթն տարիներ են, իսկ եօթն վատ երինջները եւ եօթն ա զազուն հասկերը կը նշանակեն սոսկ եօթն տարիներ։ Բոլոր Եգիպտոսի մէջ եօթն տարի շարունակ հացի առատութիւն պիտի լինի. այնուհետեւ եօթն տարի ասստիկ սով պիտի լինի, այնպէս որ առատութեան տարիներուն եղած ամեն պատրաստութիւնները պիտի ըս պառին. բայց փարաւոնի միակերպ երկու երազներ տեսնելը ցոյց կը տայ, որ Թերեւս Աստուծոյ կամքը շուտ կատարուի։ Պէտք է որ Թագաւորը նշանակէ մի իմաստուն եւ գոր ծունեայ մարդ, որպէս զի առատութեան տա րիներուն մէջ ժողովէ ամեն կերպով այնքան ցորեն, որ սոսկ տարիներուն բաւական լինի բոլոր ժողովրդեան"։

Յովսէփի ասածը շատ հաճոյ երեւցաւ Թէ փարաւոնի եւ Թէ նորա բոլոր պաշտօ նեաներուն։ Փարաւոն ասաց. "Ո՞ւր պիտի գտնենք Յովսէփէն պատ մի այնպիսի մարդ, որոյ մէջ Աստուծոյ Հոգին լինի. որովհետեւ Աստուած քեզ յայտնեց իւր խորհուրդը. ու

րեմն դու ամենէն իմաստունն ես։ Բոլոր Եգիպտոսի վերայ գլխաւոր կը կարգեմ դքեզ. ես քեզմէ միայն գահոյս բարձր կը լինիմ"։ Այս ասելով փարաւոն՝ հանեց իր մատանին եւ Յովսէփի մատը դրաւ. հագցուց նորա բե հեզեայ պատմուճան եւ վիզը ոսկի մանեակ անցուց եւ տպա արքունի կառքով չորեքներ տուաւ մայրաքաղաքին մէջ, որպէս զի ամեն ոք իմանայ նորա մեծութիւնը։

Յովսէփի վաճառումը իւր եղբայրներէն, բանտարկումը Պետափրէսէն եւ իշխանական պատուոյ հասնիլը փարաւոնի ձեռքով, այս ամենը կ'ուսուցանեն մեզ, Թէ առաքինի մարդ ը ամեն նեղութիւն կրելով հանդերձ կը յաղ Թանակէ։

ԻԴ

ՅՈՎՍԵՓԻ ԵՂԲԱՐՑ ԱՌԱՋԻՆ ԳԱՂՈՒՍՏՆ ԵԳԻՊՏՈՍ

Յովսէփ երեսուն տարեկան էր, երբ Եգիպտոսի փոխարքայութեան պաշտօնին բարձ բացաւ. նա շրջեցաւ բոլոր Եգիպտոսը եւ մե ծամեծ շռեմարանները չինեց, որոց մէջ ան համար քանակութեամբ ցորեն ժողովեց։ Տա կաւին սոսկ տարիները չհասած, ունեցաւ եր կու որդի իւր Աստնէթ կնոջէն, որ Արեգ քա

ջաբի Պետափրեայ քրմի աղջիկն էր. որդւոյ միայն անունը Մանասէ, եւ միւսինը Եփրեմ կոչուէր։ Վերջապէս սովի տարիները եկան. Յակոբ բացաւ ցորենի ամբարները եւ սկսաւ ցորեն բաժնել ազգաց Եգիպտացիներուն։ Օտար երկիրներէն եւս կը գային Յովսեփի մօտ ցորեն գնելու։

Քանանացւոց երկրին մէջ եւս սով եղաւ։ Յակոբ ասաց իւր որդւոց. "Կը լսեմ, որ Եգիպտոսի մէջ ցորեն կը ծախեն. գնացէք եւ գնեցէք սակաւ մը, որպէս զի սովէն չ'մեռնինք"։ Յովսեփի տասն եղբայրները Եգիպտոս գնացին. Բենիամինը հօրը քով մնաց. ո՛չ միայն Յակոբ կը վախնար, որ մի գուցէ ձանապարհին մի դժբաղդութիւն պատահի նմա։

Յակոբի որդիքը հասան Եգիպտոս, ուր առանց Յովսեփի գիտութեան մէկը ցորեն չէր կարող ծախել. այս պատճառաւ նոքա գլխագին նոցա մօտ։ Առանց ճանաչելու Յովսէփը՝ մեծ յարգութեամբ երկրպագութիւն ըրին նմա։ Յովսէփ իսկոյն ճանաչեց իւր եղբայրները, եւ յիշելով իւր մանկութեան տեսիլները՝ խորին երախտապիտութեամբ եւ յարգութեամբ սկսաւ մտածել Աստուծոյ անհատանելի նախախնամութեան վերայ։

Յովսէփ թէեւ ճանաչեց իւր եղբայրները,

բայց այնպէս ձեւացոյց, որ չը ճանաչէր եւ ո՛չ նոցա լեզուն կը հասկանայ։ Թարգմանի միջոցաւ խստութեամբ ասաց նոցա. "Դուք լրտեսներ էք եւ եկած էք երկիրս եղ եւ մուտը խմանալու"։ Եղբայրները ասացին. "Ո՛չ, Տէր, մեք լրտես չենք, այլ ցորեն գնելու եկած ենք. մեք ամենքս մի մարդոյ որդիներ ենք։ Մեր հայրը Քանանացւոց երկրին մէջ կը բնակի. մեք ամենքս տասն երկու եղբայր էինք. մեղմէ մին կորաւեցաւ եւ փոքրը մեր հօր քով մնաց"։ "Ո՛չ, դուք կասկած ելի մարդիկ էք, ասաց Յովսէփ. ես ի՛նչպէս իմանալ թէ արդեօք ձեր խօսքերը ուղիղ են եւ չեմ թողուր զձեզ Եգիպտոսէն, մինչեւ ձեր եղբայրը այս տեղ չը գայ։ Ղրկեցէք ձեղմէ մէկը, որ բերէ ձեր փոքր եղբայրը. բայց միւսները թող մնան այս տեղ պահպանութեան տակ, մինչեւ որ իմանամ, թէ ճշմարիտ են ձեր խօսածները"։ Յետոյ հրամայեց զանոնք բանտ դնել։

Վրէժխնդրութիւնը բարեպաշտ հոգւոյ յատկութիւն չէ։ Յովսէփի նպատակը եղբայրներէն վրէժ լուծել չէր, այլ զանոնք ուղղել։ Երեք օրէն յետոյ հրամայեց իրեն առջեւ բերել եղբայրները եւ ասաց. "Ես Աստուծմէ կը վախնամ եւ ո՛չ մէկը կը նեղեմ. եթէ դուք ճշմարիտ արդար մարդիկ էք, ձեղմէ մէկը

այս տեղ բանտի մէջ Թո՛ղ մնայ. իսկ դուք գնած ցորենով դարձէք տուն եւ ձեր փոքր եղբայրը բերէք այս տեղ, այն տանն պիտի հաւատամ՝ ձեր խօսքերուն և պիտի ազատէք»։

Յովսեփի եղբարց ուղղուիլը Թշուառութեամբ սկսաւ. նոքա կ՚ասէին միմեանց. «Մեր Յովսէփ եղբօր ցոյց տուած խստասրտութեան համար է, որ կը պատժուինք։ Մեք տեսանք նորա արտմուքիւնը եւ արտասուքը, բայց չը լսեցինք նորա աղաչանաց»։ — «Ես չ՚ասացի՞ ձեզ, կրկնեց Ռուբէն. Թէ մի մեղանչէք ձեր եղբօր դէմ. դուք չը լսեցիք ինձ. ահա այժմ նորա արիւնը մեզմէ կը պահանջուի»։

Նոքա կը կարծէին, որ Յովսէփ չը հասկանար իրենց խօսակցութիւնը. ինչու որ Թարգմանով կը խօսէին նորա հետ։ Բայց Յովսէփ լսելով նոցա խօսակցութիւնը, շարժեցաւ սիրտը. ուստի անոնցմէ առանձնանալով լացաւ. յետոյ աւելի ստուգութեամբ իմանալու համար նոցա զգացմունքը՝ դարձաւ նոցա մօտ եւ հրամայեց կապել Շմաւոնը։ Ա. յնու հետեւ հրամայեց Յովսէփ իւր ծառայներուն, որ միւս եղբարց պարկերը ցորենով լեցնեն եւ բերած դրամները իւրաքանչիւրին պարկին մէջ դնեն. տան նոյնպէս ճանապարհի պաշար։ Եղբայրները բառնալով հէրերը՝ դարձան տուն ամսական հրաման ստանալով՝ որ առանց

իրենց Բենիամին եղբօր չը համարձակին Յովսեփի աչքին երեւիլ։

Երբ դարձան իրենց հօր մօտ, պատմեցին ամեն բան, ինչ որ պատահեցաւ եւ շատ զարմացան, երբ պարկերէն ցորենը պարպեցին եւ նոցա մէջ գտան իրենց դրամները։

Ծերունի Յակովբը կը ցաւէր Շմաւոնի վերայ. բայց աւելի Բենիամինի համար կը վախնար. «Զիս անորդի՞ պիտի թողուք, կ՚ասէր նա. Յովսէփը չը կայ. Շմաւոնը չը կայ. այժմ կ՚ուզէք Բենիամինն եւս առնել. ամեն թշուառութիւնը իմ գլխո՜ւս պիտի գան։ Չեմ թողուր, որ Բենիամինը եգիպտոս տանիք, կրնայ լինիլ որ ճանապարհին նմա մի դժբաղդութիւն պատահի, այն տանն ծերութիւնս տրտմութեամբ գերեզման կ՚իջեցնէք։

Իե

ՅՈՎՍԵՓԻ ԵՂԲԱՐՑ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԱԼՈՒՍՏՆ ԵԳԻՊՏՈՍ

Սովը հետզհետէ կը տառապանար Քանանացւոց երկրին մէջ. Եգիպտոսէն բերած ցորենը լմացաւ. Յակովբ ասաց իւր որդւոց. «Դարձեալ Եգիպտոս գնացէք եւ սակաւ ինչ ցորեն գնեցէք»։ Յուդա պատասխանեց. «Եգիպտոսի իշխանը երդմամբ ասաց մեզ, որ

եթէ մեր փոքր եղբայրը չը տանիմք մեզ հետ, չերեւիմք իր աչքին: Եթէ տաս մեր եղբայրը մեզ հետ, կ'երթանք եւ կը գնեմք. ապա թէ ոչ չեմք կարող երթալ. եւ այն տեղն պէտք է, որ ամենքս մեռնիմք սովին: Բենիամինը ինձ յանձնէ եւ ինձմէ պահանջէ. եթէ ես զայն ոչ առողջ չը բերեմ, նորա յանցանքը բոլոր կեանքիս մէջ իմ վերայ Թող լինի: Եւ թէ մեք այսպէս չ'ուշանայինք, երկու անգամ Եգիպտոս գնացած եւ եկած կը լինէինք:

Վ երջապէս Յակոբ որտեմ եւ ասաց. "եթէ շատ կարեւոր է, տաք բենիամինը ձեզ հետ, բայց այս երկրի բերքերէն՝ դեղմն, մեղր, խունկ, ստաշէն, բեւեհէն, ընկոյզ առնելով՝ ընծայ տարէք եւ գիպտոսի իշխանին, նոյնպէս յետ դարձած դրամներն եւս տարէք. գուցայ լինիլ որ վրիպ ձի համար պարկերուն մէջ դրած են: Առ տուած օգնական լինի ձեզ, որ արժանանաք Եգիպտոսի իշխանի ողորմութեանը եւ կա րողանայք ձեզ հետ բերել այն տեղ երթեւ գրաւ մնացած ձեր եղբայրը եւ բենիամինը. Բայց եթէ Աստուած որոշած է, որ ես ան զաւակ մնամ, Թող այնպէս լինի":

Յակոբի որդիքը կրկին գնացին Եգիպտոս: Յովսէփ երբ տեսաւ իր եղբայրները եւ բե նիամինը, հրամայեց իր տան հաշտարապետին

զանոնք տուն տանել եւ ճոխ սեղան պատրաստել: Երբ հաշտարապետը տարաւ եղբայրնե րը Յովսեփի տունը, նորա երկիւղով պատ մեցին հաշտարապետին այն դրամի մասին, զոր գտած էին իրենց պարկերուն մէջ. որովհե տեւ կը կարծէին նորա, որ այն դրամի համար գլուխնիք գերի կրնեն: Հաշտարապետը պա տասխանեց. "Մի մտածէք այդ մասին. ձեր հայրերուն Աստուածը յետ դարձուցած է. ես ամենը ստացած եմ հարկ եղածին պէս": Շմաւոնն եւս բերաւ նոցա մօտ, եւ ամենը միասին մտան Յովսեփի տունը. նոցա լուա տուին ոտքերնին լուանալու եւ էշերուն եւս կեր տուին:

Ետքա իրենց ընծաները պատրաստած Յով սեփի գալուեանը կ'ընդառաջին. որովհետեւ լսացած էին, որ կէս օրին ճաշելու պիտի գայ: Երբ ներս մտաւ Յովսէփ, իւրաքանչիւրը մա տոյց իւր ընծայն խոնարհ երկրպագու թեամբ: Նա քաղցրութեամբ հարցուց. "Ի՞նչ պէս է ք. առո՞ղջ է ձեր հայրը. տակաւին կեն դանի՞ է ծերունին". պատասխանեցին. "Ձո ծառայդ, մեր հայրը առողջ է": Երբ Բենիա մինը տեսաւ, հարցուց. "Ա՞յս է ձեր փոքր եղբայրը, որոյ մասին խօսեցաք ինձ. Աստուած օրհնէ զքեզ որդեակ": Յուզուեցաւ Յովսէփ եւ սիրտը շարժեցաւ իր համամայր եղբօր

վերայ. շուտով հեռացաւ, որպէս զի իւր ար-
տասուքը ծածկէ: Նորա սիրտը կը վառէր իւր
փոքը եղբօր սիրով. աչքերէն արտասուքը
աղբիւրի պէս կը վազէր. գնաց իւր նեբբին
սենեակը եւ այն տեղ առանձնացած լացաւ:

Յովսէփ իւր երեսը լուանալէն վերի դար-
ձաւ իւր եղբայրներուն քով եւ ինքը զինքը
զսպեց, որ չը լայ նորա առջեւ եւ հրամայեց
սեղան դնել: Յովսէփ Թէեւ մէկ տեղ նըս-
տաւ, բայց ըստ սովորութեան երկրին նորա
կերակուրը առանձինն դրին. որովհետեւ Ե-
գիպտացիք կարող չէին Եբրայեցւոց հետ
հաց ուտել. ըստ որում՝ անարդ կը համարէին:
Եղբայրները աւագութեան կարգաւ նստե-
ցուցին. նոքա մէկ մէկու վերայ նայելով՝ կը
զարմանային եւ չէին կարող հասկանալ, Թէ
ուստի՞ գիտեն իրենց տարիքը: Յովսէփ իւր
համամայր եղբօր, Բենիամինի աւելի սիրա-
տուաւ, որովհետեւ ամեն ըմպելիներէն եւ
կերակուրներէն հինգ անգամ աւելի տուաւ
Բենիամինի միւս եղբարց տուածէն: Ամենն
եւս առատութեամբ կերան եւ խմեցին:

ԻԶ

ՅՈՎՍԷՓ ԿԸ ԾԱՆՕԹԱՆԱՑ ԻՒՐ ԵՂԲԱՐՑ

Յովսէփ նորէն ուզեց փորձել իւր եղ-
բայրները. հրամայեց հաղարապետին լեցնել

ցորենով նոցա սարիկները, դնել նոցա մէջ ը-
նենի համար բերած դրամները. իսկ Բենիա-
մինի սարիկին մէջ նաեւ դնել իւր արծաթեայ
սկիհը: Հաղարապետը կատարեց Յովսէփի
հրամանը եւ միւս օրը Յակովբի որդիքը ճա-
նապարհ ելան դէպ իրենց հայրենիքը:

Հազիւ քաղաքէն դուրս ելած էին, Յովսէփ
կանչեց հաղարապետը եւ ասաց. "Շուտով
հասիր այն օտարականներուն եւ ասա, ինչո՞ւ
ձեզ եղած բարեաց փոխարէն չարութիւն ը-
րիք, ինչո՞ւ գողացայք սիրոյս արծաթեայ սը-
կիհը, որով կը խմէր":

Հաղարապետը իրեն եղած հրամանը ըստ
ամենայնի կատարեց. Յովսէփի եղբայրները
ամենայն վստահութեամբ յայտնեցին, որ այդ-
պիսի մի անիրաւութիւն չեն արած, միան-
գամայն յաւելին, "Որո՞ւ քով որ գտնուի սը-
կիհը, թող նա սպանուի, իսկ միւսներն ծա-
ռայ թող լինին տիրոջդ": Նոքա վար առին
բեռները եւ խուրջինները քացաւ իւր պար-
կը: Հաղարապետը նայեցաւ ամենէն մեծի
պարկէն սկսելով մինչեւ փոքրիկը, որոյ մէջ
գտաւ սկիհը: Անպատմելի տրտմութեամբ
պատառեցին Յովսէփի եղբայրները իրենց զգ-
եստները. պարկերը նորէն դրին էշերուն վե-
րայ եւ դարձան քաղաք: Ամենքը գնացին Յով-
սէփի մօտ. բայց Յուդա նորա ոտքերը ինկաւ

լալով. «Ո՜հ, աղաղակեց, զմեզ արդարացնելու համար ի՞նչ կարող եմք խօսիլ. Աստուած կը պատժէ զմեզ մեր գործած հին յանցանաց համար. ահաւասիկ այն, որոյ քով սկիհը դըրնուեցաւ, եւ մեք ամենքս քո ծառայներդ եմք»։ — «Ֆա՛ լսցի, պատասխանեց Յովսէփ, որ մի այդպիսի անիրաւութիւն գործեմ. մի՛ այն նա պիտի լինի ինձ ծառայ, որուն քով որ գտնուեցաւ սկիհը. իսկ դուք խաղաղութեամբ դարձէք ձեր հօրը քով»։

Յուդան համարձակութիւն ընդրելով շարունակեց խօսքը, կրկնեց Յովսեփին հետ ունեցած նախկին խօսակցութիւնը, Բենիամինը բերելու համար իրենց ստացած ստասիկ հրամանը, այս միտին Յակովբայ զգացած անհնարին վիշտը եւ ասած խօսքերը եւ յաւելցուց, որ ինքը յանձն առած է Բենիամինը ողջ առողջ յետ դարձնել. ուստի ասաց. «Ես կը մնամ այս տեղ քեզ իբրեւ ծառայ. Թո՛ղ որ անիկայ իւր եղբայրներուն հետ դառնայ։ Ի՞նչ պէս պիտի երեւիմ հօրս աչքին առանց երեխայն տանելու. ես նորա տրտմութիւնը չեմ կարող տեսնել»։

Յովսէփ տեսնելով որ իւր եղբայրները ուղղամած են. այլ եւս չը կարենալով ինքը զինքը զսպել, հրամայեց, որ դուրս ելնեն բոլոր եւ պիսպտացիները եւ ինքը միայնակ մնաց եղբայրները

ներուն հետ. այն ատեն սկսաւ բարձր ձայնով լալ եւ ասել. «Ես Յովսէփն եմ, զոր դուք ծախեցիք. կենդանի՞ է արդեօք տակաւին մեր հայրը»։ Եղբայրները իրենց երկիւղէն անշարժ մնացին եւ պատասխան անգամ չէին կարող տալ։

Յովսէփ ուզելով սիրտ տալ իւր եղբարց, ասաց. «Մօտեցէ՛ք ինձ, ես ձեր Յովսէփ եղբայրն եմ, զոր դուք ծախեցիք։ Աստուած բերաւ զիս այս տեղ ձեր բարութեան համար։ Սոսկ երկու տարիները անցան, բայց տակաւին հինգ տարի կայ, որ վար ու ցանք չը պիտի լինի. ուրեմն Աստուած զրկեց զիս այս տեղ, որպէս զի դուք կերակրուիք եւ ինձմով սովամահ լինելէ ազատուիք։ Ո՛չ թէ ձեր կամքով, այլ Աստուծոյ զօրութեամբ է, որ այս տեղ եմ։ Աստուած զիս կարգեց Փարաւոնի երկրորդը, տէր՝ նորա տան եւ իշխան՝ բովանդակ Եգիպտոսի վերայ։ Շուտով դարձէք մեր հօրը մօտ եւ ասացէք, որ նորա որդին Յովսէփը, այսպէս կ՚ասէ. «Աստուած զիս իշխան ըրաւ բոլոր Եգիպտոսի վերայ. առանց ուշանալու Թո՛ղ գայ իմ քով. պիտի բնակի Եգիպտոսի ամենալաւ մասին մէջ, պիտի լինի իմ մօտ իւր որդիներով, Թոռներով, խաշներով եւ բոլոր ստացուածներով. ես պիտի հոգամ զինքը եւ պիտի կերակրեմ զնեզ ամենքդ. որովհե-

տեւ սուը հինգ տարի եւս սիտի շարունակէ։ Ա յժմ կը տեսնէք, որ ես եմ ձեզ հետ խօսը ղը ձեր լեզուաւ. պատմեցէք հօրս Եգիպտո սի մէջ ունեցած փառքս եւ պատիւս. պատ մեցէք նորա ամեն բան, զոր տեսաք. շուտ դարձէք եւ ձեզ հետ բերէք հայրս»։

Յովսէփ (1) գրկեց իւր Բենիամին եղբայրը եւ լացաւ. նոյնպէս Բենիամին լացաւ նորա գրկին մէջ։ Ցետոյ կարգաւ գրկեց միւս եղ բայրներն եւս եւ լացաւ։

ԻԷ

ՅԱԿՈՎԲԻ ԵԳԻՊՏՈՍ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԻԼԸ

Փարաւոն շատ ուրախացաւ, երբ լսեց, որ Յովսէփի եղբայրները եկած են։ Նա տուաւ իւր կառքերէն մի քանիսը, որ բերեն Յովսէ փի հայրը, եղբայրները, նոցա կանայքը եւ որդիքը։ Յովսէփ տուաւ իւր եղբարց մի մի

(1) Յովսէփ ըստ ամենայնի Յիսուսի Քրիստոսի օրինա կան էր. նորա պատմութիւնը Աստիայի չորշարանաց պատ մութիւնն է։ Յովսէփ վաճառուեցաւ քանի դահեկանի իւր եղբայրներէն. Յիսուս Քրիստոս ծախուեցաւ երեսուն դա հեկանի իւր աշակերտէն. Յովսէփ պանդխտութեան ամեն դժուարութիւնները կրեց Եգիպտոսի մէջ եւ իւր ընտանիքը ազատեց սովի ճիրաններէն. Յիսուս Քրիստոս խաչի դառ նայատակ բաժակը քամեց եւ բովանդակ մարդկութիւնը փրկեց մեղաց գերութեան ամօթալի լուծէն։

ձեռք պգեստ. իսկ Բենիամինին տուաւ հինգ ձեռք եւ երեք հարիւր դահեկան։ Իւր հօրը ղրկեց տասն իշոյ բեռ Եգիպտոսի ամեն լաւ բերքերէն եւ տասն էշուոյ բեռ ցորեն եւ ճա նապարհի ուրիշ պաշարներ։ Իւր եղբայրները ճանապարհ ձգելէն առաջ ասաց. «Ճանա պարհին միմեանց հետ չը վիճիք»։

Ա յս միջոցին Յերուսի հայրը պատմու թեամբ եւ մնասականջութեամբ իւր որդւոց դարձին կ'ըսպասէր։ Նորա որդիքը ամենքն եւս դարձան իրենց հօրը մօտ եւ ասացին. «Քո Յովսէփ որդիդ կենդանի է եւ նա է Ե գիպտացւոց բոլոր երկրին իշխանը». Յակովբ կը զարմանար եւ չէր հաւատար։ Ա յն ժա մանակ նորա պատմեցին Յովսէփի պատմու թիւնը եւ կրկնեցին նորա ամեն խօսքերը. երբ Յակովբ տեսաւ նորա ղրկած սայլերը եւ ճոխ ընծաները, հաւատաց եւ քունէ ար թըննցած պէս աղաղակեց. «Որդիս Յովսէփը կենդանի՞ է, չը մեռած սիտի երթամ տես նեմ զանիկայ»։

Յակովբ անմիջապէս պատրաստուեցաւ ճանապարհ ելնելու իւր ամբողջ ընտանի քով, որ եօթանասուն հինգ հոգի էր. ժողո վեց իւր բոլոր խաշները եւ ստացուածքը եւ մեկնեցաւ դէպ Եգիպտոս։

Քանանացւոց երկրի սահմանին վերայ Յա

կովը պատարագ մատոյց Աստուծոյ. նա չէր որոշած խոպան Թողուլ այն երկիրը, զոր Աստուած իրեն եւ իւր զաւակաց խոստացած էր։ Գիշերը տեսլեան մէջ խօսեցաւ Աստուած Յակովբի հետ եւ ասաց. «Ես եմ քու Հօրդ Աստուածը, աներկիւղ գնա՛ Եգիպտոս. ես քեզ հետ պիտի լինիմ, այն տեղ զքեզ մեծ ազգ պիտի ընեմ եւ բոլորովին պիտի հանեմ անտի։ Յովսէփ աչքերդ պիտի գոցէ իւր ձեռքով»։ Այս տեսլեամբ հանգուցացաւ բարեպաշտ ծերունին եւ անկասկած շարունակեց իւր ճանապարհը։ Յուդան առաջ գնաց, որ իմաց ըլլէ Յակովբի գալուստը։ Յովսէփ նստաւ իւր կառքը եւ դիմաւորեց իւր Հայրը. երբ մօտեցաւ, ինքնակառքին, փաթթուեցաւ վիզը եւ լացաւ երկար ատեն։ Յակովբ ասաց. «Ա՛յսուհետեւ հանգիստ կը մեռնիմ, որովհետեւ տեսայ երեսդ, եւ դուս տակաւին կեն դանի ես»։

Յովսէփ յայտնեց Փարաւոնի իւր հօր գալուստը. Թագաւորը ասաց. «Բոլոր Եգիպտոսը քու առջեւդ է. նոցա բնակութեան համար ընտրէ Թագաւորութեանս ամենալաւ տեղը»։ Յովսէփ իւր Հայրը Փարաւոնի ներկայացուց։ Յակովբ օրհնեց Փարաւոնը, որ իրեն մեծ մարդասիրութիւն ցոյց։ Յովսէփ Թագաւորի հրամանաւ իւր ընտանիքը բնակեցուց

Գեղեցիկ մէջ, որ Եգիպտոսի ամենալաւ երկիրն էր. նա կը հոգար իւր Հայրը եւ եղբայրները եւ կը ցուցանէր նոցա ամեն պիտոյքը։

ԻԸ

ՅԱԿՈՎԲԻ ԵՒ ՅՈՎՍԵՓԻ ՄԱՀԸ

Յակովբ խորին ծերութեան հասաւ. նա հոլիւր քառասուն եօթն տարեկան էր, երբ պգտոյ իւր մահուան մօտենալը։ Նա Յովսէփին մարդ ղրկեց եւ իրեն կանչեց. Յովսէփ իւր երկու որդիները՝ Մանասէ եւ Եփրեմ առնելով՝ գնաց իւր հօրը մօտ։ Յակովբ իւր ղօրութիւնը հաւաքելով՝ նստաւ մահճին վրայ եւ ասաց. «Ո՞վ են սոքա»։ Յովսէփ պատասխանեց. «Որդիներս են, որով Աստուած օրհնեց զիս»։ —«Ինձ մօտեցուր ասաց Յակովբ, կ՛ուզեմ օրհնել»։ Յովսէփ մօտեցուց իւր որդիները մեռնող ծերունւոյն, որ որդեգրեց զանոնք, գրկեց, համբուրեց եւ յետոյ ասաց Յովսեփին. «Ես կը կարծէի, որ այլ եւս ըզքեզ չը պիտի տեսնեմ, բայց Աստուած քեզ բաւ զիս, որ զքեզ եւ որդիդ տեսնեմ»։ Վերջապէս Յակովբ իւր ձեռքերը խաչաձեւ դնելով Յովսեփի որդւոց գլուխն (1) վերայ ասաց.

(1) Յակովբի աչքերը չէին տեսներ, բայց մտքգործական ոգւով իւր աջ ձեռքը Եփրեմի գլուխն վերայ դրաւ։

“Ա՛յն Աստուածը որոյ հաճոյ էին իմ հայրե-
րըս՝ Աբրահամ եւ Իսահակ, որ ինձ կերակ-
րեց մանկութենէս մինչեւ ցայսօր. այն հրեշ-
տակը, որ ինձ ազատեց ամեն չարէ. Թող
օրհնեն այս մանուկները”. Յետոյ Յովսեփի
դառնալով՝ շարունակեց. “Ես կը մեռնիմ;
բայց Աստուած ձեզ հետ պիտի լինի եւ ըզ-
ձեզ պիտի դարձնէ ձեր հայրենի երկիրը.
քեզ մանաւորապէս կը տամ Սիկիմ բայց ’ի
միւս ժառանգութիւններէն”։

Յակոբ հրամայեց բոլոր որդւոցը, որ հա-
ւաքուին իւր մահճի շուրջը. օրհնեց ամեն-
քը. բայց Յուդայի սոյն մարգարէական խօս-
քերն ասաց. “Յուդա, Թող օրհնեն զքեզ եղ-
բարըդ. երկրպագանեն քեզ հօրդ որդիքը.
Թագաւորներ եւ զօրավարներ անպակաս Թող
լինին քո ցեղէդ, մինչեւ որ գայ աշխարհի
Խաղաղարարը, ամեն ազգաց Ցոյսը”։

Յետոյ պատուիրեց նա բոլոր որդւոց.
“Չխ Թաղեցէք Քանանացւոց երկրի այրին
մէջ, ուր Թաղուած են Աբրահամ, Սառա,
Իսահակ, Ռեբեկա եւ Լիա”։ Ա՛յս պատուէ-

մինչդեռ Մանասէի գլուխն վերայ պէտք էր դնել. վասն զի
նա էր անդրանիկը։ Յակոբ կանխատեսեց, որ Եփրեմին յա-
ռաջ պիտի գան Իսրայէլի տասն ցեղի Թագաւորներ. Եւ-
բեմ պիտի լինի նախահայր Յեհուայ, որ Քրիստոսի օրինակն
էր. վասն զի Մովսեսի մահէն յետոյ նա մեծաւոյ Իսրայէլի
ժողովուրդը Աւետեաց երկիրը։

ցին զկնի պատկեցաւ մահճին վերայ եւ մե-
ռաւ։ Ա՛յսպէս խաղաղ եւ հանգիստ կը մեռ-
նին ամեն անոնք, որ սրբութեամբ եւ բա-
րեպաշտութեամբ կը վարեն իրենց կեանքը։

Յովսէփ մեծ սուգ ընելով իւր հօրը վերայ
եւ նորա մարմինը պատել տալով եգիպտա-
ցւոց սովորութեան (1) համեմատ՝ փարաւոնի
հրամանաւ, բոլոր եղբայրներով, եգիպտացի
մեծամեծներով եւ իւր ամբողջ ընտանիքով
տարաւ Յակոբի մարմինը Քանանացւոց եր-
կիրը եւ Թաղեց այն այրին մէջ, զոր Աբրա-
համ գնած էր Սառան Թաղելու համար։ Երբ
Եգիպտոս դարձան, Յովսեփի եղբայրները վախ-
նալով՝ որ մի գուցէ Յովսէփ վրէժ լուծէ իր
ընդ ըրած չարեաց փոխարէն, ասացին անոր.
“Մեք յանցանաւոր եմք քո առջեւ, բայց մեր
հայրը մեռնելէ առաջ պատուիրեց, որ մեզ
ներես. վրէժ մի լուծեր մեզմէ, մեք քո ծա-
ռայներն եմք”։ “Եւ ես Աստուծոյ ծառայն
եմ, պատասխանեց Յովսէփ, դուք իմ մտախս
չարութիւն խորհեցայք, բայց Աստուած բա-
րութիւն ըրաւ ինձ։ Հանդիստ եղէք, ես

(1) Եգիպտացիք սովորութիւն ունէին մեռելոց մարմին-
ները զմռսելով դնել քարայրներու մէջ. Ա՛յսպէս զմռսել
եւ պատեալ մարմինները մինչեւ ցարդ կը գտնուին Եգիպ-
տոսի մէջ, եւ Մումիա կը կոչուին։ Ա՛յս կերպով պատել
տուաւ Յովսէփ իւր հօրը մարմինը, ինչպէս եւ Իսրայէլացիք
Յովսեփի մարմինը պատելով պահեցին։

միշտ զձեզ սիրտ պաշտպանեմ եւ սիրտ կե-
բակրեմ »։

Յովսէփ հարիւր տարի ապրեցաւ. նա տեսաւ իւր որդիները, թոռները եւ նո-
ցա որդիները։ Մեռնելէն առաջ ասաց իւր եղբարց. « Ես կը մեռնիմ, բայց Աստուած սի-
րտ դարձնէ զձեզ ձեր հայրերուն, Աբրահա-
մու, Իսահակայ եւ Յակոբայ խոստացուած երկիրը. երդուեցէք, որ երբ գառնայք, իմ մարմինս ձեր հետ տանիք »։ Յովսէփի եղ-
բայրները երդուեցան եւ ինքը մեռաւ կա-
տարեալ հասատով եւ յոյսով։ Նորա բարե-
պաշտ կեանքը երբէք չ'ունեցաւ անօրինու-
թեան մի բիծ. նորա մահը շատ հանդիստ էր։ Ամենքը նորա վերայ լացին 'ի սրտէ. դրին մարմինը դագաղի մէջ եւ թաղեցին Եգիպ-
տոսի մէջ։

ԻԹ

ԱՐԴԱՐՆ ՅՈՎԲ (1)

Յովբ կը բնակէր Աբրաթիոյ Աւսեդ գա-
ւառին մէջ. նա էր արդար, բարեպաշտ եւ

(1) Կը կարծուի, որ Յովբ նաեւ յեղէն եւ Ծննդոց Գ։ Լ.Ջ. հբ. ՃՅ. մէջ յիշուած անձն է։ Կասկածելի է սորա ժա-
մանակը, բայց հաւանական է, որ Աբրահամ, Իսահակ եւ Յակոբ, կամ Իսրայէլ-
ցւոց Եգիպտական գերութեան մէջ եղած առեն, եւ կամ

ամեն չարութիւններէ հեռացած. իւր երկի-
րը գեղեցիկ էր եւ պտղաբեր. ունէր բազմա-
թիւ խաշներ, շատ արծաթ եւ ոսկի. ամենքը
ղինքը կը պատուէին եւ իւր երջանկութիւնը
կատարեալ էր մանաւանդ անոր համար, որ
ունէր բազմաթիւ ընտանիք։ Յոբ ունէր եօ-
թըն մանչ որդի եւ երեք աղջիկ։ Աստուած
ուզեց սորա օրինակով ցոյց տալ, որ բարե-
պաշտ մարդը չը փոխուիր թէ բազդաւորու-
թեան եւ թէ դժբազդութեան մէջ։ Սատա-
նան նախանձելով Յոբի վերայ՝ բամբասեց
Աստուծոյ առջեւ՝ ասելով թէ Յոբ յաջողու-
թեան մէջ լինելուն համար բարեպաշտ է եւ
հաւատարմութեամբ կը ծառայէ Աստուծոյ.
եթէ ձախորդութեան մէջ իյնար, սիրտ մը-
ռանար ղԱստուած։ Աստուած Յոբի ստա-
ցուածոյ իշխանութիւնը Սատանային տուաւ։

Յոբի որդիքը շատ սիրով էին միմեանց
հետ. նոքա յաճախ խնջոյքներ կընէին. Յոբ
չէր մտանակցեր նոցա ուրախութեանց, այլ
առանձնացած կ'աղօթէր իւր որդւոց համար։

անապատին մէջ թափառած ժամանակ։ Աստուածաշունչին մէջ սորա անուամբ եղած գիրքն եւս, որ նկարագրական կամ այլաբանական ձեւով գրուած է եւ խորհրդաւոր նշա-
նակութիւն ունի, ոմանք Մովսէսի կընծայեն, ոմանք նոյն իսկ Յոբի եւ այլք՝ Մարդպարէից մէկուն։ Յոբայ գիրքն մեծ մաս մը կամ ըստ Հերոնիմոսի ուրեն հարիւր համար կտրուած է։

Երբ մի անգամ Յովբի տղայքը եւ աղջիկները ուրախութիւն կընէին իրենց մեծ եղբօր տունը եւ Յովբ կ'աղօթէր. ծառայներէն մէկը եկաւ եւ գուժեց, որ Արաբացի աւազակները յափշտակեցին եղները եւ էշերը։ Մինչդեռ նա կը խօսէր՝ երկրորդ ծառայ մը եկաւ եւ ասաց, երկինքէն կրակ ինկաւ եւ այրեց բոլոր ոչխարները եւ հովիւները. յետոյ երրորդը եկաւ եւ լուր բերաւ, թէ ասպատակարարներ եկան, յափշտակեցին բոլոր ուղտերը եւ սպանեցին հովիւները. վերջապէս չորրորդ ծառայն եկաւ եւ ասաց, մինչդեռ որդիներդ ուրախութիւն կընէին իրենց մեծ եղբօր տունը, յանկարծ անապատէն սաստիկ հողմ եկաւ, քանդեց տունը եւ ամենքը մեռան։ Յովբ սաստիկ տրտմեցաւ մանաւանդ այս վերջին լուրն վերայ։ Նա տրտմութենէն պատառեց իւր զգեստները. բայց մտածելով՝ որ այս ամեն դժբաղդութիւնները Աստուծոյ ըլլալն են, ասաց. "Մերկ եկայ աշխարհ եւ մերկ պիտի երթամ. Տէրը տուաւ եւ Տէրը առաւ. օրհնեալ լինի նորա կամքը"։

Յովբ աղբատացաւ եւ կը տրտմէր իւր որդւոց կորուստն վերայ, բայց երբէք չէր տրանջար Աստուծոյ դէմ եւ միշտ հաստատ իւր բարեպաշտութեան մէջ։ Ա յս դժբաղդութիւններէն յետոյ, Աստուած ներեց Սատանային, որ վերստին փորձէ Յովբի համբերութիւնը։ Նորա մարմինը ծածկուեցաւ սաստիկ վէրքերով. բայց նա կը համբերէր ամեն ցաւերուն եւ կ'օրհնէր զԱստուած։ Յովբի կնոջ անտանելի կ'երեւէին նորա չարչարանքները. ուստի եկաւ ասաց Յովբին. "Մինչեւ երբ պիտի համբերես այդ չարչարանաց. Աստուծոյ դէմ մի խօսք ասա եւ մեռիր"։ Յովբ պատասխանեց. "Դուն անզգամ կնոջ պէս կը խօսիս, մեք որ Աստուծոյ բարութիւնները վայելեցինք, մի՞թէ պէտք չէ՞ որ այս չարեաց համբերեմք"։

Յովբի երեք բարեկամները, Եղիփազ, Բաղդատ եւ Սոփար թագաւորները լսելով նորա հասած աղէտները՝ եկան մխիթարելու. տեսնելով զինքը այն թշուառ վիճակին մէջ, կը կարծէին, որ Աստուած պատժած է զՅովբ գաղտնի յանցանաց համար։ Նոքա անկարելի կը կարծէին, որ բարի եւ արդարադատ Աստուածը այնպէս սաստիկ պատժէ անմեղ մարդը։ Չէին մտածեր նոքա, որ Աստուած շատ անգամ արդարներն եւս կը փորձէ թշուառութիւններով, որպէս զի առաւել փայլի նոցա առաքինութիւնը. չէին մտածեր վերջապէս որ կայ ուրիշ մի աւելի լաւ կեանք, ուր արդարները վարձ կրստանան համբերութեամբ կրած նեղութեանց փոխարէն։ Անոլորմ բարե-

կամները յայտնեցին Յովբի իրենց անարդար կասկածները։ Յովբ զրկուած որդիներէն, ընտանեաց քէն, առողջութենէն, տեսաւ, որ կ'ուզեն իրմէ խլել իւր բարի անունն եւս. բայց նորա խղճմտանքը մաքուր էր եւ յոյսը Աստուծոյ վերայ հաստատ. ուստի ասաց. "Կոր առաջնները կ'ապատէի, վհատեալ որբերը կը միխիթարէի, կոյրերուն՝ աչք էի, կաղերուն՝ գաւազան, խեղճերուն՝ հայր։ Մի եւ նոյն ժամանակ խարազան էի աւազակներուն եւ յափշտակիչներուն համար. կը խլէի անոնցմէ ապօրէն ստացուածները, կը փշրէի մեղաւորներուն ատամները։ Եթէ ես մեղքի ճանապարհ դնացած եմ, եթէ խաբած եմ մէկը, թող զրկէ Աստուած իմ արժանի պատիժս, բայց իմ խիղճս ձեզ հանգիստ է։ Հարցուցէք ծառաներուս, միթէ նոցա համար բարի տէր չէի՞. միթէ բայց չէ՞ր դուռս ճանապարհորդներուն. միթէ պատրաստ չէի՞ աղքատներուն օգնելու։ Ո՛չ, իմ յոյսս արծաթի եւ ոսկիի վերայ դրած չէի, ես կը վստահայի Աստուծմէ եւ յոյսս նորա վերայ էր։

Այն ժամանակ անհիրա բարեկամները կ'աշխատէին իրենց դատողութիւններով իջեցնել Յովբէն նորա միակ մխիթարութիւնը. նոքա կ'աշխատէին այն կէտին հասցնել, որ նա ինքնինքը մեղաւոր կարծէ, եւ այսպէս կը

նեղէին արդարը. Յովբ չարչարուած յաւուր եւ իւր խիստ բարեկամաց դատողութեամբ՝ երբեմն անհամբերութիւն ցոյց կը տար, կը գանգատէր Աստուծոյ իւր վիճակի մասին եւ միտքէ անգամ իւր ծննդեան օրն անիծէց։ Աստուած ինքնին միջնորդ եղաւ Յովբի եւ նորա բարեկամաց միջեւ. Նա յայտնուեցաւ նոցա մրրիկներու եւ ամպոց մէջ եւ ասաց, որ իրեն ճանապարհներն անհաս են մարդկային մտաց, եւ թէ մարդոյ պարտաւորութիւնն է բոլորով սրտիւ հնազանդիլ Աստուծոյ կամաց եւ չդատել նախախնամութեան ճանապարհները։

Աստուած վարձատրեց Յովբը կրկնապատիկ. յետ դարձուց նորա հարստութիւնը. ունեցաւ վերստին եօթն մանչ զաւակ եւ երեք աղջիկ։ Անոնցմէ առաջինը հարիւր եօթանասուն տարի եւ տեսաւ թոռներուն թոռը, կամ մինչեւ չորրորդ ազգը։ Յովբ պատմելի օրինակ է աստուածապաշտութեան եւ հաւատարմութեան. (Յակ. Ե. 11)։

Աստուած շատ անգամ զմեզ եւս կը փորձէ. բայց պարտաւոր ենք Յովբի նման հնազանդիլ եւ նորա սուրբ կամաց յանձնուիլ, որ երբէք զմեզ չը լքաներ։

Լ

ՄՈՎՍԵՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ ԵՒ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԱՆԱՆԱՅԻՈՑ երկրին մէջ Աբրահամու ցեղէն մէկը չը կար. այլ միայն կը հանգստանայ հին այն սեղ նորա ընտանեայ սոկորները. իսկ Եգիպտոսի մէջ յետ ժամանակաց նորա ցեղը շատ բազմացաւ եւ հզօր ազգ եղաւ։ Յակոբը Իսրայէլ կոչուեցաւ. ուստի եւ իւր ազգն եւս Իսրայէլացիք։ Յակոբը տասն երկու որդի ունէր, Իսրայելացւոց ազգն եւս տասն երկու ցեղերու բաժնուեցաւ, որոց իւրաքանչիւրը իւր ցեղապետի անուամբ կը կոչուէր։

Յովսեփի ժամանակուան փարաւոնը վաղուց մեռած էր, ուրիշ փարաւոն (1) թագաւորեց, որ չէր ճանաչէր Յովսեփը եւ չէր գիտեր նորա գործերը։ Այս թագաւորը տեսնելով՝ որ Իսրայելացւոց ազգը ատոնիկ կը բազմանայ եւ կը զօրանայ, վախցաւ, որ գուցէ մի օր միանան իր թշնամեաց հետ եւ իրեն դէմ պատերազմին. այս պատճառաւ սկսաւ նեղել զանոնք եւ քաղաքներ շինել տալ, ինչ սէս են Փիթոնը, Ռամեսէն եւ Ոն կամ Արեգը։ Որչափ որ Իսրայելացիները տասնիկ կը

(1) Այս բռնաւոր թագաւորը Յովսեփի մահէն 88 տարի ետքը թագաւորեց, որոց անունն էր ըստ մի քանի հնդկական փոխան Ամենոֆիս, եւ ըստ այլոց Ռեհոբ Մոսխեմ.

չարչարուէին, դարձեալ շարունակ կը բազմանային. ուստի թագաւորը հրամայեց գայեակներուն, որ երբ Իսրայելացի կանայք արու ծը նանին՝ խեղդեն, իսկ աղջիկները ապրեցնեն։ Սակայն գայեակները Աստուծմէ վախնալով՝ չը կատարեցին թագաւորի հրամանը. վերջապէս թագաւորը մի ուրիշ աւելի տմարդի հրամանի (1) հանեց իւր բոլոր ժողովրդեան, որ Իսրայելացի ամէն նորածին արու գետը ձգեն։

Այս միջոցներուս կար Ղեւի ցեղէն մի բարեպաշտ մարդ, որոյ կինն եւս բարեպաշտ էր եւ Ղեւի ցեղէն. այս կինը ծնաւ մի գեղեցիկ որդի։ Սա իբրեւ մայր որդեսէր ուզեց իւր որդին ազատել. ուստի երեք ամիս գաղտնի պահեց. բայց այլ եւս չը կարողանալով երկար պահել՝ հիւսեց պարսուէ մի կողով, ծեփեց նաւթով, որպէս զի մէջը ջուր չը մտնէ, դրաւ իւր փոքրիկ երեխան նորա մէջ եւ ջուրը ձգեց։ Քոյրառ մայրը կը մտածէր Թերեւս, որ Աստուած իւր գեղեցիկ մանկան վերայ գթացող մէկը ղրկէ։ Մանկան քոյրը հեռուն կեցած կը նայէր տրտմութեամբ թէ՝ ինչ պիտի լինէր եղբայրը։

(1) Հաւանական կարծիք է, որ Եգիպտացիք այս անգութ հրամանը երկար ատեն՝ ի գործ չը դրին. որովհետեւ սրտերնին չը դիմացաւ. ուստի երբ այս բռնաւորը մեռաւ, իրեն հրամանն եւս իրեն հետ վերջացաւ։

Փարաւոնի աղջիկը իւր նաժիշտներով դէպ նայ գետին մէջ լուացուելու. նա տեսնելով զուրին մէջ մնուկը՝ հրամայեց հանել եւ բանալով՝ գտաւ նորա մէջ մի մանուկ, որ կը լայր։ Շատ մեղքացաւ մանկան վերայ եւ ա-սաց. "Ա յս Եբրայեցւոց մանուկներէն է". մանկան քոյրը տեսնելով՝ որ Փարաւոնի աղջիկը շատ ողորմած է, համարձակեցաւ մօտենալ եւ ասել. "կամիս, որ Եբրայեցի մի կին կանչեմ, որ այդ մանուկը մնուցանէ". —"Լաւ", ասաց Փարաւոնի աղջիկը. մանկան քոյրը գնաց եւ իւր մայրը կանչեց։ Փարաւոնի աղջիկը յանձնեց մանուկը իւր մօրը, որ պէս զի իրեն համար մնուցանէ, եւ միանգամ մայն խոստացաւ վարձատրել։

Արդեօք դժբաղդ մայրը ինչպիսի ուրախութեամբ, ուրախի շնորհակալութեամբ բարձ-բացոյց իւր աչքերը դէպ երկինք, երբ կրկին տեսաւ իւր փոքրիկ մանուկը իր գրկին մէջ։ Նա անոյշ իւր որդին, երբ սակաւ ինչ մեծացաւ, տարաւ Փարաւոնի աղջկան յանձնեց, որ իրեն որդեգիր ըրաւ եւ անուանեց Մովսէս, որ կը նշանակէ ջրէն հանած։

ԼԱ

ՄՈՎՍԷՍ ՄԱԴԻԱՄԱՑԻՈՑ ԵՐԿԻՐՔ ԿԸ ՓԱԽՉԻ

Մովսէս երբ մեծացաւ, հզօր էր մարմնով եւ հոգւով. նա ուսաւ Եգիպտացւոց բոլոր իմաստութիւնը։ Թէ եւ ինքը առաւոտեան եւ բազդաւորութեան մէջ էր, այնու ամենայնիւ չը մոռացաւ իւր վշտացեալ եղբայրները՝ Իսրայելացիները։ Նա չէր ուզեր Թագաւորի որդի անուանիլ. աւելի լաւ կը համարէր Աստուծոյ ժողովրդեան աղքատութեանը մասնակից լինել, քան թէ Փարաւոնի արքունեաց մէջ մեղսալից քաղցրութիւնները վայելել։ Նա հետապնդումն մէջ չը մոռացաւ Հեմարիա Աստուածը եւ՝ ի սրտէ կը կարեկցէր հարատահարեալ Իսրայելացւոց խեղճ վիճակին։

Մի անգամ երբ այցելութիւն ըրաւ իւր եղբարց, տեսաւ որ մի Եգիպտացի անողոք մեքար կը ծեծէր Իսրայելացի մէկը։ Մովսէս չորս կողմը նայեցաւ եւ երբ տեսաւ որ մէկը չը կայ, իսկոյն պաշտպան կեցաւ իւր ազգակցին եւ սպանեց Եգիպտացին եւ նորա մարմինը աւազի տակ թաղեց, կարծելով որ իւր այս մարդասպանութիւնը ոչ ոք պիտի իմանայ. բայց Փարաւոն լսեցաւ եւ դուշխ Մով-

սէս իւր սիրոյն համար կեանքը կորնչնէր, եթէ Եգիպտոսէն չը փախչէր։

Մովսէս Եգիպտոսէն փախչելով՝ գնաց Մադիամու երկիրը. բայց ճանապարհին յոգնելով՝ նստաւ մի ջրհորի մօտ։ Ա. յս տեղին մօտ կը բնակէր մի բարեպաշտ քահանայ, որ ունէր եօթն աղջիկ. նոքա կ'արածէին իրենց հօր խաշնները։ Երբ այս աղջիկները եկան, եւ ջրհորբէն ջուր քաշեցին որ իրենց ոչխարները ջրեն, ուրիշ հովիւներ գալով՝ ուզեցին աղջիկները մէկ կողմ ընել, որպէս զի առաջ իրենք ջրեն։ Մովսէս, որ միշտ տկարներուն եւ զրկեակներուն պաշտպան էր, չը ներեց հովիւներուն, որ իրենց խստութիւնը՝ի գործ դնեն. այլ օգնեց աղջիկներուն իրենց ոչխարները ջրելու համար։

Ա.յն աւուն Յոթորի աղջիկները տուն տալ բին ոչխարները. երբ իրենց հայրը տեսաւ հարցուց. "Ինչո՞ւ այսօր շուտ յետ դարձաք". աղջիկները պատասխանեցին. "Եգիպտացի մի մարդ օգնեց մեզ ջուր հանելու եւ ոչխարները ջրելու"։ Յոթոր՝ օտարականի այս գործքին շատ գոհ լինելով՝ հարցուց աղջիկներուն։ "Ո՞ւր է այդ օտարականը. ինչո՞ւ մեր տունը չը կանչեցիք. գնացէք, հրաւիրեցէք, որ մեզ հետ ճաշէ"։ Մովսէս գնաց Յոթորի տունը; եւ որովհետեւ լաւ մարդիկը շուտով կը բա-

րեկամնան միմեանց հետ, Մովսէս բարեկամացաւ Յոթորի հետ եւ նորա Սեփորա աղջիկը իրեն կին առաւ ուսկից ունեցաւ երկու որդի՝ Գերսամ եւ Եղիեզեր։

ԼԲ

ԱՆԿԷՋ ՄՈՐԵՆԻՆ

Մովսէս կ'արածէր իւր աներով՝ Յոթորի խաշները. նա միշտ կը մտածէր իւր եղբարց՝ Իսրայելացւոց վերայ եւ կ'աղօթէր Աստուծոյ, որ ազատէ զանոնք Եգիպտացւոց ծառայութենէն։

Մովսեսի ժամանակուան փարաւոնը մեռաւ եւ տեղը մի ուրիշը յաջորդեց, որ առաւել եւս սկսաւ չարչարել Իսրայելացիները, որոց տառապանաց ձայնը հասաւ Աստուծոյ, յիշեց Աստուած իւր ուխտը, ուսաի եւ կամեցաւ Մովսեսի ձեռքով զանոնք ազատել։ Երբ մի անգամ Մովսէս կ'արածէր Յոթորի ոչխարները Քորէբ լերան վերայ, յանկարծ տեսաւ մի մորենի ծառ, որ կրակով կը վառէր, բայց չէր այրեր. Մովսէս մօտեցաւ, որ աւելի լաւ տեսնէ այս հրաշալի երեւոյթը։ Ա.յն աւեն մորենիին միջէն մի ձայն լսեց, որ կ'ասէր. "Մովսէս, Մովսէս, մի մօտենար, կոշիկները դուրս հանէ, որովհետեւ կեցած տեղդ սուրբ

է . ես քո Հայրերուդ , Աբրահամու , Իսահա-
կայ եւ Յակոբայ Աստուածն եմ ” ։

Մովսէս լի երախտագիտութեամբ եւ յար-
դութեամբ ծածկեց իւր երեսը . Աստուած
ըսաւ նախ կեց . “ Ես տեսայ Եգիպտոսի մէջ ժո-
ղովուրդիս կրած չարչարանքը . լսեցի նոցա
ձայները . հասու լինէ նոցա աղօթքը . ես կամիմ
աղատել զանոնք Եգիպտացւոց ձեռքէն եւ
տանել այն դեղեցիկ եւ ընդարձակ երկիրը ,
ուր մեղր ու կաթ կը բղխի , Քանանացւոց եր-
կիրը ։ Ես կը զրկեմ զքեզ Փարաւոնին , որ իմ
ժողովուրդս հանես Եգիպտոսէն ” ։ Մովսէս
խոնարհութեամբ ասաց . “ Տէր Աստուած , ես
ո՞վ եմ , որ համարձակիմ Թագաւորին ներկա-
յանալ եւ Իսրայելացիները Եգիպտոսէն հա-
նել . Իսրայելացիներն ես ալ չեն լսեր եւ
ո՛չ կը հաւատան , որ Աստուած ինձ յայտնուե-
ցաւ ” ։ Աստուած ասաց . “ Ի՞նչ է ձեռքիդ ” .
— “ Գաւազան ” պատասխանեց Մովսէս . “ Գե-
տինը ձգէ ” . ասաց Աստուած ։ Մովսէս երբ
գաւազանը ձգեց , օձ եղաւ . վախցաւ եւ կ՚ու-
զէր փախչիլ . բայց Աստուած ասաց , “ Բռնէ
պոչէն ” . երբ Մովսէս բռնեց , վերստին գա-
ւազան եղաւ ։ Աստուած կրկին ասաց . “ Ձեռ-
քըդ ծոցդ դիր ” . երբ դրաւ Մովսէս եւ հա-
նեց , սեսաւ որ բորոտութեամբ ծածկուած
է . կրկին Աստուծոյ հրամանաւ ձեռքը ծոցը

դրաւ եւ հանեց բոլորովին առողջ ։ Աստուած
ասաց . “ Ա յս հրաշքներով պիտի հաւատան
Իսրայելացիները , որ երեւցայ Աստուածը յայտ-
նուած է քեզ ” . Մովսէս պատասխանեց . “ Տէր ,
ես անկարող եմ . որովհետեւ ծանրաբեռնուած եմ :
բառերը դժուարութեամբ կ՚արտասանեմ ” .
Աստուած ասաց . “ Ո՞վ տուաւ մարդոյն բե-
րան . ո՞վ երաւ մարդը խուլ եւ համր , կույր
կամ ականի , ո՞չ ապաքէն ես . գնա , ես կը բա-
նամ բերանդ եւ ինչ որ պիտի խօսիս կ՚ուսու-
ցանեմ քեզ ” ։ Մովսէս դարձեալ ինքզինքը
այս մեծ պաշտօնին անյարմար կը դատէր եւ կը
խնդրէր Աստուծմէ , որ մի ուրիշը զրկէ . Աս-
տուած ասաց . “ Ահարոն եղբայրդ ճարտա-
րախօս է . նա ուրախութեամբ պիտի հանդի-
պի քեզ . իմ պատգամներս նորա բերանը պի-
տի դանես եւ նա քո կողմէդ ժողովրդեան կը
խօսի ” ։ Մովսէս հնազանդեցաւ , գնաց իւր
աներոջ Յոթորի մօտ եւ խնդրեց , որ զինքն
արձակէ Եգիպտոս իւր եղբայրց քով դառնա-
լու ։ Յոթոր ասաց . “ Գնա խաղաղութեամբ ” ։
Մովսէս իւր կինը եւ որդիները առնելով նոյն-
պէս գաւազանը , ճանապարհ ելաւ ։ Ահարոն
Աստուծոյ հրամանաւ դիմաւորեց անապատին
մէջ իւր եղբայրը՝ Մովսէս , գրկեցին զիրեար եւ
համբուրեցին . Մովսէս պատմեց իւր եղբօր Աս-
տուծոյ բոլոր պատգամները եւ հրաշքները եւ

միասին գնացին Իսրայելացւոց մօտ։ Ահարոն յայտնեց Աստուծոյ հրամանը եւ Մովսէս Աստուծոյ ցոյց տուած հրաշքները գործեց։ Բոլոր ազգը հաւատաց եւ երկիւղածութեամբ երկրպագեց Աստուծոյ։

ԼԳ

ԵԳԻՊՏԱՑԻՈՑ ՏԱՍՆ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ

Այն ժամանակ գրեթէ բոլոր աշխարհ ընկղմած էր կռապաշտութեան եւ ամենակերպ մոլութեան մէջ. Եգիպտոս այս մոլութեան աղբիւրն էր. որովհետեւ նորա բնակիչները ոչ միայն երկնային լուսաւորներուն կ'երկրպագէին, այլ եւ կենդանեաց։ Նոքա կուռքեր կը պաշտէին եւ այնպէս կը կարծէին, որ սոքա կը լսեն իրենց աղօթքները եւ կարող են օգնել իրենց։ Աստուծոյ հաճոյ Թուեցաւ հրաշքներով յայտնել մարգկանց ինքզինքը, որպէս զի ճանաչեն երկնի եւ երկրի Արարիչ Ճշմարիտ Աստուածը։ "Եգիպտացիները պիտի ճանաչեն զիս իբրեւ ամենաողոր Աստուած, ասաց Մովսէսին, ես պիտի ձգեմ ձեռքս եւ Իսրայելացիները հանեմ։

Երկու ծերունիները, Մովսէս ութսուն տարեկան եւ Ահարոն ութսուն երեք տարեկան, ներկայացան Փարաւոնի եւ յայտնեցին Աստուծոյ կամքը։ "Աստուած ասաց, կրկնեցին նոքա, արձակէ իմ ժողովուրդս, որպէս զի անապատին մէջ ինծի կատարեն հնձ"։ Փարաւոն հպարտութեամբ լեցուած պատասխանեց. "Ո՞վ է այն Աստուածը, որուն կ'ուղէք որ հպատակիմ եւ արձակեմ Իսրայելացիները. ես ոչ կը ճանաչեմ ձեր Աստուածը եւ ոչ կ'արձակեմ ձեր ազգը"։

Մովսէս ուղելով համոզել Փարաւոնը, որ արձակէ ժողովուրդը, գաւազանը նորա առջեւ գետին ձգեց, որ օձ դարձաւ. ցոյց տուաւ նմա իւր բորոտ ձեռքը, զոր կրկին բժշկեց։ Եգիպտացի Քուրմերն (1) եւս այս հրաշքները ըրին. միայն Մովսէսի օձը կլլեց քուրմերուն օձերը։ Փարաւոն այս հրաշքներով չը

(1) Քուրմերու գործած հրաշից մասին հաւանական կարծիքն այս է, որ նոքա ձեռքերնին իրական օձեր ունեցած լինեն, որոց վերայ իրենց Թովչական ճարտար արուեստով ի գործ դնելով՝ կարողացած են զանոնք իբրեւ գաւազաններ, կամ օձեր ցուցնել։ Այս տեսութիւնը կը հաստատեն Եգիպտոս եւ արեւելեան ուրիշ երկիրները ճանապարհորդող քննիչները։ Ս. Օգոստինոս կ'ասէ, "Ո՛վ որ կը հաւատայ Թէ առանց Աստուծոյ հրամանին մի բան կրնայ առեղծուիլ, կամ մի արարած կրնայ փոխուիլ, այնպիսին անհաւատն է, կամ հեթանոսէն աւելի չար է"։ Ուստի եթէ իբրեւ հրաշք ընդունինք քուրմերուն ըրածը, այնպէս պիտի հաւատամք, որ Աստուած Փարաւոնի կամ Եգիպտացւոց խստասրտութիւնը պատժելու համար քուրմերուն հրաշք գործելու կարողութիւն տուած է։

համոզուեցաւ եւ հրամայեց Իսրայելացիները առաջնոյնէ աւելի նեղել եւ չարչարել։

Մովսէս Աստուծոյ հրամանաւ փարաւոնի առջեւ զարկաւ Նեղոսի ջրոյն գաւազանաւ եւ Եգիպտոսի բոլոր ջրերը արիւն դարձան, ձկները մեռան մէջի ձկները սատակեցան։ Բայց փարաւոնի սիրտը չը կակղացաւ, որովհետեւ կախարդներն եւս ըրին։

Ահարոն Մովսեսի գաւազանը ձգեց Եգիպտոսի ջրոց վերայ, յորոց՝ ելան անթիւ բազմութեամբ գորտեր, որք լեցուեցան բոլոր երկրին մէջ. թագաւորին պալատը, ամէն տները, անկողինները, մառաններն, ամենը լի էին գորտերով։ Կախարդներն եւս ըրին այս հրաշքը։ Փարաւոն խոստացաւ արձակել ժողովուրդը. բայց երբ գորտերը Մովսեսի աղաչանքով չնչուեցան, կրկին խոստացաւ նորա սիրտը։

Ահարոն գաւազանը զարկաւ գետնի հողին եւ բոլոր աւազը ու փոշին մուն (մծծակ) դարձան. Եգիպտոսի մէջ թէ մարդիկ եւ թէ կենդանիք կը չարչարուէին. բայց հպարտ փարաւոնը չէր կակղանար։ Քուրմերն եւս աշխատեցան նոյնը առնել, սակայն չը կարողացան. ուստի խոստովանեցան, որ Աստուծոյ մատը կայ այս բանին մէջ։

Յետոյ ըրկեց Աստուած չանճանճ, որ

լեցուեցաւ բոլոր Եգիպտոսի մէջ բայց ի Գեսեմէն, ուր Իսրայելացիները կը բնակէին։ Շատ մարդիկ եւ անասուններ մեռան շանճանճի խայթուածներով. փարաւոն խոստացաւ արձակել Աստուծոյ ժողովուրդը. սակայն այն ինչ Եգիպտոս աղատեցաւ այս պատիժէն, թագաւորը դարձեալ իւր խոստումը չը պահեց։

Բուխանդակ Եգիպտոսի մէջ կենդանեաց սարսափելի կատղած եղաւ բայց ի Գեսեմէն. սատակեցան ուղտերը, էշերը, եղները, ոչխարները եւ ամէն կենդանիները. բայց փարաւոն տեսնելով՝ որ Իսրայելացիք աղատ մնային պատիժէն, առաւել խստացաւ եւ չարձակեց ժողովուրդը։

Մովսէս մխիթը առաւ եւ ցանեց դէպ Փարաւոնի առջեւ օդին մէջ։ Խոցեր եւ ուռեցքներ եղան մարդկանց եւ մնացած կենդանեաց վերայ. այս խոցերը փարաւոնի կախարդներուն վերայ եւս ելան, որով իրենց ամօթէն Մովսեսի առջեւ չէին կարող երեւնալ։ Փարաւոն այս եւս բանի տեղ չը դրաւ։

Մովսէս գաւազանը դէպ երկինք բարձրացուց, եւ ահա՛ մի սաստիկ մրրիկ եղաւ, որ Եգիպտոսի մէջ նմանը եղած չէր. երկինքը սաստիկ կ՚որոտար եւ անընդհատ կը փայլատակէր. հրախառն սաստիկ կարկուտ եկաւ.

Յարդուեցան բոլոր բոյսերն ու ծառերը, եւ ամեն կենդանիներն ու մարդիկ, որք դուրս ինացած էին։ Փարաւոն աղաղակեց. "Ես մեղանչեցի, Աստուած արդար է. իսկ ես եւ ազգս՝ մեղաւոր եմք, այլ եւս պիտի արձակեմ ժողովուրդը"։ Բայց հաղիւ երկինքը պարզուեցաւ, Փարաւոնի սիրտը վերստին խստացաւ։

Մովսէս իւր ձեռքը դարձեալ դէպ երկինք պարզեց եւ ահա անթիւ բաղմութեամբ մարախ եկաւ եւ կերաւ ու չորցուց կարկուտէն ազատած ամեն կանաչները։ Փարաւոն խոստացաւ կատարել Մովսեսի ամեն պահանջները. բայց յետոյ խօսքը չը պահեց։

Այնուհետեւ մի այնպիսի խաւար պատեց բոլոր Եգիպտոսը, որ երեք օր ոչ մի բան չէր տեսնուէր։ Միայն Գեսեմի մէջ ցերեկը արեգակը կը փայլէր եւ դիշերը կը լուսաւորէր լուսինը եւ կը փայլէին աստղերը։ Փարաւոն ասսակի բարկացած ասաց Մովսեսին. "Հեռացիր աչքէս. ուրիշ անգամ չը համարձակիս երեւիլ, ապա թէ ոչ կը հրամայեմ սպանել զքեզ"։

ԼԴ

ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ ԵԼՆԵԼԸ

Մովսէս Աստուծոյ հրամանաւ վերջին անգամ գնաց Փարաւոնի եւ յայտնեց յետագայ խօսքերը. "Աստուած ասաց, երբ կէս գիշեր լինի, բոլոր Եգիպտոսի մէջ Թագաւորի անդրանիկէն սկսեալ մինչեւ յետին աղախնոյն անդրանիկը պիտի մեռնի, նոյնպէս անասնոց անդրանիկները։ Եգիպտոսի ամբողջ երկրին մէջ նմանը չէղած ողբ պիտի լինի. բայց Իսրայելացւոց մէջ երբէք որ եւ է ձայն չը պիտի ելնէ։ Այս վերջին հրաշքը ցոյց պիտի տայ ձեզ, թէ ինչպիսի զանազանութիւն կը դնէ Աստուած Եգիպտացւոց եւ Իսրայելացւոց ազգին մէջ։ Ես բոլոր ծառաներդ, բոլոր հպատակներդ պիտի գան իմ մօտ եւ ոտքերս լինալով ասեն, գնա այս տեղէն դու եւ քո ազգդ եւ ես պիտի ելնեմ"։ Փարաւոն սարսափեցաւ։ Գիշերը կը մօտենար. Աստուած Մովսեսի միջոցաւ պատուիրեց Իսրայելացւոց, որ ամեն ընտանեաց գլուխը մորթէր մի տարեկան անարատ ոչխար, այսինքն առանց բծի եւ վնասու, եւ առանց ոսկորները կոտրելու՝ ամբողջ խորովէր կրակի վերայ։ Ամեն տանտիկին պէտք է խմոր պատրաստէր բաղարջ եփելու. այս վերջին ընթրիքը պիտի լինէր Եգիպտոսի մէջ իբրեւ զո-

բայուցիչ կերակուր ճանապարհի համար եւ երբեւ յիշատակ Աստուծոյ հովհաւորութեան։ Ա.յն ընտանիքը, որ սակաւաթիւ էր, դրացին պիտի կոչէր, որպէս զի ընթրիքին մաս չաւելցնար։ Պիտի ուտէին Իսրայէլացիք այս ընթրիքը ոտքի վերայ կեցած, ճանապարհի զգեստներով եւ գաւազանը ձեռքերնին։ Մովսէս այս ամենը պատուիրելէն յետոյ, զգուշութեան համար ապսպրեց, որ մորթած գէլարի արիւնով նշան դնեն իրենց տան դռներուն վերայ, որ երբ կոտորիչ հրեշտակը Եգիպտացւոց անդրանիկները ջարդէ, Իսրայէլացւոց անդրանիկներուն չը դիպած։

Կէս գիշերը եկաւ. Իսրայէլացւոց ամեն տուներուն մէջ Զատիկը կը կատարուէր, այսինքն Պասխի գառը կ'ուտէին։ Ա.յն տեղ Աստուծոյ Եգիպտացւոց տուած վերջին պատիժը կը կատարուէր. ամեն ընտանեաց անդրանիկը մեռաւ գահաժառանգէն սկսեալ մինչեւ յետին աշխատաւորինը. տասակներուն նոյնպէս անասնոց անդրանիկները։ Փարաւոն, իւր ծառաները եւ ամբողջ ազգը սարսափեցան. յանկարծ բոլանդակ Եգիպտոսի մէջ լսելի եղան աղաղակ, ողբ եւ լայ. որովհետեւ ամեն տան մէջ մեռեալ կար։ Փարաւոն գիշերով կանչեց Մովսէսը եւ Ահարոնը եւ ասաց նոցա. "Ելաւուղ հեռացէք երկրէս

գուք եւ ամեն Իսրայէլացիները. առէք ձեր անասուններն եւս, բայց չը մեկնած օրհնեցէք զիս"։ Եգիպտացիք կ'ըսպիսկէին զԻսրայէլացիս, որ շուտ հեռանան. "Ա.ճապարեցէք, կ'ասէին, եթէ ոչ ամենքս կը ջարդուինք"։ Իսրայէլացի կանայք ոսկւոյ եւ արծաթեայ իրերը առնոյ խնդրուելու եկել եւ շատերը չեփած հետերնին առին, նոյնպէս չը մոռացան ցորեկի ոսկորները։

Իսրայէլացիք Եգիպտոսի ծառայութենէն ազատելու յիշատակին համար մինչեւ այսօր կը տանեն Պասէքը, այն է գիշերով Պասէքի գառը՝ եւ ամբողջ շաբաթը բաղարջ կ'ուտեն։ Կը կատարեն նոքա այս ծէսը գարնան առաջին ամսուան մէջ, կամ՝ Նիսան տան եւ հինգշին, որովհետեւ այս ժամանակ Եգիպտոսէն դուրս եկան։ Ա.յժմ Եբրայեցւոց Պասէքը նշանակութիւն չ'ունի, որովհետեւ օրինակ էր այն՝ քրիստոնէական Ձմարիտ Պասէքին։ Պասէքի գառը, որոյ արեամբ ազատեցան Իսրայէլացիք մահուան հրեշտակի կոտորածէն, օրինակ էր Աստուծոյ գառին՝ Յիսուսի Քրիստոսի, որոյ արեամբ կ'ազատուին հաւատացեալները յաւիտենական մահուանէ։

Յակոբ մեռաւ Եգիպտոս եօթանասուն հինգ հոգւով, բայց երկու հարիւր տարի յետոյ երբ Մովսեսի ձեռքով ելան Իս-

բայելացիք Եգիպտոսէն՝ վեց հարիւր հազար հոգի էին կիներէն եւ երեխաներէն զատ։

ԼԵ

ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎԷՆ ԱՆՑՆԻԼԸ

Այսպէս ազատեց Աստուած Իսրայելացիները Եգիպտացւոց խիստ ծառայութենէն. Աստուած ինքը ցոյց կը տար նոցա ճանապարհ. հրաշալի ամպը կ'առաջնորդէր Աստուծոյ ժողովուրդեան, գիշերկը մթին էր ամպը եւ կը պաշտպանէր ժողովուրդը արեգական ճառագայթներէն, իսկ գիշերը լրբեր հրեղէն սիւն կը լուսաւորէր նոցա ճանապարհը։ Իսրայելացիք հետեւելով ամպին՝ հասան Կարմիր ծովը եղերքը եւ այն տեղ մի հովտի մէջ բանակեցան։

Այս միջոցին Փարաւոնի եւ իւր ազգի միտքը փոխուելով ասացին. "Այս ինչ դոր ծեցինք մեք, լինչու մեր ծառայութենէն թողինք այնքան բազմութիւնը". Փարաւոն ասաց. "Նոքա այժմ անապատին մէջ չէն կարող ճանապարհ գտնել. հանինք նոցա ետեւէն"։ Հրամայեց շտապով պատրաստել վեց հարիւր ամենալաւ պատերազմական կառքեր. յետոյ իւր բոլոր զօրքով, հեծեալներով եւ զօրավարներով Իսրայելացւոց ետեւէն լինկաւ եւ հասաւ նոցա Կարմիր ծովու ափանց վերայ։

Գիշերը կը մօտենար. Իսրայելացիները ամէն կողմանէ շրջապատեալ էին. առջեւնին ծովն էր. իսկ ետեւնին փարաւոնի անթիւ զօրքը. երկիւղը պաշարեց զանոնք։ Մի քանիները կ'աղօթէին Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրելով. իսկ միւսները կը տրտնջային Մովսեսի դէմ ասելով. "Մթէ Եգիպտոս փոքր էր մեզ գերեզման լինելու, որ բերիր զմեզ այս անապատը, ուր ամենքս պիտի կորսուինք։ Մթէ մեք չէինք ասեր քեզ, թող տուր որ ծառայենք Եգիպտոսի մէջ. որովհետեւ աւելի լաւ էր, որ ծառայէինք Եգիպտացւոց, քան թէ մեռնէինք այս տեղ"։ Այսպէս անհանգիստ կը լինի մարդոց սիրտը, երբ նորա յոյսը Աստուծոյ վերայ հաստատ չէ։

Մովսէս կ'ասէր. "Մի վախնաք, պիտի տեսնէք այժմ, թէ Աստուած ձեր ազատութեան համար ինչպիսի հրաշք կը գործէ։ Այս Եգիպտացիները, որ կանգնած են ձեր առջեւ, շուտով պիտի կորսուին յաւիտեան ձեր աչքէն"։ Այսպէս հանդարտ եւ հանգիստ կը լինի մարդոց սիրտը, երբ իւր բոլոր յոյսը Աստուծոյ վերայ դրած է։

Այն ժամանակ Աստուած ասաց Մովսէսին. "Թող Իսրայելացիները շարունակեն լ-

բենց ձանապարհը. իսկ դու ան գաւազանդ եւ ձգէ ծովուն վերայ. ջուրը երկուրկի պիտի բաժնուի եւ Իսրայէլացիները պիտի անցնին նորա միջէն իբրեւ ցամաքէ: Եգիպտացիները պիտի ձանաչեն, որ ես եմ Տէրը. ցոյց պիտի տամ զօրութիւնս Փարաւոնի՝ նորա կառաց եւ հեծեալներուն վերայ»: Ամպը բարձրանալով Եգիպտացւոց եւ Իսրայէլացւոց միջեւը կեցաւ. Իսրայէլացւոց կողմը կը փայլէր կրակի պէս եւ կը փարատէր գիշերուան մթութիւնը, իսկ Եգիպտացւոց կողմը խաւարասին էր: Այսպէս բոլոր գիշերը երկու բանակները չը կարողացան իրարու լսառնուիլ:

Մովսէս իւր գաւազանը ձգեց ծովուն վերայ եւ ջուրը երկու մասն բաժնուեցաւ: Սասիկ հողմը ցամքեցոյց ծովու յատակը եւ Իսրայէլացիք ամբողջ գիշերը անցան միւս կողմը: Երբ լուսացաւ՝ Փարաւոն տեսնելով որ Իսրայէլացիք կ'անցնին ծովու միջէն իբրեւ ցամաքէ, ինքն եւս մտաւ ծովուն մէջ նոցա հետեւելէն իւր կառքերով, հեծեալներով եւ բոլոր զօրքով[1]: Այն ժամանակ սաստիկ մըրիկ եղաւ, ամպերը կուտակեցան, որոտումներ եւ փայլատակումներ եղան. «Ցետ գառնամք, յետ, ազատակեցին սարսափահար Եգիպտացիները. Աստուած ինքը կը պաշտպանէ Իսրայէլացիները, փախչինք նորա բարկութենէն». բայց Աստուած հրամայեց Մովսէսին, որ բոլոր Իսրայէլացիներով անցած էր ծովուն միւս եղերը, իւր գաւազանը դարձնել Եգիպտացւոց դէմ: Մովսէս ձգեց իւր ձեռքը ծովուն վերայ, եւ ահա՛ ծովը սարսափելի ձայնով թափուեցաւ Եգիպտացւոց վերայ, ծածկեց կառքերը, հեծեալները եւ բոլոր զօրքը, ոչ մի Եգիպտացի կենդանի մնաց:

Այն աւուն Մովսէս բոլոր Իսրայէլացւոց հետ միասին երգեց շնորհակալութեան այս երգը: Օրհնեսցո՛ւ ՏԷՐ վէ փառօք է փառաւորեալ: Զերիվարս ե՛ւ վերծեալս նոցա ընկէց ի ծով. օգնական ընդունելէ իմ Տէր ե՛ւ եղե՛ւ ինձ ի փրկութիւն. եւ այլն: Մովսեսի քոյրը՝ Մարիամ եւս թմբուկ ի ձեռին Իսրայէլացի միւս կանանց հետ սար կապմելով կրկնեց մի եւ նոյն երգը:

[1] Աստուած Եգիպտացւոց ապերասութիւնը եւ կամակորութիւնը չը սանձեց, այլ թողուց, որ իրենց կոյր կիրքով եւ յանձնապաստանութեամբ մտնեն ծովուն մէջ: Եթէ Ջուց ամբոխումը բնական պատճառէ յառաջ եկած լինէր, անպատճառ Եգիպտացւոց պաշիտ եւ խնամատուն ժողովուրդը

պիտի գիտնար այս, եւ հետեւաբար մակընթացութեան դադարումին կասկածելով՝ չը պիտի յանդգնէր մտնել ծովուն մէջ: Սակայն ջուրը իրենց պարիսպ ընդ աջմէ նոցա եւ ընդ ձախմէ կանգնեցան եւ Եգիպտացիք այնքան յիմարացած էին, որ թերեւս կարծեցին, եթէ հրաշքը իրենց պաշտպանութեան համար պիտի շարունակուէր:

ԼԶ

ՀԱՑ ԵՐԿԻՆՔԷՆ ԵՒ ՋՈՒՐ ՓԱՐԻՆ

Իսրայելացիները կարմիր ծովէն անցնե-
լէն յետոյ Սո՛ւր անապատին մէջ երեք օր ճա-
նապարհորդութիւն ըրին, ուր ջուրի պակա-
սութեան պատճառաւ սկսան նեղուիլ. հա-
սան Մէռա (1), ուր թէեւ ջուր գտան, բայց
դառն լինելնուն՝ ժողովուրդը կը սրտնկար Մով-
սեսի դէմ: Աստուած մի փայտ ցոյց Մով-
սեսի եւ հրամայեց ջուրին մէջ ձգել. երբ ը-
րաւ Մովսէս, ջուրը քաղցրացաւ եւ Իսրայե-
լացիները խմեցին: Այնուհետեւ նոցա հա-
ցը պակսեցաւ եւ չէին գիտեր, թէ ո՛ր տե-
ղէն հաց առնեն:

Այն ամեն հրաշքներէն յետոյ, զոր Աս-
տուած գործեց նոցա ազատութեան համար,
կարելի էր սրդեօք, որ Իսրայելացիները տա-
կաւին երկմտէին Աստուծոյ ողորմած ութեան

(1) Մէռան՝ այժմ Հօնբա անուամբ կը ճանչցուի եւ ջու-
րը մինչեւ ցայսօր իւր դառն համը պահած է ու խիստ ա-
նախորժ է: Կարմիր ծովուն քովերը միայն այս ջուրը կայ,
զոր ո՛չ միայն Արաբներն չեն խմեր, այլ եւ ուղտերը, եթէ
աստիկ ծարաւած չը լինին: Իսրայելացւոց Մեռային ջուրին
նկատմամբ ցուցած դժգոհութիւնը կարող ենք ասել, որ նո-
ցա հնդամի անոյշ ջրոյն վարժուելէն յառաջ եկած էր, որ
մինչեւ անգամ անջրդի անապատին մէջ չէին յօժարեր խը-
մել, ինչպէս Մեռան իւր դառնութիւնը, նոյնպէս հնդամը
իւր անուշութիւնը մինչեւ այսօր պահպանած են:

մանին. բայց նոքա իրենց յոյսը փոխանակ Աս-
տուծոյ վերայ դնելու, կը սրտնկարէին եւ կ'ա-
սէին Մովսեսին եւ Ահարոնին. "Աւելի լաւ
էր, որ Եգիպտոսի մէջ Տիրոջ հարուածներով
մեռնէինք, ուր մեզ կաթսայերնուն քով կը նստէինք
եւ յագ հաց կ'ուտէինք, քան թէ այս անա-
պատին մէջ գայինք եւ ամենքս սովամահ լի-
նէինք": Թէեւ այս խօսքերը խիստ անմիտ էին
եւ անգթութիւնակ, բայց գարձեալ Աստուած
գթաց այն փսրրոգի ազգին եւ Մովսեսին ա-
սաց. "Ես երկինքէն հաց պիտի ղրկեմ ձեզ
եւ թող ժողովուրդը ամեն առաւօտ ելնէ եւ
հաւաքէ մէկ օր բաւելու չափ. թող նոքա
տեսնեն, որ ես եմ ձեր Տէր Աստուածը": Մովսէս եւ Ահարոն կը յանդիմանէին ժողո-
վուրդը ասելով. "Մեք ոչ եմք, զոր մեզ
դէմ չէք սրտնկար, այլ Աստուծոյ դէմ: երբ
կոչեան դէմ եւ վաղը առաւօտուն պիտի տես-
նէք Աստուծոյ ողորմութիւնը. որովհետեւ
երեկոյին միս պիտի ուտէք եւ առաւօտուն
հաց:

Երեկոյին անհամար լորամարգի (1) եկաւ եւ

(1) Լորամարգին կլիմայատիպ թռչուն է. շատ անգամ
կը տեսնուի արեւելեան երամներով երբ Մէջերկրականի վե-
րայէն կ'անցնին Ապրիլին երթալու եւ կամ աստի վերադա-
ռնալու ատեն: Արեւոյ մուտն ուշ, որ առնոյն առանց հրաշ-
քի բաղմաթիւ երամներ կարող էին իջնել Իսրայելացւոց վե-
րանիստին շրջակը, բայց միմիայն Աստուծոյ ամենակարող

ծածկեց ամբողջ բանակը. իսկ երկրորդ օրը առաւօտ կանուխ երբ ցողը լքաւ, կարծես բոլոր անապատը ձիւնով ծածկուեցաւ. ոտքա դինձի նման մանր հատիկներ էին եւ մեղրա խառն ալիւրի համ ունէին: Երբ Իսրայէլացիները տեսան, աղաղակեցին, «Ի՞նչ է այս». Մովսէս պատասխանեց. «Ա՛յս Աստուծոյ ընծայած հացն է. հաւաքեցէ՛ք որքան կը բաւէ մի օրուան համար»: Ա՛յս կերակուրը կը կոչուէր Մանանայ. Իսրայէլացիք ամեն օր կը հաւաքէին անկէ եւ նուաւ կը կերակրուէին:

Մանանան մի օրէն աւելի չէր պահուէր, միայն շաբաթ օրուան համար ժողովածը կը դիմանար. որովհետեւ շաբաթ օրը չէր լքնար, ուստի առաջին օրէն կը հաւաքէին նոյն օրուան համար:

Իսրայէլացիները շարունակելով իրենց ճամբորդութիւնը՝ գնացին Ռափիդիմ, ուր բոլորովին ջուր չը կար: Նորա ծարաւութենէ նեղուած՝ փոխանակ աղօթքով Աստուծոյ դառնալու, նորին սկսեցին Մովսէսի դէմ տրտնջալ. «Ջո՛ւր տո՛ւր մեզ, կ՚ապաղաչէին. մեր, մեր որդիները եւ խաշները պիտի չարդուին ծարաւութենէ. ինչո՞ւ մեզ եգիպտոսէն հանեցիր»:

Ջուրը կարող էր որոշուել ժամանակի մէջ անոնցմով Իսրայէլացւոց ամբողջ բանակը ծածկել:

Մովսէս ասաց. «Դուք դարձեալ Աստուծոյ դէմ կը մեղանչէք»: Տարաւութենէ նեղուած ժողովուրդը չէր լսեր նորա խօսքերը, շարունակ կ՚աղաղակէր եւ ապստամբել կ՚ուզէր: Աստուծոյ հանդերութիւնը տակաւին չը վերջացաւ. Նա մեղքացաւ նեղուած ժողովրդեան վերայ եւ Մովսեսին ասաց. «Ա՛ռ գաւազանդ եւ մի քանի ծերեր, գնա՛ Քորէբ լեռը, այն տեղ մի վէմ կը տեսնես, զարկ վէմին, ջուր պիտի ելնէ անկէ եւ բոլոր ժողովուրդը պիտի խմէ»: Մովսէս կատարեց Աստուծոյ հրամանը, զարկաւ քարին եւ, ահա անոյշ ջուր աղբիւր բղխեցաւ, յորմէ խմեցին բոլոր Իսրայէլացիները եւ նոցա անասունները: Ամէնքը ուրախացած կը փառաւորէին Աստուծոյ այս հրաշքը: Մովսէս նոյն տեղւոյն անունը Փոյո-Ի՛ւ-ն դրաւ. որովհետեւ Իսրայէլացիները ուզեցին խմանալ, թէ Աստուած ի՛նչ բնոյ հեթա է:

ԼԷ

ՏԱՍՆ ՊԱՏԳԱՄՆԵՐՔ

Եգիպտոսէն ելնելէն երեք ամիս ետքը Իսրայէլացիները հասան Սինայի անապատը: Մովսէս Սինա լերան գլուխը գնաց եւ Աստուած ասաց նորա. «Խօսէ՛ Իսրայէլացիներ

բուն. դուք ինքնին տեսաք, թէ ինչպէս Ջնջ Ջեցի Եգիպտացիները եւ զձեզ իբրեւ արձուայ թեւերու վերայ առած հանեցի Եգիպտոսէն: Արդ՝ եթէ լսէք ձայնիս եւ պահէք ուխտս, դուք պիտի լինիք իմ սեփհական ժողովրդս, իմ սուրբ թագաւորութիւնս, քահանայութիւնս եւ ընտրեալ ազգս»: Մովսէս կրկնեց Աստուծոյ խօսքերը ժողովրդեան եւ նոքա միաբանաձայնեցին. «Մենք պատրաստ ենք Աստուծոյ ամեն հրամանները կատարելու»:

Աստուած ասաց Մովսեսին. «Գնա՛ ժողովրդեան եւ սրբէ ամենքը. թող լսանան իւրեանց հանդերձները եւ պատրաստուին երրորդ աւուր համար. երբ փողն ձայնը լսեն՝ թող մօտենան լերան»: Ամենքը սրբուեցան, հագան նոր զգեստներ եւ պատրաստուեցան մեծ ու սուրբ հանդիսին համար:

Երրորդ օրը երբ լուսացաւ, Իսրայելացիները լերան վերայ տեսան փայլատակներ եւ լսեցին ձայներ. ամբողջ լեռը ծածկուեցաւ միգախառն ամպով, փողն ձայնը լուսեցաւ եւ բոլոր ժողովուրդը երկիւղով լեցուեցաւ: Մովսէս ժողովուրդը բանակէն հանեց եւ լերան ստորոտին մօտեցոյց. ամբողջ լեռը կը ծխէր, կրակով կը վառէր եւ կը շարժէր: Փողն ձայնը հետզհետէ կը սաստկանար:

Յետոյ ամեն բան հանդարտեցաւ եւ Աստուծոյ ձայնը պրոշ կերպով կը լսուէր, որ հետագայ պատգամները տուաւ:

Ա. Ես եմ Տէր Աստուածը, ինձմէ զատ ո՛րեւ Աստուածներ չ՛ունենաք.

Բ. Մի՛ շիներ կո՛տեր ո՛չ մի նմանութիւնք.

Գ. Տէր Աստուծոյդ անունը պարապ տեղը բերանդ մի՛ առներ.

Դ. Յիշէ՛ որ սուրբ պահես շաբաթ օրը. վեց օր գործէ՛, եօթներորդ օրը Աստուծոյդ նուիրէ.

Ե. Պատուէ՛ հայրդ եւ մայրդ, որ բարի լինի քեզ եւ երկարակեաց լինիս երկրի վերայ.

Զ. Մի՛ սպանաներ.

Է. Մի՛ շնար.

Ը. Մի՛ գողնար.

Թ. Մի՛ սուտ վկայեր.

Ժ. Մի՛ յանկանար ընկերիդ կնոջ, արտին, ծառայ կին, աղախնոյն, եզան, էշոյն եւ այն ամեն բանին, որ նորա կը պատկանի:

Բոլոր ժողովուրդը կը լսէր Աստուծոյ եւ փողն ձայնը. կը տեսնէր բոցը եւ լեռը, որ կը ծխէր: Նա զարհուրելով ասաց Մովսեսին. «Աստուած քեզ հետ թող խօսի եւ դու մեզի մեղ»: Մովսէս քաջալերեց ժողովուրդը եւ ասաց. «Մի վախնաք, Աստուած զձեզ ի բարին կ՛առաջնորդէ. դուք հպատակեցէք նմա եւ վախէք ի մեղաց»:

Իսրայելացիները այս օրէնստուութեան յիշատակին համար մինչեւ այսօր մեծ շքեղութեամբ կը տօնեն Պենթէկոստէն, որուն հետեւ Պասեքէն չիտաւ օր չետոյ տեղի ունեցաւ։

ԼԸ

ՈՍԿԻԷ ՀՈՐԹԸ

Այս օրէնստուութենէն չետոյ Մովսէս գնաց Սինայի գլուխը, ուր մնաց քառասուն օր եւ քառասուն գիշեր։ Աստուած տուաւ Իսրայելացւոց շատ օրէնքներ քաղաքական եւ ծիսական եւ տասն պատգամները՝ երկու քարեղէն տախտակներու վերայ գծագրած։

Մովսեսի բացակայութեան ժամանակ ժողովուրդը որոշեց խզել իր ուխտը Աստուծոյ հետ։ Նոքա կ'ուզէին եգիպտացւոց նման կուռքեր ունենալ. ուստի ասացին Ահարոնին. «Շինէ մեզ աստուածներ, որ մեզ առաջնորդեն. որովհետեւ չենք գիտեր, թէ ինչ եղաւ Մովսէսը, որ զմեզ եգիպտոսէն հանեց»։ Ահարոն վախցաւ ժողովրդեան հալածակեցութենէ, ուստի ասաց. «Բերէք ինձ ձեր կանանց եւ աղջիկներուն ոսկի գինդերը եւ մատանիները»։ Իսրայելացիք շուտով ժողովեցին իրենց կանանց եւ աղջկանց օղերը եւ

մատանիները եւ բերին Ահարոնին, որ մի ոչիխ հոլի (1) ձուլեց։ Երբ տեսան, ամենքը միաբերան աղաղակեցին. «Ահա այն աստուածը, որ զմեզ եգիպտոսէն հանեց»։ Նոքա սոխակերին Ահարոնը սեղան կանգնել եւ ոսկէ հորթին զոհել. Ահարոն կատարեց ժողովրդեան փափագը. նոքա սկսեցին ուտել, խմել եւ պարել։

Մովսէս չէր գիտեր, թէ ինչ կը լինի Սինայի ստորոտը. Աստուած ասաց նորա. «Շուտով իջիր, որովհետեւ ժողովուրդը, զոր եգիպտոսէն հանեցիր, մեղանչեց. նա թողուց իմ յուցած ճանապարհս։ Այս իրաւ ստիպողական ժողովուրդը սիրտ չունի եւ ըզբեզ մեծ ազգ պիտի ընեմ»։ Մովսէս ինկաւ Աստուծոյ առջեւ եւ աղաչեց, որ ներէ. Աստուած լսեց Մովսեսի աղաչքը եւ խնայեց Իսրայելացիներուն։

Մովսէս օրինաց տախտակները առած իջաւ լեռնէն. երբ մօտեցաւ բանակին, տե-

(1) Յետոյ գրոց ԻԴ գլխոյն 14 համարէն յայտնի կ'երեւի, որ Իսրայելացիք եգիպտոսի մէջ եղած ատեն կը պաշտէին նոցա չաստուածները։ Եթէ այս ծանօթութիւնն եւս չը լինէր, ներկայ դէպքը եւ հետզհետէ տեղի ունենալիք դէպքերը պարզ կերպով կը ցուցնեն, որ անպատճառ Իսրայելացիք ծառայած են եգիպտացւոց կռապաշտութեան. նոյն իսկ ոսկէ հորթն չէր այլ ինչ, բայց եթէ Մնեվիսի որեւէն ցուլն Ապիս։

սաւ ոսկիէ հոլթը եւ պարոնները. բարկու-
թենէն երկու տախտակները գետինը զար-
կաւ եւ խորտակեց։ Յետոյ հոլթը պրեց կը-
րակով եւ խարտոցելով՝ ջուրի մէջ խառնեց
եւ Խորայելացւոց խմցուց։ "Ի՞նչ ըրաւ ժո-
ղովուրդը քեզ, ասաց Ա.Հարունին, որ մի այս
պիսի մեծ մեղքի մէջ ձգեցիր"։ — Ա.Հարոն
պատասխանեց. "Մի բարկանար տէր իմ, դու
ինքնին գիտես ժողովրդեան յանդգնութիւնը"։
Ա.յնուհետեւ Մովսէս բանակին դուռն ելնե-
լով՝ ասաց. "Ասուածոյ կողմն եղողը ինծի
թող գայ"։ Ղեւեայ ցեղը ամենը ժողովեցան.
այնատեն ասաց, Ասուածոյ հրամանն է, որ
սուրերնիդ առած անցնիք բանակին մէջէն մի
անգամ՝ եւ առանց ազգականի կամ բարե-
կամի խնայելու՝ ջարդէք"։ այսպէս այն օրը
երեք հազար հոգի ջարդուեցաւ։ Ասուած
այս բանիս համար քահանայութիւնը Ղեւ-
ասացւոց տուաւ։

Երկրորդ օրը Մովսէս ասաց. "Դուք սա-
սիկ կերպով մեղանչեցիք, ես այժմ պիտի ելլ
նեմ լեռը, որպէս զի Ասուածոյ սրտմտութիւ-
նը յանձուցանեմ"։ Նա բարձրացաւ լերան
գլուխը եւ գոչեց Ասուածոյ. "Տէր, ժողո-
վուրդը մեղանչեց, բայց Քո ողորմածու-
թեամբդ ներէ նորա յանցանքը, կամ չնչէ
անունս կենացդ դպրութենէն"։ Ասուած

ասաց. "Պիտի չնչեմ նորա անունը, որ մե-
ղանչեց. կը գայ օրը, որ ժամանակ պիտի ինչ
նէ պատիժս մարդոց վերայ իրենց մեղաց հա-
մար"։ Մովսէս այս անգամ եւս քառասուն
օր եւ քառասուն գիշեր մնաց Սինայի գլուխը,
ուր կը խօսէր Ասուածոյ հետ դէմ առ դէմ։
Ասուած տուաւ նմա ուրիշ երկու տախ-
տակներ վրան Պատգամները գրուած. երբ
ինչաւ Մովսէս լեռնէն, նորա երեսը այնչափ
կը փայլէր, որ ծածկեց քողով, որպէս զի ժո-
ղովուրդը կարող լինէր նայիլ իրեն։

Մովսէս Ասուածոյ հրամանաւ չինեց Վը-
կայութեան Խորանը, որ մի քանի մասերէ կը բաղ-
կանար։ Ամենէն ներքին մասը Սրբութիւն սըր-
բութեանց կը կոչուէր, ուր դրուած էր Տապանակը,
որ շինուած էր անփուտ փայտէ եւ ոսկի
թիթեղներով պատուած. սորա մէջն էին
Պատգամաց տախտակները, ոսկի սափորով
մանանայն, յետոյ նաեւ դրին Ահարոնի ծաղ-
կեալ գաւազանը։ Ա.յս տեղ տարին մի ան-
գամ քահանայապետը կը մտնէր միայն. սորա
դուրսի կողմն էր Սրբութիւն կոչուած տեղը,
ուր էին լուսոյ սեղանը. եօթնաջահեան ալտոնակը եւ
ոսկեզարդ-ութեան սեղանը, որոյ վերայ միշտ տասն
երկու բաղարջ հաց պիտի լինէր։ Ա.յս տեղ
ամեն օր քահանայապետը կը մտնէր խունկ
ծխելու։ Սրբութենէն դուրս կար մի Սրահ,

ար էր ըհի պեղանը եւ ժողովուրդը կ՚աղօթէր։ Ա յս ամենը Մովսէս օծեց իւղով եւ երբ ա մէն բան պատրաստուեցաւ, ամպը ծածկեց խորանը եւ Աստուծոյ փառքով լեցուեցաւ։ Ահարոն քահանայապետական զգեստով մըտաւ Սրահը եւ զոհը դրաւ զոհարանի վերայ. այն ժամանակ խորանին վերայ հովանացած ամպէն զոհին վերայ կրակ ինկաւ։ Ժողովուրդը տեսնելով այս հրաշքը՝ ուրախութենէն երեսի վերայ գետին ինկաւ, երկրպագեց ամենազօր Աստուծոյ եւ շնորհակալ եղաւ։

ԼԹ

ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՆՈՐ ՀՐԱՇԵՆԵՐԸ

Իսրայելացիոց մէջ շուտով նոր ապստամբութիւններ ծագեցան. նոքա մանանայէն ձանձրացած՝ ուրիշ կերակուր կը խնդրէին։ Իրենց վրաններուն դուռը նստած՝ կը լային մանուկներուն պէս. “Ո՛վ մեզ ուտելու միս պիտի տայ, կ՚ասէին. մեք երբէք չենք մոռնար Եգիպտոսի ձուկը, սեխը, մեղրապոպը, պրասը, սոխն ու սխտորը. այժմ մանանայէն զատ ուրիշ բան չենք տեսներ։

Մովսէս սաստիկ տրտմեցաւ ժողովրդեան այս յիմարութեան վերայ, նա Աստուծոյ առջեւ լացաւ։ Աստուած ասաց, “Լսեցի ժողովրդեան լացը. միս պիտի ըլլեմ՝ որ քանի օրուան համար, այլ ամբողջ ամսուան համար, մինչեւ որ անկէ եւս զզուի։ Թող չը տրտնջան այսուհետեւ որ Եգիպտոսը թողուցին ”։

Աստուծոյ հրամանաւ մի սաստիկ հով՝ ելաւ եւ ծովու կողմէն անթիւ բազմութեամբ լորամարգի բերաւ. անապատը մի օրուան ճանապարհի չափ ծածկուեցաւ լորամարգիով գետնէն երկու կանգուն բարձրութեամբ։ Ժողովուրդը մեծ ագահութեամբ ժողովեց անոնցմէ մի ամբողջ օր եւ գիշեր եւ ապխտեցուցած կերաւ։ Բայց տակաւին ամբողջ չը կերած, տակաւին միսը նոցա առանձերուն տակն էր, Աստուծոյ պատուհասը զարկին, շատերը հիւանդանալով մեռան. այս պատճառաւ նոյն տեղւոյն անունը գերեզման ցանկութեան կոչուեցաւ։

Ա յս միջոցներուս այն դէպքն եւս պատահեցաւ. Ղեւի ցեղէն Կորխ եւ Ռուբենի ցեղէն երեք հոգի ուրիշ երկու հարիւր յիսուն անուանի մարդկանց հետ միաբանած մեծ խռովութիւն հանեցին. նոքա կը վիճէին Մովսեսի եւ Ահարոնի հետ իրենց իշխանութեան եւ քահանայութեան մասին։ Երկիրը ողջ ողջ կլլեց Կորխը, Դաթանը եւ Աբիրոնը իրենց ընտանիքով եւ ամեն ունեցածներով.

Իսկ միւս երկու հարիւր յիսուն հոգիքը հրաշալի կրակով Յորդանեան, երբ բաւարար ձեռքերնին կանգնած էին Վկայութեան խոստանին առջեւ եւ կ'ուզէին քահանայութիւնը խլել Ա.Հարոնէն։ Երկրորդ օրը երբ տակաւին խռովութիւնը կը շարունակեր, ժողովուրդէն 14 700 հոգի կոտորուեցան։ Քահանայութեան մասին եղած վէճերը խպատ վերջացնելու համար հրամայեց Աստուած Մովսէսի առնել տան երկու ցեղերու ծերերու գաւազանները եւ դնել Վկայութեան խորանին մէջ։ Ա.Հարոնի գաւազանը մէկ գիշերուան մէջ կանանձայաւ, ծաղիկ բացաւ եւ պտուղ տուաւ։

Խ

ԽՈՍՏԱՅԵԱԼ ԵՐԿՐԻ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Իսրայելացիները երբ Փառանոյ անապատը եկան, Մովսէս Աստուծոյ հրամանաւ տասն երկու ցեղէն տասն երկու անուանի մարդիկ ընտրեց եւ ղրկեց, որ խոստացեալ երկիրը լրտեսեն եւ տեղեկութիւն բերեն։ Քառասուն օրէն յետոյ դարձան եւ պատմեցին, որ երկիրը շատ բարեբեր է եւ արդարեւ մեղր ու կաթ կը բղխի. բայց մարդիկը շատ զօրաւոր են, քաղաքները՝ մեծ, ամուր եւ պարսպապատ են։ Ժողովուրդը երբ լսեց այս տեղեկութիւնը՝ վախցաւ, գաղէբ՝ Յուդայի ցեղէն եւ Յեսու (1) Նաւեան կը քաջալերէին ժողովուրդը, բայց միւս տասն լրտեսները հակառակ կը խօսէին Յեսուայ եւ Գաղեբայ։ Ժողովուրդը սկսաւ լալ եւ տրտնջալ. ամբողջ գիշերը լացաւ եւ վերջապէս ապստամբեցաւ Մովսէսի եւ Ա.Հարոնի դէմ։ Ներքա կ'ասէին. "Ինչո՞ւ Եգիպտոսի մէջ չը մնացինք. արդեօք Աստուած բերաւ զմեզ այս տեղ, որպէս զի թշնամեաց ձեռքը մատնէ. աւելի լաւ է, որ Եգիպտոս դառնանք։ Ընտրեմք մեր մէջէն զօրավարներ եւ դառնանք Եգիպտոս"։

Մովսէս եւ Ա.Հարոն ժողովրդեան առջեւ երեսի վերայ ինկան նոցա սիրտը փափկացնելու համար։ Յեսու եւ Գաղէբ զգեստներն պատառեցին իրենց տրտմութենէն. ներքա կը յորդորէին ժողովուրդը, որ Աստուծոյ դէմ չապստամբին եւ չը վախնան Քանանացւոց երկրի բնակիչներէն. սակայն նոցա ամէն յորդորը՝ ի զուր էր. ժողովուրդը կատաղած

(1) Յեսու անունը Եբրայեցւոց լեզուին մէջ Յեհոսուա անուան համանիշ է, եւ կը նշանակէ Փրկիչ· կամ Տէրը է իւր ազգին մեծ առաջնորդին նախկին անունը Աւսէս կը կոչուէր, որ *իւնեւի* կը նշանակէ· Մովսէս առջի անունը փոխեց Յեհոսուա դրաւ (Թիւ· ԺԳ· 17)· Ժողովուրդը փրկելու, կամ անապատէն խոստացեալ երկիրը առաջնորդելու պաշտօնին յարմար իբրեւ մարգարէական անուն։

կը գոռար եւ կուզէր քարկոծել Մովսէսը, Ահարոնը, Յեսուն եւ Քաղէբը։

Այս միջոցին Աստուծոյ փառքը ամպով երեւեցաւ Վկայութեան խորանին վերայ բոլոր ժողովրդեան առջեւ։ Աստուած Մովսէսին ասաց. "Մինչեւ երբ պիտի բարկացնէ զիս այս ժողովուրդը. մինչեւ երբ չը պիտի հաւատայ հրաշքներուս։ Պիտի ջնջեմ զանի երկրի երեսէն եւ զքեզ մեծ ազգ պիտի ընեմ"։ Մովսէս, զոր Իսրայելացիները քարկոծել կ'ուզէին, ասաց. "Մի՛ ջնջեր այդ մարդիկը. որովհետեւ երբ լսեն Եգիպտացիք եւ ուրիշ ազգեր, պիտի ասեն, Աստուած չը կարողացաւ Իսրայելացիները խոստացեալ երկիրը մտցնել. նոքա անապատին մէջ մեռան։ Տէր, դու երկայնամիտ ես եւ բազումողորմ. ներէ այս անգամ եւս, ինչպէս ներեցիր շատ անգամ"։

Մովսեսի խնդրանաց վերայ Աստուած անմիջական պատիժ չը ղրկեց ժողովրդեան. բայց Եգիպտոսէն հասակաւոր եղողները՝ բաց 'ի Քաղեբէն եւ Յեսուէն, արժանի չը եղաւ Աբեւեայ երկրին, ուստի քառասուն տարի Թափառեցաւ անապատին մէջ, մինչեւ որ հին սերունդը չնջուեցաւ, իսկ Յեսուայ եւ Քաղեբայ հետ խոստացեալ երկիրը լրտեսելու գնացող տասն հոգիները, որք խռովու-

թիւն հանեցին Իսրայելացւոց մէջ, յանկարծակի մեռան։

Եգիպտոսէն ելնելէն քառասուն տարի յետոյ Իսրայելացիները վերստին մօտեցան խոստացեալ երկրի սահմաններուն։ Կարէս կոչուած տեղը Լուրի պահպանութեան պատճառաւ նորէն ախտեցին տրանջալ Մովսեսի եւ Ահարոնի դէմ։ Երբ Ահարոնի հրաշալի գաւազանաւ քարէն ջուր հանելու հրամանն առացան Իսրայելացւոց առաջնորդները՝ Աստուծոյ ողորմութեան վերայ երկմտութիւն ցուցին։ "Մի՞թէ այս քարէն ջո՞ւր պիտի հանենք"։ ասաց Մովսէս եւ երկու անգամ գաւազանաւ զարկաւ։ Հրաշքը գործուեցաւ. բայց Մովսէս եւ Ահարոն խոստացեալ երկիրը մտնելու մխիթարութենէն զրկուեցան։ Այս դէպքէն սակաւ ժամանակ յետոյ Ահարոն մեռաւ Հոր լերան գլուխը, եւ Իսրայելացիք երեսուն օր սուգ պահեցին։

Ժողովրդեան նոր տրտունջներուն համար Աստուած թունաւոր օձեր ղրկեց, որոց խայթուածքներէն շատերը մեռան. երբ դղջացին իրենց մեղքը, Աստուած հրամայեց Մովսեսին պղնձէ մի օձ բարձրացնել դրօշակի վերայ, ով որ նայէր այս պատկերին, կը բժշկուէր օձի խայթուածքէն։ Այս պղնձէ օձը խաչեալ Յիսուս Քրիստոսը կը նշանակէր,

(Յովհ. Գ. 14)։ Ո՛վ որ ճշմարիտ հաւատով դառնայ Յիսուս Քրիստոսի, կ՚ազատի մեղայ գերութենէն։

ԽԱ.

ՄՈՎՍԵՍԻ ՄԱՀԸ

Մովսէս հարիւր քսան տարի ապրեցաւ. նորա աչքերը չը տկարացան եւ ոչ դէմքը խորշոմեցաւ։ Իւր մահէն առաջ Իսրայէլացւոց առաջնորդութիւնը Յեսուայ յանձնեց ասելով. "Քաջալերուի՛ եւ զօրացի՛ր, դու պիտի տանիս Իսրայէլացիները այն երկիրը, զոր Աստուած խոստացաւ"։ Յետոյ ժողովեց բոլոր ազգը եւ հրամայեց որ բերան ուսանին մարգարէական ոգւով իւր գրած այս երգը. Նա՛ յեսո՛ւ՝ երկինք՝ ե՛ խօսեցայց, ե՛ լո՛ւիցէ երկիր ընդ պատգամս բերանոյ իմոյ, եւ այլն։ Այս երգը, որ լի է յորդորանքներով եւ սպառնալիքներով՝ իբրեւ յիշատակ աւանդեց Մովսէս ապագայ սերընդեան։

Վ՚երջին անգամ նա տեսց ազգին իբրեւ հայր իւր որդւոց. "Ես կը մեռնիմ անապատին մէջ. բայց դուք պիտի անցնիք Յորդանանը, եւ պիտի մտնէք այն երկիրը, զոր Աստուած ձեզ խոստացաւ. Աստուծոյ հաւատարիմ ծառայքը։ Երկինքը եւ երկիրը վկայ

կոչելով՝ ես կը թողում ձեզ օրհնութիւնս եւ անէծքս. օրհնութիւնն՝ եթէ հաւատարիմ մնաք Աստուծոյ. անէծքս՝ եթէ ապստամբիք Աստուծմէ։ Ժամանակին Աստուած ձեր մէջէն, ձեր եղբայրներէն պիտի հանէ ինձ նման մի ուրիշ մարգարէ. նմա լսեցէք"։ Այս մարգարէն է, մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս

Այնուհետեւ գնաց Նաբաւ լերան գլուխը, որ երիվերի դիմացն էր. այն տեղէն նայեցաւ Աւետեաց երկրին վերայ, ուր կը հանդչէին իւր սուրբ նախահարց՝ Աբրահամու, Իսահակայ եւ Յակոբեայ սակերօտիքը. տեսաւ այն երկրին պաղաբեր դաշտերը, դետերը եւ լեռները։ Մովսէս 125 տարի ապրեցաւ Մովաբացւոց երկրին մէջ Նաբաւ լերան գլուխը վախճանեցաւ. նորա գերեզմանը (1) մինչեւ յայսօր անյայտ մնաց։

(1) Մովսէսի գերեզմանին անյայտ մնալուն հաւանական պատճառը այս կը համարին, որ չը լինի թէ Եբրայեցւոց Աստուածորդին եւ Օրինատուին մեծ ազգանիքը եւ հմտութիւը շրջակայ ազգերը հրապուրեր նորա գերեզմանին վերայ կատարելու շատ մի տաճար կանգնել։ Հաւանական է, որ նոյն իսկ Հրէայք ապագային աստուածային պաշտօն մատուցանէին իրենց մեծ Օրինադրին։ Մի քանի Հրէայ հեղինակներ ջանացին հաստատել, եթէ Մովսէս չը մեռաւ, այլ Ենովքի եւ Եղիայի նման երկինքը յափշտակուեցաւ. սակայն Ս. Գիրքը պարզ կերպով կ՚ասէ, վախճանեցաւ Մովսէս ծառայ Տէրոջ չերէին Մովսիս ըսպ բանի Տէրոջ։ Օրին. Լ. Դ. Ճ։

ԻՖ

ՅԵՍՈՒ ՆԱԻԵՑՅ. ԻՈՍՏԱՅԵՑԱԼ ԵՐԿԻՐՔ ՄՏՆԵԼԸ

Ո՛վ պիտի առաջնորդեր Իսրայելացւոց Աբեսաեայ երկիրը, Մովսէս չը կար, ապրը որ բացած էր. սակայն ամենակարող Աստուածը կենդանի էր. Նա իւր հոգւով լեցուց զՅեսու Նաւեան, եւ հրամայեց, որ Մովսեսի սկսած գործը լինքը վերջացնէ։

Իսրայելացիները երեսուն օր Մովսեսի վերայ սուգ պահելէն յետոյ շարունակեցին իրենց ճանապարհը եւ հրաշալի կերպով անցան Յորդանանը։ Ուխտի Տապանակը կրող քահանայները մնան չուրին մէջ, Յորդանան երկու բաժանուեցաւ եւ Իսրայելացիները անցան առանց ոտքերնին թրջելու։ Վերջապէս հասան այն նպատակին, որոյ համար քաւաստուն տարի Թափառեցան անապատին մէջ։ Ուրախութեամբ ոչնչացուցին այն երկիրը, ուր կը բնակէին նոյա նախնիքը, եւ ուր կը հանգչէին նոյա ոսկերտիքը։ Այս անգրը տեղի ունեցաւ Պասեքին առաջ։

Երբ Իսրայելացիները Պասէքը տօնելով՝ կերան առաջին անգամ երկրի պտուղներէն, մանանայն իջնելէ դադրեցաւ։ Աբեսաեայ երկրին բնակիչները կատպաշտ, զեղջ եւ խիստ մարդիկ էին, մինչեւ անգամ իրենց հա-

բաստ որդիները կը զոհէին կռոց։ Նոքա չէին ուզեր Թողուլ, որ Աբրահամու որդիները մտնեն իրենց նախնեաց երկիրը. այս պատճառաւ երկարատեւ պատերազմ բացուեցաւ. բայց Իսրայելացիք Աստուծոյ օգնականութեամբ ամենուն յաղթեցին։

Իսրայելացիները առաջին անգամ երիտով քաղաքը առին, որ ունէր ամուր եւ բարձր պարիսպներ եւ անառիկ կը թուէր։ Բոլոր ժողովուրդը մտեցաւ քաղաքին. նոցա մէջ տեղէն կ'երթային Ուխտի Տապանակը կրող քահանայները փողեր փչելով։ Աստուծոյ հրամանաւ վեց օր՝ օրը մի անգամ այս կերպով քաղաքին շուրջը դարձան. եօթներորդ օրը եօթն անգամ դարձան. եօթներորդ անգամին երբ քահանայները փողերը փչեցին, Յեսուայ նշանով բոլոր ժողովուրդը աղաղակեց. երիքովի պատերը հրաշքով կործանեցան եւ Իսրայելացիները ներս մտնելով տիրեցին քաղաքին։ Անմեղ բնակիչները ջարդեցին բայց Ի Ռահաբ անուն կինոջէն, որ իւր ընտանիքով ազատեցաւ. որովհետեւ սա իւր տունը ընդունած էր Յեսուայ ղրկած լրտեսները։

Այսպէս շարունակեցին Իսրայելացիները իրենց աշխարհակալութիւնը զԱստուած իրենց նիզակակից ունենալով։ Գաբաւոն քաղաքի մօտ մի սաստիկ պատերազմի ժամանակ

արեգակը մարը մտնելու վրայ էր. Յեսու տեսնելով որ պատերազմը չը վերջացած երեկոյ պիտի լինի, ասաց. "Արեգակ, կաց Գաբաւոնի հանդէպ եւ դու լուսին կանգնէ Եղեւնի ձորին վերայ (1)": Արեգակը եւ լուսինը իրենց ընթացքը դադրեցուցին եւ այն օրը ուրիշ օրերէն երկար եղաւ:

Իսրայելացիները գրեթէ Քանանացւոց բոլոր երկրին տիրեցին եւ բնակչաց մեծ մասը ջնջեցին: Ա յն ժամանակ Յեսու Նաւեան սկսաւ բաժանել երկիրը Իսրայելացւոց տասն երկու ցեղերուն, այն է Ռուբենի, Շմաւոնի, Յուդայի, Զաբուղոնի, Իսաքարի, Դանի, Գադի, Ասերի, Նեփթաղիմի, Բենիամինի, եվ բեմի եւ Մանասէի ցեղերուն. վերջին երկուքն Յովսեփի որդիքն էին, զորս Յակոբ որդեգրեց: Ռուբենի, Գադի ցեղերը եւ Մանասէի կէս ցեղը արդէն առաջուան էին իրենց բաժինը Մովսեսի ժամանակ՝ Յորդանանու միւս կողմը: Ղեւի ցեղը առանձինն բաժին չունէր, որովհետեւ Ղեւտացիք Աստուծոյ նը վիրուած զոհերէն կը կերակրուէին եւ կը բնակէին քաղաքաց մէջ, զորս նոցա մաս հաստատ էին բոլոր ցեղերը Յորդանանու երկու կողմն եւս ծովու եւ անապատի մէջերը:

(1) Յեսուայ այն խօսքը այն տեղն տրուած աստղաբաշխական կարծեաց համաձայն պէտք է հասկանալ:

Ա յսպէս ամեն բան կարգադրելէն յետոյ Յեսու Նաւեան հաւաքեց բոլոր Իսրայելացիները Սիքեմ, որպէս զի վերջին հրաժեշտը տայ. յիշեցուց նա Ժողովրդեան Աստուծոյ ամեն բարերարութիւնները, եւ յորդորեց, որ հաւատարիմ մնան Նորա: Ժողովուրդը ամենը միասին խոստացան պահել Աստուծոյ օրէնքները: Յեսու հարիւր տասն տարի ապրելով մեռաւ:

Աստուած, որ Յեսուն յաջորդ կարգեց Մովսեսի եւ շատ յաղթութիւններ տուաւ անոր. կ'օգնէ նոյնպէս ամեն անոնց, որ իրեն համար կը պատերազմին եւ իւր պատուիրանները կը պահեն:

ԻԹ

ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐՔ.—ԴԵՐՈՎԲԱ

Յեսուայ մահէն յետոյ մինչեւ Թագաւորութեան ժամանակը 365 տարի Իսրայելացիները չունեցան ընդհանուր զօրավար, որ Աստուծոյ օրէնքները պահպանել տար. ուստի շատ անգամ Իսրայելացիները ապստամբեցան Աստուծմէ եւ կռապաշտութեան մէջ ինկան: Ամեն անգամ, որ կը հեռանային Աստուծմէ, Քանանացիք, Մովաբացիք, Փղշտացիք, Մադիամացիք, եւ Ամոնացիք կը նեղէին զանոնք. երբ պղջալով

կը դառնային Աստուծոյ, Աստուած եւս երե-
ւելի մեկը կը հանէր եւ նորա ձեռքով կ՚ազա-
տէր իւր ժողովուրդը Թշնամեաց ձեռքէն։
Այս նշանաւոր մարդիկը Դատա-ոլ կը կոչուէ-
ին, եւ մինչեւ իրենց մահը կը կառավարէին
ժողովուրդը, Սոցա մէջ ամենէն երեւելիները
էին Դեբովրա, Գեդէոն, Յեփթայէ, Սամփսոն,
Հեղի եւ Սամո-էլ։

Մի անգամ նորէն մեղանչեցին Իսրայելացի-
ները Աստուծոյ դէմ, ուստի մատնեց զանոնք
Փանանացւոց Յաբին Թագաւորի ձեռքը, որ
քսան տարիի չափ նեղեց զԻսրայելացիները։
Այս միջոցին կար մի մարգարէուհի Դեբովրա
անունով, որ կը դատէր ժողովուրդը եւ ինքը
կը բնակէր արմաւենիի տակ Եփրեմի մասին
մէջ։ Անոնց երեւելի բաներու մէջ նորա խոր-
հուրդ կը հարցնէին եւ Աստուծոյ կամքը կ՚ի-
մանային։ Երբ Իսրայելացիները գարձան Աս-
տուծոյ, Աստուած եւս կամեցաւ ազատել զի-
րենք Յաբին Թագաւորի հարստահարութիւն-
ներէն. յայտնեց Դեբովրայի, որ Նեփթալի-
մի ցեղէն Բարակ անուն երեւելի անձը տան
հազար հոգւով ղրկէ Յաբինի Սիսարայ զօրավա-
րին դէմ։ Դեբովրան կանչեց Բարակը եւ յայտ-
նեց նմա Աստուծոյ կամքը. բայց Բարակ չան-
ձըն չառաւ պատերազմի երթալ առանց նո-
րա։ Մարգարէուհին խոստացաւ երթալ. սա-

կայն ասաց. "Ես կ՚երթամ, բայց գիտցած լի-
նիս, որ յաղթութեան փառքը կնոջ կ՚ինայ"։
Բարակ ժողվեց տասն հազար զօրք. թէ եւ
Թշնամեաց զօրքը խիստ շատ էր, այնու ամե-
նայնիւ յաղթուեցաւ եւ Սիսարան փախաւ.
բայց տեսնելով որ Բարակ իւր եաեւէն կը
գայ, ինքն կառքէն եւ հետոտոտ սկսաւ փախ-
չիլ։ Ճանապարհին կար մի Կինեացի կնոջ վր-
րան, այս տեղ պահուեցաւ Սիսարան, բայց
յետոյ պատնուեցաւ վրանի տանուիրէն, որոյ
անունն էր Յայել։ Այսպէս կատարուեցաւ Դե-
բովրայի մարգարէութիւնը։ Յաղթութենէն
յետոյ Դեբովրան եւ Բարակ Աստուծոյ հան-
դիսաւոր եւ շնորհակալութեան օրհնութիւն
երգեցին։

ԽՈԴ

ԳԵԴԻՈՆ ԵՒ ՅԵՓԹԱՅԷ

Իսրայելացիք դարձեալ ինկան իրենց նախ-
կին անօրէնութեան մէջ. ուստի Աստուած
մատնեց զանոնք Մադիամացւոց ձեռքը, որք
եօթն տարի չարաչար կը գային անթիւ ուղ-
տերով կը փճացնէին եւ կը յափշտակէին,
ինչ որ կը գտնէին։ Ո՛չ միայն պաշար չը մնայ
Իսրայելացւոց, այլ եւ հաղիւ իրենց կեանքը
կ՚ազատէին այրերու եւ լեռներու մէջ պա-

հուելով։ Երբ նեղութեան վերջին ծայրը հաս-
սան, դարձան Աստուծոյ եւ օգնութիւն խընդ-
բեցին. Աստուած լսեց նոցա։

Եփրա անուն մի անշան քաղաքի մէջ կը
բնակէր մի մարդ Մանասէի ցեղէն, որոյ ա-
նունն էր Գեդէոն, Աստուած ասիկայ ընտ-
բեց, որ փրկէ իւր ժողովուրդը։

Աստուծոյ ընտրած այս գինուորը երեք
հարիւր ընտիր մարդիկներով ցրուեց Թշնա-
մեաց բազմաթիւ զօրքը։ Գեդէոնի երեք հա-
րիւր գինուորները դիշերով մօտեցան Թշնա-
մեաց՝ ձեռքերնին ունենալով եղէրեայ փողեր
եւ սափորներ մէջը ջահով։ Ամենքը մէկ տեղ
Գեդէոնի օրինակին հետեւելով կոտրեցին սա-
փորները եւ փողերը փչեցին աղաղակելով՝ Սո-
Տեառն եւ Գեդէոնի։ Թշնամիները սոսկալած
վերայ ոտքանելով փախան եւ Իսրայելացւոց
հարուստ աւար թողին։

Իսրայելացիները երբ Գեդէոնի ձեռքով
աղատեցան, ասացին նորա. "Թագաւորէ մեր
վերայ դու եւ քո ազգդ"։ բայց Գեդէոն, որ
ընտրուած էր Աստուծմէ Իսրայելացիները ա-
զատելու եւ ոչ թէ թագաւորելու, ասաց.
"Ես չեմ կամիր թագաւոր լինել. Աստուած
թող թագաւորէ ձեր վերայ։

Գեդէոն՝ ցերեկուայ եւս անուանեցաւ, ո-
րովհետեւ բահաղ կուռքի բագինը քանդեց։

Նա մեռաւ խորին ծերութեան մէջ։

Իսրայելացիները նոր անօրէնութեանց
համար մատնուեցան Ամմնացւոց ձեռքը, ո-
րոնք յարձակեցան Իսրայելացւոց վերայ գա-
ղտեղի մէջ՝ յորդանանու միւս կողմը։ Ժո-
ղովրդեան ծերերը գնացին Եփթայեայ եւ
աղաչեցին, որ յանձն առնու իրրեւ զօրաւար
իրենց պատերազմի առաջնորդելու Ամմնաց-
ւոց դէմ։ Եփթայէն թէ եւ իւր եղբայրնե-
րէն մերժուած էր հայրենի անէն ժառանգու-
թենէ զրկելու համար, բայց իրրեւ քաջ եւ
մեծահոգի մարդ երբ լսեց իւր հայրենակցաց
կրած տառապանքները, շուտով մոռացաւ իւր
անձնական նեղութիւնները եւ զրկանքը. նա
յօժարեցաւ պատերազմիլ իւր հայրենեաց ա-
զատութեան համար։

Պատերազմելէ առաջ Եփթայէն երկու
անգամ պատգամաւորները զրկեց Ամմնացւոց
թագաւորին, որ յեա կենայ իւր անիրաւ պա-
հանջներէն եւ խաղաղութիւն լինէ. բայց Ա-
մմնացւոց թագաւորը չընդունեց ո՛չ մի առա-
ջարկութիւն. ուստի եւ Եփթայէ որոշեց
պատերազմիլ։

Պատերազմի դաշտը երթալու առեն Եփ-
թայէ առանց մտածելու ուխտ ըրաւ, որ ե-
թէ յաղթութեամբ դառնայ, իր տանէն առ-
ջեւն ելնող առաջին անձը Աստուծոյ պղծակէզ

ընէ ։ Նա ջարդեց Թշնամին, քշեց իւր երկրի սահմաններէն եւ ազատեց իւր հարստահարեալ հպատակները ։ Երբ յաղթանակաւ տուն կը դառնար, իւր միամօր աղջիկը պար բռնած թմբուկ զարնելով ուրախութեամբ նորա առջեւ եղաւ ։ Յեփթայէ երբ տեսաւ իւր աղջիկը, սարսափած պատառեց իւր հանդերձը եւ ասաց. "Վա՜յ ինձ դժբաղդ իմ, ես սարսափելի խոստումն ըրի»։ Հեզ աղջիկը հասկացաւ նորա միտքը, եւ ասաց խոնարհութեամբ. "Հայր իմ, կատարէ խոստումդ քանի որ Աստուած յաղթութիւն պարգեւեց քեզ ։ Միայն հրաման տուր ինձ, որ երկու ամիս իմ ընկերներուս երթամ լեռները, կուսութիւնը լամ»։ Երկու ամէն յետոյ Յեփթայէ կատարեց իւր ուխտը եւ այն ժամանակէն սովորութիւն եղաւ Իսրայելացւոց մէջ, որ տարին չորս օր աղջիկները միասին հաւաքուած՝ կ'ողբային Յեփթայեայ աղջիկը ։

Յեփթայեայ արիածը կ'ուսուցանէ մեզ, որ երբեք պէտք չէ խոստումներ, կամ անխորհուրդ ուխտեր ընել. որովհետեւ կրօն եւ պատիւ ունեցող մարդը պարտաւոր է պահել իւր խոստումը, մանաւանդ առ Աստուած ըրած ուխտը եւ մարդ շատ անգամ առանց խորհելու զայն՝ի գործ դնելով կըսարչանայ ։

ԻԵ

ՀՌՈՒԹ

Պատմութիւն կառավարութեան միջոցին մեծ սով եղաւ Իսրայելացւոց երկրին մէջ. այս պատճառաւ Յուդայի Բեթլեհեմ քաղաքին եղիմելեք անուն մի մարդ իւր Նոոմին կնիկով եւ երկու որդիներով Մոաբացւոց երկիրը գաղթեցաւ ։ Եղիմելեք մեռաւ եւ Նոոմին իւր որդւոց հետ, որոնք Մոաբացի աղջիկներէն կին առին, մնաց Մոաբացւոց երկրին մէջ. Նորա հարսներուն միոյն անունը Որփա՝ եւ միւսինը Հռութ էր. սակաւ ժամանակէն մեռան Նոոմինի երկու որդիքն եւս. բայց հարսները ճնշային իրեն բոլ։ Գաղթականութեան տասներորդ տարին լսեց Նոոմին, որ Իսրայելացւոց երկրին սովը վերջացած է. միտքը դրաւ, որ իւր հայրենիքը վերադառնայ. հարսներն եւս իրեն հետ գնացին ։

Ճանապարհին Նոոմին ոչ միայն իւր աղքատութեան վերայ, այլ եւ կը մտածէր թէ ինչպէս պիտի կերակրէ իւր հարսները ։ "Իմ աղջիկներս ասաց Նոոմին, դարձէք ձեր ծնողաց քով. Աստուած ձեզ օրհնէ, որ եղաք իմ հանգուցեալ որդւոցս բարի կանայք եւ սիրութեամբ վարուեցայք նոցա հետ ։ Ես

շատ կը ցաւիմ, որ չեմ կարող ձեզ համար մի բան ընել. արդէն դուք ինքնին կը տեսնէք, թէ ծերացած եմ»: Հարսները քարձր ձայնով լսցին. Որիան համբուրեց իւր սկեսուրը եւ հրաժարական ողջոյն տալով՝ գալ ձաւ իւր հօր տունը: Նոոմին ասաց Հռութին. «Ահա ներդ գարձաւ իւր ազգին եւ իւր աստուածներուն, դու եւս գարձիր». Հռութ պատասխանեց. «Երբեք չը պիտի թո՛ղեմ զքեզ. քո ազգդ պիտի լինի իմ ազգս, քո Աստուածդ՝ իմ Աստուածս: Որ որ դուն կը մեռնիս, ես եւս հոն պիտի մեռնիմ. մինչ մեռնիլս միայն զիս քեզմէ կը բաժնէ»: Հռութ գնաց Նոոմինի հետ:

Նոոմինի վերադարձին համբաւը շուտով տարածուեցաւ Բեթղեհեմի մէջ. բոլոր բնակիչները գալով նորա մօտ կը հարցնէին. «Դո՞ւն ես Նոոմին». — «Մի՛ անուանէք զիս Նոոմին (գեղեցիկ), այլ կոչեցէք դառնացեալ, պատասխանեց Թշուառ կինը: Կեանքս դառնութեամբ լի է. որովհետեւ ձեզմէ հարուստ հեռացայ, այժմ Աստուած աղքատ դարձուց զիս»:

Նոոմին գալիի հնձոց ժամանակ հասաւ Բեթղեհէմ: օրուան հացի կարօտ լինելով՝ Հռութ արտ գնաց՝ հասկաքաղ ընելու: Խեղճ օտարականը չէր գիտեր թէ՝ ուր երթայ. Աստուած առաջնորդեց զինքը Բոոս անուն մի հարուստ մարդոյ արտը, որ Եղիմելեքի ազգականն էր: Բոոս քաղաքէն եկաւ տեսնելու համար թէ՝ ինչպէս կը հնձեն գարին. երբ իմացաւ, թէ այն օտարական կինը Նոոմինի հարսն է, որ այնչափ յարգութեամբ վարուած է իւր սկեսրոջ հետ, պատուիրեց հնձուորնեբուն աւելի հասկ թողալ, որպէս զի նա դիւրութեամբ հաւաքէ. յետոյ խօսքն Հռութին ուղղելով ասաց. «Ես լսած եմ, թէ ինչպէս յարգութեամբ վարուած ես սկեսրոջդ հետ՝ երկանդ մահուանէն յետոյ. Աստուած պիտի վարձատրէ զքեզ քո արդիական սիրոյդ համար, որոյ թեւոց տակ ապաստանեցար». — «Ես արդէն բաւական մխիթարուած եմ այնու, պատասխանեց Հռութ, որ այդպէս ոգեղրմած ես առ իս. դուն մխիթարեցիր զիս քաղցր խօսակցութեամբ, զիս՝ որ աղախին ներուդ յետինն եմ»:

Ո՜հ, իսկ թէ իմանային բաղդաւորները, թէ ինչպիսի մխիթարութիւն է իրենց մի քաղցր ժպիտը, մի կարեկից խօսքը՝ վշտահար եւ բեկեալ սրտերու համար:

Ճաշի ժամանակ Բոոս կանչեց Հռութը, որ իւր ծառայներու հետ ուտէ. Հռութ ինքը կշտացաւ եւ սկեսուրին համար եւս բաժին հանեց. Ճաշէն յետոյ անմիջապէս գոր-

ծի սկսաւ. մինչեւ երեկոյ ժողովեց եւ չե-
ւոյ ձեծեց հասկերը, որ եղաւ մի ամբողջ
արդու (18 օխայ)։

Երեկոյին տարաւ Հռութ իւր սկեսրոջ
գարին եւ պահած կերակուրը. Նոոմին ա-
սած. «Աղջիկս, մի ողորմեցաւ քեզ. օրհնեալ
լինի այն կարեկից մարդը». Հռութ պատմեց
եղելութիւնը։ Նոոմին խրատ տուաւ Հռու-
թին, որ այլոց արտը չերթայ, որպէս զի ջը-
նիթ խրատութեամբ եւ անպատշաճութեամբ
վարուին նորա հետ. յորդորեց, որ միշտ Բոո-
ւսին արտը երթայ։ Նոոմին միշտ կը տար ու-
րիշ օգտաւէտ խրատներ եւ Հռութ հնազան-
դութեամբ կը կատարէր։

Գարիւն եւ ցորենի հնձոց ժամանակ Հռութ
միշտ Բոոսի արտերէն կը հաւաքէր. երբ հուն
ձը վերջացաւ, Բոոս կամեցաւ Հռութին հետ
ամուսնանալ (1). ուստի այս բանի համար նո
րա հաճութիւնն եւս առաւ։ Ա յնուհետեւ

(1) Իսրայէլացւոց մէջ օրէնք կար, որ երբ մեկը անորդի
մեռնէր, նորա եղբայրը, կամ մերձաւոր ազգականը կ'ամու-
նանար այրի կնոջ հետ որդի յարուցանելու համար. Օէ. Իե.
5։ Մաթ. իԲ. 24։ Հռութ իբրեւ այրի կին ըստ հրեական
օրինաց իւր մեռեալ ամուսնոյն տեղը մի լծկող վիճակելով
եւ ամենամերձ ազգականին հետ ամուսնանալով արդարացած
էր։ Հռութի պատմութիւնը Հին Կտակարանի համանուն
գրքին մէջ դրուած է, որոյ հեղինակը Սամուէլ մարգարէն է,
ըստ կարծեաց Մեկնչաց մեծ մասին։

ժողովեց ձերերը եւ իւր դիտաւորութիւնը
նոցա յայտնեց. ամենքը հաւանեցան եւ օրհ-
նեցին ասելով. «Աստուած օրհնէ կինդ, ինչ-
պէս օրհնեց երբեմն Ռաքէլը եւ Լիան, Իս-
րայելացւոց ազգի մայրերը. Աստուած պարգ-
եւէ քեզ որդի այդ աղջիկէն եւ փառաւոր
ըսի անունդ Բեթլէհեմի մէջ։

Բոոս ամուսնացաւ Հռութի հետ։ Աս-
տուած պարգեւեց նոցա մի որդի, որոյ ա-
նունը դրին Ովբէդ. սա եղաւ հայր Յեսէի
եւ Յեսէ հայր Դաւթի, որոյ վերայ յետոյ
պիտի խօսիմք։ Երբ Ովբէդ ծնաւ, Բեթլէհե-
մի կանայք կը շնորհաւորէին Նոոմին ասելով.
«Օրհնեալ է Աստուած, որ զքեզ անզաւակ
չը թողուց. ահա Հռութի որդին, Հռութի,
որ զքեզ եօթն որդիէ աւելի կը սիրէ։ Աս-
տուած այս մանուկը ուրախութիւն ղրկեց
քեզ եւ կերակրիչ ծերութեանդ ժամանակ։
Նոոմին առաւ մանուկը իւր գիրկը, նորա
դայեակը եղաւ եւ մեծ սիրով կրթեց։

ԽԶ

ՍԱՄՓՍՈՆ

Յեփթայեան մահէն յետոյ Իսրայէլացիները
իրենց անօրէնութեան համար բնական փը-
ղշտացւոց իշխանութեան տակ. քառասուն

տարի տանջուեցան նոքա այս ծառայութեան մէջ. վերջապէս Աստուած տուաւ նոցա մի արտաքոյ կարգի մարդ՝ Սամիսան անուանով, որ Փղշտացիները սարսափեցոյց։ Աստուծոյ հրեշտակը յայտնեց նորա ծնողաց, որ նոցա մի որդի պիտի ծնանի գերբնական զօրութեամբ։ Սամիսան երբ հասակն առաւ, կամեցաւ ամուսնանալ մի Փղշտացի աղջկան հետ. ծնողք նորը յայտնեցին, որ Աստուծոյ օրէնքը կ'արգիլէ Իսրայելացւոց խառնամուխիւն ընել այլազգեաց հետ։ Սամիսան մտիկ չդրաւ իւր ծնողաց եւ անպատճառ կ'ուզէր իւր կամքը կատարել։ Աստուած այնպէս կարգադրած էր, որ Սամիսոնի ամուսնութիւնը միջոց եղաւ Փղշտացիներէն վրէժ լուծելու Իսրայելացիներուն նեղելնուն համար։

Մի անգամ Սամիսոն հօրը եւ մօրը հետ Թաճնաղա կ'երթայր իւր սիրած աղջկան քով. ճանապարհին այգիներուն միջէն միայնակ երթալու ժամանակ՝ առիւծի մի կորիւն նորա վերայ վազեց. բայց բռնեց պատուեց եւ ծնողացը չը յայտնեց։ Սակայ ժամանակէն յետոյ հարսանեաց համար նորէն Թամնաղա երթալու ատեն՝ գնաց իւր մեռուցած առիւծը նայելու. տեսաւ, որ մեղուաց մի պար մեղր շինած են նորա բերնին մէջ. մեղրէն առաւ եւ ուտելով կ'երթար, նաեւ բերաւ

իւր հօրն ու մօրը, բայց չը յայտնեց սակայն նոցա թէ մեղրը որտեղէն առած էր։ Հարսանեաց օրը՝ ժամանակի սովորութեան համեմատ Սամիսոն մի առասպել առաջարկեց Փղշտացիներուն այն պայմանաւ, որ եթէ նոքա լուծեն եօթն օրուան մէջ, պիտի տար նոցա իւրաքանչիւրին, որոնք երեսուն հոգի էին, մէկ պատառակալ (բաճկոն կտաւ) եւ մէկ պատմուճան. իսկ եթէ չը կարողանային լուծել, նոքա պիտի տային Սամիսոնի նոյնչափ լաթ։ Առասպելն այս էր Ի՛րողէն ելաւ կերակուր եւ ի հզօրէն քաղցր [1]։

Փղշտացիները անկարելի էր, որ առասպելը լուծէին, քանի որ առիւծին դէմ Սամիսոնի քաջութիւնը չէին գիտեր. նոքա երեք օր մտածեցին, երբ չը կարողացան մեկնել, Սամիսոնի կնոջ աղաչեցին, որ խաբէութեամբ իմանայ Սամիսոնէն առասպելին մեկնութիւնը եւ յայտնէ իրենց. սպառնալիք եւս ըրին, որ եթէ չը կատարէ իրենց խնդիրը, պիտի այ-

(1) Արեւելեան ազգայ մէջ այսպիսի խրթին եւ ճարտարանհնար առասպելներ կամ առածներ սովորական եւ հաճելի էին։ Ս. Գրոց մէջ այս մասին մի օրինակ եւս կայ Գ. Թագ. ժ. 1։ Սոբայի թագուհին լսելով Սողոմոնի իմաստութեան համբաւը եւ Տիրոջ անունը, եկաւ փորձել նա առաջ։ Նպիսատացիք իրենց կրօնական դաղանիքները. Պիւթագորաս փիլիսոփայն իւր ընտիր առածները առասպելներով կը ծածկէին։ Ցոյնք հասարակաց հանդէսներու մէջ այսպիսի առասպելներ կ'առաջարկէին եւ վարձք կը սահմանէին լուծողներուն, տուգանք՝ լուծել կարող չ'եղողներուն։

բեն նորա հօր տունը։ Կինը ամեն հնար՝ի գործ դնելով իմացաւ Սամիտանէն եւ յայտնեց Փղշտացիներուն, որոնք եօթնեւորդ օրը այնպէս ձեւացուցին, որ իրենք լուծած են առասպելը. ասացին. Ի՞նչ կայ ծղրիդն քաղցր եւ առիւծէն կղզի։ Սամիտան իմացաւ դաւաճանութիւնը, բայց պայմանին համեմատ պիտի տար լաթերը. այս մասին նա երկար չը մտածեց. այլ անմիջապէս գնաց Ասխաղն քաղաքը, հան երեսուն Փղշտացի սպանեց եւ նոցա պատմուճանները բերելով՝ տուաւ հարսանեաց հիւրերուն, բայց բարկութեամբ դարձաւ իւր հօր տունը։ Կնոջ հայրը կարծելով, որ Սամիտան բոլորովին Թողուց իւր կինը, մի ուրիշին հետ ամուսնացուց։ Սամիտան մի քանի ժամանակէն յետոյ եկաւ իւր կնոջ մօտ եւ երբ իմացաւ, որ ուրիշին կին տուած են, անտարբերութեամբ չը կարծացաւ առնելոյն անպատուութեան. ուստի որոշեց այս մասին վրէժ լուծել Փղշտացիներէն։ Հնձոց ժամանակ նա երեք հարիւր աղուէս բռնեց, երկերկու աղուէս պոչ պոչի կապեց եւ պոչերուն մէջեւը վառուած ջահեր դնելով՝ արձակեց այլազգեաց արտերուն մէջ, որ այրեցին բոլոր ցորենները, այգիները եւ ձիթենիները։

Փղշտացիները զօրքով Յուդայի ցեղին վրայ գնացին եւ պահանջեցին, որ Սամիտանը

կապած իրենց յանձնեն. երեք հազար մարդիկ Յուդայի ցեղէն գնացին Սամիտանին, որ բռնեն եւ մատնեն. Սամիտան նախ երդմնեցուց, որ զինքը չըսպանեն, յետոյ անձնատուր եղաւ եւ Թողուց, որ կապեն իւր ձեռքերը չուաններով։ Փղշտացիները երբ տեսան, սկսան ուրախանալ. բայց Սամիտան Թողլով կտրեց չուանները եւ մի սատակած իշուծնօտ գտնելով՝ այս զէնքով հազար Փղշտացի սպանեց։

Մի անգամ Սամիտան Փղշտացւոց Գազա քաղաքը գնաց, բնակիչները քաղաքին դռները դոցեցին գիշերը, որպէս զի առաւօտուն բռնեն զինքը։ Երբ կէս գիշեր եղաւ, Սամիտան գնաց քաղաքին դռները իրենց սեմերով եւ փականքներով վերցուց, եւ ուսին վերայ առնելով՝ տարաւ դիմացի լերան գլուխը դրաւ։

Եթէ Սամիտան իւր զօրութեան համեմատ ողջախոհութիւն եւս ունենար, երբէք Փղշտացւոց ձեռքը չէր իյնար. բայց դժբաղդաբար նա ծանօթացաւ Դալիլա անուն մի Փղշտացի կնոջ հետ։ Փղշտացիները փորձով եւ ընծայներով խոստացին այս կնոջ, որպէս զի իմանայ Սամիտանէն, Թէ ուստի է իւր անբնական քաջութիւնը։ Կինը ամեն միջոց՝ի գործ դրաւ այս մասին եւ վերջապէս Սամիտան չը դիմա-

նալով նորա տատիկ Թախանձանաց եւ վստահելով նորա հաւատարմութեան՝ յայտնեց, որ իւր ծնողները զինքը Աստուծոյ նուիրած են ի ծննդենէ. իւր մազերը երբէք գերծած չեն. եթէ գերծուին՝ իւր զօրութիւնը կ'երթայ եւ ինքը կը տկարանայ հասարակ մարդկանց պէս։ Գալնա քնացուց Սամիսոնը իւր ծնգաց վերայ, եւ կոչելով մի վարսավիրայ՝ գերծել տուաւ նորա մազերը եւ յետոյ յանձնեց Թշնամեաց ձեռքը։ Սամիսոն արթննալով՝ ղրկեց իւր տկարութիւնը եւ սոսկալեացաւ անձնատուր լինել Փղշտացւոց, որք հանեցին նորա աչքերը, կապեցին շղթայներով եւ տանելով Գազա՝ բանտի մէջ ազալ կը տային։

Այս սարսափելի դժբաղդութենէն յետոյ ղղջաց Սամիսոն եւ Թշնամիներէն իւր վրէժը լուծեց։ Ինքը մեռաւ, բայց իրեն հետ սպանեց շատ Փղշտացիներ։ Երբ նորա գլուխն մազերը երկարեցան, իւր նախկին զօրութիւնը յետ դարձաւ։

Փղշտացիները մեծ հանդէս եւ զոհ կատարեցին իրենց Դագոն չաստուածոյն, որ ազատեց զիրենք իրենց սոսկալի Թշնամիէն։ Այս միջոցին Սամիսոնը եւս բերին, որ ծաղրեն եւ նուաստ ուրախանան. նորա երբէք չէին կարծեր, որ Սամիսոնի զօրութիւնը այլ եւս յետ կը դառնայ. ծերերը, երիտասարդ-

ները, կանայք եւ մանկունք, ամենքը կը խընդային Սամիսոնի վերայ։ Դժբաղդ կոյրը իւր ձեռքէն բռնող պատանիէն խնդրեց, որ զինքը մօտեցնէ պալատի սիւներուն, որոց տակ փարակ տանեաց վերայ ժողովուած էին պլաղ գեաց բոլոր նախարարները, եւ ուրիշ շատ մարդիկ ու կանայք, ընդ ամենը երեք հազար հոգի։ Պատանին մօտեցուց Սամիսոնը սիւներուն, որոց վերայ շինուածքը հաստատուած էր։ Սամիսոն վերջին անգամ աղօթեց ասելով. "Տէր զօրութեանց, յիշէ զիս, եւ այս անգամ եւս զօրացուր զիս, որպէս զի երկու աչքերուս վրէժը հանեմ Փղշտացիներէն»։ Յետոյ երկու ձեռքով սատիկ շարժեց սիւները եւ շինուածքը մեկնեցաւ եւ սպանեց թէ Սամիսոնը եւ թէ այն տեղ ժողովուած բոլոր Փղշտացիները։ Սամիսոն միայն այս անգամին աւելի շատ մարդ սպանեց, քան թէ բոլոր կեանքին մէջ մինչեւ այն օրը։

Հազարաւոր Փղշտացիներուս մահը, որոնք տաճարի փլատակաց տակ կորսուեցան, կը յայտնէ մեզ, որ երբէք պէտք չէ մեկուս մի, նոյն իսկ մեր Թշնամւոյն զժբաղդութիւնը ծաղրել. որովհետեւ Թշնամանաց անմիջական հետեւութիւնն է պատիժը։

Խէ

ՀԵՂԻ ԴԱՏԱՒՈՐ ԵՒ ՓԱՀԱՆԱՑԱՊԵՏ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱՍԷՐ զօրավարներէն յետոյ Հեղի քահանայապետը դատաւոր եղաւ Իսրայէլացւոց եւ քառասուն տարի շարունակ կառավարեց։ Նա կը բնակէր Սելով քաղաքի մէջ, ուր էր նաեւ Վկայութեան Խորանը։ Այս տեղը կը բերէին ընտանեաց մեծերը իրենց խաչանց նախաճիւները, պտղոց նախախորհրդը եւ եկամիկ առաջնորդը. այս տեղ կը հաւաքուէին բոլոր Իսրայելացիները Ովսէի տապանակին առջեւ Աստուծոյ զոհ ընելու համար։

Հեղին երկու որդի ունէր, որոց միոյն անունն էր Ոփնի եւ միւսինը Փենհէս. սոքա երկուքն եւս Աստուծմէ չէին վախնար եւ ոչ կը յարգէին Խորանի պրպտութիւնը եւ աստուածպաշտութիւնը։ Հեղին արդէն ծերացած էր. նա գիտէր իր որդւոց անկարգ ընթացքը. շարունակ կը յանդիմանէր զանոնք, բայց որովհետեւ Թոյլ կերպով կը վարուէր նոցա հետ. ուստի օգուտ չէր ըներ նոցա ուղղութեան համար։

Այս միջոցներուս Արիմաթէմ քաղաքին մէջ Ղեւտացւոց ցեղէն եղկանա անուն մի մարդ կար, որ ունէր երկու կին՝ Աննա եւ Փենա-

նա անուամբ։ Վերջինը ունէր որդիներ, իսկ Աննա, թէեւ շատ սիրելի էր եղկանային, բայց իւր ամլութեան մասին շատ տրտում էր։ Ամեն տարի եղկանան իւր ընտանիքով մեկ տեղ Սելով կ'երթար ճշմարտին Աստուծոյ պաշտելու եւ զոհ մատուցանելու համար։ Մի անգամ տօնի ժամանակ Աննա առանձինն մնաց Խորանին մօտ եւ վշտագին սրտով կը խնդրէր Աստուծմէ, որ մի որդի պարգեւէ իրեն, եւ խոստացաւ միանգամայն իւր որդին նուիրել Աստուծոյ ծառայութեանը։ Հեղի քահանայապետը, որ այն տեղ նստած էր, տեսնելով Աննայի երկար ժամանակ անշարժ մնալը վառուած դէմքով, տեսնելով՝ որ նորա շրթունքները կը շարժէին առանց մի բառ արտասանելու, կարծեց որ արբած է. ուստի մարդ ղրկեց Աննային ասելու. "Ամէթ չէ՞, որ արբած Տիրոջ տունն եկած ես, գնա գինովութենէդ սթափիր"։— "Ո՛հ, պատասխանեց Աննա, ես արբած չեմ, այլ վշտացեալ. եկած եմ Տիրոջս առջեւ իմ սրտիս ցաւը թափելու եւ նորա օգնութիւնը կը խնդրեմ"։ Իսրայելացւոց մէջ որդի չունենալը ոչ միայն կնոջ համար անբաղդութիւն էր, այլ եւ ամօթ։ Հեղի օրհնելով Աննան՝ "Գնա՛ խաղաղութեամբ" ասաց. մի քանի ժամանակէն յետոյ Աննա ծնաւ մի որդի եւ Սամուէլ անուա-

նեց, որ կը նշանակէ Աստուծոյ խնդրուած։

Անոնք երբ կաթէ կոտրեց իւր մանուկը, Սեղոմ գնաց իւր էրկան եւ Սամուէլին հետ։ Քահանայապետին ներկայացաւ եւ ասաց. "Ես այն կինն եմ, որ քու առջեւդ կ'աղօթէի Աստուծոյ եւ կը խնդրէի, որ մի որդի պարգեւէ ինձ. Աստուած լսեց խնդիրքս եւ ահա Նմա կը նուիրեմ իւր պարգեւը։ Ահա իմ որդիս Թոզ մնայ Տիրոջ Խորանին մէջ եւ ծառայէ Աստուծոյ իւր բոլոր կեանքի կենաց մէջ»։ Անոնք, Հաւաքեցաւ սիրտ իմ ի Տէր, եւ բարձրացաւ եղջիւր իմ յԱստուած իմ. եւ այլն (Ա. Թագ. Բ.) պատաշարժ եւ խորհրդաւոր երգով Աստուծոյ հնազանդութիւն մատուցանելէն յետոյ՝ Թոզուոյ Սամուէլը Աստուծոյ տան մէջ քահանայապետի հովանաւորութեան տակ, որ կը կրթէր եւ Աստուծոյ օրէնքները կ'ուսուցանէր Նէր Նմա։ Անոնք բան սովորութեան կը գար ամեն տարի ի Սեղոմ եւ իւր որդւոյ համար նոր զգեստներ կը բերէր։ Ան կը միխիթարուէր լսելով ուրիշներէն իւր որդւոյ ժրաջանութիւնը, խոնարհութիւնը եւ երկիւղածութիւնը։ Սամուէլ կը զբաղար մարմնով եւ հոգւով։ Անուհետեւ Անոնք ունեցաւ ուրիշ երեք մանչ զաւակ եւ երեք աղջիկ։

ԻՐ

ՍԱՄՈՒԷԼ

Սամուէլ իւր մանկութեան ժամանակ վկայութեան Խորանին մէջ կը քնանար. Հեղի քահանայապետը կը քնանար այն սենեակին առակաւ ինչ հեռու առանձինն սենեակի մէջ։ Մի անգամ պիշերը Սամուէլ մի ձայն լսեց, որ կը կանչէր. "Սամուէլ, Սամուէլ"։ Սամուէլ կարծելով՝ որ քահանայապետը զինքը կը կանչէ, վազեց նորա մօտ եւ ասաց. "Ահա այս սեղ եմ, ինձ կանչեցիր"։—"Չէ, որդեակ, ես չը կանչեցի, պառկեցիր Հեղի, գնա քնացիր"։ Սամուէլ գարձաւ եւ քնացաւ։ Բայց Սամուէլ նորէն արթնցաւ մի եւ նոյն ձայնէն, որ կը կանչէր. "Սամուէլ, Սամուէլ"։ նա վերստին գնաց Հեղիին. բայց Հեղի յայտնեց, թէ ինքը չէ կանչողը եւ ղրկեց, որ քնանայ. երրորդ անգամ երբ մի եւ նոյնը կրկնուեցաւ, Հեղին իմացաւ, որ Աստուած է կանչողը, ուստի պատուիրեց Սամուէլին, որ երթայ քնանայ, բայց երբ գարձեալ լսէ նոյն կոչումը, պատասխանէ, "Խօսէ Տէր, քու ծառայդ կը լսէ"։ Սամուէլ քնացաւ եւ չորրորդ անգամ լսեց ձայնը, այն ժամանակ ասաց. "Խօսէ Տէր, քու ծառայդ կը լսէ"։ Աստուած ասաց. "Կը գայ օրը, երբ ես պիւ

սի պատժեմ Հեղին եւ իւր որդիները. որով հետեւ նա գիտէ իւր որդւոց յանցանքները եւ չը պատժէր զանոնք »։

Աստուծոյն Սամուէլ կանուխ արթնցաւ եւ խորանէն դուրս ելաւ. նա չէր համարձակէր Աստուծոյ խօսքերը Հեղիին պատմել։ Բայց Հեղի կանչեց զինքը իւր մօտ եւ ասաց. « Սամուէլ որդեակ, — մի պահեր ինձմէ, ինչ որ Աստուած յայտնեց քեզ »։ Այն ժամանակ Սամուէլ պատմեց Քահանայապետին ամեն բան եւ նա հնազանդելով Աստուծոյ կամաց, ասաց. « Նա է Տէրը, Նորա կամքը թող լինի »։

Մինչեւ Հեղիի որդիքը չէին Աստուծոյ անհնազանդ, այլ բոլոր Իսրայէլացիները. ուստի եւ պատժուեցան Փղշտացւոց հետ պատերազմելու ատեն. վասն զի յաղթուեցան եւ պատերազմի դաշտին վրայ։

Այն ժամանակ Իսրայելի ծերերը ասացին. « Եթէ Ովսի Տապանակը մեզ հետ առնինք, յաղթուելիքնը մեր սիտի վասակինք եւ սիտի ջարդեմք Փղշտացիները։ Մարդ ղրկեցին ՚ի Սեղով՝ Տապանակը բերելու համար. Հեղիի որդիքը տարին Տապանակը, բայց դարձեալ ջարդուեցան Իսրայէլացիները. երեսուն հազար հոգի ինկան եւ Աստուծոյ Տապանակը թշնամիւց

ձեռքը ինկաւ եւ Հեղիի որդիքը սպաննուեցան։ Կոտորածէն ազատուող մի ղինուոր Սեղով քաղաքը վազելով՝ յայտնեց եղելութիւնը Քահանայապետին, որ Խորանի դրան մօտ նըստած՝ անհամբերութեամբ պատերազմի մասին լոյս կըսպասէր։ Հեղի սարսափով եւ երկիւղով պաշարուած՝ ահեցաւ ինկաւ աթոռի վերայէն, եւ մէջքի ակրը կոտրելով մեռաւ, իննսուն ուէթը տարեկան հասակի մէջ։

Իթ

ՍԱՄՈՒԷԼԻ ԶՈՒՀԸ ԵՒ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆԸ ՓՂՇՏԱՑԻՈՑ ԴԷՄ

Փղշտացիք Իսրայելացւոց երկրին մէջ ամեն բան սուբէ եւ կրակէ անցուցին. ոչ ոք կը համարձակէր նոցա դէմ կենալ. ամեն տեղ սարսափը պաշարեց Իսրայէլացւոց ազգը։ Նոյն իսկ Տապանակը, Իսրայելացւոց սրբութիւնը թշնամեաց ձեռքը ինկաւ. հարկ էր, որ նոքա հասկանային, եթէ այս ամեն թշուառութեանց պատճառը իրենց անօրէնութիւնն էր. հարկ էր, որ հասկանային, եթէ իրենց յոյսը միայն Տապանակին վերայ դնելն ընդունելի չէր Աստուծոյ։ Նոքա ակիով պատերին Տապանակը, որոյ մէջ գրին Աստուծոյ տուած պատգամները, բայց իրենց սրտերը

չը պատրաստեցին եւ չը սպասեցան Աստուծոյ կամաց հնազանդիլ եւ նորա պատուէրները կատարել։

Սամուէլ Իսրայելացւոց ազատիչ եղաւ. նա հաւաքեց ցրուած Իսրայելացիները եւ գարձուց զանոնք իրենց մեղքերուն ապաշխարել։ "Մի բան կարող է զձեզ փրկել. դարձէք բոլորով սրտիւ Աստուծոյ եւ կատարեցէք նորա բոլոր հրամանները. այն ժամանակ կ'ազատէ Նա զձեզ"։

Իսրայելացիները ամենքը ժողովեցան Մասֆեխի մէջ. ամբողջ օրը ըղձալով, պահք եւ աղօթիւք անցուցին. նորա ամենքը միասին կ'աղաղակէին. "Մեր մեղանչեցինք Աստուծոյ դէմ"։ Սամուէլ մի գառ ողջակէզ ըրաւ Աստուծոյ եւ աղօթեց ժողովրդեան համար. Աստուած լսեց Սամուէլի աղօթքը, եւ մինչ գեռ ողջակիզն ծուխը կը բարձրանար, Փղշտացիները յարձակեցան Իսրայելացւոց վրայ եւ կռիւը սկսաւ. յանկարծ ահեղ որոտումներ եղան. Փղշտացիները շիտիաւելով չարդուեցան եւ փախան. Իսրայելացիները հալածեցին այլազգիները իրենց սահմաններէն։ Սամուէլ մի վէմ կանգնեց այն տեղ, մինչեւ որ Փղշտացիները քշուեցան եւ անուանեց վէմ օգնական։

Աստուած ղրկեց Փղշտացւոց վերայ զա-

նազան հիւանդութիւններ մինչեւ որ նորա յետ գարձուցին Տապանակը։ Առաջին անգամ երբ գերեցին Տապանակը, տարին Ազովտոս քաղաքը եւ դրին Դագոն կուռքի բազնի մէջ. երկրորդ օրը երբ նորա մնան, կուռքը Տապանակի առջեւ ինկած գտան. նորա վերստին իւր տեղը դրին կուռքը, բայց միւս օրը ոչ միայն ինկած գտան, այլ եւ խորտակուած ելին նորա գլուխը եւ երկու ձեռքերը։ Ակէց զատ Աստուած Փղշտացւոց վերայ անթիւ միներ եւ մահ ղրկեց։ Տապանակը փութացուցին ուրիշ տեղեր. բայց երբ Աստուծոյ պատուհասը այն տեղերուս վերայ եւս ծանրացաւ, Փղշտացիները ընդհանուր խորհրդով որոշեցին Տապանակը մի սայլի վերայ դնել՝ ձգել երկու նախաճին երինջներ եւ թողուլ։ Անասուններուն առանց սայլավարի տարին Տապանակը Իսրայելացւոց երկիրը։

Աստուած այսպէս ցոյց տուաւ Իսրայելացւոց, որ միայն արտաքին ապաշխարութիւնը բաւական չէ մարդոյ, այլ պէտք է նաեւ ուղղել իւր զգացումները եւ կատարել Աստուծոյ սուրբ պատուիրանները։

Ը

ՍԱՒՈՒԼԻ ԹԱԳԱՒՈՐ ԸՆՏՐՈՒԻԼԸ

ՅՌԱՖԻՆԻ Սամուէլը իւր բոլոր կեանց մէջ դատաւորութիւն ըրաւ Իսրայէլացւոց. Նորա դատաւորութեան ժամանակ ժողովուրդը խաղաղութեան եւ աստուածպաշտութեան մէջ մնաց: Բայց երբ ծերացաւ Սամուէլ, իշխանութիւնը յանձնեց իւր երկու որդւոց, որոնք երբեք չունեին ոչ նորա արդարասիրութիւնը եւ ոչ առաքինութիւնները: Ազգը դժգոհ լինելով նոցա կառավարութենէն՝ Սամուէլէն թագաւոր պահանջեց (1): Սամուէլ այս մասին Աստուծոյ կամքը հարցուց եւ Աստուած հրամայեց թագաւոր ընտրել եւ ինքը ցոյց տուաւ ընտրուելու մարդը:

Բենիամինի ցեղէն կին անունով մի մարդ կար, սա ունէր մի որդի, Սաւուղ անունով, որ երեւելի էր իւր բարձր հասակաւ, գեղեց-

(1) Իսրայէլացւոց թագաւոր պահանջելը աստուածային Տեսչութեամբ հաստատուած աստուածապետական կառավարութեան դէմ արհամարհութիւն լինելով՝ ի պատիժ նոցա այս վարմանց՝ Սամուէլ Աստուծոյ յայտնութեամբ ընտրեց Սաւուղը նոցա թագաւոր, որ թէեւ ի սկզբան լաւ էր, բայց յետոյ վարագ, անհամբեր, յամառ բնութեան տէր, կամապաշտ, բռնաւոր, կախարդներու խորհուրդ հարցնող եւ գիւահոյ եղաւ: Այս պատճառաւ նորա կենդանութեան ժամանակ թագաւորութիւնը իրմէ առնուելով ուրիշին տրուեցաւ:

կութեամբ եւ զօրութեամբ. սորա նմանը չը կար բոլոր Իսրայէլացւոց մէջ: Մի անգամ Կիսի էշերը կորսուեցան. Սաւուղ մի ծառայի հետ գնաց հօրը էշերը փնտռելու. բայց չգտաւ: Երբեք օր չատ տեղեր ի զուր թափառեցաւ Սաւուղ եւ միտքը դրաւ յետ դառնալ՝ բայց ծառայն առաջարկեց մերձակայ քաղաքն երթալ. "Այժմ այն տեղ է սուրբ Մարգարէն Սամուէլ, ասաց ծառայն, նա կը յայտնէ մեզ, թէ ուր պէտք է փնտռեմք էշերը":

Սաւուղ գնաց Մարգարէին. Աստուած մի օր առաջ յայտնած էր Սամուէլի, որ Սաւուղը թագաւոր ընտրէ: Սամուէլ իրեն հետ բամբասքաղաքը տարաւ զՍաւուղ, ուր բոլոր ազգը պիտի ժողովուէր եւ ազգային իրախուէիչն պիտի լինէր: Այն տեղ հիւրերուն մէջ առաջին տեղը նստեցաւ Սաւուղ եւ կերակրոց ալէկմասերը նորա առջեւ դրուեցան Մարգարէի հրամանաւ: Երկրորդ օրը երբ Սաւուղ տուն պիտի դառնար, Սամուէլ ճանապարհ դրաւ գինքը եւ քաղաքէն դուրս հնչակ իւղը նորա գլխոյն վերայ լեցուց եւ համբուրեց: Սաւուղ այսպէս թագաւոր օծուեցաւ. երբ տուն դարձաւ, ազգականները հարցուցին իրեն, թէ մարգարէն ինչ ասաց. Սաւուղ պատասխանեց. "Յայտնեց մարգարէն, որ էշ-

ՀԵՐԸ գոնուեցան ». եւ ծածկեց Իսրայելա-
ցոց վերայ իրեն Թագաւոր օծուիլը։

ԾԱ.

ՍԱՒՈՒՂ ԹԱԳԱՒՈՐ ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ

ՍԱՄՈՒԷԼ ժողովեց Իսրայելացւոց բոլոր
ցեղերը Մասեփաթ քաղաքի մէջ, որ Թագա-
ւոր ընտրեն։ Վիճակ ձգեցին ցեղերուն վե-
րայ, վիճակը Բենիամինի ցեղին եկաւ, Բե-
նիամինի ցեղին վերայ ձգեցին վիճակը, եկաւ
Ամաոարեսի տոհմին, դարձեալ ձգեցին Ամա-
տարեսի տոհմի մարդկանց վերայ, վիճակը ե-
կաւ Կիսի որդւոյն Սաւուղին։ Բայց Սաւուղ
պահուեցաւ. Սամուէլ գտաւ զինքը եւ ժողո-
վըրդեան մէջ բերաւ։ Սաւուղ գեղեցիկ էր
տեսքով եւ ուսով չափ բարձր ամեն իր ա-
ջեւ կանգնողներէն։ « Ահա Աստուծոյ ձեզ
ուսած Թագաւորը, ասաց Սամուէլ. տես
նմանը չկայ բոլոր Իսրայելացւոց մէջ »։ Ժո-
ղովուրդը աեսնելով այս գեղեցիկ եւ երիտա-
սարդ մարդը՝ ուրախութեամբ աղաղակեց. Կեց-
ցէ Թագաւորը։ Ոմանք զոհ չէին այս ընտ-
րութենէն եւ կ'ասէին անարգութեամբ.
« Ո՛վ է սա, որ մեզ պիտի փրկէ »։ Սաւուղ
այս խօսքերը չլսելու զարկաւ. գնաց իւր
հօր տունը եւ քաւական ժամանակ անցաւ

ուրեան մէջ մնաց. Սաւուղ օձուելով տուր-
կաստանի՝ մարգարէութեան հնարքով ստոյգ։

Ամմոնացիք պաշարեցին Իսրայելացւոց Յա-
բէս քաղաքը, եւ կըսպառնային, որ բնակիչ-
ները իրենց աչ աչքը հանեն։ Նոքա եօթն
օր պայմանաժամ տուին այս մասին մտածե-
լու համար։ Յաբէսի բնակիչները սարսափած՝
մարդ ղրկելով օգնութիւն խնդրեցին Բենիա-
մինի ցեղէն։ Սաւուղ լսելով Յաբէսի բնակ-
չաց տակաւին կացութիւնը՝ շատ տրտմեցաւ.
Աստուծոյ հոգին իջաւ նորա վերայ։ Սաւուղ
երկաւ եզ առնելով՝ յօշատեց եւ ղրկեց Իս-
րայելի բոլոր ցեղերուն ասելով՝ « Ո՛վ որ Սա-
ւուղին եւ Սամուէլին չհետեւիր, նորա եզ-
ներն եւս այսպէս պիտի լինին »։ Իսրայելա-
ցիք ամենքը ղէնք առին եւ ժողովեցան վեց
հարիւր եօթանասուն հազար հոգի։ Սաւուղ
յարձակեցաւ այս զօրքով Ամմոնացւոց վերայ,
ջարդեց զանոնք եւ ազատեց Յաբէս քաղաքը։
Սաւուղ իւր այս քաջութեամբ սիրելի եղաւ
ժողովրդեան, որ կը խնդրեր Սամուէլէն ը-
նդունել Սաւուղի ընտրութիւնը անարգողնե-
րը. բայց Սամուէլ արգիլեց։ Այնուհետեւ
Սամուէլ Գաղգաղայի մէջ հանդիսաւոր կերպով
Թագաւոր օծեց զՍաւուղ, զոհ ըրաւ Աստու-
ծոյ եւ մեծ ուրախութիւն ըրին։

Սամուէլ յանձնելով կառավարութիւնը

Թագաւորին, ասաց Ժողովրդեան. «Ես մանչ կուզենայի ի վեր աշխատեցայ հասարակութեան լաւութեան համար. այսուհետեւ թագաւորը պիտի կառավարէ զմեզ։ Ահաւասիկ ես ներկայ եմ, ով Իսրայելացիք, խօսեցէք իմ մասիս Տիրոջ եւ նորա օծեալին առջեւ, եթէ զրկեցի մէկը իւր սեպհականութիւնեներէն, եթէ նեղեցի մէկը, եթէ մէկուն դարը անարդարութեամբ տեսայ եւ եթէ առի մէկէն որ եւ իցէ մի բան, ով որ գանգատուն իմ վերայ, համարձակ թող խօսի. պատրաստ եմ ամեն բան հատուցանելու»։ Ժողովուրդը միաձայն պատասխանեց. «Դուն չես զրկեր կեցիր զմեզ, չես նեղեցիր եւ ոչ մեզմէ մի բան առիր»։

Այնուհետեւ Սաւուղ իւր քաջ որդւոյն՝ Յովնաթանի օգնութեամբ մեծ գործեր կատարեց. երեւելի յաղթութիւններ բրաւ եւ միշտ Իսրայելացիները պատեց իրենց թշնամիէն։

Բայց յաջողութիւնը, իշխանութիւնը եւ փառքը մոլորեցուցին զՍաւուղ. որչափ որ նա զօրութիւնը կընդարձակէր, այնքան նորա սիրտը կը լեցուէր ղեղխութեամբ։ Սամուէլ յաճախ կը զգուշացնէր զՍաւուղ, բայց նա չէր լսեր նորա։ Մի անգամ Ամաղեկացւոց յաղթելով՝ փոխանակ Աստուծոյ կամքը կա-

տարելու՝ իւր շահի եռեւէն եղաւ. Ամաղեկացւոց ընտիր ոչխարներէն աւար առաւ, մինչդեռ Աստուած հրամայած էր ամեն բան ջնջել. բայց յաստի համարձակեցաւ Սաւուղ ինքը Աստուծոյ զոհ ընել։

Սամուէլ ասաց Սաւուղին. «Պիտի պատմեմ քեզ, ինչ որ Աստուած այս գիշեր ինձ ասաց։ Երբ դուն դքեզ բանի տեղ չէիր դներ, Աստուած Իսրայելացւոց վերայ թագաւոր ընտրեց զքեզ. բայց այժմ հպարտացար, ընչաքեր եղար եւ մոռացար զԱստուած, որ քեզ այնքան բարութիւններ ըրաւ։ Աստուած կ'արհամարհէ զքեզ, որովհետեւ դուն ինքը արհամարհելի եւ քո թագաւորութիւնդ ուրիշին պիտի տայ»։

Սամուէլ այս ասելէն յետոյ՝ գարձուց եւ բեսը, որ հեռանայ անկէ, բայց Սաւուղ զգեստը ջարդեց նորա քղանցքէն եւ պատառեց։

Աստուած ողջմիտ է իրեն հնազանդողը ներում եւ հպարտներուն հակառակ է։

Այս ժամանակէն յետոյ Սամուէլ այլեւս չը դնաց Սաւուղի մօտ եւ մինչեւ իւր մահը չը տեսաւ նորա երեսը. թէեւ միշտ կ'աղօթէր նորա համար եւ կը լար։ Սաւուղ ինկաւ մոռացմանց մէջ. յաճախ կը տիրէր նորա վերայ տխրութիւն եւ անտանելի անհանգստութիւն. բայց իւր մեղքերուն

Աստուծոյ մէջ չէր վնտռէր եւ սէ կ'աշխատէր իւրքը վնքը ուղղել։

ԾՌ

ԴԱԻԻԹ

Սամուէլ միշտ սուգ կ'ընէր Սաւուղի վրայ տուած բարկացնելուն վերայ։ Աստուած ասաց նորա. «Մինչեւ երբ պիտի լաս Սաւուղին վերայ. նա այլ եւս չէ կարող թագաւոր լինել Իսրայելացւոց։ Գնա՛ Բեթղեհեմ Ովեթի որդւոյն Յեսսէի տունը. ես թագաւոր ընտրեցի նորա որդիներէն մին։

Սամուէլ Բեթղեհեմ գնաց. այն տեղ ղահրաւ Աստուծոյ եւ Յեսսէն իւր որդիներով հրաւիրեց զոհէն ուտելու։ Երբ եկան նորա, Սամուէլ տեսնելով Յեսսէի մեծ որդին՝ Եղիաբը, որ քոջ, բարձրահասակ եւ գեղեցիկ տեսքով էր; կարծեց, որ անպատճառ այս պիտի լինի Տիրոջ օծեալը։ Բայց Աստուած յայտնեց նմա, թէ «Մի նայիր սէ հասակին եւ սէ գեղեցկութեան. այս չէ իմ ընտրածս». Աստուած չը դատեր մարդոյ պէս. մարդը կը դատէ ըստ տեսութեան. բայց Աստուած կը քննէ նաեւ մարդոյ սիրտը։

Յեսսէ ներկայացուց իւր երկրորդ որդին՝ Ամինադաբը. Սամուէլ ասաց. «Այդ եւս Աստուծոյ ընտրածը չէ»։ Այսպէս մի վրնի միւսոյ ներկայացուց իւր եօթն որդիները. «Աստղմէ սէ մին ընտրած է», ասաց Սամուէլ։

Ոչ ոք կը հասկանար մարգարէի խօսքերուն միտքը. «Միայն սոքա՞ են քո որդիները» հարցուց Սամուէլ. Յեսսէ պատասխանեց. «Ուրնիմ մի փոքր որդի եւս, որ իմ ոչխարներս կ'արածէ». Սամուէլ ասաց, «Շուտ նորա եւ տեղէն մարդ ղրկէ, որպէս զի մեր սեղան նստելէն առաջ գայ»։

Հայրը մարդ ղրկելով՝ կանչեց իւր փոքր որդին՝ Դաւիթը եւ ներկայացուց Սամուէլին. Դաւիթ գեղեցիկ էր երեսով, եւ տեսքով քաղցր։ Այն ժամանակ Աստուած ասաց Սամուէլին, «Ահա՛սիկ այս է իմ ընտրածս, ել թագաւոր օծէ»։ Սամուէլ օծեց Դաւիթը իւր եղբարց ներկայութեամբ. Աստուծոյ Հոգին իջաւ նորա վերայ եւ միշտ մնաց նորա հետ։

ԾԳ

ԴԱԻԻԹ ԱՐՔՈՒՆԻ ՊԱՀԱՍՏԻՆ ՄԷՋ

Սաուղոսի Հոգին խաղաղ հեռացաւ Սաւուղէն, որ սրտով զեղծացած էր. նա ինկաւ արամութեան մէջ եւ կը տանջուեր չար դեւէն։ Ո՛վ որ ինք զինքը Աստուծոյ ողորմա-

Թեան անարժան համարելով չը ղղնար իւր չար գործոց մասին եւ ուղղաբելու համար չ'աշխատիր, նա երբեք հանդիստ չէ կարող լինել ու չարի մեծ փառքով եւ ճոխութեամբ չը կապտասոեալ եւս լինի։

Պալատականները ասացին Սաւուղին. "Եթէ կը հաճիս մի ճարտար քնարահար բերեմք, Թերեւս երաժշտութիւնը մեղմացնէ ոգին մոլութիւնդ"։ — "Եթէ կը ճանաչէք մի այդպիսի մարդ, պատասխանեց Սաւուղ, բերէ՛ք ինձ"։ Ա յն ժամանակ պալատականներէն մին ասաց. "Ես տեսայ Բեթղէհէմցի Յեսսէի կրտսեր որդին, որ լաւ քնար կը զարնէ, նաեւ խելացի, քաջ, բարեպաշտ եւ աստուածահաճոյ է"։ Սաւուղ իսկոյն Բեթղէհէմ մարդ ղրկեց Յեսսէի եւ հրամայեց որ իւր Դաւիթ որդին իրեն ղրկէ. Յեսսէ առաւ մի քանի հաց, մի տիկ գինի եւ մի ուլ, տուաւ Դաւթի եւ ղրկեց Թագաւորին այս գիւղական ընծաներով։ Իսրայելացւոց երկրին մէջ սովորութիւն կար այն ժամանակ, որ Թագաւորին գնացողները՝ ընծաներով երթան.

Դաւիթ ներկայացաւ Սաւուղին եւ շատ սիրելի եղաւ։ Թագաւորը իւր կապարճակիրն ըրաւ զԴաւիթ. եւ միանգամայն մարդ ղրկեց Յեսսէին յայտնելու, որ ինքը պիտի պահէ իրեն քով նորա որդին, որովհետեւ իւր ողջ-

մութեանը արժանացաւ։ Ամեն անգամ երբ տրտմութիւնը կը տիրէր Սաւուղին վերայ, Դաւիթ քնար կը զարնէր, կը ցրուէր Սաւուղի տրտմութիւնը եւ կը հեռացնէր (1) ասանկ չար ոգին։

ԾԴ

ԳՈՂԻԱԴ

Փղշտացիները նորէն Իսրայելացւոց դէմ պատերազմի ելան. Սաւուղ եւս իւր զօրքերով նոցա դէմ ելաւ։ Փղշտացիները մի լեռան գլուխ բանակ դրին. Նոյնպէս Իսրայելացիները բանակեցան նոցա դէմ յանդիման մի լերան վերայ եւ այսպէս երկու բանակները իրարմէ կը բաժնուէին մի հովիտով։

Փղշտացւոց բանակէն Գողիադ անուն մի հսկայ մարդ յառաջ եկաւ. որա հասակը վեց կանգուն եւ մէկ թիզ բարձր էր, գլուխը դրած

(1) Տարակոյս չը կայ, որ ինչպէս Սաւուղի տիրը մասամբ գերբնական պատճառէ յառաջ եկած էր, նոյնպէս Դաւթի քնարին եւ ձայնին զօրութիւնը գերբնական էր, որ կարող կը լինէր հեռացնել չար ոգին։ Սակայն Դաւթի՝ Սաւուղին պալատը երթալուն բուն պատճառը այս չէր, այլ Աստուծոյ նախախնամութիւնը առաջնորդեց նոյն, որպէս զի կարող լինի ի մասոյ հմտութիւն ստանալ կառավարութեան կերպին եւ քաղաքականութեան ձեւերուն վերայ, որոց մասին անկարելի էր իրեւ հովիւ տեղեկութիւն առնելու առիթը ունենալ։

էր առաւտուան եւ հագած էր պղնձէ զրահ, որ կը կշռէր հինգ հարիւր մինսուն օխայ). ձեռքն ունէր ահագին մեծութեամբ մի աղեղ եւ ուսին վերայ պղնձէ վահան։ Նորա բոլոր զէնքը խիստ ծանր էր եւ ցոյց կը տար իւր արտաքոյ կարգի զօրութիւնը։ Նորա առջեւէն կ'երթար իւր զինակիրը։

Գողիադ հովտին մէջ կ'ընթանալով պոռաց Իսրայելացիներուն. "Ինչո՞ւ համար ամենքդ պատերազմի պատրաստուած էք մեր դէմ։ Ես Փղշտացի եմ եւ դուք Սաւուղի ծառաները. ընտրեցէք ձեզմէ մէկը, որ գայ ինձ հետ մենամարտի։ Եթէ նա դիս սպանէ մեք կը լինինք ձեր ծառաները. իսկ եթէ ես սպանեմ, դուք եղէք մեր ծառաները։

Սաւուղ եւ բոլոր Իսրայելացիները երբ լսեցին մի այսպիսի առաջարկութիւն, սաստիկ խռովեցան եւ սարսափեցան. իսկ Գողիադ կը ծաղրէր Իսրայելացիները տեսնելով որ մէկը չը համարձակիր իրեն դէմ ելնելու, եւ կը պարծէր իւր զօրութեան վերայ։

Դաւիթ, զոր Սաւուղ չէր ուղած իւր հետ պատերազմի տանիլ մանկութեան պատճառաւ, յետ դարձաւ նորէն իւր հօր ոչխարները արածելու. բայց նորա երեք եղբայրները աշքունի զօրաց մէջ էին։ Ա՛յն օրերը ցեղ

սէն բանակը գնկեց գԴաւիթ, որ իւր եղբարց հաց տանի եւ բանակին վերայ տեղեկութիւն բերէ։ Դաւիթ, որ ամեն բանի մէջ հնազանդ էր եւ՛ի սրտէ կը սիրէր իւր եղբայրները, ուրախութեամբ բանակը գնաց տանելով հօրը տուած պաշարը։ Երկու բանակներն եւս լաւ ամենայնի պատրաստուած էին պատերազմելու։

Ա՛յս միջոցին Գողիադ դարձեալ ելաւ բանակէն, յառաջ եկաւ եւ սկսաւ պարծիլ իւր զօրութեամբ եւ նախատել Իսրայելացիները, որոնք տեսնելով հսկայն՝ փախան զարհուրանօք։ Դաւիթ իւր շուրջը գտնուող մարդկանց ասաց. "Ո՛վ է այս չանդուրժն մարդը, որ կը համարձակի տիրոջ զօրքը նախատել. ինչ խոստացուած է այս հսկային որ սպաննող և Իսրայելացիները ազատող մարդին։

Դաւթի մեծ եղբայրը եղեալ երբ լսեց նորա խօսքերը բարկութեամբ ասաց. "Ինչո՞ւ եկած ես այս տեղ. որո՞ւ յանձնեցիր ոչխարները անապատին մէջ։ Ես քո հպարտութիւնդ եւ սրտիդ չարութիւնը գիտեմ. դու հետաքրքրութեամբ պատերազմը տեսնելու եկած ես"։ Դաւթի եղբայրները հպարտ ու կոպիտ էին, այս պատճառաւ չընտրեց Սաւուած զանոնք. իսկ Դաւիթ հեզութեամբ եւ խոնարհութեամբ կը համբերէր նոցա կոպտու-

թեանը, ուստի Աստուածոյ ընտրեալը եղաւ։ Աստուած կը խոնարհեցնէ հպարտները եւ կը բարձրացնէ խոնարհները։

Դաւիթի մօտը գտնուող օտար մարդիկները աւելի քաղցրութեամբ վարուեցան նորա հետ. նորա պատասխանեցին. «Ո՛վ որ այս հսկային յաղթէ, թագաւորը սիրոյ վարձատրէ զինքը. իր աղջիկը նորա կնութեան սիրոյ տայ, եւ նորա հայրենիքը հարկէ ազատ պիտի ընէ»։ Դաւիթ, որ ջերմ սիրով իր հայրենիքը կը սիրէր, յայտնեց, որ ինքը կը փափաքի հսկային հետ կռուիլ։ Դաւիթի վարքը Սաւուղին յայտնեցին եւ նա իր առջեւ կանչեց զԴաւիթ։

Դաւիթ ներկայանալով Սաւուղին՝ վստահութեամբ խօսեցաւ նորա հետ եւ յուսադրեց, որ երբէք չը վհատի։ Սաւուղ յաջողութիւն մաղթեց Դաւիթին, որ իր հովուական ցուպով, հինգ սղոցի քարերով եւ պարսոյը Գողիադին դիմացն ելաւ։

Գողիադ կատարելապէս զինուորուած պատերազմի տեղն եկաւ. նորա առջեւէն կ'երթար զինակիրը։ Գողիադ երբ տեսաւ զԴաւիթ, արհամարհեց զայն։ Դաւիթի մատաղ մանկութիւնը եւ հեզ կերպարանքը ցոյց չէին տար նորա քաջութիւնը։

«Միթէ ես շուն եմ, որ իմ վերայ ցուպով եկար քարերով կը գաս», ասաց հսկային. «այժմ քո մարմինդ երկնի թռչուններուն եւ երկրի գազաններուն կերակուր պիտի տամ»։

Դաւիթ պատասխանեց. «Դու կը գաս իմ վերայ սրով, գեղարդեամբ եւ վահանաւ. իսկ ես կը գամ քո վերայ Զօրութեանց եւ Իսրայելի Աստուածոյն անունովը, զոր անարգեցիր։ Այժմ պիտի մատնէ Աստուած ձեռքդ իմ ձեռքս եւ համայն աշխարհ պիտի ճանաչէ, թէ Նա է միայն ճշմարիտ Աստուածը։ Ամեն ներկայ եղողները պիտի լինին, որ Աստուծոյ օգնութիւնը սուրէն եւ գեղարդէն աւելի զօրեղ է։

Այս խօսակցութենէն յետոյ երբ սկսեցին իրարու մօտենալ, Դաւիթ մի քար հանելով մախաղէն՝ պարսեց եւ Գողիադի ճակտին զարկաւ։ Գողիադ գետինը ընկաւ երեսին վերայ. իսկ Դաւիթ ածապարեց առաւ նորա հսկայ սուրը եւ կտրեց գլուխը։ Փղշտացիները տեսնելով՝ որ իրենց ամենէն զօրաւորը ընկաւ, ամենքն եւս փախան։ Իսրայելացիք պատերազմական աղաղակներով ընկան նոցա ետեւէն, ջարդեցին, ցրուեցին, եւ ունակին ըրին նոցա ամեն գունդերը։ Թշնամեաց ամբողջ բանակը յաղթողներու ձեռքը մնաց։

Պէտք չէ հպարտանալ մեր զօրութեան վերայ եւ գայն՝ ի չարն գործ դնել. որովհե-

տեւ Աստուած կը յայտնէ մեզ, որ զօրութիւնը առանց արդարութեան անօգուտ է։

ԾԵ

ՅՈՎՆԱԹԱՆ

Յետ յաղթութեան Դաւիթը Թագաւորին ներկայացուցին, որ սիրալիր քաղցրութեամբ ընդունեց. իսկ Նոթա որդին՝ Յոնաթանը սիրեց զԴաւիթ՝ ի բաղդ պատ։ Նա բարեկամացաւ Դաւթի, եւ տեսնելով նորա առաքինութիւնները՝ սիրեց իւր կեանքին պէս, եւ՝ ի նշան բարեկամութեան՝ նուիրեց նմա իւր պինուորական զգեստները։ Սաւուղ պատերազմին դառնալու ժամանակ Դաւիթն եւս հետն առաւ. այն ամեն քաղաքներէն, որոց քովէն կ՚անցնէին, ժողովուրդը ուրախութեամբ ընդ առաջ ելնելով կը շնորհաւորէր յաղթութիւնը եւ կանայք պար բռնած՝ երգ բուկներով եւ ծնծղայներով կ՚երգէին. "Սաւուղ հարուրն յաղթեց, իսկ Դաւիթ բիւրուց"։ Ա՛յն ուրախութիւնը, որով կ՚ընդունէր Դաւիթ ամեն տեղ, եւ այն գովեստները, որ նորա կը տրուէին, Սաւուղին նախանձը գրգռեցին. ուստի բարկացած ասաց. "Դաւթի բնիկը պակաս է, միմիայն թագաւո-

րութիւնս"։ Ա՛յս օրէն (1) Սաւուղ սկսաւ կասկածիլ Դաւթի վերայ եւ իւր նախկին պատիւն պատուիրանը նորոգեցաւ։ Մի անգամ Դաւիթ թագաւորի այցելութեան ժամանակ քնար կը զարնէր, յանկարծ Սաւուղ գեղարդը վերցուց եւ Դաւթի վերայ նետեց. բայց նա ծռելով աղատեցաւ սուսալի հարուածէն. մի եւ նոյնը երկրորդ անգամ պատահեցաւ։

Դաւիթ վերստին յաղթեց Փղշտացւոց եւ այս պատճառաւ Սաւուղի ատելութիւնը աւելի բորբոքեցաւ. նա իւր որդւոյն Յոնաթանի առջեւ հրամայեց Թիկնապահներուն սպանել զԴաւիթ. բայց Յոնաթան Դաւթի անմեղութիւնը եւ առ Թագաւորն հաւատարմութիւնը յայտնելով՝ քաղցրացուց Սաւուղի սիրտը. ուստի երդուեցաւ Աստուծոյ վերայ, որ Դաւթի չը վնասէ։ Ա՛յն ժամանակ Յոնա-

(1) Ա՛յս օրէն սկսեալ Սաւուղ ատեց զԴաւիթ. թէեւ նա չը դիտէր Դաւթի Թագաւոր օծուիլը, բայց Սամուէլէն լսած լինելով՝ որ իւր Թագաւորութիւնը ուրիշին պիտի տրուի, եւ միւս կողմէն տեսնելով Դաւթի կատարելութիւնները, գերացնութիւնը. խմաստութիւնը եւ ժողովրդականութիւնը՝ շատ մակաբերեց, որ Դաւիթ իրեն յաջորդ պիտի լինի։ Սաւուղ փոխանակ խորհելու, որ Աստուծոյ կամաց դէմ ըլլալ ընդդիմանալիքը առաւել իւր կորուստը կը փութացնէր, ընդհակառակն կատարելութեան եւ նախանձու ոգւով վառուած՝ քանիցս Դաւթի կենաց դէմ դաւաճանութիւններ ըրաւ. բայց չը յաջողեցաւ. վասն զի Տէր էր ընդ Նմա (Դաւիթ) Ա. Թագ. ԺՀ. 12։

Թան իւր բարեկամը բերաւ Սաւուղին քով, որ դարձեալ առաջուան պէս սկսաւ փարուիլ Դաւթի հետ եւ իւր Մեղքոյ աղջիկը նորա կնութեան առաւ։

Սակաւ ժամանակէն յետոյ Դաւիթ դարձեալ յաղթեց պղշտկիներուն եւ Սաւուղին նախանձը վերստին վառեցաւ. նորա առաջուան այսահարութիւնը բռնեց առաւել սաստկութեամբ։ Նա տանը մէջ նստած էր գեղարդը ձեռին եւ Դաւիթ կ'երգէր եւ քնար կը զարնէր. Սաւուղ ձգեց գեղարդը Դաւթի վերայ, բայց սա խոյս տալով գեղարդը ցցուեցաւ պատին։ Նոյն գիշերը Դաւիթ իւր Մեղքոյ հնար օգնութեամբ փախաւ Արիմաթեմ Սամուէլի մօտ եւ անտի ուրիշ տեղեր։

Քաւական ժամանակէն յետոյ երբ Սաւուղ սեղանի նստած էր, հարցուց. "Ինչո՞ Յեսսէի որդին սեղանի չը գար, երէկ ալ, այսօր ալ չը կայ"։ Յովնաթան սկսաւ արդարացընել զԴաւիթ եւ այս մասին Սաւուղ սաստիկ բարկացաւ. "Դո՛ւ, անհնազանդ որդի, սասց նա, գիտեմ, որ զիս եւ մայրդ խայտառակելու համար բարեկամացած ես Յեսսէի որդւոյն։ Ա՛յս վայրկենիս պէտք է բերել տաս այս տեղ, որովհետեւ նա մահուան արժանի է"։ Յովնաթան հեզութեամբ պատասխանեց. "Ինչո՞ պիտի մեռնի, ի՞նչ ըրած է նա"։ Սաւուղ բարկացած վեր առաւ գեղարդը եւ կ'ուզէր սպանել իւր որդին։ Յովնաթան սեղանէն ելնելով դարս գնաց եւ իւր արտմութենէն ամբողջ օրը երբեք չը ձաշակեց։ Դաւիթը սպաւելու մասին Սաւուղի չար միտքը շատ կը տրտմեցնէր զՅովնաթան։

Երկրորդ առաւօտուն կանուխ գնաց Յովնաթան Դաւթի պահուած լեռը, որ միայն ինքը գիտէր. Դաւիթ նորա առջեւ ելաւ։ Յովնաթան խորհուրդ տուաւ Դաւթի, որ մէկուն չը յայտնուի, եւ իրարմէ չը բաժնուած գրկեցին զիրար, համբուրեցին եւ լացին. վերջապէս Յովնաթան ասաց. "Գնա խաղաղութեամբ, մեր բարեկամութիւնը (1), զոր Աստուծոյ առջեւ երդմամբ կնքեցինք, յաւիտեան անքակտելի պիտի մնայ։ Աստուած ինքը վկայ թող լինի իմ եւ քո մէջ, իմ որդւոյս եւ քո որդւոյդ մէջ"։ Ա՛յնուհետեւ բաժ-

(1) Յովնաթանու Դաւթի վերայ ունեցած եղբայրական սէրը, որ Ա. Թագաւորութեանց Ի. գլխոյն մէջ նկարագրուած է. Սամուէլի գրած գրքերուն ամենէն գեղեցիկ եւ ամենէն արտաուչ մասը կը կազմէ. Մեկնիչ մը կ'ասէ. որ Յովնաթան ապագային ըլալիքը իմանալով յաժարակամ հնազանդեցաւ այն վճռոյն, որ իւր հօր աթոռը բեթլեհեմի նահատի հովիւին տուաւ։ Նա իւր ջերմ մտերմութենէն բնաւ հոգ չըրաւ զԴաւիթի իրրեւ իւր սահմանակալ թագաւորը եւ սէրը տեսնելու. Եւ ապագային վերայ իւր երազածները Դաւթի իրայնելացուց վերայ թագաւորած օրուան պէս պայծառագոյն մի օր չհին նկարեր։

նուեցան իրարմէ. Յովնաթան քաղաք դարձաւ. իսկ Դաւիթ մեկնեցաւ անապատի խորը։

Սաւուղ շարունակ հալածեց զԴաւիթ անապատին մէջ եւս. նա իւր բոլոր զօրքերը ղրկեց Դաւթի եռեւէն ամէն կողմ։ "Եթէ գեանի տակ եւս պահուած լինի, այն տեղէն ալ պէտք է գտնուի նա", ըսաւ Սաւուղ։ Բայց Դաւիթ գնաց շատ հեռու անապատները. Յովնաթան այն տեղ եւս գտաւ զինքը եւ քաջալերեց մխիթարել եւ զօրացնել Նորա մէջ այն յոյսը, զոր Դաւիթ ունէր Աստուծոյ վերայ։ "Երբէք քանէ մը մի վախնար ըսաւ նա, իմ հօրս ձեռքը չէ կարող քեզ հասնիլ. դու ժամանակին պիտի լինիս Իսրայելի թագաւոր. իսկ ես կը ցանկամ քու երկրորդ լինել"։

Յովնաթան կը մնայ յաւիտեան ճշմարիտ եւ հաստատ բարեկամութեան պատճառ։

ԾԶ

ՆԱԲԱԼ ԵՒ ԱԲԻԳԵԱ

Դաւիթ պաշտպանը՝ Սամուէլ վախճանեցաւ. Նորա վերայ լացին բոլոր Իսրայելացիները եւ թաղեցին Նորա մարմինը Արիմաթեմի մէջ։

Դաւթի վիճակը շատ խղճալի էր. նա ըսփոփուած էր տեղէ տեղ թափառիլ առանց մի հաստատ ապաստանի տեղ գտնելու։ Նա թա կեանքը շարունակ վտանգի մէջ էր, մարդկային ընկերակցութենէ իբրեւ աքսորուած պարտաւոր էր ինքզինքը կամ թանձր եւ անմատոյց անտառներու եւ կամ խոր այրերու մէջ պահել։ Բայց ո՛չ մի տեղ կեանքի ապահովութիւն չունէր. վասն զի մի կողմէն մարդասպանի նետը եւ միւս կողմէն Սաւուղի վնասուները կըսպասնային Նորա կեանքին։ Եթէ մի ուրիշը լինէր Դաւթի տեղը, վաղուց կը յուսահատեր. բայց նա չը կորսնցուց իւր արիութիւնը. նա՛ի բոլոր արտե իւր յոյսը Աստուծոյ վերայ դրած էր եւ իւր սխուր աքսորանոց մէջ գրեց Աստուծոյ հոգւով ներշնչեալ Սաղմոսները [1], որոց մէջ կը բանար իւր սիրտը Աստուծոյ առջեւ։ Այսպէս կ'ապրէր նա անապատին մէջ. բայց սակաւ ժամանակէն յետոյ Սաւուղէն ամէն դժգոհ եղողները եւ ընկուզողները վախան եւ Դաւթի պաշտ-

(1) Սաղմոսաց գիրքը երրայերէն Աֆֆիր ԹԻՒԼՄ կը կոչուի. որ Գիրք երգոց կամ փառաբանութիւն կը նշանակէ։ Այս անուանակոչութիւնը եօթանասուն Թարգմանիչները շատ պատշաճ չը համարելով՝ Սաղմոս. կամ դնաչերգական պէյեր կոչեցին. այսինքն երաժշտութեամբ երգուելու տաղեր, վասն զի սաղմոսական բառը տան լար ունեցող գործիքի մը անունն էր։

պանութեան տակ մնան, եւ այսպէս Դաւիթ վեց հարիւր մարդկանց իշխող եղաւ։

Դաւիթ իւր մարդիկներով գնաց Մաոն ս. նահատակը, ուր կը բնակէր մի հարուստ մարդ Նաբաղ անուն, որ ունէր երեք հազար ոչխար եւ հազար այծ, որոնք կ'արածէին Կարմէլոս լեռան մօտերը։ Նաբաղ մեծ եւ շատ հարուստ էր, բայց շատ խիստ եւ վատաբարոյ մարդ էր. նա մի անգամ ժողովեց իւր բոլոր մշակները եւ հովիւները, որպէս զի իւր ոչխարները խուզեն։ Այս պատճառաւ Նաբաղ մանակի սովորութեան համեմատ մեծ ընթրիք պատրաստեց. Դաւիթ լսելով որ Նաբաղ իւր հօտը կը խուզէ, իւր մարդիկներէն տասն եւ րիտասարդներ ղրկեց նորա մօտ եւ հրամայեց Հարցնել Նաբաղի եւ նորա ընտանեաց առողջութիւնը եւ միանգամայն ասել. "Դաւիթ զքեզ կ'ողջունէ բարեկամաբար եւ առողջութիւն կը մաղթէ քեզ եւ բոլոր ընտանեացդ։ Մեք լսեցինք, որ այսօր հովիւներդ պիտի խուզեն ոչխարներդ, որոնք անապատին մէջ մեր քով կ'արածէին։ Մեք ոչ միայն չարգիլեցինք քո մարդիկներդ, որ խաչներդ արածեն մեր քով, ոչ միայն ինչ որ տուինք նոցա, այլ եւ կը պահպանէինք գողերէն եւ վայրի գազաններէն։ Հարցուր այս մասին քո հովիւներուդ. անշուշտ նոքա պիտի հաստատեն մեր առաջ-

ները. ուստի կը յուսամք, որ քո աչքերդ չը նորհը գանելու պիտի արժանանանք։ Մեք քո մօտ գալով այսօր, որ կատմած հանդիսիդ օրն է, կը յուսամք, որ Դաւիթին եւս մի բան պիտի ղրկես իբրեւ քո որդւոյդ. եւ մեղ՝ քո ծառաներուդ չը պիտի պանաս քո ողորմութիւնդ"։

Դաւիթ իւր դիւցազնութեամբ բոլոր Իսրայելացւոց ծանօթ եւ սիրելի էր. ամենքը գովութեամբ կը խօսէին նորա վերայ, բայց անզգամ Նաբաղ այնպէս ձեւանայց, որ իրեւ թէ չը ճանաչէր զԴաւիթ։ Նա բարկութենէն բռնուելով սրտած Դաւթի պղակած երիտասարդներու երեսին. "Ո՞վ է Յեսսէի որդին Դաւիթը, զոր չեմ ճանաչեր. այժմ իրենց տերերէն փախչողները շատցած են. ես իմ հացս եւ միս, զոր ծառաներուս համար պատրաստած եմ, չեմ բաժներ նոցա"։ Դաւթի մարդիկը ամէնուն յետ դարձան։

Նաբաղի կնոջ անունն էր Աբիգեա. սա շատ խելացի, բարի եւ գեղեցիկ էր։ Հովիւներէն մէկը Աբիգեայի պատմեց այս անցքը, նոյնպէս անապատին մէջ Դաւթի արած լաւութիւնները եւ յաւելուց "Լաւ մտածէ, որ Նաբաղի չարութեան առաջքն առնելու մի ձար գանես. որովհետեւ ես կը վախնամ, որ մի գուցէ մի դժբաղդութիւն պատահի

մեր տիրոջ եւ նորա բոլոր սուրբը »։

Աբիգեան մի եւ նոյն վայրկենին աճապարեց առաւ երկու հարիւր նկանակ, երկու ամման գինի, հինգ խաշած ոչխար, հինգ արդու փոխինդ, մի կոտոմ չամիչ եւ երկու հարիւր շարոց թուզ. այս ամենը տալով ծառաներուն՝ դրկեց Դաւթին. ինքն եւս նստելով իշու վերայ՝ գնաց ծառաներուն ետեւէն ու ոչնչ Նաբաղին մի բան ասելու այս մասին, որովհետեւ գիտեր նորա ժանտ բնաւորութիւնը։

Տան երիտասարդները յետ դարձած եւ ամեն բան Դաւթի պատմած էին։ Դաւիթ զայրացած Նաբաղի խստութեան վերայ՝ կապեց իւր սուրը եւ գինուորեց իւր մարդիկն եւս չորս հարիւր հոգւոյ չափ։ «Ուրեմն, ասաց նա, մեք ’ի զուր կը պահպանէինք նաբաղի ոչխարները. նա մեր աղեկութեան փոխարէն չար հատոյց մեզ. Աստուած եւս թող այսպէս հատուցանէ մեր թշնամեաց. մինչեւ վաղ առաւօտ նորա ունեցածներէն մինչեւ անգամ մի շուն եւս չը մնայ »։

Դաւիթ արդէն ճանապարհ եղած էր եւ պատրաստ էր մեծ յանդգնութիւն գործելու. բայց Աբիգեա՝ Նաբաղի խնամուն կինը, ցածցած Դաւթի բարկութիւնը։ Երբ Դաւթին հանդիպեցաւ, անմիջապէս իշէն իջաւ, նորա

երկրպագութիւն ըրաւ մինչեւ գետին եւ ոտքերը ընկնելով աղաղակեց. « Տէր իմ, իմ մարդուս յանցանքի պատիժը իմ վերայ թող լինի. ներէ աղախնոյդ խօսիլ քեզ. լսէ խօսքերուս։ Ես ընծայ բերի քեզ, ահա եւ բաժնէ քո գինուորներուդ։ Բանի տեղ մի դներ Նաբաղի յիմարութիւնը։ Դու Աստուծոյ ազգի առաջնորդը պիտի լինիս. մի արատաւորեր փառքդ անժեղ արիւն թափելով։ Երբ Աստուած բարի առնէ քեզ, յիշէ քո աղախինդ »։

Դաւիթ Աբիգեայի այս հեզ խօսքերէն կակղացած ասաց. « Օրհնեալ է Աստուած, որ զքեզ ղրկեց. օրհնեալ լինիս եւ դու, որ իմ ձեռքերս արիւնհեղութենէ պահեցիր։ Թող ձեր խաղաղութեամբ քո տունդ. ես պիտի կատարեմ խնդիրդ »։

Մինչդեռ Աբիգեան այսպէս իւր հեզութեամբ Դաւթի բարկութիւնը կը ցածուցանէր, Նաբաղ մի եւ նոյն միջոցին բոլորովին անկասկած կ’ուտէր եւ կ’ուրախանար։ Երկրորդ օրը երբ սթափեցաւ գինիէն, կինը յայտնեց նորա թէ ինչպիսի վտանգի մէջ էր իւր կեանքը։ Նաբաղ երբ այս լսեց, վախէն հիւանդացաւ եւ տասն օրէն մեռաւ։ Դաւիթ լսելով նորա մահը՝ ամուսնացաւ Աբիգեայի հետ։

Քանի քանի Նաբաղներ կան աշխարհի

մէջ, որ իրենց ժանտութեամբ եւ ժլատութեամբ ընկերականութեան ոչ մի կերպով օգտակար չըլլալէն զատ, իրենց կեանքով, գործքով եւ օրինակով վնասաբեր ալեւոռներ կը տան, շատ անմեղներու համար գայթակղութեան քար լինելով այլ եւ այլ մեղքերու մէջ կը ձգեն. եւ ընդհակառակն ծրչափ հազուագիւտ են Աբիգեայի նման հեզ եւ իմաստուն կանայք, որք ընկերականութեան շատ մեծ ծառայութիւններ կրնան մատուցանել:

Ծէ

ԴԱԻԹի ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՒՈՒԼի ՀԵՏ

Սաւուղի ամեն աշխատանքը Դաւիթը բռնելու մասին ընդունայն եղան. Աստուած միշտ կը պահէր այս հեզ եւ առաքինի մարդը: Հակառակ Սաւուղի ատելութեան եւ հալածանաց՝ Դաւիթ միշտ կը յարգէր զինքը իբրեւ Աստուծոյ օծեալը եւ իւր թագաւորը:

Մի անգամ Սաւուղ երեք հազար ընտիր զինուորներով գնաց Դաւիթը փնտռելու, եւ Զիփա անապատին մէջ եւթնապո- բլրոյն վերայ բանակեցաւ: Դաւիթ եւս մի եւ նոյն անապատի մէջ էր, երբ լսեց Սաւուղի գալը, գիշերով գաղտնի գնաց Սաւուղի բանակը իւր հաւատարիմ զինուորի՝ Աբեսսայի հետ: Ա-

բենները, Սաւուղի զօրավարը եւ նորա բոլոր զինուորները խոր քնոյ մէջ էին: Դաւիթ Աբեսսայի հետ անարգել մտաւ մինչեւ Սաւուղի վրանը, ուր թագաւորը եւ իւր թիկնապահները խոր քնոյ մէջ ընկղմած էին: Թագաւորի գեղարդը ցցուած էր գետինը իւր գլխոյն մօտ, այն տեղ էր նաեւ ջրի կուժը:

Աբեսսան ասաց. "Աստուած ձեռքդ մատնեց թշնամիդ. այժմ կը սպանեմ ես զայն իւր գեղարդով". Դաւիթ նորա խօսքը կտրեց. "Չըլլայ որ համարձակիս ձեռքդ Աստուծոյ օծեալն վերայ բարձրացնել: Ա՛ռ նորա գեղարդը եւ կուժը եւ երթանք այս տեղէն": Ետքա առին գեղարդն ու կուժը եւ հեռացան բանակէն. ոչ ոք տեսաւ զիրենք:

Դաւիթ դիմացի բլրոյն վերայ ելնելով՝ բարձր ձայնով պոռաց. "Աբեններ, պատասխան տուր ինձ". Աբեններ հարցուց. "Ո՛վ ես դուն". Դաւիթ ասաց. "Դուն ես այն հասարակ եւ քաջ զինուորը, որոյ նմանը բոլոր Իսրայելի մէջ չը կայ. ինչո՞ւ լաւ չես պահպաներ քու տէրդ. մէկը մտաւ նորա վրանը սպանելու համար: Ցիրաւի ամենքդ ալ մահու արժանի էք: Տե՛ս, ահա նորա գեղարդը եւ կուժը, որոնք նորա գլխոյն քով դրուած էին": Այն ժամանակ Սաւուղ Դաւիթի ձայնը ճանչնալով՝ գոչեց. "Դաւիթ, իմ որդեա-

կըս, այս քո ձայնդ է»։ Դաւիթ պատասխանեց. «Ա՛յ Տէր ալքայ, ես քո ծառայդ Դաւիթն եմ. ինչո՞ւ համար կը հալածես զիս ալքայ, ես ի՞նչ արած եմ. միթէ քո հրամանները չեմ կատարած. ինչո՞ւ կ՚ուզես Ասուծոյ առջեւ անմեղ արիւն թափել»։ Սաւուղ ասաց. «Ես մեղանչեցի, քանի դարձիր որ գեանկ իմ։ Որովհետեւ դու իմ կենացս խնայեցիր. երբ արդէն քո ձեռքդ էր, ես երբէք քեզ չարութիւն չը պիտի ընեմ»։

Դաւիթ ասաց. «Ահա գեղարդդ եւ կոժդը, հրամայէ ծառաներուդ միսյն, որ գայ եւ առնէ. Ասուած ամենուն կը հատուցանէ իւրաքանչիւրի գործոց համեմատ։ Ինչպէս որ քո անձդ այսօր մեծացաւ իմ առջեւ. նոյնպէս եւ իմ անձս պիտի մեծանայ Ասուծոյ առջեւ. նա պիտի ազատէ զիս ամեն վտանգներէ»։ Սաւուղ օրհնեց զԴաւիթ եւ խաղաղութեամբ բամնուեցան մէկ մէկէ։ Այս է զաւ Դաւթի վերջին տեսութիւնը Սաւուղի հետ։

Սաւուղ իւր բոլոր զօրքով եւ զօրութեամբ չը կարողացաւ յաղթել Դաւթի, բայց Դաւիթ առանձինն յաղթեց Սաւուղի իւր մեծանձնութեամբ։

Սաւուղ, որ առաքինութեան սէր չունէր եւ ունեցածը վայրկենական եւ անհաստատ

էր, Դաւթի հետ խօսակցութենէն ամայ ժամանակ յետոյ փղշտացիներէն յաղթուեցաւ։ Նա երբ պատերազմի ելաւ պղտգեացդեմ, Ասուծոյ հալցուց, բայց պատասխան չընդունեց. այս պատճառաւ երկիւղը ընկաւ եւ որովհետեւ ինքը դիւթերը եւ կախարդները բոլորովին չնզած էր, ծպտեալ կերպարանքով կախարդ կնկան մը գնաց դիշեր տուն, որ ոգհանեալ Սամուէլը իրեն ցուցնէ։ Վհուկ կինը թէ եւ իսկզան չանձն չառաւ Սաւուղի խնդիրը կատարել, բայց ի վերջոյ յօժարեցաւ. Սամուէլ երեւեցաւ կրնկան, որ երկիւղէն (1) ասոնիկ ալաղակեց։ Սամուէլ ասաց Սաւուղին. «Ինչո՞ւ զիս աշխատցուցիր, Ասուած ղքեզ երեսէ ձգած է եւ վաղը պիտի չարդուիք պղտգիներէն ձեր անհնազանդութեան համար»։ Մի եւ նոյնը կատարուեցաւ. չարդուեցան Սաւուղի բոլոր զօրքերը, մեռան նորա երեք որդիները, որոց

(1) Վհուկ կնոջ երկիւղի պատճառն այն էր, որ Սամուէլ Մարգարէն ուշ թէ նորա հմայական զօրութեամբ, այլ ուղղակի Ասուծոյ կամեցողութեամբ երեւեցաւ. ասոր համար կինը յանկարծ սարսափահար ալաղակեց։ Իակ Մարգարէին այս խօսքը, թէ «Ինչո՞ւ համար զիս աշխատցուցիր», կը նշանակէ մի եր Սաւուղ, որ վոխանակ ապաշխարութեամբ Ասուծոյ դառնալու, այնպիսի կախարդական միջոցներով Սամուէլը կը փնտռէր, որ Լրեն մի օգուտ չ՚ընդունէր զառ, ինքնակար եւս եղաւ։

մէջ էր նաեւ առաքինին Յովնաթան, Դաւթի քարեկամը։ Սաւուղ վերաւորուեցաւ. որպէս զի այլազգեաց ձեռքը չընկնի, հրամայեց կապարճակրին զինքը մեռցնել. բայց կապարճակիրը վախնալով՝ յանձն չառաւ, ուստի Սաւուղ ինքնին ընկաւ իւր սուրին վերայ եւ մեռաւ. կապարճակիրն եւս իւր թագաւորի օրինակին հետեւեցաւ։

Թէեւ ազատեցաւ Դաւիթ իւր հզօր թշնամիէն. բայց երբէք չուրախացաւ Սաւուղի մահուան վերայ։ Նա եւ իւր բոլոր զինուորները ողբացին զՍաւուղ եւ զՅովնաթան. նոքա ամ բողջ օրը լացով եւ առանց ուտելու անցուցին։

ԾԸ

ԴԱՒԹԻ ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Սաւուղի մահուան ժամանակ Դաւիթ իւր բոլոր զինուորներով Գէթայ Անքուս թագաւորի մօտ կը բնակէր Սիկեղ քաղաքի մէջ, բայց նորա մահէն յետոյ իւր ընտանիքով եւ վեց հարիւր զինուորներով եկաւ Սիկեղակէն եւ գարձաւ իւր հայրենիքը եւ Քեբրոնի մէջ յայտնի թագաւոր ընտրուեցաւ։

Դաւիթ Յեսսէի որդին էր, Յեսսէ Ովբէդի որդին եւ Ովբէդ Հռութի եւ Բոոսի որդին։ Ա. յատկ էս ահա՛ աղբատ, բայց առաքի-

նի Հռութի ցեղը նոտաւ Իսրայէլացւոց գահը. եւ յետոյ նորա զաւակներէն ծնաւ Աստուածամօր նոտատացած Մեսիան, որով Աստուած օրհնեց երկրի բոլոր ազգերը։

Առաջինները պատերազմի դաշտին մէջ գտան Սաւուղն եւ նորա երեք որդւոց մարմինները. Սաւուղի գլուխը կտրեցին առին, զէնքերը Դագոնի տաճարը տարին, մարմինները բերին Բեթսան քաղաքի պարիսպէն կախեցին՝ ի նախատինս Իսրայէլացւոց։ Յաբիսի բնակիչները լսելով Սաւուղի իրենց բրած բարիքը, որով ազատեց զերեզնք Ամաղեկացւոց ձեռքէն, գիշերով խորհուրդ բրին եւ իրենց կեանքը վտանգի մէջ դնելով՝ գնացին Սաւուղն եւ նորա որդւոց մարմինները թշնամեաց պարիսպէն վար առին եւ այրելով (1) թաղեցին Յաբիսի մէջ եւ եօթն օր սուգ պահեցին։

Դաւիթ երբ լսեց Յաբիսի բնակչաց այս գործը, օրհնեց զնոսունք եւ ասաց. "Աստուած թող վարձատրէ ձեր հաւատարմութիւնը,

(1) Այս առաջին անգամն է, որ Ս. Գրոց մէջ մեռելոց այրումը յիշատակուած է։ Թէեւ նախնի երեւելի ազգաց մէջ այս սովորութիւնը թագաւոր եւ պատուաւոր եղած նակ մի համարուած էր. բայց Իսրայէլացւոց համար չէր. այնու ամենայնիւ ի վերջս նոցա մէջ այս սովորութիւնը պատուաւոր համարուեցաւ եւ մինչեւ Բաբելական գերութիւնը շարունակուեցաւ, որ ժամանակ կարծեաց տարբերութիւններ տեղի ունենալով՝ այս սովորութիւնը դադրեցաւ։

զոր ունէիք Թագաւորին, եւ ես նայնպէս իմ կողմէս պիտի վարձատրեմ զձեզ »։

Այնուհետեւ Դաւիթ սկսաւ պատերազմիլ այն օտար ազգաց հետ, որոնք Յեսու Նաւէյի օրէն մնացած էին Իսրայելացւոց մէջ եւ անդադար նոցա հետ կը կռուէին. նա յաղթեց նոցա եւ Իսրայելի բոլոր երկիրը պբեց։ Դաւիթ պաշարեց Երուսաղէմը, առաւ եւ իրեն բնակութեան տեղ ըրաւ։ Կը կարծուի, թէ այս քաղաքը որ Թագաւորանիստ եղաւ, այն Սաղէմ քաղաքն է, ուր Մելքիսեդեկ Աբրահամին պատահեցաւ։ Այսպէս ալ հոն Աբրահամու զաւակը Թագաւոր եղաւ այն երկրին, զոր Աստուած խոստացաւ տալ նորա ազգին։

Դաւիթ եղաւ բարի եւ բարեպաշտ Թագաւոր. նա՛ պատճառ կը ցանկար, որ իւր ազգը եւս լինի առաքինի եւ երջանիկ։ Ինքն ունէր սիրտը սիրտ. երախտագէտ էր Աստուծոյ եւ յոյսը նորա վերայ դրած եւ բոլորովին հրնազանդ էր նորա սուրբ կամքոյ։ Այս պատճառաւ կը փափաքէր արմատացնել զանունք իւր հպատակաց սրտին մէջ։

Դաւիթ իւր ազգին մէջ աստուածպաշտութեան սէրը տարածելով սկսաւ իւր Թագաւորութիւնը։ Երուսաղէմի մօտ էր Սիօն լեռը, որ բերդ եւս ունէր։ Այս տեղ լրեն համար արքունիք շինելէն յետոյ կանգնեց նայնպէս մի հոյակապ խորան Ուխտի տապանակին համար, որ մինչեւ այն ժամանակ Կարիաթարիմի մէջ էր։ Երբ ամեն բան պատրաստուած էր, մեծ հանդիսով տեղափոխեցին Ուխտի տապանակը Սիօն լեռը. գրեթէ Իսրայելացւոց ամբողջ ազգը հանդիսակից էր փոքերով եւ ուրախութեամբ։ Բայց Դաւիթ Աստուծոյ աւելի գեղեցիկ տուն չինեց իւր սիրտը։

Սիօնի վերայ նոր շինուած Երուսաղէմի մէջ Դաւիթ Աստուծոյ զոհ մատոյց, օրհնեց ազգը եւ ամենուն բաժանեց հաց, զոհի միս եւ գինի։ Այս զոհի սեղանին ամենքը մօտ նակտեցան. այս խրախութեան օրը Դաւիթի հպատակներէն յետին աղքատն եւս կերակրով լեցաւ։

Դաւիթ հարցուց, "Սաւուղի ցեղէն արդեօք մէկ հոգի եւս կենդանի չը մնաց, ես իմ Յովնաթանի բարեկամիս սիրոյն համար բարութիւն ի՛ուզեմ ընել նորա »։ Մնացած էր միայն Յովնաթանի որդին Մեմփիբոսէթ, որ երկու ոտքով կաղէր։ Դաւիթ մարդ ղրկեցուց բերել տուաւ Մեմփիբոսէթն. իւր տանը մէջ բնակեցոյց եւ նորա տուաւ Սաւուղի բոլոր կալուածները եւ կը սիրէր իւր որդւոյն պէս։

ԾԹ

ԴԱՒԹԻ ՄԵՂԱՆՉԵԼԸ ԵՒ ՋԻՂՋԸ

Ա մեն թշնամիներուն յաղթելէն յետոյ՝ Դաւիթ եւ իւր ազգը կը վայելէին խաղաղութիւն եւ առատութիւն։

Շատ անգամ բաղդատութիւնը միտքը կը լլկէր մարդկանց։ Թշուառութեան ժամանակ առաքինի էր Դաւիթ, բայց լաւութեան, հանգստութեան եւ զօրութեան ժամանակ փորձութեան մէջ ինկաւ եւ սոսկալի յանցանք գործեց։

Դաւիթ Ամմնացւոց դէմ պատերազմ ուղեցաւ, բայց ըստ սովորութեան փոխանակ ինքն առաջնորդելու զօրաց՝ Յովաբ զօրապետին յանձնեց հրամանատարութիւնը եւ ինքը մնաց երուսաղէմի մէջ։ Ա յս միջոցին մի օր իրիկուան դէմ Դաւիթ իւր պալատի տանիքէն ելաւ մաքուր օդ շնչելու համար, այն տեղէն բոլոր քաղաքը կը տեսնուէր։ Դաւիթ իբրեւ անգործ մարդ հետաքրքրութեամբ ամէն կողմ կը նայէր։ Անգործութիւնը մայր է մեղաց։ Նա տեսաւ մի կին եւ գայթակղեցաւ նորա սքանչելի գեղեցկութեան վերայ։ Ա յս կինը Դաւիթի զօրավարներէն Ուրիայի կինն էր Բերսաբէ անուն։ Դաւիթ Ուրիան Յովաբ զօրավարին ղրկեց յանձնարարականով, որ

մէջ կը հրամայէր Ուրիան պատերազմի վտանգաւոր կողմը ղրկել եւ պատերազմի սաստկանալու միջոցին զօրքը յետ կոչել, որպէս զի թշնամին կարողանայ անարգել սպանել Ուրիան։ Ամեն բան Դաւթի հրամանին համեմատ կատարուեցաւ, Ուրիան սպանուեցաւ, իսկ նորա կինը՝ Բերսաբէն սուգի օրերը անցընելէն յետոյ՝ ամուսնացաւ Դաւթի հետ։

Մարդկանց ամենէն լաւը կրնայ մեզայ մէջ ընկնիլ, բայց առաքինի մարդը երկար չը յամառիր մնալ իւր յանցանաց մէջ եւ հեռանալ իսպառ այն պգտցումներէն, զորս ունէր իւր անցեալ կենաց մէջ եւ որոնք իւր երջանկութիւնն էին։ Աստուած այնպիսոյն կը ղրկէ իւր օգնութիւնը, ինչպէս որ Դաւթի՝ Նաթան Մարգարէն ղրկեց, որ հետեւեալ առակաւոր խօսքով Դաւթի յանցանքը երեսին տուաւ, ասաց մարգարէն, "Մի քաղաքի մէջ կը բնակէին երկու մարդիկ՝ մին հարուստ եւ միւսը աղքատ։ Հարուստը շատ ոչխարներու տէր էր, իսկ աղքատը ունէր միմիայն մէկ գառն, որոյ վերայ կը դողար։ Մի օր հարուստին քով հիւր եկաւ։ Նա չը կամեցաւ՝ պատիւ հիւրին իւր ոչխարներէն մին մորթել, այլ խեղճ աղքատի գառնուկն առաւ եւ հիւրին համար կերակուր պատրաստեց"։

Դաւիթ հասկցաւ, որ այս առակը իւր

մեղքը կը նկարագրէ, բայց բարկացած պա-
ռաց. "Ա յն չարագործը, որ աղքատի գառ-
նուկը յափշտակեց, մահուան արժանի է ». —"Դու ինքնին որոշեցիր քո պատիժդ » ասաց Նաթան: Ա յս խօսքերը շատ ներգործեցին Դաւթի վերայ. նա ճանաչեց իւր յանցանաց բոլոր ծանրութիւնը:

Նաթան շարունակեց. "Աստուած կ'ասէ. ես օծեցի զքեզ Թագաւոր Իսրայելի վերայ. ես ազատեցի զքեզ Սաւուղի ձեռքէն. ես հնազանդեցուցի քեզ ոչ միայն Յուդայի ցե-
ղը, այլ Իսրայելի տասն երկու ցեղերը. եթէ այս ամենը քիչ էր, նոյնչափ եւս կ'աւելցը-
նէի. ինչո՞ւ անարգեցիր Տիրոջ պատուիրան-
ները եւ նորա առջեւ գործեցիր մի այսպիսի անիրաւութիւն: Դու Փեսայի Ուրիան ըս-
պանեցիր թշնամեաց ձեռքով եւ նորա կինը քեզ առիր, այս պատճառաւ սուրը քո տնէն չը պիտի պակսի. քո ընտանիքէդ քեզ վնաս պիտի գայ »:

Դաւիթ տարտամելով եւ դողալով ասաց, "Ես մեղանչեցի Տիրոջ առջեւ »: Նաթան պա-
տասխանեց. "Աստուած ներեց քո մեղքդ, չը պիտի մեռնիս դու, բայց Բերսաբէէն ըս-
ղայիք առաջին որդիդ չը պիտի ապրի »:

Սաւուղ եւս քանիցս խոստովանեցաւ Աս-
տուծոյ առջեւ իւր մեղանչելը. բայց Աս-

տուած չը ներեց նմա. որովհետեւ նա իբ-
րեւ ամենապէտ եւ սրտապէտ կը կարդայ մեր սիրտը. նա կը տեսնէր, որ Սաւուղի ղղջումը միայն բանիւ էր. իսկ Դաւթինը ի բոլոր սրտէ: Ա հա այսպիսի ղղջման հետե-
ւանքն է միշտ ուղղուիլը:

Ա յս միջոցին գրեց Դաւիթ այն սքանչելի Սաղմոսը, որոյ մէջ կենդանի երանգներով նը-
կարագրուած են իւր բեհեղ սրտի զգայ-
մունքները: Ա յս Սաղմոսը կը սկսի այսպէս. Ողորմեա՛ ինձ Աստուած ըստ մեծի ողորմութեան քոյ ըստ բազում գթութեան քոյ ջնջեա՛ զանօրէնու-
թիւնս իմ:

Կ

ԱԲԻՍՈՂՈՄԻ ԱՊՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Դաւիթի որդւոց մէջ ամենէն նշանաւորները էին՝ Աբիսողոմ եւ Սողոմոն. Աբիսողոմ բոլոր Իս-
րայելի մէջ ամենագեղեցիկն էր: Արտաքուստ ոչ մի պակասութիւն չունէր. մանաւանդ գե-
ղեցիկ էին նորա մազերը, բայց սիրտը լի էր փառասիրութեամբ: Նա իւր հայրը գահէն ձգելու համար չար խորհուրդ ունեցաւ, որ պէս զի ինքը Թագաւորէ. եւ այս նպատակը դիւրութեամբ յառաջ տանելու համար ամեն

կերպով կ'աշխատէր, որ ազգին սէրը իրեն գը-
րաւէ : Ամեն օր ձիով եւ ծառաները աջե-
ւը ձգած կ'երթար քաղաքին դուռը եւ դատ
ունեցողներուն կը հարցնէր. « Թագաւորէն
ինչ խնդրելու կ'երթաք », երբ կը պատմէին
նոքա իրենց դատը, իրաւունք կը տար նոցա
ասելով. « Ձս գործդ ճշմարիտ է, բայց Թա-
գաւորին քով քեզ լսող մարդ չը կայ : Ո՛հ, ե-
թէ ես լինէի ազգին դատաւոր, անձամբ կը
լսէի ամենուն եւ արդարութեամբ կը դա-
տէի » : Երբ մէկը պատուէր զինքը, Աբիսա-
ղոմ կը գրկէր եւ կը համբուրէր զայն : Ա յս-
պէս չորս տարի աշխատելով՝ ազգին սիրելի
եղաւ եւ ամենքը կ'ուզէին, որ նա Թագաւոր
լինի. մինչեւ անգամ իր կողմը վաստկեցաւ
Թագաւորի խորհրդական Ա քիտոփէլը, որ Ի-
սրայելացւոց մէջ մեծ պատիւ ունէր :

Աբիսաղոմ իւր չար նպատակին յաջողու-
թեան մասին ապահով էր. նա Թագաւորէն
հրաման խնդրեց, որ Քեբրոն երթայ Աստու-
ծոյ զոհ մատուցանէ, զոր երբեք Թէ կանխաւ
խոստացած էր : Դաւիթ ասաց. « Գնա՛ խա-
ղաղութեամբ » : Աբիսաղոմ Քեբրոն հասնե-
լով զոհ մատուցց, բայց մի եւ նոյն ժամանակ
իւր հօրը դէմ դաւակցութիւն կազմեց : Նա
կամաձանձէ ազատ լինելու համար միայն հր-
րաման առաւ Թագաւորէն : Կեղծաւորը բա-

րեպաշտութեան քողի տակ ծածկած էր իւր
չար խորհուրդը. զոհն եւս մի միջոց էր աւելի
ժողովուրդ հաւաքելու : Տակաւին Քեբրոն չը
հասած՝ Իսրայելացւոց տան երկու ցեղին հր-
րեշտակները ղրկեց յայտնելու, որ երբ փողի
ձայն լսուի, իմանան որ Քեբրոնի մէջ Աբի-
սաղոմ Թագաւոր կ'ընտրուի : Ժողովուրդը ա-
մեն կողմէն հաւաքուեցաւ նորա մօտ եւ զին-
քը Թագաւոր ընտրեց :

Դաւիթ երբ լսեցաւ այս ապստամբու-
թիւնը, սխալուեցաւ իւր քովը մնացած սա
կաւաթիւ զօրքով փախչիլ Երուսաղէմէն : Ա յս
փախուստի սիրտն արդէն Աստուած իւր մը
խիթարութիւնը ղրկեց Դաւթի : Նա քաղա-
քէն հեռի փախաւ իւր ընտանիքով եւ շատ
ժողովուրդ հետեւեցաւ նորա :

Դաւիթ Երուսաղէմի մօտ կեցաւ. նորա
քով եկան Յալաք, Աբեսսա եւ Եթթի զօրա-
վարները եւ վեց հարիւր զինուորները, որոնք
իրեն Թիկնապահներն էին : Դաւիթ երբ տե-
սաւ պղպղի Եթթին, ասաց. « Գնա՛ նոր Թա-
գաւորի մօտ. դու պղպղի ես. տակաւին ե-
րէկ ընդունեցի զքեզ իմ ծառայութեանս
մէջ, եւ այսօր կ'ուզես ինձ ընկեր լինել Թը-
շառութեանս մէջ : Ես ինքս անգամ չեմ
գիտեր, Թէ ինչ պիտի լինի ինձ » : Հաւատա-
րիմ Եթթին պատասխանեց, « Աստուած գի-

տէ Թագաւոր, որ ինչ տեղ եւս լինիս, պիտի ծառայեմ քեզ. ես պիտի գամ քեզ հետ կենդանի մնալու կամ մեռնելու »։ « Երթանք, եկ ուրեմն ինձ հետ ». ասաց Դաւիթ ոյսպիսի սի հաւատարմութենէ շարժեալ։ Ամէն ներ կայ եղողները լսին եւ հետեւեցան Եթթիի օրինակին. ամէնքը գնացին իրենց Թագաւորի եւ տեղէն։

Դաւիթ իւր մարդիկներով անցաւ Կեդրոնի հեղեղատը, որ ժամանակ եկան նորա մօտ Սադովկ քահանայապետը եւ ամէն քահանայները՝ բերելով իրենց հետ Ովխտի Տապանակը։ Բայց Դաւիթ ասաց. « Քաղաք դարձիր սուրբ Տապանակով, եթէ Աստուծոյ ողորմութեան արժանի եմ, ողջամբ կը դարձնէ զիս Երուսաղէմ. այն ժամանակ կ'երկրպագեմ Տապանակին՝ Նորանին մէջ. բայց եթէ Աստուած զիս Թողած է, գարձեալ ամենայն հնազանդութեամբ կ'ասեմ, Թող Ինք կամքդ լինի »։ Դարձուցին Տապանակը Երուսաղէմ։

Դաւիթ բոկոտն գնաց Ձիթենեաց լերան գլուխը լալով եւ գլուխն վերայ մոխիր (1) ցա-

(1) Շատ հին ժամանակէ ի վեր Խիւրը մարդկային տխուրութեան, խորին նուաստութեան եւ մահկանացու լինելուն նշան հանդիսացած է։ Իբրեւ պէս նշան գլուխն վերայ մոխիր ցանելը. ուշ մնայն Ս. Գրքին մէջ ծայրէ ի ծայր շարունակ յիշուած է. այլ նոյն իսկ նախնի արտաքին գրականութեան մէջ այս սովորութեան վերայ անդրադարձներ կը գտնենք։

նելով։ Նորա մեծ ցաւը եւ Թշնամութիւնը Թագաւորական գահէն զրկուիլը չէր, այլ իւր սիրելի սրդոյն ապստամբութիւնը։

Աստուզի ազգականներէն Սէմէին Դաւիթ դիմացն ելաւ եւ սկսաւ քարեր նետել նորա վերայ եւ նախատելով կ'ասէր. « Փախիր, փախիր մեր երկրէն դուն անօրէն մարդ. Աստուած քո գլուխդ դարձուց Սաւուղի տան արիւնը. եւ Թագաւորութիւնդ քո որդւոյդ տուաւ »։ Աբեսսան, Դաւթի քոյր եւ հաւատարիմ զինուորը չը դիմանալով այս նախատինքներուն, ասաց. « Ինչպէս կը համարձակի այս սատկին անիծել իմ Թագաւորս. ես չեմ կարող համբերել այս նախատանաց. կ'երթամ նորա գլուխը կը կտրեմ »։ Դաւիթ հեղութեամբ ասաց. « Մի՛թէ դուն մոռացար, որ Տարաղատ որդիս ինձ դէմ զէնք բարձրացուցած է. ուր բեմն ինչ չարութիւնք կարող են պատահիլ այս

Համեմատ ս. Իրենէոս յաճախ այս պարագայի մասին յիշատակութիւններ կընեն։ Մարդը խառն ի խուռն Թողուլ եւ գլուխն վերայ փոշի ցանելը յիրաւի չարաչար եւ խրոխտութեամբ մեռած ընդհանուր նշանն է, ինչպէս ուրախութեան նշան է գլուխ լուալ եւ օծելը։ Հանդերձները պատառելն եւս մի եւ նոյն նշանակութիւնն ունէր. վասն զի մեռելին, կամ նեղութեան ներսուած եւ Թշնամւոյ վճռակ մը ուրիշ մի բան այնքան չէ կարող յայտնել, որքան պատռուած եւ ցեղոտի հանդերձը։ Աս ձեւով եւ երեւութով մի անձն ընկերութեան մէջ եթէ մնալու լինի կամ գթութիւն եւ կամ պահպանութիւնք կը գրգռէ։

օտար մարդէն : Թող անիծէ զիս , դուցէ Աստուած լսելով ողորմէ ինձ : Թագաւորը շարունակեց իւր ճանապարհը , Սէմէի երկար ժամանակ հետեւեցաւ նորա անիծելով , քար նետելով եւ հող ցանելով :

Դաւիթ իւր ուղեկիցներով անցաւ Յորդանանը , բայց անապատին մէջ սկսան պակասիլ մասին նեղութիւն քաշել : Բերէնէ անուն մի առաքինի ծերուկի եւ ուրիշ երկու բարի մարդիկ Թագաւորին եւ նորա ուղեկցաց հարմար անկողիններ , զանազան ամաններ եւ ուտելու ամէն տեսակ պաշարներ բերին :

Ինչպիսի զանազանութիւն անարժան Սէմէիի վարմանց եւ առաքինի Բերղելիի ազնուութեան մէջ : Մին կը բամբասէ եւ կը նախատէ իւր Թագաւորը թշուառութեան մէջ , կարծելով թէ նա զուրկ է իրեն վրէժ առնելու միջոցներէն . իսկ միւսը կ'աշխատի օգնել Թագաւորին ի նմանէ վարձատրուելու ակնկալութիւն չունենալով :

ԿԱ.

ԱԲԻՍՈՂՈՄԻ ՄԱՀԸ

Դաւիթ անապատի մօտ եղած Մանայիմ (բանակ) քաղաքին մէջ մնաց եւ զօրքը կարգի դրաւ . նա երեք մասի բաժնեց զօրքը . մէկ

մասը Յովաբին , երկրորդը՝ Աբեսային եւ երրորդը՝ Եթթէէլին յանձնեց : Զօրքը անցաւ կարգաւ Դաւթի առջեւէն եւ նա պատուիրեց երեք զօրավարաց . " Խնայեցէք որդւոյս Աբիսողոմին " :

Աբիսողոմ եւս բաղմաթիւ զօրք հաւաքեց եւ Դաւթի զօրաց հանդիպեցաւ Եփրեմի անտառին մէջ : Պատերազմը սկսաւ . Աբիսողոմի զօրքին քան հազար հոգի ջարդուելէն յետոյ յիր ու ցան եղան անտառին մէջ , իսկ ինքն ջորիի վրայ նստած փախչելու ժամանակ՝ գլխուն մազերը կաղնի ծառի մը ճիւղերուն փաթթուելով՝ ջորին տակէն գնաց եւ ինքը կախուած մնաց : Մի զինուոր տեսնելով՝ եկաւ Յովաբին պատմեց . եւ նա ասաց , " Ինչու չզսպանեցիր , ես կը տայի քեզ յիսուն սիկղ արծաթի եւ մի թուր " : Արդար եւ հաւատարիմ զինուորը պատասխանեց . " Հազար սիկղ եւս տայիր , ձեռքս թագաւորիս որդւոյն առեան մէջ չէի թափիներ : Ես լսեցի , որ Թագաւորը պատուիրեց ձեզ , թէ " Խնայեցէ՛ք որդւոյս Աբիսողոմին " :

Յովաբ զայրացած լինելով Թագաւորի պերճախօս եւ անհնազանդ որդւոյն դէմ , երեք նետ առաւ . գնաց Աբիսողոմի եղած կողմը եւ մխեց նետերը նորա սիրտը : Տակաւին կենդանի էր Աբիսողոմ , ուստի Յովաբի զինակիր-

ներէն տասն պատանիները շրջապատելով զաբկին ապանեցին։ Ա յնուհետեւ Յովաբ փողը փչեց՝ ի նշան պատերազմի վերջանալուն. ա բովհետեւ խնայեց նա իւր հայրենակցաց ա բեան։ Աբիսողմի մարմինը ձգեցին մի մեծ փոսի մէջ եւ ծածկեցին քարաշեղջով։

Դաւիթ քաղաքի դրան մօտ նստած պատերազմի յաջողութեան աւետիսին կը սպասէր։ Լուր բերողը, որ պատերազմի տեղէն կը գար, Աբիսողմի մահուան համբաւը բերաւ։ Դաւիթ տասիկ ախորեցաւ, սենեակը մտաւ եւ սկսաւ դառնապէս լալ այս խօսքերը առելով. "Որդեակ իմ Աբիսողմ, Աբիսողմ որդեակ իմ։ երանի թէ ես մեռնէի քո տեղդ. Աբիսողմ որդեակ իմ, որդեակ իմ Աբիսողմ"։ Ա յսպէս կ'ողբար Դաւիթ իւր ապերախտ որդւոյ մահը, որ կամեր զինքը գահէն զրկել։

Աբիսողմ օրինակ մի է ապերախտ եւ չար տղայոց. որչափ խնամայոյս էր իւր կեանքը եւ որչափ տսկալի եղաւ իւր վախճանը։ Ամեն տղայոց վիճակը այս է, որոնք չեն սիրեր իրենց ծնողքը եւ երախտապէտ չեն այն բարեաց համար, զորս ամեն օր կ'ընդունին անոնցմէ։

ԿԲ

ԴԱՒԻԹ ԵՐՈՒՍԱղԷՄ ԿՂ ԴԱՌՆԱՑ

Բոլոր ժողովուրդը ուրախութեամբ Դաւթի առջեւ ելաւ. պատգամաւորներ զրկեց Թագաւորին՝ խնդրելու, որ շուտով իւր մայրաքաղաքը դառնայ։ Դաւիթ Երուսաղէմ մտաւ։

Երբ Յորդանանու մօտերցաւ, Սէմէին Բենիամինի ցեղէն հազար հոգի հետն առած՝ Դաւթի առջեւ ելաւ. նա որ ի սկզբան այնքան ցածութեամբ կը նախատէր, կը զրպարտէր եւ կ'անիծէր Թագաւորը, հիմա նորա ոտքերը ասելով. "Թագաւոր, մոռցիր այն զրկանքները, զոր ես քեզ տուի Երուսաղէմին փախչելու օրդ. ես յանցաւոր էի քեզ դէմ. բայց այժմ մինչ առաջինը չեմ, որ ըզքեզ կը դիմաւորեմ"։ Աբեսսան գոչեց. "Տա կաւին կը հանդրժակի պարծենալ. մինչ Սեմէին կենդանի պիտի մնայ, այն որ անիծեց Աստուծոյ օծեալը"։ Բայց ամենիւ սիրտը միշտ պատրաստ է նեղելու։ Դաւիթ ասոյ Աբեսսային. "Ինչո՞ւ կ'աշխատիս զիս վատ գործի մէջ ձգելու. այսօր ոչ մի Իսրայելացի չը պիտի կորսուի. ոչ ապաքէն այսօր Իսրայելացւոց Թագաւոր եղայ"։ Յետոյ դառնալով Սէմէիին

ասաց. "Սէմէի, դու չը պիտի մեռնիս իմ ձեռքով":

Բերզելին նայնպէս Դաւթի առջեւ ելաւ ուրախ սրտով: Թագաւորը չնորհակալ եղաւ անկէ եւ ասաց. "Ե՛կ ինձ հետ, երուսաղէմ երթանք. այն տեղ իմ քովս հանգստութեան եւ լուութեան մէջ կ'ապրիս": Բերզելին պատասխանեց. "Թագաւո՛ր, ես արդէն ութսուն տարեկան եմ, այլ եւս երկար ապրելու ժամանակ չունիմ. ես ոչ ուտելու եւ ոչ խմելու մէջ համ կը զգամ. այլ եւս երգիչներու երգերը ալս չեն ուրախացներ. ես միայն ծանրութիւն պիտի լինիմ Թագաւորիս. իսկ վարձատրութեան բնաւ պէտք չունիմ: Ես կամիմ ասկէ ինչ ուղեկցիլ եւ յետոյ հրաման տուր ինձ յետ դառնալ. այն տեղ կամիմ ինքնել օրերս եւ Թաղուիլ հօրս եւ մօրս գերեզմաններուն մօտ:

Դաւիթ բոլոր ազգի ուղեկցութեամբ ցորդանանը անցնելէն յետոյ՝ գրկեց Բերզելին եւ օրհնեց. Ի վարձատրութիւն՝ նորա որդին աքսունիքը առաւ եւ շատ աղէկութիւն ըրաւ: Իսկ Բերզելին տուն դարձաւ:

ԿԳ

ԴԱԻԹԻ ՄԱՀԸ

Դաւիթ խորին ծերութեան հասաւ եւ կըզգար իր մահուան մերձենալը: Նա չէր բաւականանար այնու, որ իր բովանդակ կեանքը նուիրած էր Աստուծոյ անունը փառաւորելու եւ իր հպատակաց բարօրութեան համար. այլ կ'ուզէր իր մահէն յետոյ եւս օգտակար լինել: Անհատական մահէն առաջ Դաւթի աբած գեղեցիկ բարեկարգութիւններն:

Դաւիթ իր սրտին մէջ երկու ցանկութիւն ունէր, որոց կատարումը կը բաղձայր տեսնել իր մահէն առաջ: Առաջինն էր՝ Աստուծոյ մի հոյակապ տաճար կանգնել. երկրորդը՝ Թագաւորութիւնը իր որդւոյն՝ Սողոմոնի յանձնել: Առաջին ցանկութիւնը յայտնեց Նաթան Մարգարէին. եւ նա իմացուց Դաւթի Աստուծոյ կամքը:

Իր մահէն տակաւ ժամանակ առաջ Դաւիթ հաւաքեց Երուսաղէմի մէջ ամեն մեծամեծները, իշխանները եւ Իսրայէլացւոց բոլոր ազգը եւ նոցա յայտնեց Աստուծոյ կամքը, զոր Նաթան Մարգարէի միջնորդութեամբ իմացած էր: Ան բազմաթիւ ժողովին մէջ ասաց յետագայ խօսքերը:

“Եղբայրնե՛ր, իմ ժողովո՛ւրդս, ես կ՚ու-
զէի մի տուն շինել, որպէս զի նորա մէջ դը-
նեմ Ուխտի Տապանակը եւ շինուածեան հա-
մար ամեն կարեւոր նիւթերը պատրաստեցի,
բայց Աստուած ասաց ինձ. “Դու չը պիտի շի-
նես ինձ տուն, ուր փառաւորուի անունս.
դու զինուոր էիր եւ շատ արիւն թափեցիր։
Քո որդիդ Սողոմոնը թող կանգնէ իմ տունս.
նա պիտի լինի ինձ որդի եւ Ես հայր. պիտի
զօրացնեմ նորա թագաւորութիւնը, եթէ իմ
պատուիրանները պահէ”։

“Աստուծոյ առջեւ եւ ամբողջ ազգի՛ն ներ-
կայութեան կը պատուիրեմ ձեզ, որ եթէ կա-
տարէք Աստուծոյ պատուիրանները, այն ժա-
մանակ հանգստութեամբ պիտի ապրէք այն
երկրին, զոր Աստուած ձեզ տուաւ եւ դուք
ժառանգութիւն կը տայք ձեր որդւոց”։

“Իսկ դու որդեա՛կ իմ Սողոմո՛ն, պաշտէ
նախնեացդ Աստուածը եւ ծառայէ նմա սրտիւ
պատով։ Աստուած կը փորձէ մեր սրտերը եւ
կը տեսնէ մեր խորհուրդները։ Խնդրէ՛ զԱս-
տուած եւ կը գտնես զայն. բայց եթէ հե-
ռանաս՝ ի նմանէ, նա եւս կը թողու զքեզ
յաւիտեան։ Աստուած զքեզ ընտրեց, որ իւ-
րեն տուն շինես. կատարէ՛ Ամենաբարձրե-
լոյն կամքը”։

Դաւիթ տաճարի շինութեան համար թո-

ղուց Սողոմոնին շատ ոսկի, արծաթ, պղինձ,
երկաթ, քար եւ փայտ։ “Թէ եւ ես աղքատ
էի, ասաց նա, բայց դարձեալ կարողացայ Աս-
տուծոյ տան շինութեան համար այսքան նիւթ
հաւաքել”։

Ամենքը թագաւորի օրինակին հետեւե-
ցան. իւրաքանչիւր ոք ըստ կարողութեան կը
բերէր ոսկի, արծաթ, թանկագին քարեր,
երկաթ, պղինձ եւ այլն։ Ժողովուրդը կ՚ու-
րախանար տեսնելով տաճարի շինութեան հա-
մար յօժարութեամբ բերուած այնքան նուէր-
ները. բայց թագաւորը ամենէն աւելի կ՚ու-
րախանար։ Նա բարձրաձայն բոլոր ազգային
ժողովի առջեւ կը փառաբանէր զԱստուած.

Մահուան անկողնոյն մէջ Դաւիթ ասաց
Սողոմոնին. “Ես կ՚երթամ այն ճանապարհը,
ուրկէ պիտի երթան բոլոր մահկանացուները.
բայց դու մխիթարուէ եւ կատարեալ ե-
ղի՛ր։ Պահէ Աստուծոյ ուխտը. գնա՛ նորա ցոյց
տուած ճանապարհը եւ կատարէ՛ Մովսիսի օ-
րինաց մէջ գրուած պատուիրանները։ Թո՛ղ
կատարուի Աստուծոյ այն խօսքը, զոր ասաց
ինձ. “Եթէ քո որդիքդ հաւատարիմ մնան պա-
տուիրանաց, քո գահակից Թագաւորութիւ-
նը Իսրայէլի գահէն երբէք չը պիտի դադրի։

Աստուծոյ Դաւթի տուած գլխաւոր խոս-
տումն, որով նա մահուան վայրկենին մխի-

Թարուեցաւ, այս էր, քո զաւակէդ պիտի ծը-
նանի Փրկիչը։

Դաւիթ Սաւուղէն յետոյ քառասուն տա-
րի Թագաւորեց. նա Խորին ԾերուԹեան մէջ
վախճանեցաւ եւ Թաղուեցաւ Սիօն լերան
վերայ։

ԿԴ

ՍՈՂՈՄՈՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սողոմոն Իսրայելի Թագաւորներուն ա-
մենէն նշանաւորը եւ զօրաւորը եղաւ. Թէ-
պետեւ երիտասարդ, բայց Թագաւորութեան
սկիզբները այնպիսի զգօնութիւն եւ գործու-
նէութիւն ցոյցաց, որ Աստուած երեւեցաւ
եւ ասաց նմա. "Խնդրէ ինձմէ, ինչ որ կ'ու-
զես եւ ես պիտի տամ". Սողոմոն պատաս-
խանեց. "Տուր ինձ սիրտ սուրբ եւ հանճար,
որպէս զի կարող լինիմ լաւ կառավարել ժո-
ղովուրդը եւ բարին ու չարը որոշել". Աս-
տուած ասաց. "Կը տամ քեզ ինչ որ խնդ-
րեցիր եւ նաեւ կը տամ քեզ խնդրածդ, այն
է հարստութիւն եւ փառք. եւ եթէ հօրդ
պէս երկիւղած լինիս, պիտի երկարցնեմ օ-
րերդ"։

Սողոմոն իւր իմաստութիւնը ցուցնելու
համար մի անմիջական առիթ ունեցաւ։ Ե-

կու կիներ կը բնակէին մի եւ նոյն տան մէջ
եւ այնպէս պատահեցաւ, որ մի Ւնոյն առեն
մէյ մէկ զաւակ ունեցան։ Այս կիներէն մին
առաւօտ մի իւր երեխայն մեռած գտնելով
գնաց դրացիին ողջ երեխայն առաւ եւ իւր
մեռած երեխայն նորա տեղը դրաւ։ Մեծ ե-
ղաւ դժբաղդ մօրը ցաւը իւր երեխայն փո-
խուած տեսնելով։ Ամենայն զօրութեամբ կը
պահանջէր, որ իւր երեխայն իրեն վերադար-
ձընէ. խնդիրը Սողոմոնի առեանը եկաւ. "Ե-
րեխայն երկու մայր կուրեցիք, ասաց իմաս-
տուն իշխանը, մէկ մայրը սուէք մէկ կնոջ
եւ միւս մայրը՝ երկրորդին. կիներէն մին ա-
սաց. "Մի մեռցնէք երեխայն, այլ կենդանի
սուէք այդ կնոջ". Սողոմոն ասաց. "Ահա
ճշմարիտ մայրը" եւ հրամայեց, որ իրեն դար-
ձընեն իւր որդին։

Սողոմոն մեծ եւ հոյակապ Տաճար մի կա-
ռոյց Աստուծոյ, ուր ամեն կողմանէ կը փայ-
լէին մարմարիոնը, ոսկին եւ արծաթը։ Երբ
շինուԹիւնը լրացաւ, Ովսէի տապանակը այն
տեղ փոխադրեց մեծ շքեղուԹեամբ եւ նա-
եւ ակատեաց հանդէսը, որ տասն եւ չորս օր
տեւեց, արտաքոյ կարգի փառաւորուԹեամբ
կատարուեցաւ։

Սողոմոնի փառաց համբաւը այնչափ տա-
րածուեցաւ, որ Սաֆոյի Թագուհին Երուսա-

ղեմ՝ի տես եկաւ։ Ինքնակալի կորովամտու-
թեան եւ կենաց փառաւորութեան վերայ
զարմանալով ասաց. "Իմաստութիւնդ համ-
բաւէդ շատ վեր է"։

Դիմաղրաբար ապաշնորհութիւնը մեաւ
Սողոմոնի սրտին մէջ. նա անարգեց Աստուծոյ
օրէնքները եւ իւր փառքը արատաւորեց ամ-
բարշտական գործերով։ Աստուած յայտնեց
նորա. "Որովհետեւ չես պահեցիր իմ ուխտս,
պիտի բաժնեմ թագաւորութիւնդ եւ զայն
պիտի տամ ծառաներուդ միայն"։

Երբ այսպէս Սողոմոն ձգմտրիտ Աստուծ-
մէն հեռացաւ, խռովութիւնները սկսան
խանգարել իւր հանգստութիւնը. նա վաղ
ծերացաւ կեանքը զեղխութեամբ անցնելուն
համար։ Սողոմոն մահէն ետկաւ լինչ առաջ
զղջաց եւ երկրաւոր ամեն վայելչութեանց
ունայնութեան վերայ գիրք գրեց։ Այս գիր-
քը Աստուածաշունչի մէջ Ժողովող (Եկկղեսիաստէս) կը կոչուի. որոյ պարունակութեան
գլխաւոր խնամատն է այս. "Ես մեծ գործեր ըրի,
տուներ շինեցի, շատ ծառաներ եւ աղախիններ ունէի. ունէի մեծ հօտեր եւ անթիւ
դանձեր. կը պահէի երգիչներ եւ երգեցիկ
կիներ. կարելի եղած ամեն ուրախութիւն
ներ կ'ընէի, կը կատարէի ամեն ցանկութիւն
ներս.—բայց ո՛չ մի բան ուրախացուց սիրտս.

ես տեսայ եւ իմացայ, որ ամենայն ինչ ունայնութիւն էր եւ հոգւոյ չարչարանք։ Աշխարհական տակ ոչ մի հաստատ բան չը կայ (1)։

Բաւական չէ առ ժամանակ մի պատուել զԱստուած եւ հնազանդիլ նորա օրինաց, եւ յետոյ Սողոմոնի նման հեռանալ նորա ճանապարհէն. այլ պարտաւոր ենք մեր բովանդակ կենաց մէջ առաքինութեամբ ապրիլ. առանց որոյ Աստուծոյ պատուհասին կ'արժանանանք։

(1) Սողոմոնի անուամբ կան ուրիշ գրուածներ եւս Աստուածաշունչի մէջ. ինչպես են Գիրք Առակաց, Երգ Երգոց եւ Իմաստութիւն։ Սողոմոն առակաց գրքով մարգոյն տղայական հասակը կը կրթէ. գրքին գլխաւոր վախճանը եւ նիւթն եղած է "Սիրել Իմաստութիւն Երկիւղ Տեառն աննման ճշմարտութիւնը։ Համառօտ յատկապատկ մը յետոյ (Ա. 1-9) Ծնողական լեզուաւ կը յորդորէ ընթերցողը սիրել եւ պահել կրօնական ճշմարտութիւնները իբրեւ գերագանց պատիւ մարդոյս եւ զարդ։ Երգ Երգոց գրքով կը ցուցնէ Սողոմոն Հոլփ եւ էջեսի անուամբ փրխտոսի անհուն սէրը առ Եկեղեցին։ Այս գիրքը լաւ հասկանալու համար ըստաւար եւ պարտպետ միտք ունենալու է. վասն զի մի այնպիսի գրքերէն է այս։ "Զոր անուանեաւքն եւ յորդորեք կամակորեն առ իւրեանց անձանց կորուստ"։ (Բ. Պէտ. Գ. 16)։ Իմաստութիւնը կը յորդորէ զարգարութիւն եւ զիմաստութիւն սիրել Ս. Հոգին ընդունելու համար։ Թագաւորները կը խրատէ, նոյնպես եւ անոնք, որք երկնաւոր Թագին կը փափաքին, իմաստութիւնը պատուել. որպէս զի յաւիտեան Թագաւորեն։

ԿԵ

ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ ՅՈՒԴԱՅԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆ

Սողոմոնի մահէն յետոյ իւր որդին Ռոբովամ նստաւ Իսրայելի գահը։ Նա իւր հօրը ծեր եւ փորձառու խորհրդականներուն չէր լսեր, այլ երիտասարդներու խորհրդով ազգին հետ խստութեամբ եւ հպարտութեամբ կը վարուէր։ Ռոբովամի այս ընթացքը պատճառ եղաւ իւր թագաւորութեան բաժնուելուն։ Տասն ցեղերը ապստամբեցան եւ իրենց թագաւոր ընտրեցին Եփրեմի ցեղէն Յերոբովամ. միայն Յուդայի եւ Բենիամինի ցեղերը Դաւթի ընտանեաց հաւատարիմ մնացին։ Տասն ցեղերու թագաւորութիւնը Իսրայէլ կոչուեցաւ, որուն մայրաքաղաքն էր Սամարիա։ Ա յս տասն ցեղերը յաճախ կռապաշտութեան մէջ կ'ընկնէին։

Ռոբովամի թագաւորութիւնը, որ միայն երկու ցեղերու վերայ կը տարածուէր, Յուդայի Թագաւորութիւն կը կոչուէր. եւ այս ժամանակէն Իսրայելացւոց ամբողջ ազգը շատ անգամ Յուդայ կ'ասուէր. երբեմն եւս Եփրայեմ, Եբեղի անուամբ, որ Սեմի զաւակը եւ Աբրահամու նախահայրն էր։

Իսրայելացւոց ազգի բաժանումը շատ վնասակար հետեւանքներ ունեցաւ. երկու թագաւորութիւնները շատ անգամ միմեանց դէմ պատերազմներ կը մղէին։ Յուդայի Թագաւորները, բայց մի քանիսէն, մուտքան Երմարիա Աստուածը եւ ազգը ընկաւ տգիտութեան եւ մեղաց մէջ։

Աստուած թէ թագաւորները եւ թէ ազգը ուղղելու համար երբեմն սաստիկ մարգարէներ կը ղրկէր, որոնք ապաշխարութեան կը կոչէին եւ մարգիկը ուղղելու կ'աշխատէին։

Իսրայելացւոց Թշնամի բաժանումէն յետոյ, ինչպէս ասացինք, Դաւթի զաւակները միայն Յուդայի եւ Բենիամինի երկու ցեղերուն վերայ թագաւորեցին. նոցա մայրաքաղաքն էր Երուսաղէմ, ուր էր եւ Սողոմոնի հոյակապ տաճարը։ Բայց Յուդայի թագաւորներն մեծ մասամբ Աստուծոյ ճանապարհէն հեռացան եւ կռապաշտութեան մէջ ինկան. ինչպէս Յովրամ, Ոքոզիա եւ իւր մայրը Գոթողիա, որ Բահաղու պաշտօնը հաստատեց եւ գահակալելու համար արքայական ցեղը չնջեց։ Ա յս կատարածէն Աստուած ազատեց Ոքոզիայի միամեայ որդին՝ Յովասը, որ տաճարին մէջ մեծցաւ Յոյիդայ մեծ քահանայապետին եւ նորա կնոջ Յովսաբեթի ինամքով։ Երբ դեռատի Իշխանը եօթն տարեկան եղաւ, Յոյվեդա զինքը թագաւոր օծեց եւ հրատարա-

կեց. Գոթողիան եւս գահընկէց ըրաւ և սպա նել տուաւ տաճարին եղնելու ժամանակ, ուր եկած էր իւր Թոռը կալանաւորելու համար։

Յուդայի Թագաւորներուն մէջ իրենց ա ւաքինութեամբ ամենէն նշանաւորները եղան Յովսափաթ, որ սիրելի եղաւ իւր հպատա կաց, կործանեց կռոց տաճարները եւ իմաս տուն օրէնքներ հաստատեց։ Եզեկիա, որ ե րուսաղէմը ընդհանուր աւերումէ մը ազա տեց։ Ասորեստանի Սենեքերիմ Թագաւորը պաշարեց Երուսաղէմը. Եզեկիա Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրեց, ուստի մահուան հրեշ տակը մէկ գիշերուան մէջ 185,000 Ասորես տանցի կոտորեց. երկրորդ օրը Սենեքերիմ Երուսաղէմի պաշարումը Թողուլ՝ փախաւ։

Այս սուրբ Թագաւորներու յաջորդները չը հետեւեցան իրենց նախորդաց բարեպաշտ եւ առաքինի կեանքին. նոքա վերստին կռոց պաշտամունքը հաստատեցին եւ ճշմարիտ Աս տուծոյ տաճարը փակեցին. այս պատճառաւ Իսրայէլի Թագաւորութեան անկումէն հա րիւր չուստն տարի յետոյ՝ վերջապէս Աս տուծոյ արդար դատաստանը Յուդայի Թագա ւորութեանը վերայ եւս հասաւ։

Աստուած մատնեց Յուդայի Թագաւորու թիւնը Բաբելոնի Նաբուգոդոնոսոր Թագա ւորի ձեռքը։ Այս աշխարհակալը Յուդայի

Յովակիմ Թագաւորը հարկատու ըրաւ։ Սա կաւ ժամանակ յետոյ Նաբուգոդոնոսոր Յովա կիմի որդին՝ Յեքոնիան Յուդայի բոլոր մեծա մեծներով Բաբելոն գերի տարաւ։ Տասն տա րիէն ետքը Սեդեկիա Թագաւորը կամեցաւ ազատիլ յաղթողներուն ծառայութենէն. ուս տի Նաբուգոդոնոսոր հրամայեց Սեդեկիայի աչքերն հանել իբրեւ խռովարարի. մի եւ նոյն ժամանակ նորա աչքին առջեւ սպանել տուաւ իւր բոլոր որդիները եւ մեծամեծ ի շխանները։ Սողոմոնի հոյակապ եւ շքեղ տա ճարը այրեցին, եւ Երուսաղէմը քարերու կոյտ դարձուցին։ Յուդայի ազգը իւր կոր Թագա ւորի հետ գերի գնաց Բաբելոն Քրիստոսէն 588 տարի առաջ։ Ա յն ժամանակէն Երուսա ղէմը ամայի մնաց եւ տաճարը քանդած եւ ինկած. մինչեւ որ Պարսից Կիւրոս Թագաւո րը ըստ կանխագուշակութեան մարգարէից՝ Բաբելոնի տիրելով՝ Յուդայիները իրենց հայ րենիքը դարձուց։

Յուդայի Թագաւորաց մեծ մասին սխալ վախճանը իրենց կամակորութեան պատճէն էր. որովհետեւ Աստուծոյ ազդարարութիւն ները չէին լսեր եւ իրենց կեանքը ուղղեր։ Պէտք է օրինակ լինի մեզ այս, որ լսող եւ կատարող ըլլանք մեր ծնողաց եւ ուսուցչաց խորհուրդները։

ԿԶ

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԻՍՐԱՑԵԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԳԱՐԷՆ ԵՂԻԱ

Իսրայելի թագաւորները ամենքն եւս առանց բացառութեան հսկամէտ էին կռապաշտութեան. բայց ամենէն չար եւ ամբարիշտն եղաւ Աքաաբ եւ իւր կինը Յեզաբէլ. որքա՛ն միայն Բահաղ կուռքին բագին չնեցին, այլ եւ կը հալածէին մարգարէները եւ Ճշմարիտ աստուածապաշտները։ Աքաաբու պալատականներէն մին՝ Աբդիու, երկիւղած էր Աստուծոյ. նա Աքաաբու եւ Յեզաբելի գազանութենէն հարիւր մարգարէ պահեց այրերու մէջ, ուր գազանի կը տաներ նոցա կերակուր եւ ամեն կարեւոր բաները։ Իսկ Եղիա մարգարէն Աստուած ինքը փրկեց։

Մի անգամ սուրբ Եղիան ներկայանալով Աքաաբու՝ ասաց. "Քո մեղացդ եւ կռապաշտութեանդ համար կը յայտնեմ քեզ, որ այս օրէն սկսեալ երկինքէն չը պիտի իջնէ ա՛յլ մի կաթիլ անձրեւ եւ ա՛յլ ցօղ, մինչեւ որ ես աղօթեմ Աստուծոյ այս մասին"։ Աքաաբ այս ապառնալիքէն չը վախցաւ, այլ միտքը դրաւ գազանի սպանել զԵղիան։ Աստուած ասաց Եղիային. "Հեռացիր այս տեղէն եւ պահուէ Քոռաթու հեղեղատին մօտ, որ Յորդանանու

մէջ կը թափի. այն տեղէն ջուր պիտի խմես, ագռաւներուս եւս պիտի հրամայեմ, որ ըզքեզ կերակրեն"։ Եղիա հնազանդելով Աստուծոյ հրամանին՝ գնաց Քոռաթու հեղեղատը. նա կը բնակէր այն տեղ հեռի մարդկանց ընկերութենէն. հեղեղատը խմելու ջուր կը տար իրեն, իսկ ագռաւները առաւօտ եւ երեկոյ ուտելու հաց եւ միս կը բերէին։

Երկար ժամանակ անձրեւ չը գալէն եւ ոստիկ տապէն Քոռաթու հեղեղատն եւս ցամաքեցաւ։ Սուրբ Եղիան ջրի պակասութիւն կը զգար. Աստուած ասաց նորա. "Գնա՛ Սիդոնացւոց Սարեփթա քաղաքը, այն տեղ կը հրամայեմ մի այրի կնոջ, որ զքեզ կերակրէ"։ Մարգարէն հնազանդութեամբ գնաց. երբ քաղաքի դրան մօտեցաւ, տեսաւ մի այրի կին, որ փայտ կը ժողովէր. այս էր Աստուծոյ որոշած կինը։

Մարգարէն մօտեցաւ կնոջ եւ ասաց. "Ես շատ ծարաւ եմ, ինձ ջուր տո՛ւր"։ Այրին շատ բարի կին էր. նոյն վայրկենին գնաց ջուր բերելու. Եղիա նորա ետեւէն պոռաց. "Հայ եւս բե՛ր, որովհետեւ անօթի եմ"։ Կինը ասաց. "Աստուած գիտէ, որ հաց չունիմ. այլ մէկ բուռ ալիւր ունիմ սափորիս մէջ եւ սակաւ ինչ իւղ՝ ամանիս մէջ։ Ահա եկած մի քանի կտոր փայտ կը ժողովեմ, որպէս զի տնա-

ցած ալևուրը հաց չինեմ եւ այս վերջին կէս բանուրն ուտելէն յետոյ պրպտայս հետ՝ սովէն պիտի մեռնինք»։ Եղիան ասաց. «Մի վախնար. եփէ՛ նկանակդ. բայց առաջ ինձ բէր եւ յետոյ քեզ եւ պրպտդ համար եփէ»։ Ան ուսաւ ասաց, որ ալևրդ եւ իւղդ չը պիտի պակսին, մինչեւ որ երկինքը անձրեւէ»։ Բա ըի այրին հաւատաւ ըսեց Մարգարէի խօսքերը. կատարեց ինչ որ նա ասաց. կշտացան ինքը եւ որդին եւ այն օրէն սկսեալ չը պակսեցաւ ո՛չ ալևուրը եւ ո՛չ իւղը։

Սուրբ Եղիան այրի կնոջ տունը բնակեցաւ։ Սակաւ ժամանակէն այրիի որդին հիւանդացաւ եւ մեռաւ։ Մարգարէն տեսնելով մօրը անմխիթար արտասուքը, առաւ մանկան մարմինը, դրաւ իւր անկողնոյն վերայ, յետոյ չերմեռանդն աղօթքով դէպ ՚Ասուած դարձաւ. փչեց երեք անգամ մանկան վերայ եւ ահա մեռեալ մանուկը կենդանացաւ. Եղիա յանձնեց մանուկը իւր մօրը։

ԿԷ

ԵՂԻԱՑԻ ՋՈՀԸ

Սուրբ Եղիայի մարգարէութիւնը, զոր ըրաւ անձրեւ չը գալու մասին, կատարուեցաւ. երեք տարի եւ վեց ամիս անձրեւ եւ ցօղ չի

ջաւ. Ջուց ամեն աղբիւրները ցամաքեցան. երկիրը չը տուաւ ո՛չ խոտ եւ ո՛չ ցորեն. Իսրայելի Թագաւորութեան մէջ սոսկալի թշուառութիւն կը տիրէր։ Ծառերը կանգուն կեցած էին առանց տերեւի եւ դաշտերը մը նացած էին անդալար։ Ամբողջ անասունները, անասուններըը կը չարչարէին եւ մարդիկ կը մեռնէին։

Վ երջապէս այս ամեն թշուառութիւն ներէն ստիպեալ ղրկեցին Իսրայելացիները. դարձան Ա՚ստուծոյ, որ միայն կարող է երկիրը առատել պատրաստ անձրեւով, եւ զտնացնել երկնային ցօղով. Նոքա սկսեցին աղօթել ամենաղօր Արարչին, ուստի Ա՚ստուած ասաց Եղիային. «Գնա՛ ներկայացի՛ր Ա՚քաաբու, ես երկրին անձրեւ պիտի տամ»։ Սուրբ Եղիան հնազանդեցաւ։

Ա՚յս միջոցին Ա՚քաաբ իւր բարեպաշտ Աբդիու պալատականին հետ որոշեց շրջիլ երկրին մէջ եղած ամեն աղբիւրները եւ հեղեղատները՝ ջուր եւ խոտ գտնելու համար, որպէս զի արքունի ձիերը եւ ջորիները կարողանան ապրեցնել։ Նոքա տարբեր ճանապարհներ բռնած էին. Եղիա յանկարծ հանդիպեցաւ պալատականին եւ ասաց. «Իմ գալուստս Թագաւորին յայտնէ՛»։

Աբդիու յայտնեց Թագաւորին, որ Եղիա

եկած է. Ա. քահանայապետին առջեւ վազեց եւ նորա առաց. «Դո՞ւ ես Իսրայելի ազգը խաբողը», պատասխանեց Եղիա. «Ես չեմ, այլ դու եւ հօրդ տունը։ Դուք մոլորեցուցիք ազգը Աստուծոյ ճանապարհէն եւ սուրբ կուռք երկրպագութիւն տուք։ Ամեն կողմ հրըամայեցէք ժողովել ազգը Կարմելոս լերան վերայ, Թէպէտ գան նոյնպէս Բահաղու քուրմերը»։

Ամենքը ժողովեցան Կարմելոս. Բահաղու քուրմերը չորս հարիւր յիսուն հոգի էին. եւ միայն էր մարգարէ Աստուծոյ։ Նա առաջարկեց երկու զոհ պատրաստել, մին Բահաղու համար եւ միւսը Իսրայելի Աստուծոյն համար եւ այս պայմանը առաջարկեց, թէ Աստուածը այն է, որ երկինքէն կրակ կը ղրկէ զոհին վերայ։ Ամբողջ ազգը ազատակելով ընդունեց այս առաջարկութիւնը։

Առաջ Բահաղու քուրմերը ըրին զոհ. մորթեցին մի եզ, դրին զոհարանի վերայ եւ սկսեցին աղաղակել. «Բահա՛ղ, լսէ՛ մեզ, Բահա՛ղ, լսէ՛ մեզ»։ Նոքա ծունր դրած եւ սեղանի շուրջը պատած կը պտուտային. բայց Բահաղ չէր կարող լսել նոցա. նոքա ոչ մի պատասխան ստացան։ Եղիա կ'ասէր. «Բարձր ձայնով կանչեցէք, Թերեւս քնացած է ձեր

աստուածը, գուցէ ուրիշ գործով զբաղած է, պէտք է արթնցնել»։ Բահաղու քուրմերը կը պոռային եւ իրենց օրէնքին համեմատ սրով եւ գեղարդեամբ մարմինին կը ծակծկէին (1), այնպէս որ արիւնը կը հոսէր. սակայն ամեն բան ի զուր էր. վասն զի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ գոչեցին, բայց ոչ ոք նոցա լսեց եւ պատասխան տուաւ։

Ա. յիսուհետեւ Եղիան ասաց ազգին. «Ամենքդ լինճ մօտեցէք»։ Ժողովուրդը մօտեցաւ, Եղիան Իսրայելի ցեղերու Թուով՝ սապն երկու քարէ սեղան կանգնեց Աստուծոյ. հրամայեց սեղանի շուրջը խորունկ փոս պեղել. փայտ դրաւ զոհարանի վերայ եւ զոհի

(1) Մարմին ծակծկել կամ կտրտելը երբայեցւոց դրոյթ հեթանոս ազգաց մէջ ցաւ յայտնելու, կամ իրենց աստուածոց բարկութիւնը դիմդուցանելու սովորական միջոց համարուած էր. վասն զի ըստ նոցա կարծեաց չ'աստուածները մարդկային երջանկութեան նախանձաւոր լինելով՝ իրենց թշուառութեան վերայ կը հրճուին. ուստի զանոնք հաշտեցնելու ամենայարմար միջոց կը կարծէին ինքնակամ տանջանօք անձերնին նեղելը. Մովսեսի օրէնքը կ'արգելուր այս հեթանոսական սովորութիւնը. «Եւ վէրս չ'վերայ սպոյ մի առնիջիք ի մարմնիս ձեր». (Ղեւտ. ԺԹ. 28)։ Մանաւանդ պարզապէս վճանանացիք սովոր էին իրենց մարմինը ցեւոելու կրօնական սաստիկ յուզմունքէ շարժեալ. նոյնպէս է Բահաղու քուրմերուն ըրածը։ Նէրքայ ժամանակիս Հնդկաստանի մէջ մարմինին կտրատելը վայրագ սովորութիւնը հասարակ է իրենց արիւնարբու չ'աստուածները պատուելու կամ յօգնութիւն կոչելու համար։

համար որոշուած եղը մորթեց։ “Ջուր բերէք, ասաց նա, եւ թափեցէք զոհի վերայ»։ Երեք անգամ ջուր բերին եւ թափեցին. սեղանի շուրջը պեղուած փոսը լեցուեցաւ մինչեւ բերան։ Ա.յն ժամանակ Եղիա սեղանին մօտենալով այս աղօթքը ըրաւ. “Աստուած Աբրահամու, Իսահակայ եւ Յակոբայ, ցոյց տուր այժմ Իսրայելացւոց բոլոր ազգին, որ դուն ես միայն Աստուած եւ ես քո ծառայդ կ'առնեմ զայս հրամանովդ։ Լսէ ինձ Տէր, դարձուր այս մարդկանց սիրտը առ քեզ, որ ես միայն Աստուած»։ Ա.յս աղօթքը ընելուն առին երկինքէն կրակ ինքաւ. վառեց փայտը, այրեց զոհը եւ փոսի ջուրը լափեց ցամքեցուց։ Ժողովուրդը տեսնելով զայս՝ երեսի վերայ գետին ընկնալով աղաղակեց. “Արդարեւ Սա է Աստուածը»։

Յետոյ Եղիա հրամայեց ժողովրդեան կոտորել Բահաղու քուրմերը, որոնք ազգը մոլորեցնելու մէջ ձգած էին. հրամայեց նոյնպէս կուռքերը կործանել եւ նոցա բադիները քանդել։ Յետոյ Աքաաբու դառնալով ասաց. “Անձրեւի ջրհեղեղ գնա կերակուրդ կեր»։ Թագաւորը տուն դարձաւ, իսկ Մարգարէն Կարմելոսի գագաթը ելաւ եւ ծունր դրած աղօթեց. արգարին աղօթքը Աստուծոյ առջեւ զօրաւոր է։ Յանկարծ երկինքը մթագնեցաւ սեւ սեւ ամպերով, սաստիկ հողմ ելաւ եւ առատ անձրեւ եկաւ. եւ երկիրը ոռոգեց։

Յեղաբել երբ լսեց Բահաղու քուրմերուն կոտորածը՝ երդուեցաւ, որ Եղիան եւս նոցա վիճակին հասցնէ. բայց Աստուած պահպանեց զնա Յեզաբելի վրէժխնդրութենէն. արդարը հեռացաւ Աբաբիա։

ԿԸ

ԵՂԻԱ ՄԱՐԳԱՐԷՆ ՓՈՐԵՐ ԼԵՐԱՆ ՄՕՏ

Սուրբ Եղիան Աստուծոյ հրամանաւ գնաց Աբաբիա, ուր բաւական ժամանակ Փորեբ լեռան մօտ մի այրի մէջ բնակեցաւ։ Մարգարէն իւր առանձնութեան մէջ յաճախ կը մտածէր տրտմութեամբ՝ թէ ինչպէս Իսրայելացւոց տան ցեղերը մոռացան Ճշմարիտ Աստուածը, քանդեցին նորա սեղանները եւ կոտորեցին մարգարէները։ Մինչդեռ Եղիան այս նախանձով կը վառէր, Աստուած հրամայեց նորա, որ երկրորդ օրը լերան վերայ իրեն ներկայանայ։ Նա կանգնեցաւ այրի դրան մօտ։ Յանկարծ մի ուժգին հողմ ելաւ, որ լեռները կը քակէր եւ ապառաժները կը խորտակէր։ Եղիա չը զգաց հողմին մէջ Աստուծոյ ներկայութիւնը. յետոյ երկիրը շարժեցաւ, բայց Աստուած շարժին մէջ եւս չը կար։ Յետոյ

կրակ անցաւ. կրակին մէջ եւս չը կար Աստուած։ Ա յնուհետեւ մեղմ քամի մը ընդեց. որոյ մէջ մարգարէին սխրագործը զգաց Աստուծոյ ներկայութիւնը։ Նա ծածկեց մաշկեակով իւր դէմքը եւ այրէն դուրս ելնելով՝ կը խօսէր Աստուծոյ հետ։ Աստուած հանդերձ տայով նորա նախանձայոյզ ոգին յայտնելով՝ որ Իսրայելի թագաւորութեան մէջ, ուր Մարգարէն ձչմարիտ աստուածպաշտներ չէր գտնէր, կան տակաւին 7000 հոգիք, որունք Բահաղու չեն երկրպագած։

Աստուած մօտ է ամեն մարդոյ, կը խօսի մեզ հետ բնութեան ամեն երեւոյթներով, մրրիկով, որոտումով, փայլակով, անձրեւով, արեգական ճառագայթներով եւ հողմոյ մեղմ շունչով։ Հպարտ եւ յանդուգն մարդը զսպելու համար կան մրրիկ եւ որոտումն. իսկ ողորմած սրտի համար՝ հողմոյ մեղմ շունչը եւ արեգական կենսաբեր շողը։

Ակէդ վերջը Աստուած հրամայեց Մարգարէին դառնալ Իսրայելացւոց երկիրը, Ա՛ՀԷԼԸ՝ Ասորւոց Թագաւոր օծել, Յեհու զօրապետը՝ Իսրայելացւոց. իսկ Եղիսէն իւր տեղը մարգարէ դնել։

ԿԹ

ԱՌԱՔՈՒ ԵՒ ՅԵԶԱԲԵԼԻ ՅԱՆՑԱՆՔԸ ԵՒ ՊԱՏԻԺԸ

Յեզրաւելի մէջ կը բնակէր մի Իսրայելացի՝ Նաբաւեթ անուն, որ՝ Աքաաբու պալատին քով պիղծ ունէր։ Աքաաբ խնդրեց Նաբաւեթէն, որ պիղծ իրեն տայ խոստանալով՝ որ փոխարէն կամ մի ուրիշ պիղծ տայ եւ կամ դինը վճարէ։ Նաբաւեթ ասաց, "Աստուած չընէ, որ ծնողաց մեացած ժառանգութիւնը ծախեմ"։ Ա յն ժամանակ հայրենական ժառանգութիւնը սուրբ կը համարուէր եւ ծախելը՝ մեղք։ Թագաւորը այս բայատական պատասխանին վերայ սաստիկ տրտմեցաւ եւ այն օրը առանց հաց ուտելու պառկեցաւ։

Իսկ կինը՝ Յեզաբէլ մուտ Աքաաբու քով եւ հարցուց. "Ի՛նչ պատահած է քեզ, որ տրտմած ես եւ չես ուզեր ուտել"։ Թագաւորը պատմեց իւր խօսակցութիւնը Նաբաւեթի հետ։ Յեզաբէլ պատասխանեց. "Ի՛նչպէս Թագաւոր ես, որ քու հպատակիդ այդքան կը խոնարհիս. ել հաց կեր եւ հանգիստ եղիր. ես կը տամ քեզ Նաբաւեթի պիղծին"։ Նա մի անգամ գրեց Յեզրաելի ծերերուն եւ մեծամեծաց Թագաւորի անունով եւ կնքով, որոյ մէջ կը հրամայեր սուտ վկաներով ամբաստա-

նել Նաբաւթը լրբեւ հայհոյիչ Աստուծոյ եւ թագաւորին եւ քարկոծել: Անմեղ Նաբաւթը այսպէս քարկոծուեցաւ:

Երբ Յեղաբել լսեցաւ Նաբաւթի մահը, ասաց Աքաաբու. "Ա՛յժմ կարող ես ձրի առնել Նաբաւթի այգին, որ չէր ուզեր ծախել, որովհետեւ Նաբաւթ մեռաւ: Աքաաբ թէ եւ առաջին անգամ Նաբաւթի մահուան վրայ ցաւ ցոյց. բայց վերջը գնաց նորա այգին առնելու: Եղիա մարգարէն Աստուծմէ ղրկուելով՝ գնաց ներկայացաւ Աքաաբու եւ ասաց. "Յանուն Աստուծոյ կը յայտնեմ քեզ, որ քո արիւնդ պիտի թափի այն տեղ, ուր որ թափեցաւ անմեղ Նաբաւթի արիւնը. իսկ Յեզաբել շուներէն պիտի պատառուի":

Սակայն երեք տարի յետոյ Աքաաբ պատերազմի մէջ մահաբեր վէրք ստանալով մեռաւ. բերին գինքը եւ թաղեցին Սամարիոյ մէջ. նորա կառքը, որ լեցուած էր վերքէն հոսող արեամբ, լուացին այն տեղ, ուր Նաբաւթի արիւնը թափուած էր: Իսկ Յեզաբելի վերայ Աստուծոյ դատաստանը կատարուեցաւ Նաբաւթի այգիին մէջ, զոր արիւնարբու կինը անիրաւութեամբ ստացած էր: Երբ Աքաաբու ցեղը չնչող Յեհու զօրավարը հանդիսով Յեզրէել քաղաքը կը մտնէր, Յեզաբել զարդարուած՝ պատուհանը նստաւ, որպէս զի

յաղթողն հանդիսաւոր մուտքը դիտէ: Յեհու, որ սիրեց Իսրայելի թագաւորութեան եւ Յովրամի մահուան պատճառ եղաւ, երբ տեսաւ Յեզաբելը, հրամայեց պատուհանէն վար ձգել. իսկոյն կատարեցին յաղթողի հրամանը. պատերը սրսկուեցան նորա արեամբ, ձիերը ոտնակոխ ըրին նորա մարմինը. եւ երբ թագաւորը հրամայեց թաղել Յեզաբելի մարմինը, միայն գտան նորա կառափը, ոտքերը եւ ձեռքերը, որովհետեւ շուներն պատառած էին նորա բոլոր մարմինը:

Աքաաբու որդին եւ յաջորդը՝ Յովրամ ապրուեցաւ նեստով եւ թագաւեցաւ Նաբաւթի այգիին մէջ. Աքաաբ ունէր ուրիշ եօթանասուն որդի, որոնք ամէնն ալ սպանուեցան: Այսպէս չնչուեցաւ ամպարիշտ թագաւորի բոլոր տունը:

Հ

ՍՈՒՐՔ ՄԱՐԳԱՐԷՆ ԵՂԻԱ

Սուրբ եղիան Աստուծոյ հրամանաւ իրեն աշակերտ ընտրեց Եղիսէն, որ ամէն տեղ կ'ուղեկցէր Մարգարէին: Եղիան՝ մարգարէ ծծեց զեղիսէ եւ Աստուած Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքը ղրկեց նորա վերայ: Սուրբ Եղիան Եղիսէի առջեւ երկինք համբարձաւ հրեղէն կառքով:

Սուրբ Եղիսե իւր վարդապետի մահվեան կրկին հետ ընդունեց նորա մարգարէութեան կրկին չնորհքը եւ հրաշագործութեան զօրութիւնը։

Մի աղքատ այրի եկաւ Եղիսէին եւ ասաց. "Իմ այրս մեռաւ. դու ինքնդ գիտես, որ նա երկիւղած էր. այժմ եկաւ պարտատէրը եւ կ'ուզէ երկու որդիներս ծառայ ընել իրենց հօր պարտուց փոխարէն»։ Եղիսե հարցուց. "Ի՞նչ կարող եմ ընել. մի կաթսաձք չունիս». — "Բայ՝ի մի աման իւղէն, պատասխանեց այրին, ոչ ինչ ունիմ». ասաց Եղիսե. "Գնա, որքան կարող ես, դրացիներէդ փոխ ամաններ ուղէ, տանդ դուռը փակէ եւ որդւոցդ հետ քո ամանիդ իւղը փոխ առած ամաններուդ մէջ լեցուր»։ Անշրիւն կատարեց Մարգարէի հրամանը. Նա շատ ամաններ փոխ առաւ եւ ամենը իւղով լեցուց. մինչեւ որ բոլորը դատարկ ամանները չը լեցան, իւր ամանի իւղը վազելէ չը դադրեցաւ. Նա այնքան իւղ ծախեց, որ ոչ միայն իւր երկան պարտքը վճարեց, այլ եւ իրեն եւ որդւոց ապրելու չափ ստակ ունեցաւ։

Մի անգամ Իսրայելի Թագաւորութեան մէջ սով եղաւ. Մարգարէի որդիները եղի. սեղ քով եկան եւ նա հրամայեց իւր ծառային կերակուր պատրաստել նոցա։ Ծառայն գնաց

բանջար հաւաքելու կերակուրի համար եւ խաղողի նման մի վայրի պտուղ գտնելով՝ ժողովեց եւ բերաւ կերակուրին մէջ դրաւ առանց իմանալու վնասակարութիւնը։ Երբ կերակուրը պատրաստուեցաւ, ամենքը սեղանի նստան. եւ սկսաւ ինչ ուտելէն զգալ, ամենքը պոռացին. "Մարդ Աստուծոյ, մեք կորսուեցանք, այս կերակուրին մէջ Թոյն խառնուած է»։ Եղիսե հրամայեց ալիւր դնել կերակուրի ամանին մէջ. երբ դրին, ասաց ծառային. "Ա՛յժմ տուր, թող անվնաս ուտեն»։ Ամենքը կերան եւ կշտացան անվնաս. որովհետեւ այն թունաւոր պտուղները իրենց վնասակար յատկութիւնը կորնցուցին։

Մարգարէի որդիքը ասացին Եղիսէի. "Մեր բնակած տեղը շատ նեղուածք է, երթանք Յորդանան եւ այն տեղ փայտ կտրելով՝ մեզ համար բնակարաններ շինենք»։ Եղիսէն եւս նոցա հետ գնաց։ Երիտասարդ մարգարէները մին իւր կացինը գետը ձգեց. "Ո՛հ. ա՛ղաղակեց, կացինը ուրիշէն փոխ առած էի»։ "Ցոյց տուր ինձ, ասաց Եղիսե, ո՞ր ընկաւ կացինը». երիտասարդը ցոյց տուաւ տեղը։ Եղիսե մի փայտի կտոր ձգեց կացինին ընկած տեղը եւ ահա կացինը ջուրին երեսը ելաւ. "Ա՛ռ քո կացինդ» ասաց Եղիսե. երիտասարդը ձեռքը երկարցուց եւ կացինը առաւ։

Մի քաղաքի երեխաները մարգարէին կը ծաղրէին. նոքա քաղաքէն դուրս երթալով՝ մարգարէի ետեւէն կը կանչէին. գնա՛ ինքակ, գնա՛ ինքակ: Մի եւ նոյն վայրկենին անտառէն երկու արջ ելան եւ քառասուն երկու մանուկ պատառեցին:

ՀԱ

ՆԷԵՄԱՆ ԱՍՈՐԻՈՑ ԲԺՇԿՈՒԻԼԸ

Ասորիոց Թագաւորի առաջին զօրավարը Նէեման՝ էր լաւ զինուորական, առաքինութեանց տէր մարդ եւ իւր Թագաւորին շատ սիրելի: Նա շատ երեւելի եւ հարուստ էր, բայց այս ամեն բաղդաւորութիւնները նորա աչքին չէին երեւեր. որովհետեւ բորոտութեան ախտով վարակուած էր, որ ապրսաիելի եւ դրեթէ անբուժելի հիւանդութիւն է:

Մի անգամ Ասորի զինուորներ Քանանացւոց երկիրը յարձակեցան եւ մի փոքրիկ Իսրայելացի աղջիկ գերեցին, զոր Նէեմանի տէր էին: Զօրավարի կինը առաւ գերի աղջիկը եւ իւր քով կը պահէր: Իսրայելացի փոքրիկ աղջիկը կարեկցութեամբ կը նայէր ախտացեալ Նէեմանի վերայ. ահ ասաց նա մի անգամ իւր տիկնոջ. "Եթէ մեր տէրը Սամարիա՝ Աստուծոյ Մարգարէին երթար, իւր բորոտութենէն կը բժշկուէր": Կինը յայտնեց իւր մարդուն Իսրայելացի աղջկան ասածը եւ նա՝ Թագաւորին: Թագաւորը ասաց Նէեմանին. "Գնա՛ Սամարիա. ես նամակ կը տամ Իսրայելացւոց Թագաւորին տանելով". Նէեման անյապաղ գնաց հետն առնելով տասն տալանդ արծաթի, վեց հազար դահեկան եւ տասն ձեռք ծանրագին զգեստ: Երբ Սամարիա հասաւ, իւր Թագաւորին գրած նամակը ղրկեց Իսրայելացւոց Թագաւորին, որ այսպէս գրուած էր. "Ահա նամակը կը բերէ քեզ, իմ ծառայս Նէեման, որ երբ հանի պէտք է բժշկես զինքը իւր բորոտութենէն": Իսրայելացւոց Թագաւորը երբ կարդաց նամակը, շփոթեցաւ եւ ասաց. "Մի՞թէ ես Աստուա՞ծ եմ. նա միայն կարող է բժշկել. Ասորւոց Թագաւորը ինձ հետ պատերազմելու պատճառ կը փնտռէ": Եղիսէ երբ լսեց Թագաւորի շփոթութիւնը եւ տրտմութիւնը, մարդ ղրկեց եւ ասաց. "Նէեման ինձ ղրկէ. Թող նա իմանայ, որ Իսրայէլի մէջ Մարգարէ կայ":

Նէեման նաւաս իւր կառքը եւ գնաց Մարգարէի դրան քով կեցաւ. Եղիսէ իւր ծառայն ղրկեց, եւ ասաց. Թող երթայ Յորդանան եւ այն տեղ եօթն անգամ լուացուի, կը սրբուի իւր բորոտութենէն: Նէեման բարկացած ասաց. "Ես կը յուսայի, որ Մարգա-

բէն ինքը դուրս պիտի ելնէ, Դամասկոսի Նաբանի եւ Փարփարա Իսրայելի գետէն վատ են, ինչո՞ւ չես Յորդանան կը ղրկէ »։ Նա բարկացած կ'ուզէր մեկնիլ. բայց իւր ծառաները, որոնք ի սրտէ կը սիրէին զինքը, ասացին. "Եթէ Մարգարէն քեզ մի ուրիշ ծանր բան առաջարկէր, միթէ քաջկուելու համար չը պիտի կատարէիր. նա ասաց քեզ, լուացուիր եւ կ'առողջանաս »։ Նէեման լսեց իւր ծառաներուն խորհուրդը. գնաց լուացուեցաւ Յորդանանու մէջ եօթն անգամ եւ իւր բորոտութենէն ազատուեցաւ։ Ան ժամանակ դարձաւ նա Մարգարէին քով իւր ուղեկիցներով, մտաւ նորա տունը եւ ասաց. "Ես այժմ ճշմարտութեամբ տեսայ, որ բոլոր աշխարհքի մէջ չը կայ այլ Աստուած, բայց յԱստուծոյն Իսրայելի։ Կը խնդրեմ քեզմէ, որ այս ընծաները ընդունիս ինձմէ »։ Նէեման կ'ուզէր Մարգարէին տալ իւր հետը բերած բոլոր ընծաները։

Բայց Եղիսէ պատասխանեց. "Վկայ է ամենազօր Աստուածը, որ ո՛չ մի բան չեմ ընդունիր »։ Նէեման ամեն կերպով աշխատեցաւ համոզել Մարգարէն, բայց մարգարէն անհամոզելի մնաց եւ ասաց նորա. "Գնա խաղաղութեամբ »։

ՀԲ

ԳԷԵԶԻ

Եղիսէ մարգարէի ծառայն՝ Գէեզի չուներ իւր տիրոջ անարծաթասիրութիւնը. "Ինչո՞ւ համար, մտածեց նա, խնայեց տէրս այն Ասորիին. ինչո՞ւ չընդունեց ի նմանէ ո՛չ մի ընծայ։ Ես կը հանիմ նորա ետեւէն եւ անկէ մի բան կ'առնեմ »։ Գէեզին գնաց Նէեմանի ետեւէն։

Նէեման երբ տեսաւ Մարգարէի ծառայն, նորա առջեւը ելաւ եւ քաղցրութեամբ ընդունեց։ Գէեզին ասաց Նէեմանի, որ իւր տիրոջ քով եկան Եփրեմի լեռներէն մարգարէի երկու աղքատ տղայք, եղիսէ կը խնդրէ, որ նոցա համար տան մէյ մէկ տաղանդ արծաթի եւ մէյ մէկ ձեռք զգեստ։ Նէեման իւր երկու ծառաներուն հետ ղրկեց Մարգարէի խնդրած ընծաները։ Գէեզի երբ տուն հասաւ, ընծաները առնելով՝ ծառաները յետ ղրկեց եւ այս մասին եղիսէի բան մը չը յայտնեց։

"Որ տեղէն կը գաս, Գէեզի՛ ». Հարցուց Եղիսէն. Գէեզի պատասխանեց. "Ո՛չ մի տեղ չեմ գնացած »։ Բայց Մարգարէն ինչ բան ծածուկ կը մնար. նա ամեն բան գիտէր։ "Ես տեսայ, ասաց Եղիսէ, թէ ինչպիսի խորամանկ

կութեամբ Ներեմանէն ստակ առիր, որպէս զի պարահէլներ, այգիներ եւ խաչներ գնես. դուն խոնարհութեամբ ստացար Ներեմանէն հարստութիւն, ընդունէ ուրեմն նորա ցաւն եւս »։

Գիհեղի Մարգարէի քովէն դուրս ելաւ Ներեմին նման բղաւոցին բոլոտած։

Ողղութեամբ եւ արդարութեամբ ձեռք բերուած հարստութիւնը միայն կ'օրհնէ Աստուած. իսկ երբ անյագ շահասիրութեամբ, ունայն փառասիրութեամբ եւ նենգ խոնարհութեամբ հարստութեան ետեւէ կը լինիմք, Գիհեղիի նման մեր մարմինը եւ հոգին ախտաւոր կընեմք։

ՀԳ

ՅՈՎՆԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷՆ

Յովնան Իսրայելի Թագաւորութեան մէջ կը բնակէր. Աստուած հրամայեց նմա, որ Նինուէ քաղաքն երթայ եւ քարոզէ, որ եթէ չապաշխարեն, երեք օրէն Նինուէ պիտի կործանի։ Յովնան վախնալով, որ եթէ Նինուէացիք ապաշխարեն եւ չը պատժուին, ինքը սուտ մարգարէի համբաւ պիտի ստանայ, Յոպպէ գնաց, մի նաւ մտաւ Թարշիս փախչելու համար։

Բայց ոչ կարող է Աստուծոյ ձեռքէն փախչիլ. Յովնան հազիւ նաւ մտաւ, մի սաստիկ մրրիկ եղաւ եւ նաւը ընկղմելու վտանգի մէջ էր։ Նաւավարները սարսափեցան եւ ամէնքն եւս սկսան աղօթել. որովհետեւ վտանգի ժամանակ ամենէն մեծ չարագործն եւս առ Աստուած կը դառնայ։

Յովնան այս միջոցին նաւուն մէկ կողմը ընկած կը քնանար. նաւավարը արթնցուց զՅովնան եւ ասաց. « Ամօթ չէ՞, որ կը քնանաս. կ'աղօթէ Աստուծոյդ, թերեւս նա ազատէ զմեզ վտանգէ »։

Ամենքն եւս կը կարծէին, որ Աստուած մրրիկը հանած է մի չարագործ պատժելու համար, որ նրանց մէջ է։ Ամենքը ժողվեցան եւ խորհուրդ ըրին վիճակ ձգել, նայելու համար թէ՝ ո՛վ է այդ ընդհանուր պատուհասի պատճառը։ Վիճակ ձգեցին, Յովնանին ընկաւ վիճակը։ Այն ժամանակ ամենքն հարցուցին Յովնանին, թէ ո՞վ է ինքը եւ ինչո՞ւ Աստուած կ'ուզէ զինքը պատժել։ Յովնան պատասխանեց. « Ես Իսրայելացի եմ եւ կ'երկրպագեմ ամենազօր Աստուծոյ, որ երկինքը, ծովը եւ ցամաքը ստեղծեց »։ Յովնան բնաւ չը ծածկեց, որ ինքը Աստուծոյ երեսէն կը փախչէր նորա հրամանը չը կատարելու համար։ Նա ասաց. « Ձգեցէ՛ք զիս ծովը, որ մրրիկը դադարի »։

Ծովագնացները մարդասէր մարդիկ էին. նոքա կ'աշխատէին Յովնանը ափը հանել. ա-մեն կերպով կը ջանային ցամաքին մօտենալ. երկար ժամանակ կռուեցան մրրկի դէմ, բայց ալիքները անդադար կը հեռացնէին նաւը ցա-մաքէն. վերջապէս նոցա զօրութիւնը սպա-ռեցաւ, եւ տեսնելով որ իրենց ամէն աշխա-տանքը ի զուր են, սկսան հեռեւեալ աղօթքն առնել. "Տէր, զմեզ ամենքս մի կորնչը-ներ մեկ մարդու անիրաւութեան համար: Սորա մահը մեզք մի համարեր. մեք քո կամ-քըդ կը կատարեմք": Նոքա ծովը ձգեցին ըզ-Յովնան. մրրիկը անմիջապէս դադրեցաւ:

Նաւուն մէջ բոլոր գոնուողները զօրացան Աստուծոյ կենդանի հաւատով եւ յերկեան-դութեամբ. նոքա զոհ մատուցին ամենաբարձ-րեալ Աստուծոյն եւ խոստացան պահել նորա պատուիրանները:

ՀԴ

ՅՈՎՆԱՆ ԿԷՏ ՁԿԱՆ ՄԷՋ

Երբ Յովնան ծովը ձգեցին, Աստուած հրա-մայեց կէտ ձկան կլնել զՅովնան. Աստուած պահպանեց նորա կեանքը կէտի փորին մէջ: Յովնան երեք օր եւ երեք գիշեր կենդանի մը-նաց ձկան մէջ:

Յովնանու այս անցքը օրինակ էր մեր Տէ-րոջ Յիսուսի Քրիստոսի երեքօրեայ թաղման եւ յարութեան: Ի նշոյլ-ինան խոհ-ոմ ակնարաւո-րութեամբ աղօթքը, զոր Յովնան կիսի փորին մէջ ասաց, կը պարունակէ շատ մարգարէու-թիւններ:

Աստուած լսեց Յովնանու աղօթքը, ուս-ոմ հրամայեց ձկան, որ զայն ցամաքը տանի ձգէ:

Աստուած երկրորդ անգամ հրամայեց Յով-նանու նինուէ երթալ եւ նորա բնակչաց ա-պաշխարութիւն քարոզել. նա անյապաղ ձա-նապարհ ելաւ: Նինուէ Ասորեստանի թա-գաւորութեան մայրաքաղաքն էր եւ այնչափ ընդարձակ, որ Յովնան մէկ ծայրէն մինչեւ միւսն ամբողջ մի օր քալեց եւ անդադար գո-չեց. "երեք օրէն յետոյ նինուէ պիտի կոր-ծանի": Նինուէի բնակիչները այս սպառնա-լիքէն վախնալով՝ ապաշխարեցին, պահք պա-հեցին, քուրձ հագան եւ մոխրի վերայ նըս-տան Թագաւորէն սկսեալ մինչեւ յեսմին գոր-ծաւորը, նաեւ անասնոց կերը չը տուին. ամեն-քըն իրենց գործերը թողին եւ սաստիկ ջերմ-եռանդութեամբ աղօթեցին: Աստուած տես-նելով նոցա ի սրտէ զղջումը՝ ներեց:

Յովնան քաղաքէն դուրս ելաւ եւ փորը ինչ հեռու նորա դիմացը տեղ մը նստաւ, եւ

կըսպասէր Թէ ինչ պիտի պատահի քաղաքին։ Աստուած այն տեղ մի դժմենի բուսցուց, որ իւր լայն տերեւներով կը պահպաներ զՅովնան արեգական տապէն. այս մասին բաւական մխիթարուեցաւ Յովնան. բայց տեսնելով, որ Նինուէ քաղաքը չը կործանեցաւ, սկսաւ տրտմիլ, որ իւր մարգարէութիւնը չը կատարուեցաւ։ Նա սկսաւ մինչեւ անգամ մահ խնդրել Աստուածմէ եւ ասել. "Ահա այս էր Նինուէ չերթալուս պատճառը. ես գիտէի Տէր, որ դու երկայնամիտ ես եւ բազմողորմ եւ Թողութիւն կը տաս զղջացողմեղաւորաց։ Այժմ կը խնդրեմ քեզմէ Տէր, կամ իմ կեանքս, ես աւելի կ'ուզեմ մեռնիլ, քան Թէ ապրիլ"։

Միւս օրը այլ եւս դժմենին չը կար. որը կտրեց նորա արմատը եւ արեգական տաքութենէն Թառամեցաւ։ Յովնան առաւել եւս սկսաւ մահ խնդրել. որովհետեւ Աստուած դժմենիի հովանին եւս առաւ իրմէ։ Այն ժամանակ Աստուած ասաց. "Յովնան, դու չը անհեցիր դժմենին, չը խնամեցիր մեծնալու համար. այլ ինքնին մէկ գիշերուան մէջ բուսաւ, եւ մէկ գիշերը Թառամեցաւ։ Դու կը ցաւիս այս մասին, հապա ինչպէս կ'ուզես, որ ես չողոքմիմ մի մեծ քաղաքի, ուր հարիւր քսան հազար հոգիին աւելի անմեղ մանուկ

ներ կան, որոնք տակաւին բարին եւ չարը չեն կարող որոշել եւ շատ անասուններ"։

ՀԵ

ԻՐԱՅԵԼԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ասորիները եւ Բբրայեցւոց ուրիշ դրացի ազգերը քանիցս յարձակեցին Իսրայելի գերդեցիկ երկիրը։ Իսրայելացիները դեռ եւս կարող էին դիմադրուել դրացի ազգայ եւ պաշտպանուիլ նոցա յարձակումներէն։ Բայց Ասորեստանցւոց հզօր ազգը նոցա վերայ ելաւ եւ բոլորովին նուաճեց Իսրայելի Թագաւորութիւնը։ Ոմանք Թագաւորը անհաւատարմութեամբ վարուեցաւ Ասորեստանի Թագաւորին հետ, այս պատճառաւ զրկուեցաւ իւր Թագաւորութենէն եւ եղաւ Իսրայելի վերջին Թագաւորը։

Ասորեստանցւոց բազմաթիւ զօրքը սիրեց Սամարիայի եւ Ոմանք Թագաւորը գրեթէ իւր բոլոր հպատակաց հետ գերի վարեցաւ. այս պէս Իսրայելի Թագաւորութիւնը բոլորովին վերջացաւ։ Դատարկ մնացած աներուն մէջ բնակեցան կռապաշտները մնացեալ տակաւին Իսրայելացւոց հետ եւ անկէ վերջը կոչեցան Սամարացիք։

Ա.յսպէս Իսրայելի տան ցեղերու Թագաւորութիւնը վերջացաւ Ասորեստանի Սաղմանասար Թագաւորի ձեռքով Քրիստոսէն 722 տարի առաջ։

ՀՉ

ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԳԱՐԷՒ

Ա.յս գլուխն մէջ սիրոյ յիշեմք համառօտիւ այն մարգարէները, որունք Աստուածաշունչի մէջ գրուածներ ունին։

Ամսի որդին Եսայի, Յուդայի երկրին մէջ կը բնակէր Ոզիայի, Յովաթամի, Ա.քազի եւ Եզեկիայի Թագաւորութեանց ժամանակ։ Նա որչափ որ չար Թագաւորներու անաստուածութեան վերայ կը տրտմէր, նոյնչափ եւս կ'ուրախանար առաքինի Թագաւորաց բարեպաշտութեան վերայ։ Եզեկիա Յուդայի լաւ Թագաւորաց մէկն էր. նորա Թագաւորութեան ժամանակ Ասորեստանցիք պատերազմ հրատարակեցին Յուդայի դէմ եւ շատ քաղաքներ առին, այնպէս որ Եզեկիա կը սպասէր իւր Թագաւորութեան վախճանին, բայց Եսայի քաջալերեց զինքը խոստանալով նմա Աստուծոյ վերահաս օգնութիւնը, որ ճիշդ մարտիւ կատարուեցաւ։ Նոյնպէս Եզեկիայի ծանր հիւանդութեան ժամանակ Եսայի բժշ-

կութիւն խոստացաւ նմա եւ հաւատացոյց հրաշալի կերպով արեգական ստուերը տան աստիճան յետ դարձնելով։

Եսայի լուսած էր Աստուծոյ Հոգւով. նա հրաւառ զգացմամբ կը խօսէր Աստուծոյ եւ նոցա երջանկութեան վերայ, որք հաւատով կ'երկրպագեն Աստուծոյ. նա պարզ կերպով կը մարգարէանար Դաւթի զաւակին վերայ, որ Ս. Կաւսէն սիրոյ ճնաներ մարդկանց փրկութեան համար. կը խօսէր նմանապէս այն չարչարանաց վերայ, զոր Նա սիրոյ տանէր մարդկային ազգի համար։ Մարգարէներէն ոչ մէկը Եսայիի նման պարզ գուշակեց Մեսսիայի՝ Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդը, չարչարանքը եւ փառքը։ Ա.յս պատճառաւ Եկեղեցւոյ մի քանի Ս. Հայրերը Եսային Հին ուխտի Ա.ւետարանիչ կոչեցին։

Ա.ւանդութիւնը կը պատմէ, որ Եսային Մանասէ կուապաշտ Թագաւորի հրամանաւ սղոցեցաւ. (Ք. ա. 643)։

Երեմիա մարգարէն Բենիամինի երկրին Անաթովթայ քաղաքին բնիկ Քեղկեաս քահանայի որդին էր։ Երեմիա շատ փոքր հասակի մէջ ընդունեց յԱստուծոյ մարգարէական կոչումը. նա ուրիշ մարգարէից պէս գուշակեց Մեսսիայի գալուստը եւ յորդորեց Աստուծոյ ժողովուրդը ապաշխարելու։ Գուշա-

կեց Սեդեկիայի վախճանը, Երուսաղեմի քան-
դումը, զոր իւր աչքով տեսաւ, Բաբելոնեան
գերութիւնը և ոչքան տեւելը. նոյնպէս կան-
խաձայնեց հրէից գերեդարձը: Երեմիա մեծ
համբաւ ստացաւ արեւելեան շատ ազգաց
մէջ եւ հեթանոս հեղինակներ նորա պատմա-
կան անվրէպ ստորագրութեանցը վկայ եղան:

Երեմիա Ժողովրդեան հետ եգիպտոս եւս
գնաց, ուր նորա քարոզութեանց համար ըն-
դարձակ ասպարէզ բացուեցաւ: Նորա մա-
հուան մասին եղած հաւանական կարծիքն այս
է, որ եգիպտական գերութեան մէջ սրակ
ցաւէն մեռած լինի:

Եզեկիէլ մարգարէն ժամանակակից է Երե-
միայի. սա Յուդայի Յոյակիմ Թագաւորի հետ
Բաբելոն գերի գնաց (ք. ա. 598) այն տեղ
իւր շատ հայրենակցաց հետ Միջագետաց գե-
պի գետի ափանց վերայ հաստատուեցաւ, ուր
իւր գլխին մէջ պատմուած առտուածային տես-
լեանց արժանացաւ:

Եզեկիէլ Իսրայելացւոց վերայ եկած եւ
գալիք Թշուառութիւնները կը քարոզէր ա-
ռանձնաբար. նոյնպէս կը մխիթարէր Ժողով-
դը Մեսիայի գալստեամբը կատարուելիք փրկ-
ութեամբ:

Դանիէլ մարգարէի վերայ յետոյ աւելի
ընդարձակ պիտի խօսիմք:

Ովսէ, Յոէլ եւ Ամովս մարգարէները ժա-
մանակակից էին եւ կ'ապրէին Իսրայելի Ե-
րոբովամ Բ. Թագաւորին եւ Յուդայի Ողիա
Աքազ եւ Եզեկիա Թագաւորաց ժամանակ:

Ովսէի մարգարէութեանց կիրքը կը պա-
տունակէ Իսրայելի ժողովրդեան դէմ կշտամ-
բանքներ եւ յանդիմանութիւններ Եհովայի
եւ նորա օրինաց անհաւատարիմ լինելուն հա-
մար: Յետոյ կը մարգարէանայ Մեսիայի գա-
լստեան վերայ: Քահանաները ընդհանրապէս
իրենց Թագաւորաց հետ կռապաշտ կ'երեւա-
յին եւ կռոց զոհելը բնաւ խիղճ չէին ըներ:
Ովսէ իւր աղդարարութեամբը կը յայտնէ, որ
Աստուած պիտի պատուհասէ զիրենք ըրած
պարտաղանցութեանց համար: Ա յնուհետեւ
Մարգարէն իւր խօսքը Ժողովրդեան կ'ուղղէ
եւ կը յորդորէ, որ Բեթէլի որձոյն չը վստա-
հին եւ ոչ Եգիպտոսի եւ Ասորեստանի օգնու-
թեանց. ապա կը մարգարէանայ Բաբելոնական
երկար ժամանակեայ գերութիւնը եւ կը վեր-
ջացնէ իւր մարգարէութիւնը ապագայ քրիս-
տոնէական կրօնի վերաբերեալ մարգարէու-
թեամբը:

Յոէլ Ովսէի նման պատգամաւորութիւն
եւ պաշտօն ունեցաւ. միայն թէ Յոէլի քա-
րոզութեանց հանդիսարանը Յուդայի երկիրն
եր, իսկ երկրորդինը Իսրայելի երկիրը: Յոէլ

լի մարգարէութիւնքը թէեւ երեք դէմս ներէ կը բաղկանան, բայց լի են ամենաբարձր եւ վսեմ տեսլեամբ։ Սորա անձին նկատմամբ չատ ծանօթութիւն չը կայ, միայն այս յայտնի է, որ ինքը Բաթուէլի որդին է եւ մարգարէացաւ Յուդայի Թագաւորութեան կործանումէն առաջ։

Ամովս՝ Իսրայելի Յերոբոամ Թագաւորի ԲեԹէլի եւ Դանի մէջ կանգնած կուռ տուտ երկրպագութեամբը ժողովրդեան մէջ տիրած ընդհանուր եղծմանց եւ ապականութեանց համար ղկուռեցաւ։ Սա իւր գործարին պաշտօնը կռապաշտական տաճարներուն դէմ խօսելով սկսաւ, բայց իւր խրատները եւ յորդորները չատ ներգործութիւն չունեցան, եւ ինքն հալածուելով ապաստանեցաւ Յուդայի երկիրը։

Աբդիու նոյնպէս նախընթաց երեք մարգարէից ժամանակակից էր եւ նոցա նման կոչումն ունեցաւ։

Միքիա ժամանակակից է Եսայի մարգարէին. ղկուռեցաւ Յուդայի Ա.քազ եւ Եզեկիա Թագաւորաց օրով։ Իւր մարգարէութիւնքը գլխաւորաբար Սամարիայի կը վերաբերին. բայց երուսաղէմի դէմ Աստուծոյ բարկութիւնը եւս գուշակեց հարիւրաւոր տարիներ առաջ. մարգարէացաւ երուսաղէմի աւերումը

եւ այն հրաշագործութիւնները, որոնք Հռովմայեցւոց ժամանակ տեղի ունեցան։ Մարգարէացաւ Մեսիայի գալստեան վերայ եւ Մինչեւ իսկ նորա ծննդեան տեղը որոշեց. (Մխ. Ե, 2)։

Նաւում Յուդայի եզեկիա Թագաւորին օրով՝ Ասորւոց արշաւանքը սկսելէն յետոյ ղկուռեցաւ։ Նա իւր հայրենակցաց դէմ Աստուծոյ բարկութիւնը եւ նոցա մեղաց հետեւութիւնները ծանոյց, գուշակեց ասորական արշաւանաց ալեւտալի վախճանը, Հրեից գերութիւնը եւ Նինուէի կործանումը։

Նաւում Յոյնանէն յիսուն տարի յետոյ երեւեցաւ, որ ժամանակ Նինուէացիք կրկին խառորած էին. նա քրիստոնէութեան հաստատութեամբ հեթանոսութեան կործանումը իբր նախասաւեր՝ Նինուէի կործանումը գուշակեց։

Ամբակում Յուդայի երկրին վերայ գաղթ դեպացոց արշաւանքը աղդարարելու համար ղկուռեցաւ (Ք. ա. 600) եւ իւր այս մարգարէութեան կատարումը տեսաւ։ Ըստ ընդհանուր կարծեաց չատ տարիներ ետքը Նաբոգոդոնոսորէն Երուսաղէմի առումը կանխատեսելով գաղդեացւոց բանակին մօտենալը ժամանակ Արբիա փախաւ. Թշնամեաց գառնալէն զինի վերադարձաւ Յուդայի երկիրը եւ մեռաւ (Ք. ա. 538)։ Սա Քրիստոսի

գալուստը, վերջին դատաստանը եւ հանդերձեալ կեանքը ամենավսեմ ոճով ստորագրեց. (Ամբ. Գ.)։

Սոփոնիա՝ Քաւոի ցեղէն էր եւ քնիկ Սաբեփիա լերան, որ Լիբանանու բարձրադիր գաւառներէն մին է։ Սա ղեկուեցաւ (Ք. ա. 630) հրեից մեղքերը, կռապաշտութիւնը եւ ուրիշ չարագործութիւնները յանդիմանելու համար եւ կանխաւ յայտնելու այն պատուհասները, որոնք այս պատճառներով պիտի գային նոցա եւ ուրիշ ազգաց վերայ։

Անկէ մարգարէն ղեկուեցաւ ողորմութեան եւ բարեշրութեան պատգամներ տալու համար Իսրայելացւոց։ Սորա առաքումը Բաբելոնական գերութենէն վերադառնալու ժամանակ լինելով՝ Իսրայելի եւ Յուդայի որդիները տաճարի վերաշինութեան գործին մէջ յորդորեց եւ շարժեց։ Իւր տուած ամենամեծ քաջալերութիւնն այս էր, որ երկրորդ տաճարը առաջինէն շատ գերազանց պիտի լինի. վասն զի Մեսսիան իւր ներկայութեամբ պիտի պատուէր զայն։ Այս կը նշանակէր թէ՝ Նոր ուխտի Եկեղեցին սրբան գերազանց պիտի լինէր Հին ուխտի Տաճարէն։

Զաքարիա՝ Անգէի նման գերութենէ դարձող Իսրայելացիները տաճարի վերնութեան եւ ատուածային ճշմարիտ երկրպագութիւնը

հաստատելու համար քաջալերելէ եւ նոցա հաւատը եւ յոյսը Մեսսիայի գալստեան խոստմամբ հաստատելու համար ղեկուեցաւ։

Սորա մարգարէութիւնները լի են պայծառութեամբ եւ նմանութեամբ եւ ընդհանրապէս մութ. բայց երկու կէտի մասին, այն է Քրիստոսի գալստեան եւ Երուսաղէմի պաշարման նկատմամբ պէտք մարգարէութիւնները աւելի պարզ եւ բացայայտ են։ (Զաք. Թ. 9) Յիշած է նոյնպէս երեսուն արծաթը (Թ. 12) եւ մի եւ նոյն գլխոյն 13 համարին մէջ Հրեից՝ Բրտի ապարակը գնելու որոշումն եւս կանխաձայնած է։

Մաղաքիա՝ մարգարէից վերջինն էր եւ ժամանակակից Նեեմիայի. (որոյ վերայ տեսէք պիտի խօսիմք) Կ'ապրէր Քրիստոսէն չորս հարիւր տարի առաջ։ Սա աքանչելի կերպով գուշակեց Քրիստոսի գալուստը, ինչպէս եւ նոր երկրորդ գալուստը։ Մարգարէացաւ Հրեից զոհերուն դադարումը եւ հեթանոսաց կոչումը. որոնք աւելի ուրեք ընդունելի պատարագներ պիտի մատուցանէին Աստուծոյ։

Այժմ փոխանակ մարգարէից ունինք մեր ճնողները եւ մեր ուսուցիչները իբրեւ պաշտօնեայք Աստուծոյ, որոնք կը յայտնեն մեզ մեր պակասութիւնները եւ կը յորդորեն պահանք ուղղելու. պարտաւոր ենք լսել եւ կա-

տարել նոցա ամեն բարի եւ օգտակար խոր-
հուրդները :

ՀԻ

ՏՈՎԲԻԹ

Ա ՍՈՐԵՍՏԱՆՅԻՈՑ գերած Իսրայելացւոց մէջ
կար մի բարեպաշտ մարդ Տովբիթ անուն, որ
իւր կնոջ եւ որդւոյն հետ կը բնակէր Նինուէ
մայրաքաղաքին մէջ : Սա իւր օտարութեան մէջ
անգամ հաստատ մնաց իւր հաւատին վերայ
եւ կը կատարէր Աստուծոյ պատուիրանները :
Աստուծոյ օրհնութեամբ Սաղմանասար թա-
գաւորին այնքան սիրելի եղաւ, որ ազատու-
թիւն տուաւ նմա շրջիլ համարձակ իւր ամ-
բողջ աերութեան մէջ : Տովբիթ այս առանձ-
նաշնորհութիւնն ի դործ կը դնէր իւր գերե-
կից եղբայրները մխիթարելու, ըստ իւր կա-
րողութեան նոցա օգնելու եւ օգտաւէտ խոր-
հուրդներ տալու համար :

Տովբիթ վաճառականութեամբ տան տա-
ղանդ արծաթ շահեցաւ : Հաւատքն վսեմերով,
գնաց Մարաստանի Հռագա քաղաքը, որպէս
զի թեթեւցնէ այն աեղի գերի Իսրայելաց-
ւոց վիճակը :

Ակնէց սակաւ ժամանակ յետոյ մեռաւ
Սաղմանասար եւ նորա յաջորդեց իւր որդին՝

Սենեքերիմ : Սա խստութեամբ եւ անգթու-
թեամբ սկսաւ վարուիլ Իսրայելացւոց հետ
եւ կ'ատէր զանոնք : Ա՛յս պատճառու-
թիւնը շատ սարսափելի եղաւ. նորա մեծ մա-
սը չուներ ո՛չ ուտելու հաց եւ ո՛չ հագնելու
պեսպես . շատերը սպանուեցան եւ մնացեա-
ները ձգուեցան քաղաքի պարիսպէն դուրս,
որպէս զի վայրի գազաններուն եւ գիշատիչ
թռչնոց կերակուր լինին : Ա՛յս թշուառու-
թեան ժամանակ Տովբիթի ողորմածութիւնը
առաւել շատցաւ. նա կը կերակրէր քաղցած-
ները, կը պեցուցանէր մերկերը եւ կը թա-
ղէր մեռածները :

Տովբիթի այս անխոնջ եւ վեմ բարեգոր-
ծութեանց համբաւը թագաւորին հասաւ. Սե-
նեքերիմ բարկացաւ եւ հրամայեց յարքունիս
պրաւել նորա ինչքը եւ զինքն սպանել : Թը-
շուառը ամեն բանէ զրկուած՝ փախաւ. իւր
բարեկամները, զոր իւր առաքինութիւննե-
րով շահած էր, զինքը պահպանեցին :

Տովբիթի փախուստէն հազիւ չիսուն օր
անցած էր, Սենեքերիմ իւր հարազատ որդ-
ւոց ձեռքով սպանուեցաւ. նորա յաջորդեց
իւր Ասորդան որդին : Սորա երեւելի իշխանն
էր Տովբիթի աղգականներէն մին, որ Տովբի-
թի համար ազատութիւն խնդրեց եւ ստա-
ցաւ : Տովբիթ առնելով իւր կինը, որդին եւ

ստացուածքը՝ վերատին բնակեցաւ Նինուէի մէջ։

Այս ազատութենէն յետոյ մի անգամ պենտեկոստէի տօնին՝ Տովբիթ մեծ ճաշ պատրաստեց իւր աղգականներուն համար. ուստի ղրկեց իւր Տոբիա որդին, որ կանչէ այն աղքատ եղբայրները, որոնք Աստուծոյ օրէնքները կը պահեն։ Տուբիա գնաց. երբ յետ դարձաւ պատմեց, որ ինքը տեսաւ փողոցին մէջ մի սպանեալ Իսրայէլացիի մարմին։ Տովբիթ երբ լսեց, իսկոյն ելաւ սեղանէն, գնաց եւ գաղտնի կերպով մեռելոյն մարմինը առնն բերաւ, որպէս զի արեգական մտնելէն յետոյ թաղէ։ Դրացիները կը նախատէին զՏովբիթ ասելով՝ "Տակաւին շատ ժամանակ չանցաւ, որ թագաւորը հ'ուզէր սպանել զքեզ մեռեալը ները թաղելուդ համար։ Հազիւ մահուանէ ազատեցար եւ դարձեալ մի եւ նոյն բանը կը շարունակես"։ Տովբիթ առանց այսպիսի խօսքերու միտ դնելու թաղեց մեռեալը։

Գիշերայն յետ դառնալով թաղումէն՝ տունը չմտաւ, այլ տանը պատին տակ կռնակի վերայ պառկեցաւ առանց նկատելու որ գլխուն վերեւը թռչունները բոյն դրած են։ Այս բունէն նորա աչքին մէջ ծիրտ ընկաւ եւ այս պատճառաւ աչքին վերայ փառ ելաւ։ Տովբիթ բժիշկներու դիմեց, բայց մի օգուտ չտա-

տանալէն զատ, առաւել վնասուեցաւ. վասն զի բոլորովին կուրցաւ. նա այս թշուառութիւնը կը տանէր ամենայն հաւատարմութեամբ։

Տովբիթի կինը՝ Աննա, անդադար կ'աշխատէր, որ իւր ընտանիքը կերակրէ. նա բուրդ կը մանէր։ Մի անգամ երբ իրեն յանձնուած աշխատանքը տիրոջը տարաւ, իւր տովորական վարձքին զատ մի ուլ լնծայ ընդունեց։ Տովբիթ լսելով ուլի ձայնը, ըստ որում չէր գիտեր, թէ նւատի է, ասաց. "Զըլլայ թէ այդ ուլը գողցուած լինի, իւր տիրոջը յետ տուր. որովհետեւ գողնալի բան ուտելը մեղք է"։ Կինը շատ բարկացաւ իւր մարդոյն այս կատկածանաց մասին եւ շատ նախատական խօսքեր ասաց։ Տովբիթ կը համբերէր լռութեամբ նորա հայհոյանաց եւ յանդիմանութեանց. նա հառաչելով Աստուծմէ կը խնդրէր բոլորով սրտիւ, որ կամ իւր վճռակը մեղմացնէ եւ կամ իւր կեանքը առնէ։

Աստուած լսեց նորա աղօթքը եւ իւր օգնութիւնը՝ Հռափայէլ հրեշտակը ղրկեց։

ՀԸ

ՏՈՒԲԻԱՅԻ ՁԱՆՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Տովբիթ կը հաւատար, որ Աստուած կը լսէ իւր աղօթքը եւ շուտով իրեն մահ կը ղրկ-

կէ. այս պատճառաւ կանչեց իւր որդին եւ առաքինութեամբ ապրելու համար օգտակար խրատներ (1) տալէն յետոյ ասաց. «Որդեակ, քո մանկութեանդ ժամանակ Մարատոնի Հռափա քաղաքին մէջ Գաբայելին աւանդ ըրած եմ ոսկի տոպրակ մը. գնա՝ նորա մօտ եւ սա՛. բայց առաջ մի ընկերը գտիր, որ ալէս դի առաջնորդէ քեզ եւ վերադարձնէ ։

(1) Ամէն ծնող իւր որդւոյն, եւ ամէն ուսուցիչ իւր աշակերտին պէտք է Տոբիթի խրատները միշտ կրկնէ իրրեւ առաքինի կենաց ուղիղ կանոն. այս պատճառաւ նոյն խրատները այս տեղ կը դնենք, որ ամէն հասակի եւ աստիճանի մարդիկ յաճախ կարդան, իմանան եւ ի գործ դնեն ։

«Որդեակ, լսէ՛ քո հօրդ եւ խօսքերս լաւ պահէ՛ սրտիդ մէջ ։

«Երբ Աստուած կը կոչէ հոգիս կրկին, ծարիրնս թաղէ ։

«Մայրդ պատուէ՛. մի մոռնար երբէք նորա քեզ համար քաշած նեղութիւնները ։ Երբ կը մեռնի նա, թաղէ՛ զինքը քո գերեզմանիս մէջ ։

«Իւրաքանչիւր կենացդ մէջ յիշէ՛ զԱստուած, կատարէ՛ նորա պատուիրանները եւ փախիր ի մեղաց ։

«Երբէք անիրաւութիւն չը գործես. ճշմարտութեամբ գնացողներուն գործերը միշտ կը յաջողին ։

«Քո կարողութեանդ համեմատ ողորմութիւն տուր. աղքատին բնաւ երես մի դարձներ, որպէս զի Աստուած եւս քեզմէ երես չը դարձնէ ։

«Օգնէ՛ ամենուն կարողութեանդ չափով. թէ հարուստ ես, շատ տո՛ւր. եթէ աղքատ՝ քիչ տո՛ւր, բայց բարի սրտով. Աչքդ ընկերով Թշուառութեան ժամանակի համար մեծ գանձ կը հաւաքես ։ Ողորմութիւնը մահուանէ կ'ազատէ զմարդ, եւ չը թողուր խաւարի մէջ երթալ ։

«Ողջախոհ եղի՛ր. փախիր զեղծ մարդոց ընկերութենէն եւ հաւատացեալ կին՛ մի՛ առներ, այլ ընտրէ՛ մեր ազգէն ։

Երիտասարդ Տոբիան գնաց իրեն ընկեր փնտռելու եւ պատահեցաւ մի երիտասարդի, որ տեսքով շատ գեղեցիկ էր ։ Այս երիտասարդը Հռափայէլ հրեշտակն էր ճանապարհի լաթեր հագած, որ համաձայնեցաւ ուղեկցելու ։

Տոբիա ճանապարհի պատրաստութիւն նելը տեսնելով հրաժարական ողջոյն տուաւ իւր ծնողացը եւ նոցա օրհնութիւնը առնելէ ճանապարհ ելաւ իւր ուղեկցին հետ ։

Ճանապարհորդութեան առաջին օրը հասան Նոքա Տիգրիս գետը. Տոբիա գետը մերտաւ լուացուելու համար ։ Յանկարծ մի մեծ

«Փախիր հպարտութենէ. հպարտութիւնը եւ վատամբութիւնը կ'ոչնչացնեն մարդոյ ամէն բարի յատկութիւնները եւ կը ձգեն մեղայ մէջ ։

«Քեզ համար աշխատողներուն վարձը արդարութեամբ վճարէ՛. մի պահեր քովդ վարձկանի աշխատանաց գինը ։

«Մի՛ տաներ ուրիշին այն բանը, զոր չես ուզեր, թէ այլք քեզ առնեն ։

«Արբենալու չափ գինի մի խմեր ։

«Բաժանէ՛ հացդ կաթուղոյ եւ մերկերը զգեցո՛ւր ։

«Միշտ խնամատուն մարդկանց խորհուրդ հարցուր ։

«Կենացդ ամէն գիտցածդ մէջ փառաբանէ՛ զԱստուած եւ խնդրէ՛ ի նմանէ, որ կառավարէ քո ամէն գործերդ եւ խոչընդոտներդ. որովհետեւ ամէն բարիք Աստուածմէ է ։ Նա ուզածը կը բարձրացնէ եւ կը խոնարհեցնէ ։

«Աղիսաիր ոդիակ. մեք ազգատ եմք. բայց եթէ Աստուծոյ կամաց համաձայն վարուիմք եւ մեղքէ փախչիմք, մեր ունեցածն եւս բաւական է մեզ ։

ձուկ նորա վերայ վաղեց եւ կ'ուզէր կլանել։ Հրեշտակը ասաց. "Մի վախնար, բռնէ դուրս հանէ"։ Տուբիա ցամաքը հանեց ձուկը։ "Ա՛յժմ, ասաց հրեշտակը, ձեղքէ փորը, հան նէ սիրտը, լեարդը եւ լեղին, ու զգուշութեամբ պահպանէ. որովհետեւ դոքա դեղ են"։ Տուբիա կատարեց Հրեշտակի ասածները. ձուկէն մի քանի կտոր խորովեցին եւ կերան։

Յետոյ շարունակեցին իրենց ճանապարհը եւ հասան Եկբատանա քաղաքը։ Ա՛յն տեղ իջեւանեցան Հռափուէլի տունը, որ Տուբիայի ազգականն էր։

Տուբիան Հռափուէլի մէկ հատիկ աղջկան հետ ամուսնացաւ Ագարիայի խորհրդով եւ հարսանեաց ժամանակ Ագարիան գնաց Գաբայելէն առակը պահանջելու, զոր ամբողջ վճարից հաւատարմութեամբ։

Հարսանեաց պատճառաւ արդէն Տուբիայի մէկնած օրէն բաւական ժամանակ անցած էր. ուստի իր ծնողքը սեանելով նորա վերադարձի յապաղումը՝ մեծ մտատանջութեան մէջ մնացին. մայրը մանաւանդ երբեք չէր մխիթարուեր։ Ամեն օր կ'երթար ճանապարհին մերձաւոր բլուրի մի վերայ նստած կըսպասեր, թէ երբ պիտի գայ իր սիրելի որդին։

Մի անգամ եւս երբ Աննա ճանապարհի

վերայ նստած որդւոյն գալստեանը կը սպասեր, տեսաւ վերջապէս, որ հեռուէն ճանապարհորդներ կը գան եւ ճանաչեց, որ նորա մին իր որդին է։ Անմի սաստիկ ուրախացած վազեց իր մարդոյն՝ աղաղակելով. "Որդիդ կը գայ"։

Ծերունին Տոբիթ՝ աճապարեց, իր որդւոյն առջեւ ելաւ. եւ որովհետեւ չէր տեսնէր, գլորեցաւ. Տուբիա վազեց եւ դրկելով վերցուց։ Հայրը եւ մայրը գրկեցին իրենց որդին եւ ամենքը միասին շնորհակալ եղան Աստուծոյ եւ յերմեռանդութեամբ աղօթեցին։ Երբ սակաւ ինչ հանգստացան, ուրախութեան առաջին վայրկեաններէն յետոյ, Տուբիա Ագարիայի խորհուրդին համեմատ ձկան լեղիով օծեց իր հօր աչքերը եւ իսկոյն փառը բիբերու վերայէն անհետ եղաւ եւ սկսաւ տեսնել։ Ամենքը փառաւորեցին Աստուած. ծերունին Տոբիթ ուրախութեամբ ասաց. "Տէր Աստուած, օրհնեալ ես եւ յաւիտեանս օրհնեալ է քո անունը. Դու պատժեցիր զիս, Դու ողորմեցար ինձ, եւ ահա դարձեալ կը տեսնեմ որդիս՝ Տուբիան։

Բարեպաշտ Տոբիթի աչքերը բացուելէն յետոյ առաջին խօսքերն եղան Աստուծոյ շնորհակալութեան աղօթք մատուցանել։ Նա գիտէր, որ ամեն ուրախութիւն Աստուծոյ

պարգեւն է. նա ամեն բանի մէջ Աստուծոյ բարութիւնը կը տեսնէր։

Ողբախութեան օրերէն յետոյ հայր եւ որդի խնդրեցին Ծպտեալ Աղաւիսէն, որ ի նշան հնօրհակալութեան ընդունի իրենց բոլոր ստացուածոյ կէսը. բայց Հրեշտակը ասոր նոցա. "Աստուած ղրկեց զիս ձեզի, ես Հռափայէլ հրեշտակն եմ. օրհնեցէք զԱստուած եւ միշտ առաքինի եղէք". այս ասելով անհետացաւ Հրեշտակը։

Տոբիթ եւ իւր որդին գետնին ընկան, փառաւորեցին զԱստուած եւ ամենուն կը պատմէին իրենց պատահած հրաշքները։

Մեք ամենքս ալ երիտասարդ Տոբիայի նման մէյ մէկ բարի հրեշտակներ ունինք, որ կը պաշտպանէ զմեզ եւ կը պահէ այն ճանապարհին մէջ, զոր իբրեւ բարի քրիստոնեայ պարտաւոր եմք ընթանալ։

Տոբիթի աչքերը երբ կուրացան, յիսուն ութ տարեկան էր. ութն տարի յետոյ բաց ցուեցան հրաշալի կերպով. այնուհետեւ ութսուն եւ չորս տարի եւսապրեցաւ եւ տեսաւ իւր թոռները։ Իւր մահէն առաջ կանխագուշակեց իւր որդւոյ՝ Նինուէի մեծ ոտքուտ կործանումն եւ Իսրայէլացւոց դարձը ի հայրենիս։ Նա մեռաւ խորին ծերութեան մէջ երբ հարիւր յիսուն տարեկան էր

եւ պատուով թաղուեցաւ։ Տոբիա մնաց իւր մօրը քով մինչեւ նորա մահը. երբ մեռաւ, թաղեց Տոբիթի գերեզմանին մօտ. ապա ինքը տեղափոխեցաւ Եկպատանա իւր աներոջ քով. կը պատուէր հռագուէլը եւ նորա կինը՝ Հեգնան իւր ծնողաց պէս. փառկեց եւ նոցա աչքերը։ Ինքը ապրեցաւ հարիւր քսան եւ եօթն տարի եւ մեռաւ արդարներու մահով։

ՀԹ

ՅՈՒԴԻԹ

Բաբելոնի Նաբուգոդոնոսոր թագաւորը պատերազմ ունեցաւ Մարաց Արփաքսատ թագաւորի հետ։ Նա օգնութիւն խնդրեց բոլոր դրացի ազգերէն. բայց ամենքն եւս մերժեցին։ Երբ յաղթութեամբ վերջացաւ պատերազմը, միտքը դրաւ Նաբուգոդոնոսոր ամենէն վրէժ լուծել, որոնք չուզեցին օգնել իրեն։ Ա. յս պատճառաւ իւր Հոլոփեռնես զօրապետը նոցա վերայ ղրկեց անթիւ զօրքով։ Ա. յս անգութ զօրապետը հրով եւ սրով կը ջնջէր իրեն ընդդիմացողները։ Որովհետեւ Յուդայի բնակիչներն եւս Նաբուգոդոնոսորի չէին ուզած օգնել, նոցա եւս այս ողջով վիճակը պիտի հասնէր։ Ուրեք պահք պահեցին և

որոշեցին մինչեւ վերջին շունչը զիրենք պաշտպանել. Հողեփեռնէս զարմացաւ նոցա այս հաստատամտութեան վերայ։ Նա պաշարեց Բեթուղիայի բերդը, կտրեց ջրոց աղբիւրները, որով քաղաքի բնակիչները սկսան սաստիկ նեղուիլ ջրոյ պակասութենէն։ Բեթուղիայի մէջ անհնարին թշուառութիւն տիրեց. շատերը կ'ուզէին վերջապէս անձնատուր լինել, քան թէ ծարաւութենէ մեռնիլ։ Որոշեցին հինգ օր եւս սպասել եւ եթէ Աստուած այս միջոցին չօգնէ, բերդը թշնամեաց յանձնեն։

Բեթուղիայի մէջ կը բնակէր Շմաւոնի ցեղէն մի բարեպաշտ եւ գեղեցիկ պարի կին՝ Յուդիթ անուն. սա միայն դրաւ քաղաքը փրկել։ Յուդիթ իւր խորհուրդը առանց մէկուն յայտնելու լանդրեց իւր քաղաքացիներէն, որ իրեն համար ջերմեռանդութեամբ աղօթք ընեն Աստուծոյ։ Ետոյ հանեց իւր սգոյ լաթերը, զոր իւր մարդոյ մահուան պատճառաւ հագած էր, ճոխ կերպով զարդարուեցաւ եւ գնաց թշնամեաց բանակը։ Հողեփեռնեսի զինուորները տարին զՅուդիթ իրեն առջեւ, որ յայտնեց թէ ինքը կարող է քաղաքին հաշտութեամբ տիրելու միջոց գտնել, միայն թէ իրեն եւ իւր աղախնոյն ներուի, որամեն առաւօտ եւ երեկոյ բանակէն դուրս ելնեն եւ Աստուծոյ աղօթեն։

Հողեփեռնէս շատ գոհ եղաւ այս առաջարկութենէն եւ հրամայեց պահապանին, որ չարգիլէ Յուդիթը եւ նորա աղախինը ամեն առաւօտ եւ երեկոյ բանակէն դուրս ելնելու։ Նա սիրեց Յուդիթի գեղեցկութիւնը եւ խոհեմութիւնը. նորա գալստեան չորրորդ օրը իւր զօրապետաց մեծ սեղան տուաւ եւ Յուդիթն եւս հրաւիրեց սեղանի։ Հողեփեռնէս ուրախացած Յուդիթի ներկայութեամբ՝ սովորականէն շատ աւելի խմեց, նոյնպէս ուրիշները։ Սեղանէն յետոյ ամենքը մեկնեցան իրենց վրանները. առանձինն մնացին Հողեփեռնէս եւ Յուդիթ։ Յուդիթ տեսնելով՝ որ Հողեփեռնէս սաստիկ հարբած կը քնանայ գըբեթէ առանց զգայողութեան, մօտեցաւ նորա, գլուխն վերեւ կախուած սուրը առաւ, մազերէն բռնեց, եւ արտասուելով աղաչ. "Տէր Աստուած, զօրացո՛ր զիս այս ժամուս", յետոյ երկու անգամ զարնելով կտրեց գլուխը եւ դուրս ելնելով աղախնոյն տուաւ, որ պարկին մէջ դնէ։

Աւուրցուն ըստ սովորութեան բանակէն ելան իրենց աղօթքը ընելու. բայց այլ եւս չը վերադարձան. նոքա ուղղակի քաղաք գնացին։ Երբ քաղաքի ծերերը ժողովեցան հրապարակին մէջ, Յուդիթ ցոյց տուաւ նոցա Հողեփեռնեսի գլուխը։ Բեթուղիայի բնակիչները

ամենքն եւս ուրախացան եւ անմիջապէս ո-
րոշեցին քաղաքէն դուրս ելնել եւ յարձակիլ
Թշնամեայ վերայ։ Սոքա տակաւին լմնցած
չլինելով իրենց սպարապետի մահը՝ կը ծաղ-
րէին Յուդայինները։ Ժողովեցան Հողեփեա-
նեան վրանին շուրջը կարծելով որ նա տակա-
ւին կը քնանայ. սենեկապետը մուտ ներս եւ
անսաւ զօրապետի մարմինը արիւնաթաթաւ
գետին փռուած. «Վա՜յ գոչեց նա, Եբրայե-
ցի մի կին զմեզ խայտառակեց»։ Զօրապե-
տի մահուան համբաւը մեծ շփոթութիւն ձգ-
եց բանակին մէջ. զօրքը բանակը Թողուլ
ցին եւ ցան եղան։ Հրէայք աղէկ չարդ տը-
ւին նոցա եւ հաղիւ երեսուն օրուան մէջ կո-
զոպտանները ժողովեցին։ Յուդիթ ուրախու-
թեամբ լցուած մի օրհնութիւն երգեց Աս-
տուծոյ։

Զ

ԴԱՆԻԷԼ ԵՒ ԻՒՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

Բաբելոն գերուած Եբրայեցիներուն մէջ
կային Թագաւորական ցեղէն շատեր եւ մե-
ծամեծաց որդիներ։ Նաբուգոդոնոսոր հրա-
մայեց իւր Աղփանէս իշխանին, որ այս ընտա-
նիքներէն որոշէ խելացի եւ գեղեցիկ մանուկ-
ները եւ կրթէ։ Թագաւորը զանոնք իւր ծա-

ռայութեան սահմանեց. հրամայեց ուսուցա-
նել նոցա ամեն գիտութիւն եւ արուեստ.
լաւ խնամել եւ տալ նոցա կերակուր եւ գի-
նի իւր սեղանէն։

Այս մանուկներն էին Դանիէլ, Անանիա,
Ազարիա եւ Միսայէլ։ Սոքա որոշեցին չը ճա-
շակել բնաւ իրենց բերուած ո՛չ համեղ կե-
րակուրները եւ ո՛չ ալինիւ գինիները։ Եբրա-
յեցի մանուկները թէեւ մատաղ եւ փա-
փուկ, բայց ժուժկալ եւ բարեխառն էին. նո-
քա ամեն երկրային բարութիւնները ո՛չ ինչ
կը համարէին. չէին մտածեր ոչ մի բանի վե-
րայ, այլ միայն կ՚աշխատէին Աստուծոյ պա-
տուիրանները կատարել։ Նոքա գիտէին, որ
Թագաւորի սեղանին վերայ կը գտնուին այն-
պիսի կերակուրներ, որոնք Մովսէսի օրէնքնե-
րով արգիլուած են, եւ վախնալով որ չը լինի
թէ յանգիտս այն օրէնքներէն անցնին, նա-
խամեծար համարեցին շատանալ հացով, կա-
նանչեղէնով եւ ջրով։

Եբրայեցի մանկանց վերակացուն յայտ-
նեց Դանիէլի եւ նորա ընկերաց, որ Թագա-
ւորը եթէ խմնայ թէ նորա աչքունի սեղա-
նէն բերուած կերակուրները չեն ուտեր, եւ
եթէ տեսնայ, որ նոցա երեսները դեղնած
եւ տխուր են, կը բարկանայ իրեն։ Դանիէլ
խնդրեց, որ տասնօրեայ մի փորձ ընէ. եթէ

նկատէ որ այս ժամանակամիջոցին մէջ իրենք կը վատուժէին եւ կը դեղնին, այնուհետեւ կ'ուտեն մինչ որ իրենց բերուի։ Վերակացուն ընդունեց այս պայմանը. նոքա սկսեցին ուտել միայն ունձ եւ հաց եւ խմել պարզ ջուր։ Որոշեալ տասն օրէն յետոյ նոքա աւելի առողջ եւ ղուարթ երեւցան քան թէ այն մանուկները, որոնք Թագաւորի սեղանէն բերուած կերակուրները կուտէին։ Վերակացուն տեսնելով այս, աղաչեց Թողուց, որ ուզածնին ուտեն։

Ատուած վարձատրեց այս բարեպաշտ եւ ժուժկալ մանուկները. տուաւ նոցա գիտութիւններ ուսանելու հնարք։ Նոքա մեծ յառաջադիմութիւններ ըրին եւ գիտութեամբ գերազանցեցին Բաբելոնի բոլոր ուսեալներէն եւ իմաստուններէն. յանձնեցին նոցա Բաբելոնի երկրին մէջ երեւելի գործեր։

ԶԱ.

ԵՐԵՔ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՔ ԿՐԱԿԻ ՀՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Նաբուխոդոնոսոր իւր Թագաւորութեան տասն եւ ութերորդ տարին ոսկիէ մի մեծ կուռք ձուլել տալով դաշտին մէջ կանգնեց։ Նա կանչեց բոլոր մեծամեծները որ մեծ ոճն կատարեն կուռքին համար եւ պաշտեն. այս

արձանի բով մի հնոց եւս վինել տուաւ, որ անհնազանդները հոն ձգեն։ Փողերու ձայնով հրամայեց յայտնել, որ կուռքին երկրպագութիւն չընողը հնոցին մէջ պիտի ձգուի։ Այս հրամանը երբ լսուեցաւ, ամենքը ժողովեցան երկրպագութիւն տալու բայց Դանիէլի երեք ընկերներէն, որոց անուններն փոխած էին եւ կը կոչէին Սեդրաք, Միսաք եւ Աբեդնագով։ Այս երեք մանուկները համբաստանուեցան Թագաւորի առջեւ։

Թագաւորը կանչեց երեք մանուկները եւ ապստիկ բարկացած հարցուց, "Ճշմարիտ է, որ դուք չէք ուզեր երկրպագութիւն տալ ոսկի կուռքին։ Այժմ կը հրամայեմ ձեզ, որ երբ փողի ձայնը լսէք, ընկնէք կուռքին առջեւ եւ երկրպագէք նմա։ Իսկ եթէ չը հնազանդիք, կրակի հնոցին մէջ կը ձգուիք. եւ ով է այն Աստուածը որ ձեզ իմ ձեռքես պիտի փրկէ"։ Մանուկները պատասխանեցին. "Մեր Աստուածը, զոր մենք կը պաշտեմք, կարող է փրկել զմեզ քո ձեռքէդ եւ հնոցի բորբոքեալ բոցերէն։ Բայց եթէ չը փրկէ եւս, դարձեալ մեք չ'աստուածներուդ եւ կանգնած կուռքիդ երկրպագութիւն չը պիտի տամք"։

Թագաւորը ապստիկ զայրացած հրամայեց հնոցը եւթնապատիկ առաւել բորբոքել եւ ե-

րեք մանուկները ամուր կապած մէջը ձգել։ Նաբուզոդոնոսորի հրամանը կատարուեցաւ եւ հնոցը այնքան բորբոքեցին, որ մինչեւ ան՝ գամ շուրս կալնին եղող սպասաւորներն կ՚այրէին։ Աստուծոյ խնամքը յաղթեց թագաւորի անգթութեան. երեք մանուկները անվնաս մնացին սոսկալի բոցին մէջ. որովհետեւ Աստուծոյ ղրկած Հրեշտակը մեղմացուց կրակի ստուգութիւնը եւ ղովացուց զանոնք ղովացուցանել ցօղով։ Նոքա հնոցին մէջ հանդիստ կեցած զԱստուած կ՚օրհնէին եւ Օրհնեալ ես Տէ՛ր Աստուած երդը կ՚երգէին։

Նաբուզոդոնոսոր տեսնելով երեք մանուկներն անվնաս՝ զարմացաւ եւ սաստիկ խռոված հարցուց իւր պալատականներուն. “Մեք երեք կապեալներ չէ՞ ձգեցինք կրակին մէջ. ես շուրս մարդ կը տեսնեմ, որոնք հանգստեան կը շրջին կրակին մէջ առանց վնասուելու, եւ չորրորդը գեղեցիկ է երկնային ոգիի պէս”։ Նա մօտեցաւ հնոցին եւ կանչեց. “Դո՛ւք, ծառայք Աստուծոյ բարձրելոյ, դուրս եկէ՛ք”։ Նոքա մօտեցան թագաւորին, որոց ոչ մի մազը չէր խանձած, զգեստներն չէր այրած, մինչեւ իսկ ո՛չ կրակի հոտը եւ հոտ կար, միայն շղթաները քակուած էին։ Այն ժամանակ Նաբուզոդոնոսոր երկրպագելով ճշմարիտ Աստուծոյ՝ ասաց. “Օրհնեալ է ձեր Աստուածը,

որ իւր Հրեշտակը ղրկելով զձեզ փրկեց, ո՛չ միայն ձեր յոյսը նորա վերայ դրած էիք. եթէ իմ հպատակներէս մէկը համարձակի հայհոյել ձեր Աստուծոյն, մահու պիտի մատնի. որովհետեւ չը կայ այլ Աստուած, որ այսպիսի հրաշք գործէ”։

Թագաւորի հրամանաւ Սեդրաք, Միսաք եւ Աբեդնագով բարձր պաշտօններու հասան։

ՋԲ

ԴԱՆԻԷԼ ՄԱՐԳԱՐԷ

Նաբուզոդոնոսոր Թագաւորը մի անգամ երազ տեսաւ, սաստիկ խռովեցաւ եւ անհանգստութեան մէջ ընկաւ։ Նա մոռացաւ երազին մանրամասն պարագաները. բայց սաստիկ երկիւղ կըզգար, եւ չէր կարող մոքէն հեռացնել այս սոսկումը։ Վերջապէս ուղեղով հանգստանալ այս երազէն, կոչեց իւր տեղութեան մէջ գտնուած բոլոր գիտուններըը, մանաւանդ երազահաններն եւ քուրմերը, ուրոնք ապագան գուշակելու կը պարապէին։ Նոքա ամենքը ապացին, որ առանց երազը իմանալու չէնք կարող մեկնել, իսկ Թագաւորը կ՚ուզէր, որ թէ՛ երազը պատմեն եւ թէ՛ մեկնութիւնը տան։ Նա կըպատուիրէ գիտուններուն, որ եթէ երազը չը պատմեն, պիտի

սպանուին եւ նոցա տուները պիտի քանդուին։ Ի զուր կ'ասէին նոքա, թէ մի այսպիսի պահանջ 'ի վեր է մարդկային զօրութենէն. Թագաւորը հրամայեց սպանել իւր տերութեան բոլոր գիտուները։

Այս անիրաւ հրամանի զոհերն էին նոյն պէս Դանիէլ եւ իւր ընկերները, իբրեւ գիտութեան պարապող անձինք. բայց սոքա չէին գիտեր այս հրամանին պատճառը։ Դանիէլ երբ իմացաւ այս սպառնացող վտանգը, եւ նորա պատճառը, Թագաւորին ներկայացաւ եւ ժամանակ խնդրեց, որ ինքը պատմէ երազը եւ անոր մեկնութիւնը։ Դանիէլ իւր ընկերներուն հետ աղօթեց Աստուծոյ եւ գիշերը 'ի տեսեան լմնցաւ երազը եւ մեկնութիւնը. ուստի առաւօտուն ներկայացաւ Թագաւորին եւ յայտնեց, որ գիտութիւննե-րով ոչ ոք կարող էր մեկնել այն երազը զոր Աստուած յայտնեց իրեն։ Քանի Դանիէլ կը պատմէր երազը, Թագաւորը կը յիշէր նորա պարագաները. եւ մեկնելով երազը, ասաց Դանիէլ՝ Թէ Աստուած կ'ուզէ նորա միջոցաւ յայտնել ապագային երկրին վերայ կատա-րուելիք մեծ անցից գաղտնիքը։ Նաբուգոդո-նոսոր լսելով մեկնութիւնը, որ յարմար էր երազին ամեն պարագաներուն, ընկաւ Աս-տուծոյ առջեւ եւ աղաղակեց. "Արդարեւ

ձեր Աստուածն է Աստուածը, որ գաղտնիքները կը յայտնէ"։ Դանիէլի Թան-կագին ընծաներ տուաւ եւ բարձրացուց իւր Թագաւորութեան առաջին աստիճանի պաշ-օնատարայ կարգը։

Դանիէլ փառաց եւ իշխանութեան մէջ ջմռեցաւ մէկ գԱստուած եւ մէկ իւր հայ-րենակիցները։

Նաբուգոդոնոսոր տեսաւ մի երկրորդ ե-րազ. Դանիէլ մեկնեց զայն, եւ յայտնեց, որ Աստուած կամի կործել Թագաւորի հպար-տութիւնը. եւ Թէ եօթն տարի չափ պիտի զրկուի իւր բանականութենէն եւ աթոռէն. պիտի հալածուի մարդկանց ընկերութենէն, պիտի ստիպուի Թափառիլ անապատներուն մէջ եւ անասնոց հետ խոտ ուտել, մինչեւ որ հաւատայ, Թէ մի է ամենազօր Աստուածը. Նա միայն կը տայ իշխանութիւն եւ Թագա-ւորութիւն ումմ որ ուզէ։ Մարգարէի գու-շակածները կատարուեցան. Նաբուգոդոնոսոր իւր հպարտութեան եւ վտառասիրութեան համար զրկուեցաւ բանականութենէն եւ վայրի գաղաններուն հետ բնակեցաւ։

Դանիէլ նոյնպէս մեկնեց մի հրաշալի ե-րեսոյթ Բաղդասարին, որ Նաբուգոդոնոսորի Թոռն եւ յաջորդն էր։ Բաղդասար մի անգամ մեծ խնջոյք տուաւ իւր իշխաններուն՝ հազար

Հոգւոյ ջան: Նա հրամայեց քերել այն սրբազան անօթները, զորս իւր հայր՝ Նաբուգոդոնոսոր տաճարէն բերած էր: Այս անօթներով սկսան զինի խմել եւ փառաւորել ոսկեղէն, արծաթեղէն, պղնձեայ, երկաթեայ, քարեղէն եւ փայտեղէն կուռքերը. բայց ո՛չ ոք կը մտածէր փառաւորել Մի, յաւիտենական եւ ամենազօր Աստուածը: Յանկարծ երեւեցաւ մի ձեռք, որ կը գրէր այս անծանօթ բառերը, Մանէ, Թէկէլ, Փարէս: Թագաւորը սարսափած՝ չհերուս լուսով կը տեսնէր գրող ձեռքը եւ շարժող մատները. Նոյնպէս տեսան բոլոր սեղանակիցները: Բաբելոնի գիտնականները չը կարողացան կարդալ այս անծանօթ գրերը եւ ո՛չ մեկնել այն բառերու նշանակութիւնը. Դանիէլ միայն հարդաց եւ մեկնեց, որոնք կը նշանակէին լափեցի, կշռեցի, բաժանեցի եւ յայտնեց Բաղդասարին, որ իւր Թագաւորութիւնը պիտի բաժնուի եւ նուաճուի Մեսացիներէն եւ Պարսիկներէն: Եւ արդարեւ նոյն գիշեր Բաղդասարը սպանեցին եւ նորա Թագաւորութեանը տիրեց Մարաց Դարեհ Թագաւորը:

Նաբուգոդոնոսորի պատմութեան մէջ կը տեսնենք, թէ որչափ փոքր է մարդը: Այն վայրկենին, յորում այս Թագաւորը կը վայելէր կատարեալ առողջութիւն, հզօր իշխա-

նութիւն եւ ճոխութիւն եւ իբրեւ Աստուած կը պաշտուէր, յաւիտենականը նորա ամբարտաւանութիւնը կը խորտակէ զինքը անասնական վիճակի մէջ ձգելով: Պէտք չէ հպարտանալ մեր վայելած բարեաց եւ շնորհաց վերայ:

ԶԳ.

ՇՈՒՇԱՆ

Բաբելոնի մէջ կը բնակէր մի հարուստ եւ անուանի Հրեայ՝ Յովակիմ անունով. սորա կնոջ անունն էր Շուշան: Յովակիմի տունը կը ժողովէին շատ անգամ Հրեից ծերերն խորհուրդի համար: Առանցմէ երկու ծերեր աւելի յաճախելով Յովակիմի տունը, սկսան չար աչքով նայիլ Շուշանի վերայ: Նորա թէեւ ծերունի էին եւ ամենուն առջեւ պատկառելի, բայց նոցա սիրտը չար եւ արատաւոր էր: Շուշան երբ չը յօժարեցաւ նոցա չար դիտաւորութեան, զորպարտեցին զինքը այնպիսի մեծ յանցանքով, որ Մովսիսի օրէնքով մահու կը դատապարտուէր: Աւետանը՝ ծերունեաց ստութեան յարդ տալով՝ Շուշան յանցաւոր վճռեց. անմեղը երբ կը տանէին դատապարտութեան տեղը, Աստուած, որ անմեղութեան եւ արդութեան միակ պաշտպանն է, դատա-

ուրաց չը տեսած արտասուքը և չը լսած հառաչանաց մրմունջը ինքը տեսաւ եւ լսեց. ուստի լեցուց իւր Հոգւով զԴանիէլ, որ ներկայանալով դատաւորաց՝ Շուշանայ դատին վերաբերնուԹիւնը պահանջեց։

Դատաւորները, դատապարտեալը եւ զբոպարտիչները դատարան դարձան։ Դանիէլ հրամայեց առանձինն սենեկաց մէջ դնել զբոպարտիչները եւ առանձինն հարցաքննել։ Անմիջապէս ծերունեաց պատասխաններն միմեանց անհամաձայն գտան։ Այն առեն ամենքը տեսան Շուշանայ անմեղութիւնը եւ փառաւորեցին զԱստուած, որ կը փրկէ իրեն յուսացողները։ Երկու զբոպարտիչները ընդունեցին իրենց արժանաւոր պատուհասը մահուան դատապարտուելով։

ԶԴ

ԲԵԼԱՑ ՓՈՒՐՄԵՐՈՒՆ ԹԱՐԴԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Բաբելոնի բագիններու մէջ կանգնած էր Բելայ կուռքը, զոր Բաբելոնի մէջ իբրեւ առաջին աստուած կը համարէին. Բելայ ամեն օր զոհ կը բերէին քառասուն ոչխար, տասն երկու արդու նաշխի եւ վեց մար գինի։ Թագաւորը ամեն օր կ'երթար բագինը եւ կ'երկրպագէր կուռքին։ Ամենքը կը հաւատային որ Բելը կենդանի է եւ ինքը կ'ուտէ ամենօրեայ զոհը. ամենքը կը հաւատային եւ կը պաշտէին բայ 'ի Դանիէլէն եւ աստուածապաշտ Հրեաներէն։ Մի անգամ Թագաւորը հարցուց Դանիէլի. "Ինչո՞ւ չես պաշտեր Բէլը"։ Դանիէլ պատասխանեց. "Ես միայն ճշմարիտ կենդանի Աստուածը կը պաշտեմ"։ — "Մի՞թէ Բէլը կենդանի աստուած չէ, հարցուց Թագաւորը, մի՞թէ չես տեսներ, որ Բէլ ամեն օր կ'ուտէ եւ կը խմէ"։ Դանիէլ խնդալով ասաց. "Թագաւո՛ր, մի խաբուիր. Բէլ 'ի ներքուստ հող է եւ արտաքուստ՝ պղինձ, ոչ կ'ուտէ եւ ոչ կը խմէ"։ Թագաւորը զայրացած՝ կոչեց Բելի քուրմերը, որոնք եօթանասուն հոգի էին բայ 'ի կիներէն եւ մանուկներէն եւ նոցա ասաց. "Եթէ ձեր արածը խաբէութիւն է, ամենքդ եւս պիտի մեռնիք. իսկ եթէ ոչ, Դանիէլ պիտի սպանուի, որովհետեւ Բելայ հայհոյեց"։ Դանիէլ պատասխանեց. "Թագաւո՛ր, թող լինի ասածիդ պէս"։

Թագաւորը Դանիէլի հետ մնաւ կուռքոնը. քուրմերը ասացին. "Թագաւո՛ր, մեք ամենքս դուրս կ'ելնենք. դու ինքդ դիր կերակուրը եւ գինին. յետոյ գոցէ դուռը եւ կնքովդ կնքէ. առաւօտուն կամ մեք եւ կամ Դանիէլը կը մեռնի"։ Քուրմերը դուրս ելան.

Թագաւորը իւր ձեռքով դրաւ սեղանին վերայ բերուած կերակուրները. իսկ Դանիէլ մի եւ նոյն միջոցին հրամայեց իւր ծառաներուն մխիթար բերել եւ Թագաւորի ներկայութեան ցանել բագինի ամբողջ յատակի վերայ։ Վերջը դուրս ելան. Թագաւորը գոցեց դուռը եւ կնքեց։ Դիշերը քուրմերը իրենց կանանց եւ որդւոց հետ մտան կառատունը եւ առին այն ամենը, զոր Թագաւորը դրած էր Բելի առջեւ։

Երկրորդ օրը առաւօտուն կանուխ Թագաւորը Դանիէլի հետ եկաւ տեսաւ, որ կնիքը անվնաս կեցած է. դուռը բացին, եւ տեսան որ կերակուրները չը կան. Թագաւորը աղաղակեց. "Ո՛վ Բել, մեծ ես դու։ Այս տեղ ոչ մի խաբէութիւն չէ կարող լինել"։ Դանիէլ կեցուց Թագաւորը, որ ներս չը մտնէ եւ ասաց. "Թագաւո՛ր. նայէ տաճարի յատակը. կը տեսնե՞ս արդեօք հետքեր"։— "Կը տեսնեմ, ասաց Թագաւորը, մարդկանց, կանանց եւ մանկանց ոտքի հետքեր"։ Այս նշանները Թողած էին քուրմերը, նոցա կանայք եւ որդիքը. խաբէութիւնը որչափ որ ճարտարութեամբ եղած էր, այնու ամենայնիւ գաղտնի չը մնաց։ Գտան այն գաղտնաճած դուռը, որկէ քուրմերը իրենց ընտանիքով կը մտնէին եւ կուռքին առջեւ դրուած կերակուրները կ'ուտէին։ Թագաւորը հրամայեց բոլոր քուրմերն սպանել եւ բերեւ չար խաբեբաները. իսկ կուռքը յանձնեց Դանիէլին, որ ջարդ ու փշոր ըրաւ եւ բագինն եւս քանդեց։

Այս մի յայտնի՝ օրինակ է, որ խարդախութիւնը շուտ կը յայտնուի եւ վաղ կամ անագան իւր արժանի պատիժը կը ստանայ։ Պէտք չէ առաջին անգամ անպատիժ մնացած մի խաբէութիւնէ քաջալերեալ՝ շարունակել նոյնը. որչափ ուշ յայտնուի խաբէութիւնը, այնչափ մեծ պատիժ կ'ենթարկի։

ՁԵ

ԴԱՆԻԷԼ ԱՌԻՒԾՈՒՑ ԳՈՒԲԻ ՄԷՋ

Հաւատոյ աստուածաստուր ուսուցմն չ'ունեցող մարդիկ դիւրաւ ամեն մոլորութեանց մէջ կ'ընկնին։ Բաբելոնի մէջ կար մի մեծ վիշապ, զոր ժողովուրդը կը պաշտէր։ Թագաւորը ասաց Դանիէլի. "Այս աստուածդն հապա՞ր եւս պիտի ասե՞ս թէ պղնձեայ է. ահա՛ կը տեսնես, որ կենդանի է, կ'ուտէ եւ կը խըմէ. ուրեմն երկրպագութիւն տուր դմա"։ Դանիէլ պատասխանեց. "Ես իմ Աստուածոյս կ'երկրպագեմ. որովհետեւ նա է կենդանի Աստուածը։ Տո՛ւր ինձ հրաման Թագաւո՛ր,

որ քո ներկայութեանդ այդ վիշապը սպանեմ առանց սրոյ եւ գաւազանի »։ Թագաւորը հրամայեց տուաւ. Դանիէլ առաւ իւղ, ձիւթ, ճարպ եւ մազ. եփեց ամենը միասին եւ գրին տակները չինելով՝ վիշապին առջեւ ձգեց. երբ վիշապը կերաւ պայթեցաւ։ Դանիէլ ասաց, « Ահա այս է ձեր պաշտածը »։

Բաբելացիք երբ լսեցին այս դէպքը՝ կատաղած պաշարեցին Թագաւորի պալատը եւ ի՛աղաղակէին. « Թագաւորը Հրէայ եղաւ. Բէլը կործանեց, վիշապը սպանեց եւ քուրմերը կոտորեց »։ Ապստամբ խուժանը Թագաւորին պալատը մտաւ եւ ի՛ասէր. « Դանիէլը մեզ յանձնէ, ապա թէ ոչ կըսպանեմք զքեզ եւ բոլոր ընտանիքդ »։ Թագաւորը ստիպուեցաւ նոցա ձեռքը մատնել զԴանիէլ. ժողովուրդը ձգեց զայն առիւծուց գուբը, ուր վեց օր մընաց. գուբին մէջ կային եօթն առիւծներ, որոց օրը երկու մարդ եւ երկու գառ կերաւ կուր կը տային. բայց Դանիէլը ձգելէն յետոյ բնաւ կերակուր չը տուին, որ շատով պատառեն անօթութենէ։

Աստուած անխնամ չը թողուց զԴանիէլ. առիւծները չը վնասեցին նմա, բայց անօթութենէ կը նեղուէր։ Այն ժամանակ Ամբակում մարգարէն կը բնակէր Հրէաստանի մէջ. նա թան եփեց իւր հնձուորներուն համար, կո-

ղովին մէջ հաց եւս դրաւ, որ մշակներուն տանի։ Աստուծոյ հրեշտակը ձանապարհին եւ բեւեցաւ Ամբակումին եւ ասաց. « Այդ ճաշը ի՛նչ Բաբելոն Դանիէլին տար, որ առիւծուց գուբին մէջ է »։ « Տէր, պատասխանեց Ամբակում, ես Բաբելոնը բնաւ չեմ տեսած, եւ չեմ գիտեր, թէ ո՞ւր է առիւծուց գուբը »։ Հրեշտակը բռնեց նորա մազերէն, բարձրացուց եւ տանելով իբրեւ մրրիկ օդին միջէն, դրաւ Բաբելոնի մէջ առիւծներուս գուբին մօտ։

Ամբակում պոռաց. « Դանիէ՛լ, ծառա՛յ Աստուծոյ, առ այս կերակուրը, զոր Աստուած ղրկեց քեզ »։ « Աստուա՛ծ իմ, ասաց Դանիէլ, Դո՛ւ չը մոռացար զիս, Դո՛ւ, զքեզ սիրողները երբեք չես թողուր »։ Նա առաւ կերակուրը եւ ցայգ կերաւ. իսկ Հրեշտակը տարաւ Ամբակումի իւր նախկին տեղը։

Եօթներորդ օրը Թագաւորը առիւծուց գուբը գնաց Դանիէլի մահը ողբալու համար. բայց երբ տեսաւ, որ ողջ եւ առողջ է, բարձր ձայնով աղաղակեց. « Ո՛վ Աստուած, Աստուած Դանիէլի. մեծ ես դու եւ չը կայ այլ Աստուած բայց ի՛ քէն »։ Թագաւորը հրամայեց հանել զԴանիէլ եւ նորա տեղը ձգել իրեն թշնամիները։ Մեկ վայրկենի մէջ ամենքն եւս թագաւորի աչքին առջեւ պատառեցան առիւծներէն։

ԶՉ

ԵՍԹԵՐ

Եսթերի ծնողքը գերի Հրեաներէն էին եւ կը բնակէին Պարսկաստանի մէջ, ուր կը թագաւորէը Երկայնաբազուկ մականուանեալ Արտաշէսը։ Մեռան Եսթերի հայրը եւ մայրը եւ ինքը որբ մնաց օտար երկրի մէջ։ Բայց Ամատուած, որ ամեն որբոց հայրն է, զրկեց նորա մի պաշտպան, այն է Մո՛րդէքն, որ Եսթերի հօրեղբօր որդին էր։ Սա առաքինի եւ աստուածասէր մարդ էր, եւ կը կրթէը Եսթերը ճշմարիտ Ամատուծոյ հաւատով։ Եսթեր շատ գեղեցիկ, բարի եւ ուշիմ էր։ Իւր գեղեցկութեամբ եւ առաքինութեամբը այնչափ հաճելի եղաւ Արտաշէսի, որ զինքը կնութեան առաւ եւ թագաւորական թագով պատուեց։

Պարկեշտ Եսթեր բնաւ չէր ամենալեր, որ մի այսպիսի բաղդաւորութեան պիտի հասնի։ Նա զարդուց եւ պչրանաց եառեւէ չէր լիներ եւ իւր համեստութեամբ չէր գիտեր եւս, որ ինքը ամենէն գեղեցիկն է։ Թագաւորը նախամեծար համարելով Եսթերը ուրիշ ամեն աղջիկներէն, թագուհութեան թագով պսակեց։

Ի պատիւ Եսթերի՝ թագաւորը իւր ի հաս-

նաց եւ մեծամեծաց խնջոյք տուաւ եւ մի տարի իւր բոլոր հպատակները հարկէ ազատ կացոյց. ամենուն թագաւորական առատաձեռնութեամբ պարգեւ կը տար եւ իւր ողորմութիւնը յայտնելու համար կ'ուղէր, որ իւր բովանդակ տէրութիւնը մանաւիկ լինի այս ուրախութեանը։ Բայց Եսթեր բնաւ չը հպարտացաւ իւր նոր վիճակին մէջ. թագուհի լինելով՝ չը դադարեցաւ նա Մուրթքէն պատուելէ եւ սիրելէ, ինչպես առաջ կը պատուէր եւ կը սիրէր, երբ իբրեւ մի պարկեշտ որբ նորա տունը կը բնակէր։

ԶԻ

ՄՈՒՐԹՔԷ ԵՒ ՀԱՄԱՆ

Մուրթքէ յաճախ արքունի պալատը կ'երթար եւ գաղտնի կը հակէր Եսթերի պատուաստպաշտութեանը վերայ։ Մի անգամ լսեց Մուրթքէ, որ երկու ներքինիներ թագաւորը սպանելու խորհուրդ կ'ընեն. իբրեւ հաւատարիմ հպատակ կամեցաւ թագաւորին կեանքը ազատել. ուստի Եսթերին իմացուց եւ Եսթեր թագաւորին յայտնեց։ Այս մասին քննութիւն բացուելով՝ ստուգուեցաւ եւ գտան ճանները մահուան դատապարտուեցան. իսկ այս անցքը թագաւորի հրամանաւ արքունի

յիշատակագրին մէջ արձանագրուեցաւ։

Համան՝ Աբրահամի առաջին նախարարն էր։ Թագաւորը իւր բոլոր իշխանաց գլուխ կարգեց զՀաման եւ հրամայեց, որ ամենքն եւս նորա առջեւ երկրպագութիւն ընեն. Մուրթքէ բնաւ այս հրամանին չը հպատակեցաւ. ուստի Համան գիտնալով, որ նա Հրեայ է, վրէժ լուծելու համար խորհեցաւ Աբրահամի սերունդին մէջ եղած բոլոր Հրէաները չնչել։ Այս չար նպատակին հասնելու համար նա ամենակերպ խաբէութեամբ յաջողեցաւ Թագաւորի ստորագրութեամբ հրովարտակ հանել այս մասին։ Համան դժոխային ուրախութեամբ լցուած՝ անմիջապէս հրատարակեց Թագաւորի հրամանը, որոյ մէջ Ադար ամսոյ տասներեքերորդ օրը որոշուած էր բոլոր Հրեաները չնչել։

Մուրթքէ լսելով մի այսպիսի անգութ հրաման՝ սարսափեցաւ. նա չերմեռանդութեամբ կ՚աղօթէր Աստուծոյ, որ փրկէ իւր Թշուառ ազգը. նա յոյսը Աստուծոյ վերայ դրած՝ Հրեաները փրկելու միջոցներ կը խորհէր։ Այս սխուր մտածմանց մէջ եսթերին ղրկեց Թագաւորի հրամանին մի օրինակը եւ խնդրեց, որ Թագաւորի դիմութիւնը հայցէ։ Եսթեր՝ ինչպէս Թէեւ չ՚ուզեց Թագաւորին ներկայանալ, որովհետեւ օրէնքը մահ կը վճռէ

ոէր ամեն անոնց, որոնք առանց կանչուելու կը ներկայանան, բայց Մուրթքէի կրկին յորդորներէն եւ իւր դժբաղդ ազգի վիճակէն շարժուած, պատասխան ղրկեց, որ Սիսիս քաղաքի մէջ գտնուած բոլոր Հրեաները ժողվին եւ երեք օր ու երեք գիշեր պահք պահեն եւ իրեն համար աղօթեն։ Ինքն եւս որոշեց իւր նաժիշտներով երեք օր պահք պահել եւ աղօթել եւ յետոյ երթալ Թագաւորին մօտ անկոչ, եթէ մահ անգամ պատահէր իրեն։

Ինչ սքանչելի օրինակ ազգասիրութեան. մի տկար կին այնչափ կը զօրանայ, որ մահ իսկ չանձն առնելով՝ արքունեաց օրէնքը առ ոչինչ կը համարի եւ Թագաւորին ներկայանալով իւր ազգի փրկութիւնը կը հայցէ։ Մի՞թէ մեք եւս պարտաւոր չէ՞մք եսթերի նման զօրանալ ազգասիրութեան մէջ եւ մեր անձն անգամ չը խնայել՝ի պահանջել հարկին ազգի բարեկեցութեան եւ փրկութեան համար։

ՁԸ

ԵՍԹԵՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱՅ

Մարդ պէտք է, որ առանց Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրելու որ եւ իցէ մի գործի չը ձեռնարկէ։ Եսթեր գիտէր այս. ուստի այս

պես կ'աղօթէր. «Տէր, Աստուած տիեզերաց, ես չունիմ ոչ պաշտպան եւ ոչ խնամակալ. օգնէ՛ ինձ, օգնէ՛ ապիդ իւր Թշուառութեան օրը. ողորմեա՛ մեզ. համարձակութիւն տուր ինձ եւ դիր բերանս այնպիսի խօսքեր, որ ազդեն Թագաւորի սրտին։ Դու գիտես, որ ոչ Թագաւորական Թագը եւ ոչ զիս շրջապատող փառքը կ'ուրախացնեն սիրտս. գիտես, որ բոլոր իմ մխիթարութիւնս եւ ուրախութիւնս Դու միայն ես։ Ո՛վ տէր, Աստուած Աբրահամու, ըմբ ծառայիդ աղօթքին, որոնք իրենց յոյսը քո վերայ դրած են. փրկէ՛ զնոսա սպանիչներու ձեռքէն, եւ ազատէ՛ զիս առաջիկայ վտանգէն »։

Աղօթքի երեք օրերէն յետոյ Եսթեր հանեց սպոյ հանդերձը եւ հագաւ իւր ծիրանին եւ երկու նաժիշտներ առնելով գնաց Թագաւորին։ Մէկ նաժիշտը Թագուհւոյն ծիրանիին քղանցքը վերցուցած էր եւ միւսին ուսին վերայ դրած էր Եսթեր իւր ձեռքը։ Շատ սենեակներէ անցնելէն յետոյ վերջապէս Եսթեր մտաւ Թագաւորի սենեակը, ուր նստած էր նա գահին վերայ. կը փայլէր նորա գեղը ոսկիով եւ Թանկագին քարերով։ Աւտաչէս աչքերը վեր առաւ. բարկութիւնը կը փայլէր նորա դէմքին վերայ։ Թագուհին դեղնեցաւ եւ անզգայ ընկաւ իւր առջեւէն գը-

նացող նաժշտին վերայ։ Աստուած Թագաւորին բարկութիւնը զսպեց. նա խոյն գահէն վար, գրկեցուց Թագուհին եւ քաղցրութեամբ կը մխիթարէր ասելով « Եսթեր, դուք պիտի մեռնիս. օրէնքը քեզ համար բացառութիւն պիտի լինի »։ Երբ Թագուհին քաւական կարգադրեցաւ, Աւտաչէս շարունակեց. « Եսթեր, ի՞նչ կ'ուզես խնդրել, խոսէ՛ համարձակ. պատրաստ եմ տալու մինչեւ Թագաւորութեանս կէսը »։ Եսթեր խնդրեց, որ Թագաւորը բարեհաճի Համանին հետ ճաշի երթալ իրեն մօտ. « Ա՛յն ժամանակ, ասաց նա, Թագաւո՛ր կը յայտնեմ խնդիրս »։ Թագաւորը հրամայեց Համանին յայտնել, որ Թագուհւոյն կամքը անպատճառ պիտի կատարուի։

ԶԹ

ՄՈՒՐԹՋԻ ՑԱՂԹԱՆԱԿԸ

Թագաւորը Համանի հետ Եսթերի կոչունքին գնալով սեղանին վերայ ասաց Թագուհւոյն. « Ի՞նչ որ կ'ուզես խնդրէ՛, Եսթեր »։ Նա ասաց, որ երկրորդ օրն եւս բարեհաճի Համանի հետ սեղանի գալ, այն ժամանակ կը յայտնեմ խնդիրքս։ Համան իրեն եղած պատուէրն ասստիկ ուրախացած տուն դարձաւ.

բայց չար մարդոյն ուրախութիւնը երկարա-
տեւ չը լինիր։ Նա տեսաւ, որ Մուրթքէն
Թագաւորի պալատին քով նստած է եւ իրեն
երկրպագութիւն չըրաւ։ Ա.յս՝ բաւական էր
Համանի բոլոր ուրախութիւնը Թունաւորե-
լու. նորա զսպարթութիւնը նոյն վայրկենին
անհետացաւ։ Նա ասոնիկ բարկացած տուն
գնաց եւ իւր բարեկամաց ու հնոյ ատչեւ
Թագաւորէն ընդունած պատիւները եւ փառ-
քերը կը համրէր. բայց եւ կ'ասէր. "Ա.յս ա-
մենը զիս չեն ուրախացներ, քանի որ Մուրթ-
քէն Թագաւորի պալատին մէջ կը տեսնեմ"։

Կինը եւ բարեկամները խորհուրդ տուին
Համանի, որ մի կախաղան կանգնել տայ եւ
երկրորդ օրը կանուխ Թագաւորէն հրաման
խնդրէ Մուրթքէն կախելու։ Ա.յս խորհուր-
դը հաճոյ Թուեցաւ Համանին. հրամայեց նա
մի եւ նոյն վայրկենին իւր դաւթին մէջ մի
բարձր կախաղան կանգնել։

Ա.ռաքինի Մուրթքէն մտքէն անգամ չ'էր
անցներ, որ մի այսպիսի մեծապատիւ մահ կը
սպասէ իրեն. բայց Ա.ստուած պաշտպան եւ
զինքը։ Թագաւորը չը կարողացաւ քնանալ
գիշերը. ժամանակ անցնելու համար հրամա-
յեց գիւանադպրին արքունի յիշատակագիրը
կարդալ։

Տէր Ա.ստուած, ով չը հաւատար խորին

յարգութեամբ քո նախանձամութեանդ։
Ա.յնպէս պատահեցաւ, որ երկու ներքինեաց
դաւաճանութեան եւ Մուրթքէի հաւատար-
մութեան արձանագրութիւնը բացուեցաւ.
Թագաւորը հարցուց. "Ինչքա՞ վարձատրուած
է Մուրթքէի հաւատարմութիւնը"։ "Ո՛չ մի
բանով" պատասխանեցին ծառաները։ Թագա-
ւորը ամչեց այս պատասխանէն եւ միտքը
դրաւ առաւօտուն վարձատրել զՄուրթքէ։

Թագաւորը հարցուց. "Ո՞վ կայ՝ դուրսը
գաւթին"։ Ծառաները պատասխանեցին.
"Համանը կայ"։ Թագաւորի հրամանաւ ներս
մտաւ Համան. նա առաւօտուն կանուխ ե-
կած էր Մուրթքէն կախելու համար հրաման
խնդրելու։ Թագաւորը հարցուց Համանին.
"Ի՞նչ պէտք է ընեմ այն մարդուն, զոր կ'ու-
զեմ փառաւորել"։ փառասէր եւ մեծամիտ
Համան կարծեց, որ Թագաւորին փառաւո-
րելիք մարդը ինքն է. ուստի պատասխանեց.
"Ա.յն մարդուն, զոր կ'ուզէ Թագաւորը փա-
ռաւորել, պէտք է հագցնել Թագաւորի հա-
գած զգեստը. նստեցնել Թագաւորի ձիոյն
վերայ եւ առաջին նախարարը ձիու սանձէն
բռնելով՝ պէտք է ամբողջ քաղաքին մէջ շրջե-
ցընել եւ նորա առջեւէն կանչել տալ. Ա.յս-
պէս կը փառաւորուի ով որ Թագաւորին հա-
ւատարմութեամբ կը ծառայէ"։ Թագաւորը

հաւանեցաւ Համանի առաջին, ուստի հրամայեց, որ երթայ եւ այդ ամէն պատուէները Մուրիքէին ընէ։ Համան չը կարողանալով ձայն հանել՝ գնաց պատուէց զՄուրիքէն եւ սիրտը սաստիկ վշտացած տուն դարձաւ։ Իսկ Մուրիքէ պալատի դրան մօտ ինչ ձիէն, հանեց իւր զարդերը եւ նստաւ իւր տիրական տեղը։

Ղ

ՀԱՄԱՆԻ ՊԱՏԻԺԸ

Այս ամէն պատահածները հաղիւ Համան իւր կնոջ եւ բարեկամից պատմած էր, երկու ներքինիներ եկան եւ Թագուհւոյ ճաշին հրաւիրեցին զինքը։ Համան Թագաւորին հետ Եսթերին գնաց։ Ճաշի ժամուն Թագաւորը շատ ուրախ էր եւ ասաց. "Եսթեր, այժմ սաւ քո խնդիրդ, ես պիտի կատարեմ, եթէ մինչեւ անգամ Թագաւորութեանս կէսը խնդրես"։ Եսթեր պատասխանեց. "Թագաւոր, եթէ ինծի գոհ քո առջեւդ, ինձ եւ ազգիս կեանք շնորհէ, որովհետեւ մեք ամենքս ի մահ դատապարտուած ենք. կ'ուզեն զմեզ ամենքս ջնջել։ Եթէ մեք ծերեւ գերի ծախուէինք, դարձեալ մեր Թշնամութիւնը այնչափ անտանելի չէր լիներ. բայց մեր Թշնամին խստասիրտ եւ անողորմ է, նա պրոշած է ամենքս կեանքէ զրկել. ուր Թագաւոր, նա արժանի չէ քո պալատիդ մէջ մնալու"։ "Ո՛վ է այդ չանդուգը". աղաղակեց Արտաշէս։ "Ա, իդ՝ Համանն է պատասխանեց Եսթեր. նա մեր ամենաչար Թշնամին է"։

Մինչեւ այս կէտիս ոչ ոք գիտեր Եսթերի ազգը կամ ազգատոհմը. Մուրիքէ պատուիրած էր Եսթերի այս պարագան գաղտնի պահել. Համան չէր գիտեր, որ Թագուհին կը պատկանէր Հրէից ազգին, զոր չարութեամբ ի մահ դատապարտած էր։ Համան սարսափահար կեցած էր. չէր համարձակեր նա իւր աչքերը բարձրացնել Թագաւորին կամ Թագուհւոյն վերայ։ Արտաշէս սաստիկ զայրացած դուրսը պարտէզը գնաց. Համան ընկաւ Եսթերի ոտքերը, եւ կը խնդրէր, որ խնայէ իւր կենաց։ Նա երկիւղին այնքան խառնված էր, որ մինչեւ անգամ մոռանալով Թագուհւոյն պատշաճաւոր պատիւը՝ համարձակեցաւ նորա ծնկները փաթթուիլ։ Մի եւ նոյն վայրկենին Թագաւորը ներս մտնելով՝ տեսաւ Համանի այս անպատշաճ համարձակութիւնը, ուստի առաւել բարկացաւ. իսկ երբ այն միջոցին մէկ ներքինի յայտնեց, որ Համան իւր բակին մէջ յիսուն կանգուն բարձրութեամբ մի կախաղան կանգնած է Մուրիքէն կախե-

լու, հրամայեց Թագաւորը, որ նոյն կախա-
զանէն զինքը կախեն։

Հասան կախուեցաւ այն կախաղանէն, զոր
ինքը Մուրթքէի համար պատրաստած էր։
իսկ Մուրթքէ արքունեաց մէջ նորա տեղը
բռնեց։ Թագաւորը իւր կնիքը Մուրթքէին
յանձնեց եւ առանձինն հրաշալապատակաւ յետ
առաւ իւր տմարդի հրամանը։ Հրեայք Ա-
ստուծոյ ընտրեալութեան համար տօն սահ-
մանեցին Ադար ամսոյ տասն եւ չորրորդ օրը,
որ մինչեւ հիմա կը կատարուի եւ Փուրիմ
կ'ասուի։

Զարին յաջողութիւնը առ ժամանակեայ
է. այն պահուն, յորում նա կը կարծէ թէ
ամեն հարուածէ ազատ է, Աստուած զայն
բնաջինջ կ'առնէ. եւ կը բարձրացնէ, ինչպէս
տեսանք Մուրթքէի պատմութեան մէջ, բա-
րի մարգը, որ միշտ իւր պարտաւորութեանց
հաւատարիմ կը մնայ։

ՂԱ

ԳԵՐԵԶԱՐՋ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄՆ ՏԱՃԱՐԻ

Ա՛ստուած իւր ընտրեալ ազգին շատ ժա-
մանակ առաջ յայտնած էր մարգարէից բերա-
նով ոչ միայն Բաբելոնական գերութիւնը,
այլ եւ նորա վերջանալու ժամանակը։ Հրեայք

եօթանասուն տարի չարչարութեան այս գե-
րութեան մէջ։

Պարսից Կիւրոս Թագաւորը երբ Բաբելը
նի տիրեց, Աստուծմէ շարժեալ հրաման հա-
նեց, որ բոլոր Հրէաները երուսաղէմ դառ-
նան, եւ Աստուծոյ տաճարը շինեն. նաեւ
Երուսաղեմէն կողոպտուած բոլոր ոսկեղէն
եւ արծաթեղէն անօթները յետ առաւ եւ
տաճարի շինութեան պէտք եղած բաներն
եւս արքունական գանձէն տալու հրաման
հանեց։

Այդ առաջնորդները, Քահանայք, Ղե-
ւտացիք եւ մեծ բազմութիւն ժողովրդեան հա-
ւաքուեցան ճանապարհ ելնելու իրենց առաջ
նորդ ունենալով Դաւթի ցեղէն Զօրաբաբէլը։
Ա՛յսպէս Հրեայք վերադարձան Խոպտելայ-
ծոց երկիրը, իրենց հարց Թողած նախկին
բնակութիւնները եւ ժողովեցան Երուսաղե-
մի մէջ. Սկսեցին տաճարը կանգնել. ամենէն
առաջ սեղան շինեցին եւ Աստուծոյ զոհ մա-
տուցին։ Քահանայք փողերը կը հնչեցնէին
եւ կ'աղաղակէին. "Գովեցէք զԱստուած.
բարի է նա եւ իւր ողորմութիւնը միշտ
ւոր"։ Բոլոր ժողովուրդը կը կրկնէր այս ու-
րախութեան ձայները եւ զղջման արտասուք-
ները իրարու կը խառնէին։

Սամարիայի եւ մերձակայ բաղաքաց բնա-

կինները կռատաչտ ազգեր էին, կը բնակէին դերի վարեալ Իսրայելացւոց տուներուն մէջ եւ ունէին մի քանի Թեբակատար ծանօթութիւն Ճշմարիտ Աստուծոյ վերայ։ Սոքա լսելով երուսաղեմի տաճարի նորոգուիլը՝ Իսրայելացւոց գլխաւորներուն եկան եւ ասացին. "Տաճարի շինութեան մէջ կ'ուզենք ձեզ օգնել, որովհետեւ մեք եւս Ճշմարիտ Աստուածը կը պաշտեմք»։ բայց այս պատասխանը ստացան. "Մեզ վայել չէ, որ այլազգեացի հետ տաճար շինենք. Աստուծոյ տունը մեք միայն պիտի կանգնենք»։ Սամարացիք այս մերժման վերայ առտիկ բարկացան. սկսեցին ամեն կերպով աշխատիլ տաճարի շինութիւնը արգիլելու համար. բայց չը յաջողեցան. ուստի իրենց համար առանձին տաճար շինեցին Սիւքեմի մէջ Գարիզին լերան վերայ. բայց Հրեաները քանդեցին զայն։ Այս պատճառաւ սոյն երկու ազգաց մէջ մշտնջենական ատելութիւն ծագեցաւ։

ՂԲ

ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Տաճարի շինութենէն յետոյ տակաւին Երուսաղէմ քաղաքը քարերու կոյտ էր. պատերը քանդուած էին եւ դռները այրած։ Հրէաք

այք (հազարակ անուն տան երկու ցեղին) կը բնակէին աղքատութեան մէջ եւ դրացի ամէն ազգերէն արհամարհուած էին։

Այս միջոցներուս Շօշ քաղաքին մէջ, Պարսից Արտաշէս երկայնաբազուկ Թագաւորի ազբատնիքը Ներեմի անունով մի բարեպաշտ Իսրայելացի կար, որ Թագաւորի տակառապետն էր։ Սորա բարեկամներէն մին՝ Անանի անունով, հայրենիքէն Շօշ քաղաքը եկաւ եւ Ներեմեայ տեսութեան երթալով՝ պատմեց նորա, որ Թէ եւ տաճարը շինուած է, բայց Երուսաղէմ տակաւին ողբալի վիճակի մէջ է. պարիսպները քակուած եւ աւերուած, դռները հրկիզուած, մարդիկ անտուն, ժողովուրդը աղքատ եւ դրացի ազգերէն արհամարհեալ։ Ներեմին չէր համարձակեր Թագաւորէն օգնութիւն խնդրել իւր Թըշուառ եղբարց համար, այլ կը լար եւ կ'աղօթէր. Աստուած լսեց նորա աղօթքը։

Մի անգամ ճաշի ժամանակ երբ Ներեմին գինի կը տար Թագաւորին, նայեցաւ նորա երեսը եւ հարցուց. "Ինչո՞ւ տրտում եւ տըխուր ես Ներեմի»։ Ո՛հ, Թագաւո՛ր պատասխանեց Ներեմի, "ի՞նչպէս տրտում չը լինիմ, երբ հայրերուս քաղաքը եւ բնակութիւնը անապատ դարձած է եւ դռներն հրայրեայ»։ Թագաւորը հարցուց. "ի՞նչ կը խնդրես ու-

բեմն ինձմէ ։ » ։ Նէեմի մտքին մէջ Աստուծոյ ջերմեռանդութեամբ աղօթելով պատասխանեց. « Թագաւոր, եթէ ընդհդ գոյ առջեւդ, ղրկէ զիս երուսաղէմ եւ հրաման տուր ինձ, որ զայն նորոգեմ » ։ Թագաւորը եւ թագուհին հարցուցին. « Երկար կը տեւէ ձանապարհորդութիւնդ եւ կամ երբ պիտի դառնաս » ։ Նէեմին նշանակեց իւր դարձի ժամանակը. Թագաւորը ընդունելով պայմանաժամը՝ քաղցրութեամբ հրաման տուաւ, որ երթայ և միանգամայն ձանապարհին պաշտպանութեան համար ձիաւորներ եւս տուաւ նորա հետ ։

Նէեմին երուսաղէմ հասնելէն յետոյ՝ քննեց քաղաքը եւ հաւաքելով բոլոր հրէաները սկսաւ շինել քաղաքը ։ Նա անձամբ կ'աշխատեր ապին հետ միասին եւ քաղաքի շինութեան ու աղբատները կերակրելու համար ծախեց իւր բոլոր ստացուածքը եւ ամենուն վերայ արդիւնութեամբ կը հսկէր ։ Սամարացւոց գլխաւորները կը ծիծաղէին այս աշխատութեանց վերայ. բայց Հրէայք նոցա ծաղրին ու ծիծաղը բանի տեղ չը դնելով անդադար կը շարունակէին աշխատութիւնը ։ Սակայն ժամանակէն պարիսպները բարձրացան կիսով չափ. այն ատեն դրացի ազգերը խորհուրդ ըրին յանկարծակի յարձակիլ Հրէից վերայ եւ քանդել նոցա աշխատանքները ։ Ա.յս

չարախորհուրդ ազգաց մէջ բնակող մի քանի բարեպաշտ Հրէայք այս բանը յայտնեցին իրենց հայրենակցաց ։ Հրէայք երբ լսեցան, զինուորուած, ղէն ի ձեռին սկսան իրենց գործը յառաջ տանիլ. թշնամիները այլ եւս չը համարձակեցան յարձակում ընել. բայց լսելով, որ Նէեմին է ամբողջ ազգի հոգին, խորհուրդ ըրին, որ զայն սպանեն նենգութեամբ ։ Ա.յս նպատակաւ Սամարացւոց գլխաւոր իշխանը իրեն քով կանչեց խորհուրդի համար. բայց Նէեմին չը դնաց, որով նոցա դաւաճանութիւնը ջնջեցաւ ։ Հրէայք յաջողութեամբ վերջացուցին երուսաղէմի շինութիւնը. նորոգած քաղաքը օրհնեցին սաղմոսերգութեամբ, թմբուկի եւ փողի ձայներով, շնորհակալութեամբ, աղօթքներով, ղօհերով եւ ուրախութեան աղաղակներով ։

ԳԼՈՒԽ

ԵՂԻԱԶԱՐ

Հրէից բաւական ժամանակ հանգստութեամբ բնակեցան իրենց երկրին մէջ եւ ձրջմարիտ Աստուծոյ կ'երկրպագէին. բայց կամաց կամաց սկսան մոռնալ նորա պատուիրանները եւ ընկղմիլ մեղաց և անօրէնութեան մէջ. ուստի Աստուած վերստին մատնեց զա-

նանք Թշնամեաց ձեռքը։ Սոցա ամենէն խըստասիրտն էր Աստուած Անպոհ (Եպիսիան) Թագաւորը. սա առաւ Երուսաղէմը, կողոպտեց տաճարը եւ անխնայ կը կոտրէր պղծերը, իսկ կիները եւ մանուկները իբրեւ գերի կը վաճառէր. կըստիպեր բոլոր Հրէից ազգը երկրպագել կուռց եւ զոհուած խոզի միս ուտել, որ Մոլեխի օրէնքով արգիլուած էր։

Ոսեռալ Հրէաներէն մէկը կար Եղիազար անուանով. սա պատկառելի ծերունի էր սպիտակ մազերով եւ գեղեցիկ դէմքով. զինքը կը ստիպէին կուռքի զոհուած խոզի միս ուտել, բայց նա չէր ընդունէր. աւելի լաւ կը համարէր մեռնիլ փառքով, քան թէ անկարգ կեանք վարել։ Եղիազարի փոքրոգի բարեկամ ներէն ամենք կ'ասէին. "Մեք կը բերենք քեզ զոհուած միս, առ երեսս Թագաւորի կամքը կատարելու համար այնպէս ձեւացուր, որ կ'ուտես. այսպէսով կեանքդ կ'ապատես"։ "Ո՛չ, պատասխանեց Եղիազար, ես չեմ ուզեր այսպիսի գարշելի կեղծաւորութեամբ կեանս մի քանի օրերը պնել. այդ անպատշաճ է ալեւոր։ Ա. յոպիսի երեսպաշտութիւնը կը գայթակղեցնէ երիտասարդները, երբ կը լսեն, որ իննսուն ամեայ Եղիազար ծերունին կատարած եղած է. այդ իմ ծերութիւնս կ'անպատուէ։ Եթէ նոյն իսկ անցուցած օրերուս

չափ կեանք ընդհուպ ինձ եւս մարդկանց ձեռքը չը մատնուիմ, բայց Ամենաբարձրեալն ձեռքէն չեմ կարող փախչիլ Թէ կենդանի լինիմ եւ Թէ մեռած։ Ես արիութեամբ կ'երթամ մեռնելու, ինչպէս որ վայել է ծերութեանս եւ բարի օրինակ կը լինիմ երիտասարդաց, որպէս զի Աստուծոյ սուրբ օրինաց համար յօժարութեամբ եւ քաջութեամբ մեռնիլ ուսանին"։

Ա.րդար ծերունին զայս ասելով քաջութեամբ դիմեց տանջուելու. նըքա, որ առաջ զինքը կը միխիթարէին, ակսան նախատել եւ նորա խիստ տանջանքներով մոլորութիւն համարել։ Մինչեւ ի մահ չարչարեցին զԵղիազար, որ հոգին աւանդելէ առաջ ասաց. "Գիտէ ամենագէտ Աստուածդ, որ այս մարմնոյ չարչարանքներէն ազատիլը իմ ձեռքս էր, բայց համբերութեամբ կը տանիմ եւ ուրախ եմ հոգւով, որ այս ամենը Տիրոջ համար կը կրեմ"։

Ա.յս խօսքերը, Եղիազարի վերջին խօսքերն եղան. նա մեծաւ մեղ օրինակ Թողուլ Թէ ինչպիսի հաստատամտութեամբ պէտք է կատարեմք մեր պարտաւորութիւնները։

ՂԴ

ԵՕԹՆ ԵՂԲԱՐՔ ԵՒ ՆՈՑԱ ՄԱՅՐՈՂ ՇԱՄՈՒՆԷ

Ա ՌԱՔԻՆԻ եղիսաբերին մահէն յետոյ՝ Անտիոքոս՝ Մակաբեանք կոչուած եօթն եղբայրներ եւ իրենց մայրն եւս զանազան տանջանքներով նահատակել տուաւ, որոնք սքանչելի արիութեամբ ընդդիմացան բռնաւորի կամքին, որ կըստիպէր զանոնք Մովսիսի օրինաց հակառակ խոզի միս ուտել։

Անտիոքոս զայրացած հրամայեց ծեծել խարազանով եւ ալքառաքելով։

Մեծ որդին ասաց. "Մեք պատրաստ ենք մեռնիլ քան թէ մեր հայրենի օրէնքէն անցնիլ"։ Այն ատեն դահիճները թագաւորի հրամանաւ լեզուն կտրեցին, գլխուն կաշին հանեցին, եւ ձեռքերը ու ոտքերը կտրելէն յետոյ կենդանւոյն ջեռուցած տապակի վրայ դնելով խորովեցին։ Թշուառ մայրը եւ եղբայրները անվեհեր կը տեսնէին այս ամեն տանջանքները եւ զիրեար կը քաջալերեին ասելով. "Արիութեամբ մեռնիմք, անուն եւ կեանք ստանանք"։

Յետոյ երկրորդ եղբայրը տարին տանջելու։ Վերջին ընչաւութեան ժամանակ ասաց թագաւորին. "Ա՛յ սեգ, հպարտ եւ ամբարտաւան, դուն մեր ժամանակաւոր կեանքը

կը կարճես. բայց երկնաւոր թագաւորը յաւիտենական կեանք պիտի տայ մեզ հանդերձեալն մէջ"։

Երրորդը եւ չորրորդը յօժարութեամբ դնային տանջանաց տեղը եւ այնպիսի քաջութեամբ համբերեցին այն տեսակ չարչարանաց եւ մահուան, որ զարմացաւ թագաւորը։

Հինգերորդը տանջանաց ժամանակ թագաւորին նայելով ասաց. "Ա՛յժմ ուզածիդ պես կարող ես առնել. բայց դուն եւս մեզ նման մահկանացու ես։ Մի՛ կարծեր, որ Աստուած իսպառ թողած է մեր ազգը. դուն պիտի տեսնես Աստուծոյ սքանչելիքները երբ զքեզ եւ քո զաւակներդ տանջանաց կը մատնէ"։

Վեցերորդը եւս արիութեամբ նահատակուեցաւ առաջիններուն պէս։

Մնաց եօթներորդ եղբայրը, որ ամենէն փոքր եւ մանուկ էր. թագաւորը կանչեց իր մօտ եւ քաղցրութեամբ կը յորդորէր թողուլ իր հայրենի օրէնքը. երդմամբ կը խոստանար նմա ամեն կերպ բարիքներ։ Մանուկը անդրդուելի մնաց. ուստի թագաւորը հրամայեց յանձնել մօրը, որպէս զի յորդորելով աղատէ մահուանէ։

Մայրը մօտենալով մանկան ասաց. "Որդեակ իմ, ողորմէ ինձ, յիշէ, որ զքեզ ինն

ամիս արգանդիս մէջ կրեցի, երեք տարի գըրկիս մէջ սնուցի եւ շատ աշխատութեամբ պըահել այս հասակին հասուցի։ Ա՛յժմ կ՚աղաչեմ՝ բեզ, որդեակ. նայէ երկինքը, նայէ երկրին եւ ամեն արարածոց վերայ. յիշէ, որ Աստուած այս ամենը յոչնչէ ստեղծեց. նոյնպէս մարդիկները՝ ի նմանէ ստեղծան։ Մի վախնար անգութ դահիճներէն, այլ մեռիր իբրեւ արժանաւոր որդի, որպէս զի ես կարողանամ զձեզ ամենքդ Աստուծոյ ողորմութեամբը գտնել»։

Հաղիւ մայրը վերջացուցած էր այս քաջալերական խօսքերը, մանուկը դառնալով առաջ Անտիոքոսին. «Ո՛վ բռնաւոր, չը պիտի հնազանդիմ քեզի»։ Թագաւորը իբր կատաղութենէն այլայլած՝ մտածեց դեռահաս նահատակը ամենատաստիկ տանջանաց. մեռաւ նա արիութեամբ եւ առանց տրտնջանաց մի բառ անգամ հանելու իբր բերնէն։ Վերջապէս նահատակեցին նոցա արդար մայրն եւս Շամունէն։

Մեք, որ շատ անգամ ամենաթեթեւ վիշտերն անգամ չեմք կարող տանիլ, զարմանամբ եօթն Մակաբեանց սքանչելի արիութեան վերայ, որոնք ամենադառն մահուամբ մեռան, եւ ուխտեմք զսիել ամեն բան քան անհնազանդ լինել Աստուծոյ։

Ղ Ե

ՄԱՏԱԹԻ ԵՒ ԻՒՐ ՈՐԴԻՔԸ

Այս հալածանաց ժամանակ Մատաթի քահանայն իւր որդւոց հետ մեկ տեղ հեռացաւ Մոդէիմ փոքրիկ քաղաքը։ Անտիոքոս պատգամաւորներ ղրկեց Մատաթիին թէ՝ «Դուն այս երկրին մէջ երեւելի մարդ ես. ունիս շատ որդիներ եւ աղգականներ, որոնք ղբեղ կը պատուեն։ Երուսաղէմ եւ բոլոր Հրէաստան հնազանդեցաւ թագաւորին. եթէ դուն եւս կատարես նորա հրամանը, ըզքեզ, քո որդիքդ եւ աղգականներդ իբրեն բարեկամ կ՚ընէ եւ կը տայ ձեզ մեծամեծ պատիւներ եւ հարստութիւն»։ Մատաթի պատասխանեց համարձակութեամբ. «Եթէ Անտիոքոս տիրէ ողջ տիեզերքին եւ բոլոր աղգերը ուրանան իրենց հաւատը՝ ես, որդիքս եւ աղգականներս չեմք թողուր մեր հարց օրէնքը եւ երկրպագեր կուռց»։

Մինչդեռ Մատաթի այս խօսքերը կ՚ասէր, տեսաւ, որ մի ուրացող Հրէայ գալով ղհն մատուցանէ կուռքին. անմիջապէս վազեց վրան եւ ոտքով զարկաւ սպանեց կուռքին առջեւ. Թագաւորի պատուիրակն եւս սպանեց, որ զինքը կը յորդորէր. կուռքը կործանեց եւ սկսաւ աղաղակել. «Ո՛վ որ ապստա-

ծային օրէնքը կ՚ուզէ պաշտպանել, քանի գայ»։ Ա յսպէս իւր որդիքը եւ ուրիշ շատ բարեպաշտ մարդիկ իրենց ընտանիքով ելան մի լեռ գնացին։ Նոքա կը բնակէին անապատ լեռներու վերայ եւ կը կերակրուէին արօտով եւ արմատներով։ Իսրայէլացւոց ամենէն քահանները, որոնք պատրաստ էին իրենց արիւնը թափել հաւատոյ պաշտպանութեան համար, հաւաքուեցան Մատաթիի մօտ։

Մատաթին արդէն ծերացած էր եւ իւր մահուան մերձենալը կը զգար։ Նա կանչեց իւր որդիները մահուան մահճին մօտ եւ ասաց. «Ա յժմ կ՚իշխէ անօրէնութիւնը. եկած է թշուառութեան, աւերածութեանց եւ ատելի հալածանաց ժամանակը։ Ուրեմն որդեակք իմ, զինուորուեցէք յանուն Աստուծոյ մեր եւ մեր հարց հաւատոյ պաշտպանութեան համար։ Յիշեցէք ձեր հարց գործերը. հետեւեցէք նոցա եւ ժառանգեցէք նոցա փառքը։ Աբրահամ եւս փորձեցաւ, բայց հաւատարիմ մնաց Աստուծոյ. ուստի իւր հաւատը արդարութիւն համարուեցաւ։ Յովսէփ թշուառութեանց մէջ հաւատարիմ մնաց իւր հաւատքին, այս պատճառաւ Աստուած զինքը Եգիպտոսի առաջին իշխանը ըրաւ։ Յեսու նաւեան՝ որովհետեւ Աստուծոյ պատուիրանները կը կատարէր, Իսրայէլացւոց ազգին

առաջնորդ եղաւ։ Քաղեբ ճշմարտութիւնը վկայեց եւ մնաւ Աւետեաց երկիրը։ Դաւիթ իւր հեզութեամբ եւ ողորմածութեամբը թագաւորական գահը բարձրացաւ. եղիա իւր նախանձայուզութեամբ երկինքը բարձրացաւ։ Անանիա, Ազարիա եւ Միսայէլ հակառակ Բաբելացւոց սպառնալեաց հաւատարիմ մնալով Աստուծոյ՝ անվնաս ազատեցան բորբոքեալ հնոցէն. Դանիէլ բարեպաշտութեամբ ազատեցաւ առիւծուց կատաղութենէն։ Բոլոր նեցուկ մեր սղպի բոլոր պատմութիւնը, ամեն տեղ պիտի գտնէք, որ Աստուած իրեն յուսացողները կը փրկէ չարիքներէ եւ թշուառութիւններէ։ Մի վախնաք չարագործաց սպառնալիքներէն. որովհետեւ նոցա իշխանութիւնը կարճատեւ է. պաւօր կայ, վաղը չը կայ. իրենց հետ կը կորսուին նոցա խորհուրդներն եւս։ Զօրացէք որդեակք, ձեր հաւատը հաստատ պահեցէք։ Ձեր Շմաւն եղբայրը իմաստուն է, լսեցէք նորա խորհրդոց. նա կը լինի ձեզ հայր։ Յուդա Մակաբէն՝ ի մանկութենէ քաջ է. նա կը լինի ձեզ առաջնորդ պատերազմի մէջ։ Պաշտպանեցէք ձեր հաւատը. ձեր հայրենակիցները ազատողը նեղութեանց ընդդիմացէք եւ պահեցէք Մովսէսի օրինաց ամեն հրամանները»։

Մատաթին այս ամենը խօսելով՝ օրհնեց

իւր սրտիքը եւ խոստովանեցաւ։ Որդիքը Թաղեցին զինքը, կատարեցին ամեն հրամայածները։ Իսրայելացւոց ամբողջ ազգը ողբաց Մատաթիի մահը։

ՂԶ

ԱՆՏԻՈՔՈՍԻ ՄԱՀԸ

Անտիոքոս Հրեաստանի մէջ իւր զօրավարներէն մէկը Թողով՝ ինքը Պարսկաստան դէպ Նայ Պէրսեպոլիս մայրաքաղաքին ափրելու եւ աւարելու համար։ Սա իւր նպատակին չը հասաւ, վասն զի Պարսկաստանի մէջ մեծ չարդ կերաւ եւ ահիսուեցաւ կորագլուխ յետ դառնալ։ Հրեաստանի մէջ եւս Յուդա Մակաբէն շատ պատերազմներու մէջ չարդեց Անտիոքոսի զօրքերը եւ Երուսաղէմն ազատ. քանդեց կուռքերը եւ տաճարը մաքրեց ու սրբեց։

Անտիոքոս այս լուրին վերայ սաստիկ զայրացաւ. նա կ'ուզէր պահել իւր ամբիտալի վախճառը Պարսկաստանէն եւ կրած ամեն վնասուց համար վրէժ լուծել Հրեաներէն։ Բայց իւր անյաղթ ձեռնարկութիւնները այնքան տրտմեցուցին զինքը, որ հիւանդանալով պառկեցաւ։ Երկարատեւ հիւանդութիւնը առաջեւ սաստկացաւ նորա տրտմութիւնը. նա

կսկծելով իւր բարեկամները՝ ասաց. "Քունը աչքերէս կը փախչի. առաջ մըբան զուարթ էի եւ ամենուն սիրելի, իսկ այժմ նեղութիւնները ամեն կողմանէ գլուխս կը կուտակին. այլ ևս իւր մարթեր չեն հեռանար ինձմէ. Երուսաղէմի հասուցած թշուառութիւններս միշտ աչքիս առջեւն են։ Ես կողոպտեցի Երուսաղէմի տաճարը եւ շատ անմեղ Հրէից արիւն թափեցի։ Կը խոստովանիմ, որ թշուառութեանս պատճառը իմ խոստութիւնս է. ահա տրամութիւնէ եւ նեղութիւններէ կը մեռնիմ օտար երկրի մէջ"։

Երբ հիւանդութիւնը օր ըստ օրէ կը սաստկանար, նա սաստիկ ցաւ կրկրար բոլոր մարմնոյն մէջ եւ որդերը ի'ուտէին զինքը կենդանւոյն, վերբերուն հոտը անտանելի էր։ Ա յսպէս Անտիոքոս, որ սակաւ ժամանակ առաջ հպարտութեամբ զինքը Աստուծոյ հաւասար կը կարծէր, որդերուն կերակուր եղաւ եւ ամենքը Թողին զինքը. նա մինչեւ անգամ ինքն իրեն ծանրութիւն եղաւ։ Վերջապէս Անտիոքոս զգալով իւր հպարտութիւնը՝ պէտք էր խոստովաներ իւր ոչնչութիւնը. նա ի'աղօթէր Աստուծոյ, զանազան ուխտեր կ'ընէր եւ կը խոստանար ազատ միայն Երուսաղէմի տաճարին չափշտակածները յետ դարձնել, այլեւ զարդարել նոր ընծաներով։

ընդունել Հրէից հաւատը եւ տարածել զայն իւր բոլոր հպատակաց մէջ։ Բայց այս ամենը ընդունայն էին. Աստուած չընդունեց նորա ուխտը. որովհետեւ ինքն չէր ընդունած զԱստուած իւր բովանդակ կենաց մէջ։

Այն, որ շատ Թշուառներ հեռացուց իրենց մէնէն եւ Հայրենիքէն. քշեց զանոնք անապատ տեղեր և անգթութեամբ չարչարեց, ինքն եւս իւր կեանքը վերջացուց օտար երկրի եւ անապատներու մէջ տակալի տանջանքներով։

Գ.Է

ՓՐԿՉԻ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Բաւական ժամանակ յաջորդաբար Մակաբեանք կառավարեցին Հրէից Թագաւորութիւնը. յետոյ Հրէայք հարկատու եղան Հռոմէացւոց եւ հպատակ եղուէսցի Հերովդեսին, որ ջնջեց Մակաբեանց ցեղը։ Հռոմէացւոց հզօր պետութիւնը, որ գրեթէ այն ժամանակի բոլոր ծանօթ երկիրներուն տիրած էր, նուաճեց նոյնպէս Հրէաները։ Պաղեստինը չորս մասն բաժնուած էր, այն է Հրեաստան, Սամարիա, Գալիլեա եւ Պերիա, կամ Երկիր յայնկոյս Յորդանանու։ Հռոմէացիք տիրած էին Պաղեստինի այս չորս մասերուն եւ Թոյլ տուած էին Հերովդեսին Հրէից Թագաւոր անուանիլ։

Այս Թշուառ ժամանակները այլ եւս Իսրայելացւոց մարգարէները չէին պակուեր. այլ եւս Իսրայելացիք չէին լսեր սէ մի միխթարական խօսք. բայց գիտէին նաեւ, որ մարգարէից խօսքերուն կատարման ժամանակը մօտեցած է. որովհետեւ Յուդայի ցեղէն իշխանութիւնը բարձուած էր. Իսրայելացւոց ցեղերը կռապաշտներու ծառայութեան լծին տակ կը տանջուէին։ Իսրայելացիները Թշուառ էին, բայց ճշմարիտ աստուածդիտութիւնը միայն նոցա մէջ էր. իսկ միւս ազգերը կռապաշտութեան խաւարի մէջ ընկղմած էին։ Փրկչի գալստեան կարեւորութիւնը միայն Իսրայելացւոց պէտք չէր, այլ ամեն մարդիկ կը զգային աշխարհիս՝ Փրկչի եւ Լուսաւորչի կարօտութիւնը։

Մեր Նախահարց մեղանչելէն յետոյ Աստուած ասաց օձին. "Կնոջ զաւակը պիտի քակէ քու գլուխդ"։ Եւան խաբող օձը հասարակ օձ չէր, այլ սատանայ, որ կ'ուզէր ծառայեցնել կամ ջնջել բոլոր մարդկութիւնը։ Աստուած այն ժամանակ արդէն խոստացաւ փրկել մարդկային ազգը սատանայի իշխանութենէն Փրկչի ձեռքով, զոր կայսր պիտի ծնանէր։

Աստուած խոստացաւ Աբրահամու քաղ-

մանել իւր տեղը երկնից ստացաւն պէս եւ նորա գաւակի միջոցաւ օրհնել երկրի բոլոր ազգերը։

Այս խոստումն աւելի պարզ կերպով կրկնուեցաւ Յակովբայ. նորա տան երկու որդիներուն մէկէն պիտի ծնանէր աշխարհի փրկիչը։ Յակովբ մեռնելու վայրկենին մարգարէական ոգւով լուաց ասաց. "Յուդա, քո եղբայրներդ պիտի օրհնեն զքեզ. չը պիտի ատնուի քեզմէ իշխանութեան գաւազանը եւ չը պիտի պակսի օրէնսատու քո գաւակէն, մինչեւ գայ Խաղաղարարը, ամեն ազգաց Ցոյսը։

Աստուած կրկնեց իւր խոստումը բոլոր Իսրայելացւոց առաջին անգամ Մովսիսի բերանով, որ իւր մահէն առաջ ասաց Իսրայելացւոց ազգին. "Ձեր միջէն, ձեր եղբայրներէն պիտի յարուցանէ Աստուած ինձ նման մի ուրիշ Մարգարէ. նորա լսեցէք"։

Թագաւոր — Մարգարէն Դաւիթ Սուրբ Հոգւոյ ազդեցութեամբ գիտէր, որ իւր գաւակէն պիտի ծնանի Խոստացեալը՝ յաւիտենական Թագաւորը. իւր սուրբ ուրախութեան մէջ կ'անուանէր զայն Տէր, Մեսիա, Որդի Աստուծոյ։

Վերջապէս ամեն Մարգարէներն եւս յայտնի գուշակեցին Խոստացեալի, Դաւիթի որդւոյ՝ Մեսիայի, Քրիստոսի, (այսինքն օծեալ

լին) այն Մարդոյ Որդւոյ գալուստը, զոր Դանիէլ մարգարէն տեսաւ տանջոց մէջ. գուշակեցին այն Փրկչին, այն Ազատչին, Աստուծոյ գալուստը։ Ժամանակը եկաւ. սրբազան կը թանձրանայր երկրի վերայ խաւարը, այնչափ աւելի կը մտեներ փրկութեան Արշալոյսը։

Անտի Հրեաները կը կարծէին, որ խոստացեալը պիտի գայ երկրաւոր մեծութեամբ. պիտի քակտէ Հռովմայեցւոց իշխանութիւնը եւ փառքով պիտի նստի իւր հօր՝ Դաւթի աթոռը. բայց Աստուած իւր իմաստութեամբ այլապէս տնօրինած էր։

Եկաւ այս Փրկիչը, բայց ոչ երկրաւոր մեծութեան փառքով. նա յայտնուեցաւ աշխարհի վերայ հեզ եւ խոնարհ, մարդկութեան համար սուրբ սիրով վառուած։ Հին Կտակարանի մէջ խոստացեալ այս Մեսիան է մեր ՏԷՐ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԸ։

ՀԱՄԱՌՕՏ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲ. ԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Հարց. Սրբազան Պատմութեան մէջ յիշատակուած գլխաւոր դէպքերը աշխարհի ո՞ր մասին մէջ տեղի ունեցած են։

Պատասխան. Սրբազան Պատմութեան մէջ յիշատակուած գլխաւոր դէպքերը տեղի ունեցած են Ասիոյ եւ մանաւանդ Պաղեստինի մէջ, որ Ասիոյ մէկ աշխարհն է։

Հ. Ո՞ւր էր երկրային դրախտը։

Պ. Երկրային դրախտը, որ նոյնպէս Եդէմ կը կոչուի, Հայաստանի մէջ էր, որ Ասիոյ մէկ աշխարհն է Սեաւ ծովին քիչ հեռու։

Հ. Նոյ ո՞ւր կը բնակէր։

Պ. Ըստ Ս. Գրոց տասպանը Հայաստանի Արարատ լերան վերայ իջաւ եւ Նոյ նոյն լերան ստորոտը այդի մը տնկեց. ուրեմն իւր բնակութեան տեղին եղաւ Հայաստանի Արարատ գաւառը։

Հ. Ո՞ւր էր Բաբելոնի աշտարակը։

Պ. Ըստ Ս. Պատմութեան Բաբելոնի աշտարակը Սենաարի դաշտին մէջ էր՝ երկրային Դրախտէն քիչ հեռու։ Եփրատ այն ատենց վերայ չունէին, ուր Նեբրոդը Բաբելոն քաղաքը հիմնեց, որ նշանաւոր էր իւր պալատներով, կախազանաւոր բուրաստաններով եւ Բելոյ տաճարով։ Հնութեան այս հզօր քաղաքին այժմ մի քանի աւերակները մնացած են։

Հ. Ի՞նչ է Քաղդիան։

Պ. Քաղդիան Ասիոյ մէկ աշխարհն է, ուր նախապէս բնակեցաւ Նոյի Սեմ որդւոյն սերունդը։ Այսօր այն աշխարհը մէկ մասն է տասկան Թուրքաստանի այն գաւառին, որ Էլ-Ճեզիրէ կ՚անուանի։

Հ. Քաղդեայ գլխաւոր քաղաքը ո՞ւր է։

Պ. Քաղդեայ գլխաւոր քաղաքն էր Ուր, յորում ծնաւ Աբ-

րահամ. եւ ուրկէ մեկնեցաւ իւր հօրը՝ Թառայեան եւ եղբօրորդւոյն՝ Ղովտայ հետ Քանանու երկիրը երթալու համար։

Հ. Ո՞ւր է Քանանու երկիրը եւ ինչ տարբեր անուններ ունի։

Պ. Քանանու երկիրը՝ որ Քամի որդւոյ միջին անուամբ կը կոչուի, Ասիոյ Հարաւային արեւմտեան կողմն է, կը կոչէր նաեւ Ահեքեայ երկիր, որովհետեւ Աստուած զայն Աբրահամու խոստացած էր, երկիր Իսրայէլ՝ Յակովբայ պատճառաւ, վասն զի Յակովբ Աստուծոյ հրեշտակին հետ գօտեմարտելուն համար Իսրայէլ կոչուած էր։ Երկիր Յուդայ՝ Յուդայի ցեղին պատճառաւ, որ Եբրայեցի ժողովրդեան ամենէն հզօրն էր, Պաղեստին՝ պաղեստինացւոց անուամբ, որոնք այս երկրին հար. – պեւեմտեան կողմը կը բնակէին, որ այսօր Սուրիոյ մէկ մասը կը կազմէ։

Հ. Աստուծոյ ժողովուրդը ի՞նչ անուններով կը կոչուէր։

Պ. Աստուծոյ ժողովուրդը 'ի սկզբան Եբրայեցի կը կոչուէր Եբերի անուամբ, որ Սեմայ թոռն էր. յետոյ Իսրայէլացի՝ Իսրայէլի անուամբ. հուսկ յետոյ, երբ Պաղեստինը Բաբելոնի գերութենէն Յուդայի երկիր դառնացաւ, ժողովուրդն եւս Հրէայ կոչուեցաւ։

Հ. Պաղեստինի մայրաքաղաքը ո՞րն էր։

Պ. Պաղեստինի մայրաքաղաքը Երուսաղէմն էր՝ Բենիամին ցեղ բաժնին մէջ, որ կը կարծուի, որ այս քաղաքը Աբրահամու ժամանակակից Մելքիսեդեկ քահանայն շինած է, որ այն ատեն Սաղէմ կ՚անուանէր. անկէ վերջը Յեբուս կոչուեցաւ, որովհետեւ Յեբուսացիք տիրեցին. Երուսաղէմ անունը Յեբուս եւ Սաղէմ կրկին բառերէն կազմուած է Բ գիրք՝ րի փոխուելով։ Դաւիթ տիրեց Երուսաղէմի եւ իւր տէրութեան մայրաքաղաք ըրաւ։

Երուսաղէմի շրջակայքը ֆիզին չորս բլուրներ, հարաւային կողմը՝ Սիոն, արեւմտեան կողմը՝ Ակրա, հիւսիսային կողմը՝ Բեզեթա եւ արեւելեան կողմը՝ Մոռիա։ Այս վերջինին վրայ Աբրահամ իւր զոհն տրաւ եւ ուր յետոյ Սողոմոն Աստուծոյ տաճարը կանգնեց։

Երուսաղէմի արեւմտեան կողմն է Golgotha կամ Գողգոթա լեռը, որոյ վերայ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս խա-

չուեցաւ ։ Արեւելեան կողմն է յայնկոյս ձորոյն Կեդրոնի ։ Հիմնեցաւ լեռը ։ ուր Յիսուս Քրիստոս վերջին անգամ օրհնելով իւր աշակերտները՝ երկինք համբարձաւ ։

Սողոմոնի ժամանակ երուսաղէմի բնակչաց թիւն էր 120·000 ։ բայց այժմ հազիւ 30·000 ի կը հասնի ։

Հ ։ Ս ։ Պատմութեան մէջ յիշուած ինչ ծովեր կան ։

Պ ։ Ս ։ Պատմութեան մէջ յիշուած ծովերն են ։

1 ։ Միջերկրական ծով ։ որ երբեմն կ'անուանէր Մեծ ծով կամ Ներքնածով ։ եւ որ կը թանայ ամբողջ Պաղեստինի արեւմտեան սահմանը ։

2 ։ Մեռեալ ծով ։ կամ Ասֆալտիտ լիճ ։ որոյ մէջ կը հոսի Յորդանան գետը ։

Այս ծովը Պաղեստինի մէջ երուսաղէմի հար ։ արեւելեան կողմն է ։ կամ այն տեղ ։ ուր Սոդոմ ։ Գոմոր ։ Ադամա ։ Սեբոյիմ եւ Սեղովը հինգ քաղաքները կորսուեցան իրենց անօրինութեան համար ։ Այդն ծովուն ջուրը անշարժ են եւ կ'ելլէ նէ ասկից նաւթ կամ կուպր ։ այս է պատճառը Մեռեալ ծով ։ կամ Ասֆալտիտ կոչուելուն ։ Ըստ նարոդ քննութեանց Մեռեալ ծովու մակհաւասարութիւնը Միջերկրականի մակհաւասարութենէն 430 մեթր բարձր է ։

3 ։ Տիբերեական ծով ։ որ կ'ասուի նաեւ Գինեսարեթ կամ ծով Գալիլեոյ ։ Այս փոքրիկ ծովը Գալիլեայ ազնուականները կողմն է ։ ասոր ելեւէջը շատ բարեբեր է ։

4 ։ Կարմիր ծով ։ որ կը կոչուի նաեւ Ակաբիոյ ծոց ։ որմէ նաւեր կը թանայ ամբողջ արեւմտեան Արաբիան ։

Հ ։ Ս ։ Պատմութեան մէջ անուանի գետերն որոնք են ։

Պ ։ Ս ։ Պատմութեան մէջ անուանի գետերն են ։

1 ։ Եփրատ ։ մին ի գետոց դրախտին ։ կը բղխի Բարձր Հայոց մէջէն եւ կարելով ամբողջ Հայաստանը հիւսիսէն ի հարաւ կը թափի Պարսից ծոցը ։ Այս գետը կ'անցնէր հնութեան մեծ եւ շքեղ քաղաքին քովէն ։ այն է Բաբելոնի ։ որ հանճարեղ տէրութեան մայրաքաղաքն էր ։ սոյն հռչակաւոր քաղաքին շրջապատն էր 10 մղոն ։ ունէր 100 պղնձեայ դուռ եւ կախաղանաւոր պարիսպներ ։ որ աշխարհի եօթն հրաշալեաց կարգէն էին ։

2 ։ Տիգրիս ։ նոյնպէս ի գետոց գրախտին ։ կը բղխի Տաբասի հարաւային զառի ի թափէն եւ Հայաստանի հարաւային մասը կտրելով Պարսից ծոցէն քիչ մը վերջ Եփրատին հետ կը միանայ ։ Այս գետը կ'անցնէր Ասորեաց մայրաքաղաքին Նինուէի քովէն ։ սոյն ընդարձակ քաղաքը որ հիմնուած է Նինուսէն ։ ունէր 600·000 բնակիչ ։ բայց այժմ աւերակներէք միայն մնացած են ։ Եփրատի եւ Տիգրիսի միջեւն եղած գաւառն կը կոչուի Միջագետք ։

3 ։ Յորդանան ։ որ այժմ կը կոչուի նաեւ Գերիա կամ Աբպէն ։ կը բղխի Լիբանանու լերանց շղթայէն եւ Տիբերեական ծովը կտրելով Մեռեալ ծովուն մէջ կը հոսի ։

4 ։ Նեղոս ։ Աւրիկեի ամենամեծ գետը ։ որ Եգիպտոսը կ'ոռոգէ եւ բազմաթիւ գետաբերաններով Միջերկրականը կը հոսի ։ Յունիսի սկիզբներէն Նեղոսը յորդելով Եգիպտոսի աւազանը կ'ողողէ ։ այս շրջանաւոր ողողումներն ալ միայն չէին աւերեր Եգիպտոսի գաւառը ։ այլ եւ նոյա պտուղով կարգի բարերարութեան պատճառ էին ։

Հ ։ Ս ։ Պատմութեան մէջ յիշատակուած լիճ գլխաւոր լեռներ կան ։

Պ ։ Ս ։ Պատմութեան մէջ յիշատակուած գլխաւոր լեռներն են ։

1 ։ Լեռն Արարատ ։ Հայաստանի մէջ ։ որոյ վերայ Նոյի տապանը ։

2 ։ Լիբանան ։ որ լերանց շղթայ մի կը ձեւացնէ եւ ամբողջ Պաղեստինը հիւսիսէն ի հարաւ կը կտրէ ։

3 ։ Լեռն Թաբոր ։ մերձ Տիբերեական ծովուն ։ ուր Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս պայծառակերպեցաւ ։

4 ։ Լեռն Կարմել ։ Միջերկրականի ափանց վերայ ։ Այս ուղղ տակաւին կը ցուցնեն այն տեղը ։ ուր Եղիա մարգարէն ապստամբեցաւ Յեզաբելի կատաղութենէն ազատելու համար ։

5 ։ Լերինք Գաղաադու ։ Յորդանանու արեւելեան կողմն ։ Յեփթայեայ աղջիկը իւր հօրը անխորհուրդ ուխտը կատարելու համար այս լերանց վերայ իւր կուսութիւնը լացաւ ։

6 ։ Լեռն Նաբաւ ։ Մեռեալ ծովուն մօտ արեւելեան.

կողմը, այժմ կ՚սահմանի Նաեւ Ադդար։ Մոխես այս սեռէն Ժողն Քանանացւոց երկրին արեւմտեան գաշտերը տեսնելով ըսաւ։

7. Լեռան Սինա՝ Ամաթիոյ Սին անապատին մէջ։ Ասուած այս լերան վերայ տուաւ Մովսիսին տասնպատուեայ պատգամը։

Հ. Ասիոյ մէր մասին մէջ է այն անապատը, ուր Երբայեցիք քառասուն տարի Թափառելեան ընթացքնին եղեկեն յետոյ։

Պ. Այն անապատը, ուր Երբայեցիք քառասուն տարի Թափառելեան, Ասիոյ հարաւային կողմը Պաղեստինի Ամաթիոյ մէջ է։

Հ. Խոստացեալ երկիրը ինչպէս բաժնուած էր Իսրայէլի ցեղերուն մէջ։

Պ. Պաղեստինը բաժնուած էր տասն երկու մասերու, ա. րոց իւրաքանչիւրը Յակովբայ տասն երկու որդւոց միոյն ա. նուամբ կը կոչուէր։

Հ. Ինչո՞ւ համար Ղեւի ցեղը առանձինն բաժին չ՚ունեցաւ։

Պ. Ղեւի ցեղը Աստուծոյ տպատարկութեան նուիրուած ընելով՝ առանձինն բաժին չ՚ունեցաւ, բայց տուր մոխա. րին պաստառութիւն ունէր ամէն ցեղերուն մէջ բնակիլ եւ ամէն ցեղերէն քառասուն եւ ութ քաղաքներ հաս ընդունիլ։

Հ. Ինչո՞ւ համար խոստացեալ երկրին մէջ Յովսեփի ա. նուամբ բաժին չը կայ։

Պ. Իրաւ է որ Յովսեփի անուամբ խոստացեալ երկրին մէջ բաժին չը կար, բայց նորա երկու որդւոց, Եփրեմի եւ Մանասէի դուս դուս բաժիններ որոշուեցան, որովք՝ ի բաց առեալ Ղեւի ցեղը՝ տասն երկու մասն բաժնուեցաւ։

Հ. Իւրաքանչիւր ցեղ ո՞ր կը բնակէր, եւ իւրաքանչիւրի բաժնին մէջ ինչ նշանաւոր տեղեր կային։

Պ. Իւրաքանչիւր ցեղի բաժիններէն եւ նշանաւոր տեղերն են հետեւեալք քով երկրագրական կարգի։

1. Նեփթաղիմի ցեղը կը բնակէր Պաղեստինի հիւսիսա. յին կողմը մինչեւ Տիբերեական ծովը։ Այս բաժնին մէջ է

Ռեթսայիթայի փոքրիկ անապատը, ուր Յիսուս Քրիստոս հինգ հայիւ եւ երկու ձկամբ հինգ հազարը կերակրեց։

2. Ասերի բաժինը Պաղեստինի հիւսիսային կողմն էր՝ սահմանակից Նեփթաղիմի։

3. Զաբուղոնի բաժինը Պաղեստինի հիւ.. արեւմտեան կողմն էր, որոյ արեւմտեան սահմանն էր Միջերկրականը, իսկ արեւելեան սահմանն էր Տիբերեական ծովը։ Այս բաժնին մէջ նշանաւոր էին Կաթա, ուր Յիսուս Քրիստոս իւր առաջին հրաշքը գործեց ջուրը գինիի փոխելով, Նազարէթ, որ Ս. Կու. սին հայրենիքն է, եւ ուր բնակեցաւ Յիսուս Ծնողացը հետ մինչեւ իւր Մկրտութիւնը եւ այս պատճառաւ Նազովրեցի կո. չուեցաւ։

4. Իսաքարի բաժինը Պաղեստինի արեւմտեան կողմն էր Յորդանանու ափանց վերայ, այս տեղ նշանաւոր է Նայիմ քա. ղաքը, ուր Յիսուս Քրիստոս այրիի որդւոյն յարութիւն տուաւ։

5. Մանասէի ցեղը երկուքի բաժնուած էր. առաջին մա. սը կը բնակէր Իսաքարի ցեղին սահմանակից մի գաւառի մէջ, որոյ Սամարիա քաղաքը նշանաւոր էր, որ Սողոմոնի մահէն յե. տոյ Իսրայէլի Թագաւորութեան մայրաքաղաքն եղաւ։

Մանասէի ցեղին երկրորդ մասը կը բնակէր Պաղեստինի հիւսիսարեւելեան կողմը, որոյ արեւմտեան սահմանն էր Յոր. դանանը եւ Տիբերեական ծովը։

6. Եփրեմի եւ Դանի բաժինները Պաղեստինի կեդրոնա. կան մասին մէջ էին։ Դանի բաժնին մէջ նշանաւոր է Յաղ. պէ Նաւահանգիստը, ուրկից Յովնան նաւ մտաւ Թարսիս փախ. չելու համար, փոխանակ Աստուծոյ հրամանին համեմատ Նի. նուէ երթալու։

7. Բենիամինի բաժինը Դանի երկրին եւ Յորդանանու մի. ջեւն էր, նշանաւոր տեղերն են.

1. Գաբաաոն, ուր Յեսուս արեգակը կեցոյց։

2. Երիքով, որոյ պարիսպները հրաշալի կերպով ընկան։ Երիքովի մօտ են այն երկու նշանաւոր լեռները, որոյ միոյն վերայ Յիսուս Քրիստոս քառասուն օր պահեց եւ միւսին վերայ առանձինն տարուելով փոքանեցաւ եւ յաղթող Հան. դիսացաւ։

5. Եմմաոս. Երեսաղեմին երեք մղոն հեռաւորութեամբ քաղաք մ՝ էր։ Սորա ճանապարհին վերայ Յիսուս Քրիստոս երևեցաւ յետ յարութեան իւր երկու աշակերտաց։

4. Եղեռաղէմ, որպ վերայ արդէն խօսած ենք։

8. Յուդայի բաժինը կը գրաւէր Մեռեալ ծովու ամբողջ արեւմտեան ափունքը. ամենեն աւելի նշանաւոր էր այս ցեղը, ուստի այս պատճառաւ ընդհանրը Հուդայի անունովը կոչուեցաւ։ Այս բաժինին մէջ նշանաւոր է Բեթլեհեմ, որ Դաւթի հայրենիքն էր եւ ուր Ծնաւ աշխարհի Փրկիչը՝ Յիսուս Քրիստոս։

9. Շմաւոնի բաժինը Պաղեստինի հարաւային կողմն էր եւ չունէր նշանաւոր քաղաք։

10. Ռուբենի եւ Գադի բաժիններէն՝ Յորդանանէ արեւելեան կողմն էին, որոնք նոյնպէս չունէին գլխաւոր եւ անուանի տեղեր։

Հ. Պաղեստինը ի՞նչպէս բաժնուեցաւ Բաբելոնի գերութենէն յետոյ։

Պ. Բաբելոնի գերութենէն յետոյ Պաղեստինը նախկին բաժանմամբ չը մնաց, այլ հետս մեծ նահանգաց բաժնուեցաւ, ինչպէս են.

1. Գաւիլեա, հիւսիսային կողմը.
2. Սամարիա, արեւմտեան կողմը.
3. Յուդա, հարաւային կողմը.
4. Պերիա, արեւելեան կողմը.

Հ. Պաղեստինի շրջակայ ազգերն ո՞ր էին։

Պ. Պաղեստինի շրջակայ ազգերն էին.

1. Փղշտացիք, որոնք կը բնակէին Պաղեստինի հարաւային կողմը. ասոնց արեւմտեան սահմանն էր Միջերկրականը. արեւելեանը՝ Յուդայի գաւառը։ Փղշտացւոց գլխաւոր քաղաքաց մէկն է Գազա, որպ գտնեցը Սամփոն գիշերային ուսերուն վերայ բառնալով լերան գլուխը տարաւ։

2. Եգիպտացիք, նոյնպէս սերած են եւ կը կոչուին նոյնպէս Եգիպտ։ Այս ազգին յառաջ եկած է Հերովդէսը, որ Յիսուսի Քրիստոսի ծննդեան ժամանակ Յուդայի թագաւորը էր։

3. Մադիամացիք. Աբրահամու եւ Քեթուրայի Մադիամ որդիէն սերած են. կը բնակէին Մեռեալ ծովու ափանց վերայ եւ ահաւոր ազգ մի էին, զոր Գեդէոնը նուաճեց։

4. Իսմայելացիք. Աբրահամու Իսմայէլ որդիէն սերած են։ Անոնք երբեմն Մովսէսայ հետ մէկ համարած են, որովհետեւ մի եւ նոյն գաւառներուն մէջ կը բնակէին։

5. Մովաբացիք, ասիմանակիք Մադիամացւոց. սորա յառաջ եկած են Ղովտի Մովաբ որդիէն. գրուածք կ՝երկրպագէին եւ իսրայէլի ժողովրդեան կատաղի թշնամիներն էին։

6. Ամմոնացիք, Ղովտի Ամմոն որդիէն սերեալք. կը բնակէին Պաղեստինի արեւելեան կողմը։

Հ. Պաղեստինի հիւսիսային կողմն ի՞նչ թագաւորութիւն կար։

Պ. Պաղեստինի հիւսիսային կողմն էր Դամասկոսի թագաւորութիւնը, որպ մայրաքաղաքն էր Դամասկոս, նշանաւոր Փռղոս առաքեալին՝ ի քրիստոնէութիւն գարձուելը։

Հ. Տոլեմեի պատմութեան մէջ յիշուած Մարատոնը ո՞ր է։

Պ. Մարատոնը, որ այսօր Իրպէ-Ազէմ կը կոչուի, Ասիոյ նախկին աշխարհներէն մէկն է՝ Ասորեաց կայսրութեան արեւմտեան կողմը եւ սահմանակից։ Սոյն աշխարհին մայրաքաղաքն էր Նինուէ, գլխաւոր քաղաքաց մէկը Հասիա, ուր կը բնակէր Տոլեմեի ազգականը Գաբայել։

Հ. Ո՞ր է Պարոխատոնը, որ նշանաւոր է Ս. Պատմութեան մէջ Ակիբոսի պատճառաւ։

Պ. Կախկին Պարոխատոնը, որպ հզօր կայսրը Հզաւ մեծըն Ակիբոս։ Այսօր հար, արեւմտեան կողմը բնդարձակ աշխարհ մի էր, իւր մայրաքաղաքն էր Շոշ, ուր Սբ. Դանիէլ կը նուաճութեան առաւ նամակը։

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

ՑԱՌԱՋԱԲԱՆ

	ԵՐԵՍ
Սեղծագործութիւն աշխարհի .	1
Սեղծագործութիւն մարդոյ .	3
Մեր Նախահարց Դրախտէն արտաքսուելը .	6
Ադամայ սրտիքը .	10
Ջրհեղեղ .	13
Նոյի սրտիքը եւ Բաբելոնի աշտարակը .	17
Աբրահամ .	19
Աբրահամ եւ Ղովթ .	21
Հրեշտակաց այցելութիւնը Աբրահամին .	25
Սոդոմ եւ Գոմորի կործանումը .	27
Իսահակայ ծնունդը . Աբար եւ Իսմայելի աքսորումը .	28
Աբրահամու ողջակէզը .	30
Իսահակայ ամուսնութիւնը .	32
Եսաւ եւ Յակովբ .	36
Իսահակ կ'օրհնէ իւր սրտիները .	38
Յակովբայ երազը .	41
Յակովբայ ամուսնութիւնը .	43
Յակովբայ Լաբանի մօտ մնալը .	45
Յակովբայ գարձը .	47
Երկու հրեշտակաց հաշտուիլը .	49
Յակովբայ սրտիքը եւ Յովսեփի ծախուիլը .	51
Յովսեփ Եգիպտոսի մէջ .	54
Յովսեփի ազատուիլը .	56
Յովսեփի հրազարտ առաջին գալուստն Յեգիպտոս .	59
Յովսեփի հրազարտ երկրորդ գալուստն Յեգիպտոս .	63
Յովսէփ կը ծանօթանայ իւր հրազարտ .	66
Յակովբայ Յեգիպտոս տեղափոխուիլը .	70
Յակովբայ եւ Յովսեփի մահը .	73
Աբդարն Յոբ .	76
Մովսէսի ծնունդը եւ կրթութիւնը .	82

	ԵՐԵՍ
Մովսէս Մադիամացւոց երկիրը կը փախչի .	85
Անկեզ մորենին .	87
Եգիպտոսցւոց տասն պատիժները .	90
Իսրայելացւոց Եգիպտոսէն ելլելը .	93
Կարմիր ծովէն անցնիլը .	93
Հաց երկինքէն եւ ջուր քարէն .	102
Տասն պատգամները .	105
Ոսկիէ Հորթը .	108
Ուխտապահն մէջ Աստուծոյ նոր հրաշքները .	112
Խստացեալ երկրի լրտեսները .	114
Մովսէսի մահը .	118
Յեսու Նաւեայ . Խստացեալ երկիրը մտնելը .	120
Դատաւորները — Դեբովրա .	125
Գեդէոն եւ Յեփթայէ .	125
Հռութ .	129
Սամփսոն .	133
Հեղի դատաւոր եւ Քահանայապետ .	140
Սամուէլ .	145
Սամուէլի զոհը եւ յաղթութիւնը Փղշտացւոց դէմ .	145
Սաւուղ Թագաւոր ընտրուիլը .	148
Սաւուղ Թագաւոր Իսրայելացւոց .	150
Դաւիթ .	154
Դաւիթ արքունի պալատին մէջ .	155
Գողիաթ .	157
Յովնաթան .	162
Նաբաղ եւ Աբիգեա .	166
Դաւիթ վերջին տեսութիւնը Սաւուղի հետ .	172
Դաւիթ Թագաւորական գործերը .	176
Դաւիթ մեղանչելը եւ զղջալը .	180
Աբիսողմի ապստամբութիւնը .	185
Աբիսողմի մահը .	188
Դաւիթ Երուսաղէմ կը դառնայ .	191
Դաւիթ մահը .	193
Սողոմոնի Թագաւորութիւնը .	196

	ԵՐԵՍ
Բաժանումն Յուդայի Թագաւորութեան. Բաբիլոնի գերութիւն.	200
Թագաւորութիւն Խոսկիայի. Ս. Մարգարէն Եղիա.	204
Եղիայի գործը.	206
Եղիա մարգարէն Քարէբ լերան մօտ.	211
Ազգաբաւ եւ Յեզաբելի յանցանքն ու պատիժը.	213
Սուրբ մարգարէն Եղիսէ.	215
Նեհեման Ասորւոց բժշկութիւնը.	218
Գէհազի.	221
Յովնան մարգարէն.	222
Յովնան կէտ ձկան մէջ.	224
Իսրայէլի Թագաւորութեան անկումը.	227
Սուրբ Մարգարէք.	228
Տոբիթ.	256
Տոբիայի ճանապարհորդութիւնը.	259
Յուդիթ.	245
Դանիէլ եւ իւր ընկերները.	248
Երեք մանուկները կրակի հնոցին մէջ.	250
Դանիէլ Մարգարէ.	255
Շուշան.	257
Բելայ քուրմերուն խարդախութիւնը.	258
Դանիէլ առիւծուց գուբին մէջ.	261
Եսթեր.	264
Մուրթք եւ Համան.	265
Եսթեր թագուհին կը ներկայանայ.	267
Մուրթքի յաղթանակը.	269
Համանի պատիժը.	272
Գերեզմանք եւ նորոգութիւն տաճարի.	274
Երուսաղէմի նորոգութիւնը.	276
Եզիազար.	279
Եօթն եղբարք եւ նոցա մայրը Շամունէ.	282
Մատաթի եւ իւր որդիքը.	285
Անտիոքոսի մահը.	288
Փրկչի աւետութիւնը.	290

ԱՐԵՒՄՏՅԱՆ ԾՈՎ.
ՄԵԾՈՒՐԴ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՍՈՐԻՔ
ՄԵԾԱՄՈՒՐԴ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՄԵԾԱՄՈՒՐԴ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐԻՑ
ՄԵԾԱՄՈՒՐԴ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1625

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0028587